POËZY

Everhardus Johannes Potgieter

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0467 6521

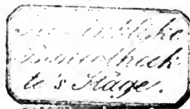
POEZY

E. J. POTGIETER

POËZY

1832 — 1868

Eerste Deel

HAARLEM,
A. C. KRUSEMAN
1868

Gedrukt bij Gebr. van Asperen van der Velde, te Haarlem.

INHOUD

I

ZANGEN DES TIJDS

Afscheid van Zweden .... Blz. 3.
Verschijning op Sinte-Lucie-nacht .... „ 6.
Veteranen-klagt .... „ 16.
Aanstaande verandering van Amsterdams wapen .... „ 20.
Aan New-York .... „ 22.
De Chineesche Mandarijn .... „ 29.
De omstandigheden: Een blik in de geestenwereld .... „ 33.
Maart, MDCCCXLIV .... „ 38.
Het zingen van den slaaf .... „ 45.
Zandvoortsche wedrennen .... „ 47.
Eerlijke armoe's klagt en kreet.
I. Het lied van 't hemd .... „ 51.
II. 's Daglooners eisch .... „ 55.
De stilstaanders .... „ 60.
Eerzucht .... „ 64.
"Een wonder is de Nieuwe Beurs!" .... „ 68.

Eene halve-eeuws wake .... Blz. 71
Het jagertje. .... „ 77.
Het uurwerk van 't Metalen Kruis................. „ 81.
Haesje Claesdochter op 't Prinsenhof............... „ 86.
Sancta Philomena.................................. „ 89.
Het nieuwe tolhuis der stad Amsterdam............ „ 92.
Voor het eeuwfeest van Friedrich Schiller's geboorte. „ 101.
Isaac da Costa.................................... „ 106.
Aan Twenthe, op Twikkel.......................... „ 115.
Mount Vernon...................................... „ 126.
Aan het kabinet des Konings .... „ 144.
Een ander visioen................................. „ 145.
Bronbeek.. „ 152.
Heugenis van Wolfhezen............................ „ 161.
Ter gedachtenisse 1813-1863....................... „ 167.
William Shakespeare's geboortedag .... „ 178.
Eene Revue in het Bois de Boulogne................ „ 185.
FLORENCE.. „ 193.

Toelichtingen.

I Aankomst .... „ 337.
II Eene gouden eeuw .... „ 348.
III Kinderlijke liefde .... „ 352.
IV 't Hof der Minne .... „ 355.
V De slag bij Campaldino .... „ 357.
VI Beatrice's uitvaart .... „ 360.
VII Burgerdeugd .... „ 363.
VIII Dichterlijke roeping: De Hel .... „ 366.
IX Het klooster Del Corvo .... „ 369.

X Dichterlijke studie: De Louteringsberg . . . . Blz. 373.
XI Hendrik van Luxemburg . . . . „ 375.
XII Gehandhaafd eergevoel . . . . „ 380.
XIII Dichterlijke triomf: 't Paradijs . . . . „ 383.
XIV Dante's verscheiden . . . . „ 388
XV Santa Croce . . . . „ 394.
XVI De optogt . . . . „ 402.
XVII 's Dichters invloed . . . . „ 410.
XVIII Ariosto en Tasso . . . . „ 424.
XIX Typen van liefde . . . . „ 432.
XX Dante's zegen . . . . „ 436.

I

Worst'ling kenschetst onzen tijd,
Heb er oog voor allerwege:
Slechts wie deel nam in den strijd
Smaakt de vruchten van de zege!

AFSCHEID VAN ZWEDEN.

Mijn boot ligt schomm'lende op de ree;
Maar eer de zee
Van u mij scheide,
o Land!
Waarin des winters hand
Zijn glinsterende tente spant,
En toch de geest van 't Oost mij beidde;
Die, schoon hij in uw barre lucht
Noch palmwijn biedt noch dadelvrucht,
Aartsvaderlijk mijn schreên behoedde
En door der vriendschap zoet genucht
't Gemis van 't lief te huis vergoedde:
o Svea-land! o gastvrij oord!
Uw lof galme in mijn afscheid voort,
Eer nog uw gordel bruine rotsen
In 't deizend blaauw mijn blik ontschiet
En louter golven om mij klotsen, —
Versmaad des vreemd'lings offer niet!

Vaartwel! vaartwel! mijn ziel vergeet
In lief noch leed
U, verre Vrinden!
Mij heugt, —
Een blijde droom der jeugd —
Uw heusche zin, uw gulle vreugd,
Elk uur dat ons bijeen mogt vinden,
Op grijs gebergte, in lomm'rig dal,
Aan feest'lijk maal, bij hoorngeschal,
Natuur en weelde 't zaam genoten!
Of, liefste erinn'ring boven all',
De harten voor elkåer ontsloten!
't Zij spieglend meir of statig woud
Getuige was van zoeten kout,
Getuige was van zoeter fluistren,
Als 't rijk gestarnte van uw trans
Een teedrer bede mogt beluistren
Dan loofgespeel of golfgedans!

Weest nog gekust, weest nog gegroet!
Laat uw gemoed
Mijn beeld bewaren!
Op zee
Ter vaderlandsche ree
Drage ik de hoop des weêrziens meê:
Onz' vriendschap trots' de vlugt der jaren!
Verrast mij! Rust op reis naar 't Zuid
Een wijle in onze vlakten uit:
Mijn welkom zal aan d' Amstelboorden
U streelen in het zoet geluid
Der zangerigste taal van 't Noorden! —
Koom' tot mij, wie als balling zwerv'

Uit Svea's lucht, van Svea's erf:
Ik zal hem vragen noch verwijten
Wat kruis hij draag', wat drift hij boet',
Maar van uw jongste beê mij kwijten,
Hem troosten als uw vriend, uw bloed!

1832.

VERSCHIJNING OP SINTE-LUCIE-NACHT.

(13 Dec. 39)

—

Toen ik bij een lid der Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut logeerde.

1

'T Geviel op Sinte-Lucie-Nacht,
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
Maar, eere aan hem, zijn bed was zacht) —
'T Geviel op Sinte-Lucie-Nacht,
Dat ik een oud gebruik herdacht,
En droomde, wat ge u voor kunt stellen:
Een poez'le hand, een schalk gezigt,
Een zoetlief kind als in 't verleden....
Doch ge eischt in droomen en in dicht,
Ook d' eerbaarheid van onze zeden,
En ik ontwaakte, en zag, zoo waar!
Drie grootjes, elk wel honderd jaar.

2

"Goê nacht!" zei ik, "ei, gaat voorbij!"
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
En toch, 't bezoek gold hem, niet mij) —
"Goê nacht!" zei ik, "ei, gaat voorbij!"
Maar liep, voorwaar! zoo ligt niet vrij.
"Een patertje, om hem op te kwellen!"
En 't: "Hei, 't was in de Mei," klonk luid;
En een der drie hief fluks de beentjes,
En 'k tuurde mijn gordijnen uit,
En werd bekoord door d' elpen scheentjes; —
"Wat drommel," riep ik, "droom ik nu?
"Voor stramme grootjes groette ik u!"

3

Zie, eensklaps schiep de trits zich om;
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
Geen geesten zijn hem wellekom) —
Zie, eensklaps schiep de trits zich om,
Neen, een voor een; mijn aandacht klom.
Al mogt ik mij niets zoets voorspellen,
'k Had eerbied voor het wakker wijf,
Wier blik mij toornig tegenstraalde,
Een grootsche ziel in 't kloeke lijf,
Oud-Hollandsche, als er Rembrandt maalde.
"Staak," sprak zij, "staak dat lang gedraal!
"Het Instituut bescherm' de Taal!

4

“ 'k Word nu verguisd in dit gewest, ”
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
Al heeft slechts Zij zijn roem gevest) —
“ 'k Word nu verguisd in dit gewest,
“Waar 'k graaflijkheid, gemeenebest
“En koningschap de wet mogt stellen.
“'t Sprak alles Dietsch of streefde er naar,
“En schaamde zich zijn onvermogen;
“Ja, tegen d'Aarts-veroveraar
“Is 't zwaard om mijnentwil getogen;
“Maar thans, wat zijn mijn priesters traag,
“Om mij te vrijden van mijn plaag!

5

“Al leed ik ook van hen soms last,”
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
En 'k gis, dat dit mij beter past,) —
“Al leed ik ook van hen soms last,
“'k Heb graag mijn schatten zaamgetast,
“Dat slechts de keuze hen mogt kwellen;
“Maar liet mij Siegenbeek niet pluis,
“Maar sloeg mij Bilderdijk, vol ijvers,
Ik lag toch nooit voor kind nog t' huis,
“Als nu bij domme dagbladschrijvers;
“Voor kind? voor voetwisch is het woord;
“Te wapen! die mijn jammer hoort!

6

"'k Zucht honderdmalen: ach en o!"
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen;
Bescheiden menschen laken noô) —
"'k Zucht honderdmalen: ach! en o!
"Bij ieder blad, bij ieder boô;
"Ik kan die brabbeltaal niet spellen.
"Soms dost men me als een Fransche sloor,
"En zesmaal wis der zeven dagen,
"Dien ik een rommelzoo u voor,
"Als waar het Mofsch mijn welbehagen,
"Of eischt men, dat, met Joodsch lawaai,
"'k U *sta te zeggen:* bluf! of draai!

7

"En huil ik om die slavernij,"
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
Maar dikwerf kromp mijn hart er bij) —
"En huil ik om die slavernij,
"Dan lacht men me uit, dan trapt men mij:
" "Wij zullen 't zonder u dra stellen,
" "Wij scheppen ons een nieuwe taal,
" "Vast eer gij 't merkt zal die er wezen,
" "Want ons bewond'ren altemaal,
" "Die wij beheerschen: die ons lezen!"
"Gij hebt mijn bede om regt gehoord,
"Ei, zeg bij 't Instituut haar voort!"

8

En de andre schoone trad aan 't licht,
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
'k Vergeef bij haar hem 't mondje digt) —
En de andre schoone trad aan 't licht,
Maar 'k vroeg, om 't somber aangezigt,
Mij zelf niet af: wat mag haar kwellen?
De Muze was 't van ons Tooneel:
Wie eischt dat zij haar hoofd zal dragen,
Als toen ze in Vondels dichttafreel
Een gulden eeuw der kunst zag dagen?
Een eeuw? helaas! een uchtendrood,
Dat aanbrak, flikkerde en verschoot!

9

"U roert," dus sprak ze, "u roert mijn smart,"
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
Die treurspeltwist is zoo verward) —
"U roert," dus sprak ze, "u roert mijn smart;
"Welsprekend is alleen het hart; —
"'k Mag dies de zege mij voorspellen,
"Niet enkel op 't verdwaasd geslacht,
"Dat zelfs bij *Adel en Mathilde*
"Naar 't vallen van den voorhang smacht,
"Uit liefde naar het wulpsche en wilde;
"Uit liefde? neen, uit lust naar pret,
"In 't laag, in 't schaamteloos ballet!

10

"Mij d' overwinning! 'k zal gebiên,"
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
Ik wenschte dat ik 't al mogt zien!) —
"Mij d' overwinning! 'k Zal gebiên
"Op d' afgod, dien beschaafde liên,
"Op mijne altaren durven stellen;
"Op 't monster-onding Opera,
"Op al de jammerzieke keelen,
"Die, avond vóór en avond na,
"Mij beurtlings erg'ren en vervelen;
"Op dat geradbraakt Nederduitsch,
"Slechts aan de grens van Munster t' huis."

11

"O knoeijers! maar in naam klassiek!
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
De man heeft afschuw van kritiek) —
"O knoeijers, maar in naam klassiek!
"O sukkels onzer romantiek!
"Geen uwer zal mij langer kwellen.
"U, gruwelsmeders! drijve ik uit,
"Maar geessel ook U, Fransche Grieken!
"En speel weêr op mijn Vondels-luit,
"En drijf weêr op mijns Vondels wieken,
"Beheerscheresse van 't gemoed,
"Door mij gevormd, door mij gevoed!"

12

Er volgde een pauze en met een lach,
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
En 'k aarzel zelf of ik 't wel mag) —
Er volgde een pauze; en met een lach
Verscheen Kritiek, die zoeter zag
Dan 't pruikenheir zich mogt voorspellen;
Een aardig ding, zoo vlug als aal,
Niet opgewonden als de leste,
Niet neêrgebogen als de taal,
Geviel zij van de drie mij 't beste.
Haar kijkers tintelden van geest,
Die alles durft, die niemand vreest.

13

"Mijnheer het Lid!" dus schertste zij,
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
En 'k bid, 't blijv' tusschen u en mij) —
"Mijnheer het Lid!" dus schertste zij,
"Vergeef me, ik was daar straks zoo vrij,
"Voor u een dansje toe te stellen,
"Maar niet wijl ik uw hulp behoef:
"Het zijn mijn zusters slechts die klagen,
"En dat te regt, en dat zoo droef,
"Dat ik, die leef om haar te plagen,
"Uit louter deernis hier haar bragt;
"Wie had dit ooit van mij verwacht?

14

"Ik dank u voor 't beleefd onthaal,"
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
Hij wreeke zich een andermaal!) —
"Ik dank u voor 't beleefd onthaal,
"Al zie ik voor Tooneel en Taal
"Geen einde nog aan 't lastig kwellen.
"'t Is waar, ge zijt niet ingedut,
"Ge schijnt dus niet altoos te slapen,
"En 't Instituut blijkt niet onnut;
"Maar 'k vrees toch, dat ik ieder wapen,
"De speld die prikt, de roê die slaat,
"Verslijten zal eer 't beter gaat!

15

"'k Heb echter nu reeds werk genoeg."
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
'k Weet niet of ze ooit hem prikte of sloeg) —
"'k Heb echter nu reeds werk genoeg.
"Van 's avonds laat tot 's uchtends vroeg,
"Zit ik der rijmbent leed te spellen:
"Van 's uchtends vroeg tot 's avonds laat,
"Lees ik uw fraaije kwarto-schriften,
"En zie mij dikwijls buiten raad,
"Om 't koren uit het kaf te ziften.... —
"Maar gij zijt jong, maar gij hebt pret!
"'k Sta zeker voor 't verkeerde bed."

16

"Het lid," zei ik, "slaapt allernaast",
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
De man is nog van 't feit verbaasd) —
"Het lid," zei ik, "slaapt allernaast!"
En ijlings stoof, — Kritiek had haast, —
De trits, die ge u nu voor kunt stellen,
De kamer van mijn gastheer in,
Waar 'k fluks een luid gestommel hoorde,
Dat heel zijn dommelend gezin
In 't eerste en zoetste slaapje stoorde.
Ik sloeg mijn chamberlouk om 't lijf,
En luisterde een minuut of vijf.

17

Nog erger! 'k tuurde door een reet,
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
'k Gis toch dat hij 't weleer ook deed) —
Nog erger! 'k tuurde door een reet,
Mevrouw was allerliefst ontkleed:
"Wel, manlief! zou ik zoo mij kwellen?
"Dat Lid zijn van het Instituut,
"Wat geeft het, dan benaauwde droomen?
"Bedank, ik wil het absoluut!
"'k Heb wel geen duiveltjes vernomen,
"Maar of zij komen al dan niet,
"'t Is één, mijn lief! als gij ze ziet!"

18

Onzaalge Sinte-Lucie-Nacht!
— (Mijn gastheer zou 't u nooit vertellen,
Maar waarom was zijn bed zoo zacht?) —
Onzaalge Sinte-Lucie-Nacht!
Waarin ik 't oud gebruik herdacht,
En me een verrassing dorst voorspellen.
Zie, was, de hand aan 't kwijnend licht,
Een zoetlief kind als in 't verleden,
Met steelschen tred, met schalk gezigt,
Mijn kamer blozende ingegleden,
Dan had ik 't nooit in rijm gebragt:
"'t Geviel op Sinte-Lucie-Nacht."

1839.

VETERANEN-KLAGT.

Tien centen daags voor zeven man!....
Des legers diensten zijn vergeten, —
Al wie er huis van houden kan,
Die mag den droes te slim af heeten.
Wis komt het op 't bekrimpen an!
Maar wijf en kinders eischen eten,
En stil hunn' honger daar eens van:
Tien centen! — zou de Koning 't weten?

Als ik nu maar een ambacht kon!
Maar 'k moest zoo vroeg in 't veld voor Napje,
Een jaar na 't spaansch lawaai begon,
Waarachtig, geen studenten-grapje! —
Wat plaag, die niet dat volk verzon!
't Vergifte zelfs 't gestolen hapje:
't Is waar, wij kusten menig non
En hielden menig paap voor 't lapje!

Hoe heugt mij nog onze' adjudant,
Onmenschlijk door zijn lief verzopen
Aan 'k weet niet welken waterkant;
'k Mogt repje scheerje 't koppel stroopen,
'k Mogt duiken wis een groot kwartier,
Zijne oogen gingen niet weêr open;
En ik bleef simpel fuselier, —
Tien centen daags om me af te koopen!

Uit Spanje zou 't den Rus te lijf,
Guerilla's dáár en hier Kozakken,
Het was al éénerlei bedrijf,
Maar Moscow heeft de kool gebakken;
Sinds stonden alle vingers stijf,
Sinds viel geen *dobbry* meer te pakken, —
Was dat een Land! een voet vier, vijf,
Ter keel toe in de sneeuw te zakken!

Mijn makkers dood verzwaarde 't kruis;
Ik had zijn hoofdwond flink verbonden
Met een gekaapt baskiren-buis;
"Groet," zei hij, "groet wie mij bestonden,"
Hij lag vast stiller dan een muis,
"Groet ook," daar bloedden weêr zijn wonden,
"Wat zul jij — welkom we—zen t'huis!"
Tien centen daags voor zeven monden!

Ik bragt ons dorp in rep en roer,
Maar de éénge, die mij hartlijk kuste,
Dat was mijn oude, blinde moêr:
"Jou vaêr," zei zij, "is lang ter ruste!"

Ik zag wel aan mijn' manken broêr,
Dat hem het deelen kwalijk lustte,
Dewijl zijn wijfje er slecht bij voer,
Die in de wieg hun tweeling suste.

Het deed mij zeer, maar 'k wist goed raad:
"Oranje boven! beter tijden!
"Hou wat je hebt, ik blijf soldaat!"
En Jaantje mogt als Jan me lijden.
Er werd van Elba drok gepraat,
Voor Vorst en Volk was 't lust te strijden!
Ook zegt men, dat de Leeuw nog staat:[1]
Tien centen daags wie hem bevrijdden!

Ligt was ik nu een groot Sinjeur,
Had ik voor de Oost toen dienst genomen;
Ik liet het niet om 't laf gezeur, —
De dood mag op zijn' tijd eerst komen!
Maar Luik lag lief, maar Luik ging veur:
Geen Waalsch geschimp had ik te schromen:
"*Ce brave a servi l' Empereur!*"
En wie kon van een' opstand droomen?

Toch kwam hij, en toch trokken we af:
Hoe vaak wij op hun bende stieten,
Wij hadden geen verlof ter straf, —
Het moest een vreedzaam scheiden hieten;
Schoon 't vee ons kruid voor klare gaf,
Onz' trouw bleek in niet weêr te schieten;

---

[1] Op het veld van Waterloo.

Al vond er menig borst zijn graf, —
Tien centen daags voor wie het lieten!

"Lang leev' de Prins!" Hoe vloden zij,
Zoodra Hij 't "Voorwaarts!" uit mogt spreken;
Een matte boon ontwrichtte mij,
Toch bleef ik bij den trein niet steken.
Ook ik heb Hasselt's burgerij
Hem buigende om genâe zien smeeken;
Wie, bliksem! riep er Franschen bij?
Wij hadden regt onze eer te wreken!

'k Werd Veteraan, en nam een vrouw.
"Oud mal gaat bovenal," eilacie!
'k Zei altoos: als ik ooit eens trouw,
Geen weêuw, al voert ze nog zoo'n staatsie!
En 't was of 't ook zoo wezen zou:
Jong Aafje leidde me in tentatie,
Vijf kinders, vijfmaal naberouw, —
Tien centen daags, ondankbre natie!

Hoe slecht het met de schatkist sta,
Ook onze vordring zij gekweten!
Voor trouwe zonder wederga
Tien centen daags! zou Willem 't weten?
Hij voerde ons aan bij Quatre-bras,
En kan Hij Bautersem vergeten?
Het waar' des Veldheers eer te na,
Zoo 't krijgsvolk bedelbrood moest eten!

1841.

AANSTAANDE VERANDERING

VAN

AMSTERDAMS WAPEN.

DE STAD SPREEKT.

I

Vraagt iemand, waarom ik drie kruisen voere in 't schild?
'k Rep niet van 't koggeschip, dat ze eertijds plagt te dragen,
Noch breng de charters bij, die van Persyn gewagen.
De aloudheid schuilt in mist, — 't waar' moeite en tijd verspild.

'k Geef reden van die leus: in mijn hervormde dagen
Drie teekens van geduld, van smachten als ge wilt:
Of bleef drie eeuwen lang mijn dorst niet ongestild,
Al hoorde dag aan dag mij luide om water vragen?

Om water, dat mij faalt, trots al mijn' overvloed,
Al storten Noord en Zuid en Oost en West hun weelde,
Gebogen op de kniën, om strijd weêr aan mijn' voet!

Om water, als weleer mijn Stroomgod mij bedeelde,
Toen menig zwanendrift op 't onverzilte zoet
De hengelroede ontweek, die uit het rietbosch speelde.

II

Vergeefs smeekte ik het af, — beklaaglijk tijdverlies!
Van Vijfden Karels komst tot Tweeden Willems hulde!
't Was of mijn rijkdom nooit zoo nut eene uitgaaf duldde;
't Was of een booze geest in al de ontwerpen blies!

't Bleef uit, schoon 't Voorgeslacht in d' ouden Doelen smulde;
't Bleef uit, schoon 't honderdmaal gediend werd van advies;
Ofschoon de geest des tijds van koen verkeerde in kiesch;
Ofschoon Napoleon mijn' wensch bijna vervulde.

'k Hoop in mijn wanhoop nog: de Raad beraadslaagt weêr!
Een wedstrijd van vernuft stemt in met mijn verlangen;
'k Belove aan wie 't mij brengt eene onverganklijke eer:

Drie waterleidingen, — drie onderaardsche gangen, —
Drie putten, wat men kieze, — ach! wist ik al wanneer! —
Zij zullen in mijn schild de kruisentrits vervangen!

1841.

AAN NEW-YORK.

1

O ongelijkbre Stedemaagd!
Wier trots een grootscher hulde vraagt
Dan de offers door twee watergoden,
— Het paar dat u zoo willig draagt, —
Om strijd en knielende aangeboden;
Hoogmoedige! wier blik niet rust
Op 't lommer van de dubble kust,
Of 't vlak der zaamgevloeide stroomen,
Wijl ge uit het blaauwende verschiet
Den grijzen Oceaan hoort komen,
Zijn drietand uwaarts nijgen ziet;
O Handelsbruid der Vrije Staten!
Herinnert ge u, als de avondstond
Uw lieflijk landschap enger rondt,
Uw baai verkleend schijnt en verlaten,
Daar vale scheemring 't mastbosch huift

Waaruit u 's daags van steng en staggen
Een wemelende rij van vlaggen
Den groet der verste volken wuift;
Gedenkt ge in zulk een uur 't verleden,
Het kleene jagt, de kleener jol,
Het eerst uwe engten ingegleden;
Schiet dan van dank uw boezem vol
Voor wie u stichtten, Stad der steden?

2

Uw schoonste vloed draagt Hudsons naam,
Hij schakelt honderd bergen zaam,
Hij ruischt door duizende valleijen:
Welluidendste trompet der faam,
Zoetvloeijend zangrigste aller reijen!
En toch, hoe ge onze Vaad'ren hoont
Daar ge u slechts hem erkentlijk toont;
Daar ge u de erinn'ring schijnt te schamen,
Hoe over 't ongetrouwe diep
Onze Amsterdammers met hem kwamen,
Dat Neêrland u in 't aanzijn riep?
De natie die voor geene zwichtte
Toen ze u den rang van dochter schonk;
Toen ze in Europa's oogen blonk
Als vrijgevochtene, als verlichte,
En, parel van die dubble kroon!
Als vrome, die geen balling weerde,
Hoe ook zijn geest zijn God vereerde;
Neen, allen schuilplaats heeft geboôn,
Tot zelfs die stugge Pelgrimsvaad'ren,

Wier lof uw dichtrenschaar vermeldt,
Wier deugd ge in uw historieblaad'ren
Voor 't nakroost onbereikbaar stelt,
Wier bloed moest tuigen in uwe aad'ren!

3

Hoe tuigt het — daar ge u zelve zoekt!
Onz' naam is maar ter loops geboekt,
Voor lof, met laster aangeschreven,
Als had ook ons het volk gevloekt,
Dat gij wreedaardig hebt verdreven!
Gevloekt? Wat zijn de trekken mild
Van 't oud verhaal![1] Hoe lokt ons 't wild
In luwt' van maagdelijke bosschen; —
Eene ongerepte wereld geeft
Aan elk haar tarwe, aan elk haar trossen,
Aan ieder wat zij weeldrigst heeft; —
Dáár dagen ze op, de Roode Wilden,
Maar brengen kost'bre pelterij, —
Onmenschelijke! wie dan gij
Stiet ze uit tot zij hun spietsen drilden
Op kind en grijze? — van de reê
Verdrongen, 't West uit wraakzucht blaakten? —
En aarzeling hun graf genaakten,
Hun reuzig graf, de Stille Zee! —
Verbeidt hun Groote Geest geduldig

---

[1] Toespeling op het verslag van Henry Hudsons reize in 1609 in "Begin ende Voortgangh van de Ver. Ned. Geoctr. Oost-Indische Compagnie," Deel I, pag. 54. Uitgave van 1646.

Uw oordeel dáár, wat eischen wij,
Dat uwe erinn'ring Holland huldig?
Een wijl verengelscht, werdt ge vrij:
Wat zijt ge Europa langer schuldig?

4

Ei! stof niet dat gij nooit voor de aard
Verloochend hebt wie ge eertijds waart,
Noch roep uw zuster van haar heuv'len;
Laat Albany bij warmen haard
Van koetjes en van kalfjes keuv'len,
En stell' zij, met verheugden geest
Een toast in op 't Sint Niclaas feest:
"Voor Hollands Volk! — voor Hollands Koning!"
Wij weig'ren de aangeboden schaal,
Wij walgen van die eerbetooning,
Van 't ledebraken onzer taal!
Of ge eer uwe afkomst hadt vergeten,
Dan slechts die hulde in zulk een uur!
Onz' voorzaat strekt karikatuur
Van wie bij u vernuften heeten!
Misdeeld van lijf, van geest beroofd,
Zoo schetst gij hen in iedren bondel:
Hen, 't volk de harpe waard van Vondel,
Hen, 't volk de veder waard van Hooft!
Ik zoek vergeefs naar één geregte,
Van Irving af tot Willis toe,
Die aan hun deugd zijn zegel hechte,
Die Stuivesand geen onregt doe,
Die Evertsen een eerkrans vlechte!

5

Nieuw-Amsterdam! New-York voortaan!
Wij heerschten ook op d'oceaan:
De staf is toch van ons geweken.
Uw zon zij naauwlijks opgegaan
En rijze nog — zij zal verbleeken!
Al schudt gij ongeloovig 't hoofd:
Wat glans die niet wordt uitgedoofd,
Wat licht dat niet werd overschenen?
Carthago viel en Tyrus zonk,
Venetië zag Lisbon weenen,
Toen 't zegelied aan d' Aemstel klonk!
De Theems ontwaakte van 't weerschallen,
Hij rees — wij streden, — voor zijn stem
Zweeg de onze, — worstel nu met hem,
Neen, overwin: toch zult gij vallen!
Wat borgen ge in uw wetten koost,
Het wisslend lot zal 't anders duiden:
Uw mededingster rijst in 't Zuiden,
Of 't West zwicht voor 't herlevend Oost!
Een wijle nog — van jaren — eeuwen,
Dan hoort, waar 't Fort Oranje was,
Weêr 't woud het hert naar water schreeuwen,
En niets, niets scheert uw stillen plas,
Niets, dan te met de wiek der meeuwen.

6

Het plegtig zwijgen der woestijn,
Slechts zonnebrand, slechts maneschijn,
Daar gij de volken zaagt verzamen?

Het zou u dragelijker zijn,
Dan of er vreemdelingen kwamen,
En hun Geschiednis, streng maar koel,
Uw bouwval koos ten regterstoel!
Niet dat de weegschaal in haar handen
Zou overslaan ter slinkerzij,
Dewijl ge 't volk der Zeven Landen
Verguisdet door uw spotternij;
Regtvaardig zou zij allen hooren
En leende wis der bittre klagt
Des Indiaans, door u geslagt,
Ook tegen onze Vaadren de ooren!
Eenvoude kindren der natuur,
Die argeloos den beker dronken
Aan Hudsons boord hun ingeschonken
Met streelend gif, met vloeijend vuur:
De plaag die 't blanke Europa slaakte,
Die 't roode Amerika ontving
Of een godesse haar genaakte,
Schoon ze uit de schrikbre marteling
Alleen tot dorst en dood ontwaakte!

7

Op ons de blaam voor onze schuld!
Op u — de weegschaal is omhuld....
Een wereld, spieglende in uw glansen,
Verrees nog naauw, — alreê vervult
Ge uw roeping door haar 't hoofd te omkransen
Met vrijheids palmen: — dwinglandij
Noch oppermagt gedoogdet gij,
Die zelfs de boeijen hebt verbroken,

Waarin u winzucht hield gekneld,
En, wat altaren gij doet rooken,
Niet langer offers brengt aan 't geld!?
't Was luttel: — overvloed lokk' weelde
En willig drage d' Oceaan
Op 't golvend schuim de blinkende aan,
Gij weert dien kanker!? — U bedeelde
De kunst, de kennis die gij viert,
Een zin die slechts 't verheevne huldigt!? —
Heel d' aarde is u de les verschuldigd,
Dat menschlijkheid ons 't hoogste siert!? —
Te groot voor waanziek zelfverheffen,
Eert ge ook in negers 't beeld van God!? —
Strijk, Trotsche! 't rimplend voorhoofd effen,
Oneedle wraak waar' schimp voor spot,
Beschaam ons door ons te overtreffen!

1841.

DE CHINEESCHE MANDARIJN.

"*Ah!* — *per carità*, *Signore!*" —
  "*Oh*, *pour la marmotte en vie;*"
Deernis voel ik als ik 't hoore
  En de kleine zwervers zie;
'k Trof er straks een' aan, die schreide;
  't Arme jongske mogt het wél! —
Wat er omging in ons beide,
  Gunt ge, dat ik 't u vertell'?

't Was mij, of 't gezigt me heugde
  Van dien Italiaanschen knaap,
Maar als beeld van louter vreugde
  Maar als meester van een aap....
Zie, ik had mij niet bedrogen,
  Een, twee, drie, sloeg hij me gâ,
En zei toen met vochtige oogen:
  "*Morta*, *cara scimia!*"

Hadt ge als ik in 't vest gegrepen,
Wis zult ge ook nieuwsgierig zijn,
Wat hij nu langs straat mogt slepen?
Een' Chineeschen Mandarijn!
't Is een pop in lange rokken,
Met een draad er dwars door heen,
En naar deze wordt getrokken,
Knikt hij "ja!" of schudt hij "neen!"

"Jongen!" dacht ik fluks, "ik gun je
"Beter middel van bestaan!"
En ik gluurde stil zijn plunje,
Schofel als ze was, eens aan;
Voorspoed scheen met de' aap geweken,
En de vreugde vloog dien na;
't Knaapje wou, maar kon niet spreken:
"*Morta, cara scimia!*"

"Vindt hij," peinsde ik, "'t beeldjen aardig?
"'t Pleit voor zijne onnoozelheid!
"Wie is niet tot knikken vaardig,
"Als 't geheime draadje 't zeit?
"Malle kuren, dolle sprongen,
Heel de wereld wil ze zien!
"Maar gebrek bedreigt den jongen,
"Blijft hij haar den spiegel biên!"

En ik haastte me aan te wijzen,
Waarom hem de schare ontweek,
En, van gekken en van wijzen,
Ook geen enkle naar hem keek.

't Scheen ik grooter droefheid wekte,
  Toen ik aller ongena'
Voor zijn pop den borst ontdekte:
  "*Morta, cara scimia!*"

'k Zocht een voorbeeld — zie, daar rolde
  Rap eens doctors koets voorbij; —
Maar de dikkert die haar volde,
  Gaf het min voor hem dan mij:
Want al maakte ik ook een praatje,
  Dat de man zijn kunst verried,
Om den wil van 't gulden draadje,
  Populair, dat werd het niet!

"Jongen!" zei ik, "kom eens kijken
  "In de loods, die noodbeurs heet;
"Schoon 't geen Mandarijntjes lijken,
  Mandarijnen bij de vleet!".
Doch al leende hij mij de ooren,
  Doch al zei hij 't half mij na,
Droever klonk het dan te voren:
  "*Morta, cara scimia!*"

't Was of de Alpen om hem blaauwden! —
  Malle illusie! fluks gestoord,
Toen twee appelwijven snaauwden; —
  'k Gaf een' raad tot afscheidswoord:
"Wacht je, wordt je herberg voller
  "Van de jaarlijksche orgelplaag,
"Wacht je met je knikkeboller,
  "Wacht je om Gods wil voor den Haag!"

Maar ik zou geen' lach verwerven
Van dat jeugdig aangezigt;
Op des vriends, des makkers sterven
Bleef zijn droeve blik gerigt:
Moest zijn rouw hen niet beschamen,
Die, als hij zijn aap, een ga
Louter om den broode namen?
"*Morta*, *cara scimia!*"

1842.

DE OMSTANDIGHEDEN:

EEN BLIK IN DE GEESTENWERELD.

HET ZWEEDSCH VAN E. G. GEIJER NAGEVOLGD.

"'t Is waarlijk al heel veel, wanneer onze geburen "ons niet ganschelijk achter zich gelaten hebben; "wanneer wij, al is het dan ook *passibus non ae-* "*quis*, al is 't met ongelijken tred, vrij wel mede "geslenterd zijn, en nog vrij wel mede slenteren."
Mr. HUGO BEIJERMAN, *Heeft onze Republiek enz.*, *Vadl. Letteroef.*, 1843, No. V, bl. 218.

" — want de omstandigheden zijn sterker dan de "menschen, en bij gevolg ook sterker dan de Na- "tiën."

Dezelfde Hoogleeraar, t. a. p., bl. 230.

Wie geeft ons na, dat we onzen naam verhelen?
Omstandigheên, och ja! zoo heeten wij;
Ook Legio, — want wij zijn talloos velen,
Van alle slag eene onafzienbre rij,

Groot-klein-lang-kort; — en, kan u de afkomst schelen,
Uit d'ouden Adam sproten wij, als gij; —
Slechts heeft voor ons zich iedere eeuw gebogen,
En wast van jaar tot jaar nog ons vermogen!

Als hier of daar een boel in 't honderd raakt,
Wij merken 't fluks, we drijven af op 't luchtje;
We zijn er pas, ons nest is al gemaakt,
't Eischt luttel tijds: drie vloeken en een zuchtje.
Als ongediert' beligchaamd, niet bespraakt,
Vertoonen we er den bloeden 't oude kluchtje;
Vergeefs het huis met bezemen gekeerd:
Roest, schimmel, mot, een kerel, die ons weert!

Vraagt ge echter waar we 't liefst en langst in schuilen?
Gun ons een plaatsje in 't groote rad van Staat; —
Daar domlen we in, als in een bouwval de uilen.
Te rustiger, hoe minder rap het gaat;
Schoon spaak en spil verlammen en vervuilen,
Schoon 't slaaprig stokt, of slapend stille staat,
Ofschoon 't vermolmd ten vure wordt verwezen,
Wat weten wij van vlugten of van vreezen?

Er zijn alom veel pruikerige liên,
Die voor den brand, van wat het zijn mag, schromen;
Wier meening is, dat alles, "wél bezien,"
"Heb maar geduld," van zelf te regt zal komen;
Die smeerseltjes voor 't al te stroeve biên,
En op wier beê slechts 't rot wordt weggenomen;
Stort onverwacht soms 't vooze ding ineen,
't Is onze schuld: "vervloekte Omstandigheên!"

Zoo heerschen wij in wel bestierde rijken,
Doch komen vaak ook anders uit den hoek,
En geven dan van vroed- en vroomheid blijken,
In populair geschreven boekske of boek.
Slechts onze bent gaat met medailles strijken;
Slechts onze bent houdt maat in 't onderzoek;
Wel dwaas wie 't volk van uit het slijk wil heffen,
Wij dalen af, om aller toon te treffen!

Dood goed, dat zijn we; één ding slechts maakt ons (kwaad:
't Wil levenslang niet wagglen in de beugels; —
De heuschheid zelve ontsteekt het ons in haat,
't Vertrouwt alleen aan eigen hand de teugels, —
Oef, erger nog, het brengt ons buiten raad;
Het drijft der zon in 't aanzigt op zijn vleugels; —
Hoe wreed wij 't ook vervolgen tot den dood,
't GENIE blijkt toch de Omstandigheên te groot.

Dies doen we ons best, 't zoo mooglijk, te verstikken,
Om 's menschen wieg is onze wacht gezet; —
Als spinnen, die eene arme vlieg verstrikken,
Zoo wikklen wij de jonkheid in ons net.
Wil ze ook in 't eerst zich in de boei niet schikken,
Weldra ontvangt zij lijdzaam onze wet:
De maatschappij leert haar transacties sluiten,
En wijslijk trouwt zij louter om de duiten.

't Is de eerste stap, — al de andre volgen ras,
Verloochning wordt het voorbeding van vrede,
En al wie vier-, vijf-, zesmaal kraamheer was,
Spint om den wil van 't kroost een handje mede!

Fluks komen jicht en jaren ons te pas;
De sukkel schijnt geklonken aan de stede;
Lamzalig zet hij d'eenen voet in 't graf,
En daalt er, naar Omstandigheeên, in af!

En toch, wanneer we ons om zijn groeve scharen,
Zooals bij nacht we in vleermuisvormen doen,
En peinzend in de duisternisse staren,
Verrast ons vaak een vreeslijk visioen:
't Schijnt om ons heen allengskens op te klaren
Van dropplen lichts, die naar de terpen spoên,
Die pijnlijk ons de vale vlerken zengen,
Doch rozen worden, waar ze op 't gras zich plengen.

Och, bleef het maar, in dien verdachten beemd,
Bij mengeling van glansen en van geuren!
Verschrikt zien wij, eer 't spel een einde neemt,
Uit knop bij knop zich serafkopjes beuren;
En de eene schalk als de andre vindt ons vreemd,
En vraagt, waarom we als oude wijven treuren?
"Weg, spooksels! weg," roept eindelijk een guit,
En schaatrend lacht de blijde schare ons uit.

Wij zouden gaarne een' mooijen stuiver geven,
Wierd' dat gezicht in onzen geest verklaard!
o Ergernis! dat dweepers het beschreven,
Als teekens van der jonkheid waren aard:
Vreugd, moed, kracht, lust, de poëzij van 't leven,
Die iedre lent' der schepping openbaart!
Wij lieten 't lang, te lang bij de' onzin blijven,
Als kon geen onzer een verhandling schrijven!

Op, geesten! op! Het onderaardsche vuur
Geschetst als bron dier hekserij der groeven! —
Vorscht zonder vrucht naar 't raadsel der natuur,
En staaft vooral zijn duisterheid door proeven.
Verstrijkt dan ook in 't goochlen 't sprekensuur,
Besluit gerust met zegevierend snoeven:
"Al wie 't met ons niet eens is, ziet verkeerd:
"Het vuur gaat uit, terwijl men demonstreert!"

1843.

MAART, MDCCCXLIV.

"Oranje in 't hart, en niemands slaaf!"
O. Z. VAN HAREN.

I

De Maart der Noordsche luchten
Doet heel het landschap zuchten:
Wat wee voorspelt zijn wolk! —
En toch, in ons geweste
Vernieuwde de allerleste
Den band om Vorst en Volk!

Hij vlocht hem niet van bloemen,
Die 't gistren hoorde roemen,
Die 't heden ziet vergaan;
Noch dwong de sluim'rende eiken
Ons jeugdig groen te reiken
Voor schaars vergolden daên.

Noch tooverde uit den wingert
Den tros, van loof omslingerd,
  Waar alle zorg voor wijkt;
En koos ook geen laurieren,
Als 't heldenvoorhoofd sieren,
  Waar onze kroon op prijkt.

Hij vroeg ter gulden keten
Aan iedere' ingezeten,
  Wat gouds hij veil had af;
Hij heeft haar vol geklonken,
Daar rijken schatten schonken,
  Daar de arme een' penning gaf!

II

o Feit, der vadren waardig!
Voor al wat groot was vaardig,
  Tot al wat goed was reê!
Geen evenaar van rijken
Moog' meer ons krijgszwaard blijken,
  Geen bezem van de zee:

Ons is ons woord nog heilig,
En heel Europa veilig,
  Als 't Neêrlands trouw vertrouwt,
Wat nabuurs, fel gebeten,
Onze' afgod durfden heeten:
  Goud, albeheerschend goud!

Wete ieder, dat wij 't achten
Een' hefboom aller krachten,
Die handel schept en schoort, —
's Lands vlagge ons doet ontrollen,
Waar de oceanen stollen,
Waar 't zeeschuim zengend gloort, —

En d' oogst der morgenlanden
Verspreidt langs onze stranden,
Werk welvaart — geld genot;
Slechts vloek voor wie vergeten,
Het vonnis van 't geweten,
De rekenschap aan God.

III

Getuig het, 's Gravenhage!
De hagchelijke vrage
Verdeelde ons staatsbeleid;
Maar ook het neen der leden,
Die manlijk weêrstand deden,
Was louter eerlijkheid.

Geen onderscheid in keuze
Schond de eenheid aller leuze:
Voldoening onzer schuld;
En wat de wrevel morde,
Het Neêrlandsch volk mint orde,
't Heeft eisch en hoop vervuld.

't Geloofde, dat naar de aarde
De heldenvoorzaat staarde,
  Die wetten eerbied droeg;
Het gold hem blijk te geven,
Of 't hart der jongste neven
  Voor regt nog rustig sloeg.

Daar bragt Oranje 't offer,
En toe bleef kist noch koffer
  Van heel de burgerij;
Ook gaven zelfs de schaam'len
Die naauw hun nooddruft zaam'len....
  Uit pligt werd poëzij!

IV

De Maart der Noordsche streken
Pleegt willig 't graan te weeken,
  Vertrouwd aan de open voor, —
Stelle ons, in 't wortelvatten
Der uitgezaaide schatten,
  De toekomst niet te loor!

Geen sleurzucht der gewente
(Het zij onze eerste rente)
  Verstikk' verbeetringslust;
Wat sluimerende krachten
Alleen den wekker wachten,
  Worde ieder zich bewust!

Waar voorspoed woont en vrede,
(De erkenning zij de tweede!)
  Gelde ook de stem van 't Volk;
Geen Staat valt om te zetten,
Verstrekt de wet der wetten
  Zijn' wil en wensch ten tolk!

Het Neêrland onzer dagen
(Gunn' God ons, wat wij vragen!)
  Beleve eene andere eeuw
Van Volks- en Vorstenglorie,
En 't schrijfstift der historie
  Wijz' weder op den Leeuw!

V

Och! dat zij spoedig kome,
Die vrije, — vroede, — vrome!
  Elk onzer breng' haar aan:
Laat enkle droppels leken,
En plassen worden beken,
  En stroomen oceaan.

Voor niemand is 't verborgen:
Ons heden draagt ons morgen
  Ontkiemende in den schoot;
De wilskracht spreekt uit ijver,
Maar faalt zij, trots den drijver,
  Voert dommelzucht ter dood!

Gedacht, — gewerkt, — gebeden!
En vroegst en jongst verleden
  Zijn lessen afgevraagd,
Tot uit het schemerduister
Voor aller oog de luister
  Eens nieuwen morgens daagt!

Tot we ied'ren twist beslechten,
Daar pligten en daar regten,
  Gesteld in wederwigt,
Voor armen, noch voor rijken,
Den evenaar doen wijken, —
  Voor allen liefde en licht.

VI

Oranje-Vorst! wien dringen
Volschoone herinneringen
  Als u ter schoonste taak?
Het Delftsche grafgesteente,
Verkondt der goê gemeente:
  "Hij diende vrijheidszaak!"

Uw jonglingsroemzucht plukte
Den krans, die haar verrukte;
  Europa werd uw Faam.
Mogt de avond van uw leven
Ons dubbele oorzaak geven,
  Tot zeeg'nen van uw naam!

Wat heeft uw troon te vreezen,
Als gij gelijk durft wezen,
Die 't volk tot vrijheid riep?
En door zijns voorbeelds prikkling,
Voorbeeldelooze ontwikkling,
Der wereld wonder schiep!

Door 't geen we roemrijkst deden, —
Door 't geen we bitterst leden, —
Zijn we aan elkaêr verknocht;
En onder uw geleide
Wacht Roomsch en Onroomsch beide
Slechts zege van den togt.

1844.

HET ZINGEN VAN DEN SLAAF.

VRIJ GEVOLGD NAAR H. W. LONGFELLOW.

Uit de hut des negers rezen
  Aan d' Ohio-stroom bij nacht
Liedren als Jehova prezen,
  Toen Hem Isrel offers bragt;
En mijn voet gleed trager voort
Door het statig sluimrend oord.

Luide zong hij Davids Psalmen,
  Schoon in slavenboei gekneld;
Luide zong hij zegegalmen
  Van den koninklijken held;
't Vorstlijk harpgezang van 't Oost
Ruischte in 't verre Westen troost!

'k Hoorde 't lied, vóór veertig eeuwen
  Aan de Roode Zee gedicht.
Langs den Leidsman der Hebreeuwen
  Was ze wederzijds gezwicht,
Maar van heel 't Egyptisch heir
Gaf zij ros noch ruiter weêr!

De ooren leenende aan die zangen,
Werd mijn harte droef te moê:
Onbeschrijfelijk verlangen
Naar verlossing klonk mij toe
Uit de weemoedvolle klagt,
Waar zich 't lied in had verzacht.

Zie, 't geviel in de eerste dagen
Der gemeente van den Heer:
Paulus wordt in boei geslagen;
Silas kromt zich naast hem neêr —
Tot het paar de hoofden buigt,
En in banden Gode juicht!

Daar beweegt van schrik zich de aarde,
Daar betoont de Hemel hulp!
't Steenen huis, dat hen bewaarde,
Davert als een rieten stulp, —
Open is 't gesloten graf,
En hun ketens vallen af.

Maar wat engel daalt er neder,
Die der slaven boeijen slaakt?
Maar wie schudt het aardrijk weder,
Tot verstokt gewisse ontwaakt?
Biddend zag mijn blik omhoog
Naar der heldre starren boog!

1844.

ZANDVOORTSCHE WEDRENNEN.

De wilde zoon der woestenij
Eerbiedige onze heerschappij,
  Ofschoon zijn hoefslag de aard doet daav'ren:
't Verstand zij ook d'ontoomb're een toom,
En steenige' akker, steilen zoom
  Leer' 't hem beploegen, hem beklaav'ren; —
In kogelvrijen krijgsmansdos
Verheff' de ruiter zich op 't ros,
  Dat zwicht' noch zwoege, trots de zwaarte:
Het briesche in 't veld zijn blijdschap uit,
Waar 't kogels sist en 't bommen fluit
  Door vlammenspuwend schutgevaarte; —
Zich strekkend volg' de blanke tel
't Gefluisterd woord, 't getikt bevel
  Der in den zaêl gewipte schoone,
Wier last zij voere, als 't windje een veêr,
Tot vloed en beemd, en woud en meer
  Haar blik één drijvend landschap toone; —
Maar wie ook 't koninklijke dier
De sporen geev', den teugel vier',

't Zij geen kromruggige kwâjongen,
Die, bonter dan een kermisaap,
Den duivel opvloekt uit zijn slaap,
Bij ledenmartelende sprongen!

Waartoe 't onmenschlijk Britsch genucht,
Als Spanjes stierenkamp berucht,
Maar snooder door zijn weddingschappen,
In Hollands vreedzaam duin verplaatst?
Dat de' echo thans met schrik weërkaatst
Van paardenkoopers handenklappen!
Of droomt gij niet, die u verbeeldt,
Dat fierder hengst- en merrieteelt
Zal oorsprong nemen uit de lenden
Der schimgelijke ribbenschaar,
Wier kloeksten 't perk, hoe eng het waar',
Slechts ademloos ten einde renden?
Verdwaasden, die op snelheid snoeft,
Wier schoonheidschennis wrake toeft,
Die 't paard tot *pony* in ziet krimpen:
Al schoot uw ros den wind voorbij,
Al voer 't het bliksemlicht op zij',
Ik ken er die zijn spoed beschimpen.
Aanschouw! in 't schemerig verschiet
Gaat afstand en gaat tijd te niet,
Waar wij dier stoomkar rook zien dwalen;
En eer een tweede morgen rijz',
Verkondt het verschrift aan Parijs
Zijne Africaansche zegepralen!

Helaas! niet langer hoort ons strand
Van verr' Brittanje en Nederland
  Om aller zeeën drietand dingen!
De luipaard overwon den leeuw, —
Eerst na de worstling van een eeuw,
  En dank der wereld wisselingen!
't Is vreê, waar slechts voor Ruijter's schim
's Lands vloot nog opdoemt aan de kim
  In zomeravondwolkgetoover;
't Is vrede, — en 't blijke onstoorb're vreê!
Doch waai de wind van gindsche reê
  Ons grilligheid noch gruw'len over!
O eilandvolk! dat d'oceaan
Plaveidet voor uw zegebaan,
  En oost en west beheerscht om 't zeerste;
O wel u, mateloos verhoogd,
Dat ge enkel niet op 't renperk boogt,
  Als 't geldt: wie is der zustren eerste?
Dat ge open zin voor elk genie,
De wondren van uwe industrie
  Moogt in de wank'le weegschaal leggen,
En wijzende op bevrijden slaaf,
Op Godes Woord, uw hoogste gaaf,
  Tot heel de wereld: volgt mij! zeggen.

Oranje-Vorsten, Neêrlands hoop!
Wanneer de stem van gansch Euroop
  Dien christenzin in England huldigt,
Gevoelt u! Groot-Brittanje is 't licht

Dat thans alom zijn stralen rigt,
Een voorzaat uit Uw huis verschuldigd:
Den voorzaat, die, met jong'lingshand,
De staatshulk van ons vaderland
In 't noodweêr naar de haven stierde;
Den voorzaat, die, in rijper tijd,
Ons werelddeel zich heeft gewijd
En voor verlichting zegevierde!
Oranje-Vorsten-paar, wier jeugd
De jagt van veêr met veêr verheugt,
De jagt die derde Willem smaakte!
Was daar geen stemme in uw gemoed
Die 't keeren aanried van den voet
Eer Zandvoorts renperk hij genaakte?
Was daar geen stemme van het Loo:
"Doorluchte Neven! 'k zie u noô
"Bij *British racing*, Friesche draving;
"Oranje was en blijv' der Faam
"De fier gedragen eigennaam
"Van vrijheid dienstbaar aan beschaving!"

1844.

EERLIJKE ARMOE'S KLAGT EN KREET.

Naar het Engelsch van Thomas Hood.

I

Het lied van 't hemd.

Onvrouwlijk haveloos gekleed,
Viel 't werk der arme naaister bang;
En toch, wat pijn 't hare oogen deed,
Wat wee door 't eelt der vingers sneed,
Weêr gingen naald en draad hunn' gang —
Stik! stik! stik!
't Gebrek ten prooi, de borst beklemd,
Zong zij, met neêrgeslagen' blik,
Zoo droef het "Lied van 't Hemd!"

"Werk! werk! werk!
Als 't verre haangekraai weêrklinkt,
En werk — werk — werk,
Tot door de ruit 't gestarnte blinkt!

Wat heet de vrouw hier vrij?
Wat kent de kerk een ziel haar toe?
Veel ligter Turksche slavernij
Dan Christ'lijke arremoê!

"Werk — werk — werk!
Al wordt het ons in 't hoofd zoo ligt,
Werk — werk — werk!
Al vallen de oogen loodzwaar digt;
Een spil, een boord, een naad,
Een naad, een spil en weêr een zoom,
Tot 't op den tast naar knoopen gaat,
Die 'k aanzette in den droom!

"o Mannen, wie ge ook zijt,
U, wien een moeder 't aanzijn gaf!
Het is geen linnen dat gij slijt,
Ons leven slijt gij af!
Stik — stik — stik,
Hoe wèl 't uw vrouw, uw zusters ga,
Met d'eigen' dubblen draad zoom' ik
Uw hemden en mijn wa'!

"Wat spreke ik van den Dood!
Ben ik dan voor 't geraamte bang?
Helaas! ten prooi aan elken nood,
Gelijke ik 't al zoo lang! —

Wat vastte ik menig middaguur!
Ons schrale loon daalde onder peil, —
Ach, God! waarom is 't brood zoo duur,
En menschenvleesch zoo veil!

"Ik werk, werk, werk, gestaâg;
Ik slaap op 't stroo vaak hongrend in;
't Zijn vuile vodden, die ik draag;
Wat vraagt ge, wat ik win?
Zie maar dit zolderhok eens aan,
Daar 'k op gebroken' stoel in huiz',
Vermolmd van dak, van vloer vergaan,
Is nog zijn huur me een kruis!

"Werk — werk — werk!
Van uur tot uur, altijd alleen,
Ja, werk — werk — werk
Als boeven, met het blok aan 't been!
Een spil, een boord, een naad,
Een zoom, een spil en weêr een boord,
Tot alles meê in 't ronde gaat,
En 't oor het dwarlen hoort!

"Werk — werk — werk!
In 's winters doffe duisternis,
En werk — werk — werk,
Als 't buiten zoel en zonnig is —

Als 't vrolijk zwaluwpaar
Zijn nest bouwt onder gindsche goot,
En 'k gaarne huns gelijke waar,
En gaarne als zij genoot!

"Och! dat ik werd weêr, die ik was!
Och! stond het me eens nog vrij
Te zitten in het groene gras,
Den hemel boven mij!
Den geur te rieken van 't gebloemt',
Te voelen als ik plag,
Nog niet tot broodsgebrek gedoemd,
Zoo 'k uitging nacht of dag!

"Een uur, een wijle, een omzien rust,
Waar' wèl aan mij besteed!
Geen vierdag meer voor Liefde of Lust,
Maar tijd tot troost in 't Leed!
Och! dat voor 't minst ik schreijen mogt,
Om wat ik bitters proef!
Doch ieder drop van 't zilte vocht
Maakt naald en draad zoo stroef!"

Onvrouwlijk haveloos gekleed,
Viel 't werk der arme naaister bang;
En toch, wat pijn 't hare oogen deed,
Toch gingen naald en draad hun gang —

Stik! stik! stik!
't Gebrek ten prooi, de borst beklemd,
Zong zij, met neêrgeslagen blik,
(Dat hooger loon haar dra verkwikk'!)
Zoo droef dit "Lied van 't Hemd!"

1845.

II

's Daglooners eisch.

Een zeis! Een bijl! Een schop!
Tot spitten, vellen, maaijen,
Of dorschen, geef maar op!
'k Weet hoe 't houweel moet zwaaijen,
En hoe de vlegel klopp';
Want zie, mijn armen hangen
Niet lendenlam bij 't lijf,
Noch staan mijn handen stijf.
Neen, ijlings aangevangen:
De nood leert elk bedrijf!

Geef werk me in hof of haag, —
Laat mij dien akker ploegen, —
Ik snoeije uw boomen graag, —
Ja, zal er me ook in voegen,
Schoon ik den mest maar draag; —

Bij hakhout en bij schoven
Zult gij me willig zien, —
En kan ik hulpe u biên,
Roep me, als ge uw dak dekt, boven:
Ik sticht geen' brand, goê liên!

Er zijn, die op 't gebrek
Door gruweldaên zich wreken,
En 't koste hun den nek!
'k Verlang geen vuur te ontsteken,
Dan in mijn kleen vertrek.
Ik wensche in winterdagen
Ons zelve' en 't hongrend kroost
Wat asch, die de appels roost;
Geen schuur in vlam geslagen,
Maar haardvuur, dat vertroost.

Aan Hem, die allen kent, —
En in zijn wijze wegen
Der aarde droogte zendt,
Wanneer zij dorst naar regen,
Of de oogst in plassen endt; —
Den Heer behoort de wraak,
Den Heer de bliksemschichten;
En zoo zij al te vaak
Zich niet naar schrapers rigten,
Vermetel wie het laak!

Een zeis! Een bijl! Een schop!
Tot spitten, vellen, maaijen,
Of dorschen, geef maar op!
'k Weet hoe 't houweel moet zwaaijen,
En hoe de vlegel klopp'; —

Mag ik uw tweespan halen?
'k Heb vuurger paar gestild,
En zwaarder kar getild; —
Och, laat me uw jagt ompalen,
En 'k sla geen hand aan 't wild!

Geef werk mij, en tevreê
Met wat mijn vlijt me gaêrde,
Gaan strik noch buks meer meê
Voor 't haasje van de' Eerwaarde,
Of zijn Genade's ree! —
Geef werk, en uit hebb' vreezen
Voor huisbraak in de Hal,
Om 't zilvren schootlen tal; —
Hoe zwaar uw beurs moog' wezen,
Ga 's nachts gerust door 't dal!

Geef werk in elk saizoen!
Ik zal, trots hitte of koude,
Voor u ten arbeid spoên,
Zoo 'k maar mijn vrijheid houde,
En vrouw en kroost kan voên:
Foei! van uw werkhuiswetten!
Foei, van de onmenschlijkheid,
Die gâ van gade scheidt,
En kinders vast durft zetten,
Wier jeugd om deernis vleit!

Geef werk, — schoon 't zwaar en zuur
Van 't krieken van den morgen
Tot laten avond duur', —
't Zal bier en brood mij borgen,
Ik loop er voor door 't vuur!

Mits 'k van geen' meester wete
  Uit uw vervloekt Gesticht;
  Mits 't liefelijkst gezigt
Mij 's avonds welkom heete:
  Mijn wijf en zogend wicht!

  Deel uit aan d'ouden stok,
Ik wil geene aalmoes trekken,
  Geen geld, — geen spijs, — geen rok.
Waar God mij deed verwekken,
  Behoort van 't land me een brok!
'k Heb armen en 'k heb beenen,
  'k Heb spieren als een man!
  Verg kerelswerk er van,
En 'k zal ze willig leenen;
  Moog beedlen wie het kan.

  Een Adamskind als gij,
Wil 'k naar uw wet mij voegen,
  Hoe wreed haar wilkeur zij,
Ga ik door zorg en zwoegen,
  Maar dwang en aalmoes vrij!
U 't vette deel der aarde,
  Dat lui en lekker ge eet! —
  Mij, in mijns aanschijns zweet,
Wat 'k Godedankend gaêrde,
  Maar luttel dank u weet!

  Een zeis! Een bijl! Een schop!
Tot spitten, vellen, maaijen,
  Of dorschen, geef maar op!
'k Weet hoe 't houweel moet zwaaijen
  En hoe de vlegel klopp';

Wie drentlen of wie dralen,
  Op de' arbeid mij geboôn
  Zet gaauw en gul de kroon;
De duivel moge halen,
  Wie knibbelt op het loon!

  De baas, die week aan week
Om minder loon doet kermen,
  Geeft zondags bij de preek
Gestolen geld den armen,
  En spaart, maar 't houdt geen steek!
Hoe lang zich, spijt ons klagen,
  Zijn vijfjeshoop vermeêr,
  Wij zinken dieper neêr,
En Gast- en Tuchthuis vragen
  Met woekerrent' die weêr!

1845.

DE STILSTAANDERS.

Jan Salie sloeg zijn tent op 't ijs;
Het zeuriede om hem, groen en grijs,
Slof-slaperig of wigtig-wijs,
  Een slempjen werd geschonken, —
En 't deeglijk Voorstel kwam ter spraak,
Dat voor des volks — der vrijheids zaak,
Ons aller, ook des Konings taak,
  Heel Holland tracht te ontvonken!

"Ik weet niet waar men zich om weert!
"Wie heeft er Grondwet gestudeerd?
"Al ging de wereld glad verkeerd,
  "Ik zou haar laten loopen!" —
De man deed best niet voort te gaan;
Ook zegt men dat hij langs de baan
De Ontvanger juist een schaats zag slaan: —
  Zijn personeel stond open!

"En dan," begon een andre Piet,
Maar die zich nimmer manen liet,
"Wat schok zou 't geven aan 't Crediet!
"Wel, 't was abominabel,
"Als ik geen enkelen coupon
"Zoo dood gerust meer knippen kon!
"'t Werd immers, als partij het won,
"Een torenbouw van Babel?"

"Vergun mij," — vroeg een Twijfelaar, —
"Die vreeze en vraag zijn mij niet klaar;
"Ook nu is 't Budget openbaar
"En moet — per saldo sluiten;
"'t Geschiê voortaan met min gebrouws!
"Weleerlijk, dat is Jan van ouds,
"Weleerlijk met zijn tonnen gouds,
"Weleerlijk met zijn duiten!"

De Salies knikten blij te moê
Elkander bij dat woord eens toe....
"En toch weet ik wel, wat ik doe,
"En wat ik niet zal laten,
"Als door een' scheeuwert uit mijn buurt
"Ook mij 't Verzoekschrift wordt gestuurd!"
't Orakeltje werd aangegluurd:
Het was nog al verwaten!

"Ik teeken, zoo als ieder man
"Gerust petities teeknen kan —
"Ik teeken ja! — maar niet mijn' van,
Te zot wie dien er zette! —

"Ik geef den aard aan van 't gedrijf,
"En elk moog toezien waar hij blijv',
"Wanneer ik flink er onder schrijf:
"*Trompeurs — trompés — trompettes!*"

"Stil!" — riep Jan Salie, schoon 'k niet regt
Bevroed wat omging in den knecht,
Wiens hart geen heilge heugnis hecht
Aan 't Smeekschrift onzer Eedlen; —
"Stil!" — of zijns ondanks de eerbied sprak
Voor 't Zevental, dat met LUZAC
Zijn zegel aan een Voorstel stak,
't Geen niemands gunst wil beedlen!

"'k Verdenk geen mensch," zwoer Nommer Zes,
"Maar daaglijks zegge ik tot mijn' bles:
" "Al zoetjes is een wijze les!"
"En weet ge wat ik schrome?"
Hij zag eens om ter wederzij,
En voer toen voort: "We zijn hier vrij:
"'k Voorzie verzwaarde heerschappij
"Van 't nimmer rustend Rome!"

"Wel mooglijk," zei men tot elkaêr, —
"En ook wel niet!" — de Twijfelaar
Viel andermaal de Salies zwaar; —
"De strijd moet toch gestreden!
"Of oude of nieuwe Wet het winn',
"De een houdt als de aêr gelijkheid in; —
"Maar wetenschap en waarheidszin
"Gaan voort met rassche schreden!" —

"Dat mogt wat," lachte een oude Heer,
"Het blijft als 't was! ziedaar mijn leer,
"De wijze eerbiedigt wie regeer',
"En walgt van elk spektakel!
"Och, wat men van Vooruitgang droom',
"Die komt, waratje! niet per stoom:
"Vóór vijftig jaar de Vrijheidsboom,
"En heden het Mirakel!"

Een besje hoorde 't: "Lieve deugd!
"Zoo mag ik 't zien, — dat iemands jeugd,
"Dat u die groene Markt nog heugt!
"Wij dansten 't Carmagnooltjen
"Er zamen! — 't Is toch vreemd gegaan!
"U bragt het ambt en titels aan!
"Ik veeg bij winterdag de baan
"En hoû des zomers schooltjen!"

De grijsaard staarde driest den drom
Der gasten rond; — zij schenen stom, —
Toen greep hij in zijn' vestzak om:
"Houd op met dat gekwalie!"
't Geld werkte fluks — 't was mondje digt! —
En ach! waar' dit het laatst berigt,
Dat iemand zenden kon in 't licht,
Van praatjes van Jan Salie!

1845.

EERZUCHT.

AAN DE NAGEDACHTENIS VAN J. H. GRAVE VAN RECHTEREN.

Hooggezeten op het kussen
Van de stad of van den staat,
Tracht de trage middelmaat
Iedre koene stem te sussen,
Die gemoed of geest verraadt,
En verdenkt zij in haar vrees
't Roersel, daar die kracht uit rees!
U, die vrede had gesloten
Tusschen oude' en nieuwen tijd, —
U, uit graaflijk bloed gesproten,
U, voor 't volk gerust ten strijd! —
U ook wachtte haar verwijt:
Voorbeeld van uw ranggenooten,
Eerzucht ziet in u de nijd!
Eerzucht!.... doch uw stervensmare
Klaagt door 't land van mijn geboort'
In verzwaarde zuchten voort;
Stom van smarte schreit de schare,

Als ze opeens verweesd zich hoort.
Slechts opregte vadertrouw
Wekt zoo ongeveinsd een rouw!
Waar de blijdschap plagt te schaatren
Langs des IJssels groenen zoom,
Houdt hij 't golfgedans in toom,
Sterft de weêrgalm van zijn waatren;
Uit heeft ruischen, uit heeft klaatren,
Uit de glorievolle droom,
Voorgespiegeld aan dien stroom!
Neen, niet louter eerzucht zwaaide
In uw vingren, streng en straf,
Over dat gewest den staf!
Wat ze goeds of groots ooit zaaide,
Waar een oogst als Gij er maaide?
Waar toch kransen op haar graf,
Als de dankbaarheid U gaf?

Eerzucht!.... maar al viel de hamer [1]
Op het groene tafelkleed,
Toch weêrklinkt een droeve kreet
Door de leêge Tweede Kamer,
Die haar roem verscheiden weet!
Wee noch wrake moog zij roepen
Over 't afgetreên geslacht,
Dat ze in stillen middernacht
Soms zijn schimmen weêr ziet groepen,
Of die schare 't vonnis wacht
Voor wat over ons zij bragt:

[1] Graaf van Rechteren overleed gedurende het reces.

Echter heugt het nog dien wanden,
  Hoe uw deege deeglijkheid
  Voor den vrede heeft gepleit,
Toen het rijk der Nederlanden
  Dag aan dag schier werd "gered"
  Door eene onheilzwangre wet!
Echter heugt het nog dien muren,
  Hoe uw hartlijk welkom klonk,
  Toen een beter toekomst blonk
Bij de ontstoken vreugdevuren, —
  Tot hun vlam in de asch verzonk:
Waan, die naauw een nacht mogt duren;
  Scheemring, die geen uchtend schonk!
Laat een zinkend volk 't vergeten,
  En vergete 't hoog gezag,
  Bij de zege van den dag,
Dat u de uitspraak van 't geweten
  Eerlijk op de lippen lag;
Uit hun stilte rijst een hulde,
  (Wederklank van d'IJsselvloed:)
  't Is Geschiednis, die u groet;
Zij aanschouwde er wat gij duldde,
  Toen uw zeedlijk-hooge moed
Haar met meer ontzag vervulde
  Dan een reeks van vaadren doet,
En des konings ridderteeken
  Nieuwen glans kreeg op uw borst,
  Daar ge voor uw volk en vorst
Van een vrijer vrijheid spreken,
  Wijzer wetten eischen dorst!

Liefde deed u al uw krachten,
  Al uw gaven Neêrland biên; —
  Liefde, die niet wist van vliên,
Schoon haar strijdleus smaad mogt wachten;—
Liefde, die in pligtbetrachten
  't Wit des levens leerde zien!
Eerzucht hebbe er opgeheven
  Tot de hoogte van de faam,
  Liefde 's lands verbreidt uw' naam,
Waar der vadren geesten zweven,
En hij de eeuwen door zal leven,
  RECHT'REN zonder vrees of blaam!

1845.

Echter heugt het nog dien wanden,
Hoe uw deege deeglijkheid
Voor den vrede heeft gepleit,
Toen het rijk der Nederlanden
Dag aan dag schier werd "gered"
Door eene onheilzwangre wet!
Echter heugt het nog dien muren,
Hoe uw hartlijk welkom klonk,
Toen een beter toekomst blonk
Bij de ontstoken vreugdevuren, —
Tot hun vlam in de asch verzonk:
Waan, die naauw een nacht mogt duren;
Scheemring, die geen uchtend schonk!
Laat een zinkend volk 't vergeten,
En vergete 't hoog gezag,
Bij de zege van den dag,
Dat u de uitspraak van 't geweten
Eerlijk op de lippen lag;
Uit hun stilte rijst een hulde,
(Wederklank van d'IJsselvloed:)
't Is Geschiednis, die u groet;
Zij aanschouwde er wat gij duldde,
Toen uw zeedlijk-hooge moed
Haar met meer ontzag vervulde
Dan een reeks van vaadren doet,
En des konings ridderteeken
Nieuwen glans kreeg op uw borst,
Daar ge voor uw volk en vorst
Van een vrijer vrijheid spreken,
Wijzer wetten eischen dorst!

Liefde deed u al uw krachten,
  Al uw gaven Neêrland biên; —
  Liefde, die niet wist van vliên,
Schoon haar strijdleus smaad mogt wachten; —
Liefde, die in pligtbetrachten
  't Wit des levens leerde zien!
Eerzucht hebbe er opgeheven
  Tot de hoogte van de faam,
  Liefde 's lands verbreidt uw' naam,
Waar der vadren geesten zweven,
En hij de eeuwen door zal leven,
  RECHT'REN zonder vrees of blaam!

1845.

"EEN WONDER IS DE NIEUWE BEURS!"

"Een wonder is de Nieuwe Beurs!"
  Geloof het maar, Jan Salie!
Ei, waartoe zulk een zuilenlast,
Wanneer er niets moest opgetast
Dan 't geveltje, dat hoogst gepast
Met gulden cijfers ons verrast?
  't Is maar een vraag, Jan Salie!

"Een wonder is de Nieuwe Beurs!"
  Geloof het maar, Jan Salie!
Zeg, zoudt ge er een vergrijp in zien,
Wanneer zij der verstramde kniên
Van d'ouden dag, of kreuplen liên
Één' glooijende' opgang aan mogt biên?
  Het waar' niet heusch, Jan Salie!

"Een wonder is de Nieuwe Beurs!"
  Geloof het maar, Jan Salie!
Toch schuilt er ergens in 't bestek
Dier binnenplaats een klein gebrek, —
Ik weet, gij wilt geen overdek! —
Maar dan een klok, die de aandacht trekk'
  Dat 't uur verloopt, Jan Salie?

"Een wonder is de Nieuwe Beurs!"
  Geloof het maar, Jan Salie!
Voor 't keurig beeldje, — dat mij deert,
Uit kunstzin, die CELLINI eert,
[De vluggert is al half verweerd] —
Had ik een' weêrhaan hier begeerd,
  Maar niet van 't hof, Jan Salie!

"Een wonder is de Nieuwe Beurs!"
  Geloof het maar, Jan Salie!
Maar geeft die lakensche gordijn
Den voorhof niet te zeer den schijn
Of we in het land van 't flerecijn
En ver van 't zonnig Zuiden zijn,
  Dat togt waardeert, Jan Salie?

"Een wonder is de Nieuwe Beurs!"
  Geloof het maar, Jan Salie!
Doch wacht u voor die duisternis:
Men loopt er zijn' kassier soms mis,
En spreekt een aêr aan op den gis,
Juist nu de Bank zoo moeilijk is,
  En 't geld zoo schaarsch, Jan Salie!

"Een wonder is de Nieuwe Beurs!"
Al zevenmaal, Jan Salie!
JOOST VONDEL zong het koopgeluk
Van 't achtste wereldwonderstuk;
KEES LOOTS vertroostte 't in zijn druk: —
Een lof, die als hun lof verrukk',
Faalt de uwe nog, Jan Salie!

1845.

EENE HALVE-EEUWS WAKE.

I

Verrukk'lijk was het nachtgezigt!
Omschitterd van een rembrandtsch licht
Hield Hollands Muze hoog gerigt:

Wat naam
En faam
Gaf aan 't verleên,
Toen d'oceaan te kleen
Ons scheen,
Als wachters om haar zetel heen, —

Ter slinke een guit,
Die voor zijn bruid
Van liefdes luit
De kneepjens duidt
En 't mopsjen van de minne ontsluit;

Ter hoog're een grijs,
Wiens stoute wijs
Het paradijs
Gebiedt: "Herrijs!"
Of d'englen voorgaat: "Eere en prijs!" —

En aan haar voet
Den overvloed,
Dien spoed
En moed
Ontschaken doet
Aan noorderijs en zuidergloed;

Zij zelve, — op 't blondgelokt gelaat,
Bij rozen van den dageraad,
Een ernst, die 't schoonst der schoone staat!

II

Een vast vergeten dichtrendrom
Verscheen,
Verdween,
Of, zag ze ook om,
Niet éénen ruischte 't wellekom;

Geen zucht
Naar hooger zielsgenucht
Had ze aangespoord tot stoute vlugt;
Wat lauwer wast in lage lucht? —

Wie komt? de Muze rijst! En toch
Hij, dien zij wenkt, ducht zinsbedrog.
"Leeft Holland, leeft Oranje nog?"

Een bange strijd van hoop en vrees,
Hoe God voor beiden 't vonnis wees,
Verscheurt hem, die ten oordeel rees;

Wat oog
Blijft droog?
Ginds waait de vlag,
Die werelden ons winnen zag:
"U danke ik 't, dat zij wappren mag!"

En Helmers draagt de burgerkroon,
Hem dus in 't rijk van 't schoon
Geboôn,
Zijn weêrgalooze trouw ten loon!

III

Wat dichter-schepping voert die wolk?
Een groep, bewondrend aangestaard,
Dewijl zij toonbeeld strekt en tolk

Van vormvoltooijing, d'oudheid waard,
En zielsverheffing uit het stof,
Die christen-kunstzin openbaart;

't Vermeidt zich alles in haar lof;
Zelfs Vondel brengt haar huldeblijk:
"Wie mag hij zijn, die me overtrof?" —

"Wat vleit ge mij?" — zucht Bilderdijk —
"Gij hebt in d'ochtend u verheugd,
"Wie is in frischheid u gelijk?

"Mijn lot was lijden, 'k had geen jeugd; —
"'t Verval des volks mij vroeg bewust,
"Vond ik geen vrede en zong geen vreugd,

"Werd kunst mij wapen, strijd mij lust.
"Ik heb geworsteld met mijne eeuw,
"Voor mij geen lauwer, — gun mij rust!"

IV

Een landschap biedt hun blik zich aan:
Hoe 't koeltjen stoeit door 't hooge graan,
Daar rozen
Blozen
Uit die blaên; —

Een beek,
Die ginds 't gebergte ontweek,
Vlecht in 't verschiet haar zilverbleek,
Een klaatrend lint, door 't groen der streek. —

Neig dieper, overeeuwd geboomt!
Naar 't moschbed, dat uw voet omzoomt,
De schâauw voor wie daar dicht en droomt.

Verrassende als dat wolkend schuim
En schittrende als dit zonnig ruim,
Zoo toovert, tintelt, treft zijn luim.

Schuil vrij, als erts,
Zijn scherts
Soms diep,

Toch blijkt ze, als alles wat hij schiep,
Metaal, dat hij te voorschijn riep!

Zie, Huygens biedt, in Gelders beemd,
't Vernuft waar 't zijn naar zweemt
Niet vreemd,
Den krans, dien hij van 't hoofd zich neemt!

V

"Vlecht lauwren en cypressen zaam!" —
Gebiedt de Muze, — "stond zijn blaam
"De schennis tegen, die 'k mij schaam,

"Zijn trouw
"Draag rouw,
"Zijn cither suss'" —
Wiselius
Beloont ze aldus —
"Mijn leed, tot men dien stinkwalm blusch';

"Een priesterschaar
"Voor mijn altaar
"Weêr wierook gaêr,
"En 't schoone en 't waar'
"Van 't hoog tooneel zich 't volk verklaar!

"Hoort, zangsters! hoort
"Mijn afscheidswoord
"En draagt het voort
"Van oord tot oord:
"Mijn middag heeft nog niet gegloord!

"De poëzij
"Gaat nooit voorbij,
"Houdt gij
"U vrij
Van bastaardij
"En kerk- of kunstleers slavernij.

"Wat nieuwe vorm de wereld beidd',
"U geldt nog, 't zij ge juicht of schreit:
"Onsterflijk maakt de oorspronklijkheid!"

1851.

HET JAGERTJE.

Och, arme, stram van leden,
  Och, arme, graauw van haar,
Het jagertje van heden
  En van voor vijftig jaar!
Wie wenschte u niet geborgen
Op 't hofje zonder zorgen
  In 't hoekje van den haard?
Wie deed zijn beurs niet open
Om daar uw kost te koopen, —
  Zoo de eenige gij waart!

Gij de eenige!.... maar lichtte
  Dan reeds de schoone dag
Die, daar de trekschuit zwichtte,
  Haar geest ook wijken zag?
Ach, jagertjes op knollen,
Die met het lijntje sollen,
  Die sukk'len vroeg en laat

Langs platgetreden wegen,
Waar komen ze ons niet tegen?
Wie telt ze in Kerk en Staat?

Och, type, graauw van haren,
Och, type, stram van leên;
Een tweetal honderd jaren
Vlood sints uw bloeitijd heen!
Nog half in 't schuim bedolven,
Maar rijzende uit die golven
Toen Holland zeil en lijn
Mogt als bevrijders vieren,
Ze om 't wapenbord doen zwieren,
Er 's werelds gids meê zijn!

Bewond'rend hield ze op beide
Die vloten 't oog gevest:
De een dreef door woud en weide,
De aêr heerschte in Oost en West!
Harmonisch met bevelen,
Door tal van koop'ren keelen
Verkond op d'Oceaan,
Hief de uwe uit ranke schuiten,
Langs 't zee-ontwoekerd buiten,
Een eigen veldzang aan!

Helaas! de nijd ontwaakte....
En of ons 't luk verried
Toen aarde en hemel blaakte,
Des nabuurs staf gebiedt!
Wat baten schreijende oogen
Om hoop te wreed bedrogen,

Om waan te lang gevoed?
Als gij in zwellende aad'ren
Nog de' erfschat voelt der Vaad'ren
Toon krachten, ijver, moed!

Och, type, stram van leden,
Och, type, graauw van haar,
Een luttel tal van schreden,
Dan strekt ge u op de baar! —
En toch belooft de voren
Nog andere trezoren
Dan die 's lands akker dierf;
Toch hangen aan de transen
Nog even schoone kransen
Als 't voorgeslacht verwierf!

Een nieuwen strijd gestreden
Op nieuw ontsloten baan!
Geleên, — geloofd, — gebeden, —
Zoo is 't ons voorgegaan!
Geen middelmaat ons wennend',
Een hooger prikkel kennend'
Dan aller weêrhaan-gunst,
Draag 't veld der wetenschappen
Het merk van versche stappen
En streele ons frissche kunst!

Och, arme, graauw van haren,
Och, arme, stram van leên,
Daar rijzen onder 't staren
Uw folt'raars om u heen!
De rossen die den wagen

Bevleugeld voort doen jagen,
  De stoomwolk in 't verschiet, —
Waarin wie u gelijken
Met lint en lauw'ren prijken! —
  Versmaad mijn penning niet!

1852.

HET UURWERK VAN 'TMETALEN KRUIS.

10 December 1855.

't Metalen Kruis doet zijn trofee,
In vollen vreê,
Aan de' Aemstel rijzen;
De troffel wordt een wees geboôn
Om d' eersten steen zijn plaats te wijzen:
Een uurwerk is des jongskens loon.

Men prijz' de keuze van 't geschenk!
Of schuilt er niet een stille wenk
Voor allen, hoog of laag gezeten,
Een les in die gedachtenis:
Zoo burger als bestuur moet weten
Hoe laat het is?

Gelukkig 't volk waar elk zijn tijd,
In vrede en strijd,
Waardeert met oordeel;
Het geeft op alle teek'nen acht,
't Heeft open oog voor ieder voordeel,
't Heeft open oor voor elke klagt!

Ontlook voor ons die gulden eeuw,
Sints Hollands opgerezen leeuw
Den doodschrik voor zich uit deed ijlen,
Zijn manen schudde op vijands grond,
En fierder weêr om zeven pijlen
Oranje wond?

Geef antwoord, gij, die zonder schrik
Des nazaats blik
Schier uit durft dagen,
Den grondslag leggend voor uw boog
Waar oost en west kwam offers dragen,
Toen vlijt der wereld cijns er woog!

't Is niet uw doel om eigen naam
Te beuren tot den tromp der faam,
Haar grootspraak beed'lend voor uw glorie:
En toch, — zoo 't feit erinnering vroeg,
Was dan de veder der historie
Niet borg genoeg?

Den volksgeest, — roept gij, — van weleer,
Dien volksgeest eer! —
Van uwe lippen?
Zoo 't in den roes der zege waar'
Dat zedigheid den toom liet glippen,
Maar nog na vijf en twintig jaar!

Weet iemand wat zoo langzaam rijpt
Als volksgeest die zijn tijd begrijpt,
En, 't krijgszwaard keerende in de schede,
Geen kracht, geen gave rust gehengt,
Eer welvaart offers van den vrede
Voor allen plengt?

't Waar luttel schade of 't Kruis den Dam
Zijn ruimte ontnam,
De noode ontbeerde,
Als de eigen moed, als de eigen kracht
Die 't Vaderland in druk verweerde,
Verlost, ons verder had gebragt!

In 't weesjen werd Van Speyk genood;
Maar zoekt zijn schim onze oorlogsvloot,
Vergeefs zwerft ze om langs alle zeeën! —
Het Kweekschool bragt zijn troffel hier,
Waar vond onz' koopvaart nieuwe reeën
Voor nieuw vertier?

Onz' schamele armen groeijen vast
In tal en last,
In woeste wennis; —
Eer gij den volksgeest zuilen sticht,
Aan al wie hongert brood en kennis,
Wat aardsche vreugd, wat hemelsch licht!

Op 't: Voorwaarts! streedt ge en overwont;
Maar noch gelukkig noch gezond
Verteert ons traagheids uitstel-kanker.
'1 Ontsluite een ander veld van eer!
Verjaarden ploeg noch roestend anker
Genade meer!

Bij kind'ren van één groot gezin
Moest broedermin
Voor kerktwist hoeden,
— Die doorn daar niemand roos aan zag! —
En liefde, wars van kwaad vermoeden,
't Geloof slechts toetsen aan 't gedrag!

Gij wenscht, gij wilt het!.... Profecy
Van schooner dageraad aan 't Y
Der kwijnende, waar d' aard voor knielde?!
Hernieuwing van d' aelouden gloor,
Toen godsvrucht deeglijkheid bezielde,
Den nabuur voor?!

Hoe elk u dan benijdbaar prees,
o Burgerwees
Van flinken wandel!
Als weer aan u de keus mogt staan:
De wereldwegen van den handel,
De beemd der kunst, der kennis baan!....

Het uurwerk gaat, schoon 't scheemrend Oost
Nog van geen purp'ren stralen bloost:
Zijn wijzer leere u werkend wachten.
Het koene hart in 't kloeke lijf
Vindt oefenperk voor alle krachten
In 't kleenst bedrijf!

1855.

HAESJE CLAESDOCHTER

OP

'T PRINSENHOF.[1]

Haesje Claes, die 's werelds hulde
  Plag te ontvangen in haar bloei,
Wijl de zee geen schepen duldde
  Daar haar wimpel niet van woei;
Haesje die een huis zich bouwde,
  Dat paleizen overtrof,
Haesje kwijnt nu, arme en oude,
  Weg op 't stille Prinsenhof!

Heugenis van beter dagen
  Scherpt den angel van het leed!
Heeft zij stof tot bitter klagen,
  Die zich weergalooze weet?
Echter laat zij van haar lippen,
  Ernstig op elkaêr gedrukt,
Vrage noch verzuchting glippen,
  Ligt het grootst, nu diepst zij bukt!

---

[1] Het gemeentebestuur van Amsterdam houdt, sedert Koning Lodewijk het Stadhuis in paleis verkeerde, zijne zitting op het voormalig Prinsenhof; Haesje Claesdochter, hier voor de Stedemaagd genomen, stichtte het Burgerweeshuis.

Dan alleen als ze, onder 't stromp'len,
  Hoog of laag gemeen op straat
Woorden van beklag hoort momp'len,
  Overschrijdt haar wee de maat:
Om ziet ze, en de dwergen schrikken
  Voor de stralen uit die wolk:
Vindt het toornen van haar blikken
  Fluks in elks gewisse een tolk?

Ieder waant een klagt te hooren,
  Ieder vreest verdiend verwijt;
"Heb ik," ruischt het in onze ooren,
  Schoon zij statig verder schrijdt,
"Heb ik daarom vest en wallen
  "Viermaal uitgelegd gezien,
"Dat gij dus die laat vervallen,
  "Traag van handen, slap van kniën?

"O verbasterde gemeente!
  "Waarom rees in kerk bij kerk
"Vroed- en vroomheidspraalgesteente
  "Beide tijd en nijd te sterk,
"Als de lust voor elke ontwikkling
  "U met vrijheidsliefde ontvlugt?
"Louter ijs voor hooger prikkling,
  "Blakend vuur voor wuft genucht!"

" "Welvaartsbronnen zijn verloopen!"—
  "Zou ik gram zien, was het waar?
"Blijkt niet, gaan uw kisten open,
  "Ieder vorst uw schuldenaar?

"Hooger steigert vast uw weelde!..."
Maar de stem sterft in 't verschiet,
Want, hoe gruwzaam ook misdeelde,
Haesje vloekt haar kindren niet!

Broeders! zal zij langer treuren
Om haar oudst, haar deeglijkst kroost?
Of het grijze hoofd weêr beuren,
Door een jonger teelt getroost?
Andre tijden, andre krachten.
Houdt zij 't oog op ons gerigt,
Half vertwijflend in 't verwachten.....
Wie zijn regt eischt, doe zijn pligt!

Slechts vernieuwing kan behouden,
Achter raakt wie stil blijft staan;
Wedstrijd was de lust der Ouden,
Wedstrijd in het voorwaarts gaan!
Wie den moed heeft dus te stieren,
Wordt geen minder krans beloofd,
Dan den schedel mogt versieren
Van een Bicker of een Hooft!

Zou een enkle 't kwaad beteug'len?
Ieder repp' zich koen en knap!
Dan eerst krijgt de handel vleug'len,
Invloed dan de wetenschap!
Schande zou op allen kleven,
Als na luttel tijdsverloop
Haesje Claes niet op mogt leven,
Maar de schimp werd van Euroop!

1855.

SANCTA PHILOMENA

(SAINT NIGHTINGALE.)

NAAR H. W. LONGFELLOW.

Eene eedle daad, een heerlijk woord:
Hoe ieder, die voor 't eerst ze hoort,
Verteederd en verrast,
De boezem hooger wast!

't Is of der grootsche zielen vloed
Ons dringt in 't binnenst van 't gemoed
En onvoorziens ons beurt
Uit wat ons daaglijks steurt.

Lof, eere aan hen, wier woord of daad
Niet enklen troost, niet enklen baat,
Neen, waar hun faam zich rigt,
De gansche wereld sticht!

Zoo dacht ik te avond, toen ik las
Hoe 't met dat stervend leger was,
    In loopgraaf vuns en vocht,
    Heel 't kamp een jammerkrocht, —

De dappren, in den slag gewond, —
Hier kleumende op den drassen grond,
    Daar kermende om 't genucht
    Van slechts wat licht en lucht.

Ei zie, in 't huis van rouwe en ramp
Verschijnt me een jonkvrouw met een lamp,
    Die, waar een kribbe staat,
    Door 't wijkend duister gaat, —

En menig zwijgend lijder kust,
Zijn laafnis zich haar zorg bewust,
    Eer ze op den muur verzwindt,
    De schaduw van het kind.

Alsof de hemel zich ontsloot,
Maar 't floers weêr ijlings nederschoot,
    Verscheen, verdween 't gezigt —
    Eén straal, verdoofd was 't licht.

Toch zal door volgende eeuwen heen,
De poorten uit van 't grijs verleên,
    Die flikkerende schijn
    Brittanje's luister zijn!

Een jonkvrouw met een lamp ter hand
Daagt in 't geschiedboek op van 't land:
Heldhafte, teedre trouw
Verheerlijkt in een vrouw,

Die om haar speer, met volle regt,
Den palmtak en de lelie vlecht,
In schaâuw der kruisbanier
Sint-Philomena's sier! [1].

1858.

---

[1] Een speer, een palmtak en een lelie zijn de zinnebeelden van Sancta Philomena.

HET NIEUWE TOLHUIS

DER

STAD AMSTERDAM.

I

Als de avond daalt, de burgerij
Te nooden, om aan de overzij'
Van 't frissche koeltjens brengend Y
Het streelend schouwspel aan te staren,
Hoe Amsterdam, zoo stout als schoon,
Den staf zwaait uit den schoot der baren,
Verkondt een raad van halve goôn, —
Die, pligt bewust de schaar te prikklen
Tot ze uit haar sluimerslaap zich heff',
Het grootsch verleden tracht te ontwikklen,
Opdat de toekomst 't overtreff'.
Er leeft zoo laauw toch geen gemeente,
Of eerbied gaat haar door 't gebeente
Waar op- en omzien 't elk onthult,

Wat wondren vroede voorgeslachten
Hier dankten alledaagsche krachten,
  Hun' echt van ijver en geduld;
Gezegend tot, voor visschersbooten,
Den storm in 't zand maar half ontschoten,
  Een wereldvloot die dokken vult!
Ook bij de traagheid zelve ontwaken
  Gemoed en geest, waar 't weidsch verschiet
De keizerskroon den koepeldaken
  Den weg ten wolken wijzen ziet,
En regts en links ontelbre torens
  Den kring der breede, halve maan
  In schemerverte schuil doen gaan.
Hoe, zoo 't aan haar hing, zij die horens
  Nog forscher, fierder uit zou slaan,
Haar weêrgalooze vaderstad
Die prinselijke poorters had!

II

  En toch, volstond het treflijk werk
  Des raads, zoo in onz' Nieuwe Kerk,
  Aan 's pijlers voet, de smalle zerk
Voor de' arm des Agrippijners zwichtte?
  Onz' grooten dichter-burgers, die
De stad, het land, de zeeën rigtte,
  En 't mogt als leenman van 't genie!
Als hij, niet omziend' waar hij rustte, —
  O schaam'le steê voor zulk een faam! —
Weêr aan zijn' Aemstel zich verlustte,
  Wat zou ons deel zijn, lof of blaam?

Het leven levend' van den volke,
Was 't achtbaar aanschijn trouwe tolke
  Waar 't zich gebaat zag of gedeerd;
't Gewelf dier breede wenkbraauwbogen
Droeg, als de hemel in den hoogen,
  Bij wat verlicht òok wat verteert, —
En lief en leed stroomde uit in zangen
Waaraan het hollandsch hart zal hangen
  Zoo lang een moeder hollandsch leert!
Een hulde, waar de burgernamen,
  Op vleuglen van zijn lied verbreid,
Penseel en beitel meê beschamen
  In eenig frissche onsterflijkheid!
Een vloek, die door der tijden kringen,
  Wier omtrek vast den blik ontgleed,
  Van fluistren noch van flaauwen weet! —
Zoo hij verrees om ons te zingen,
  De schare en wie 't gestoelt' bekleedt,
Zou Vondels hand in heilig vier
De roskam grijpen of de lier?

III

  De Steêmaagd zetelt niet ter steê
  Waar nog haar beeld, Vorstin der Zee,
  Alleen om harentwil gedwee
De watermonst'ren zich ziet buigen,
  Godinnen off'raressen zijn,
Neptunus en zijn tritons juichen [1];

[1] De marmeren schepping van Quellyn, in den voorgevel van het tegenwoordig Paleis.

Waar is van weêrgeboorte schijn?
Orkanen teisterden Europe,
Onz' vrije tuin werd woest verheerd;
Doch nieuwe glans en zoete hope
Bleek met de Oranjezon gekeerd.
De muzen spelden 's lands historie
Aan 't Y eene andere eeuw van glorie;
Ach! hoe hare eerste helft al zwicht,
Maar geen bezielende gedachte,
Die van geslacht spreekt tot geslachte,
In onze bouwkunst trad aan 't licht!
Tenzij ze in tal verdwaalde zuilen,
Langs poort en beurs verspreid, mogt schuilen,
Er, zegt waartoe toch? opgerigt!
Grootsch Kapitool, zoo wreed ontheiligd!
Schoon Prinsenhof, zoo droef mismaakt!
Voor 's vreemdlings schennis niet beveiligd,
Verbouwd in stijl dien ieder wraakt.
o Leelijk, luchtloos, log gevaarte!
Gewijd, zoo 't heet, aan 't koopgeluk,—
Dat dra de stroomgod nederrukk',
Getergd door 's voorhofs donkre zwaarte,—
Eens achtste wereldwonderstuk!
Waar rees, hoe vaak de moker klonk,
Iets schooners op dan wat er zonk?

IV

Oud-Amsterdam was 't kijkjen waard!
Ge vondt, al deedt ge een reis om de aard',
Geen land en liên zoo wel gepaard!
Hun huis zoo stemmig als hun hemel,

Het water diêr als welvaartsbron,
En langs de gracht wat loofgewemel,
Of men natuur niet missen kon!
Ook was het aardig om te aanschouwen
Als 't zonlicht speelde door dat groen,
Hoe die zoo zedige gebouwen
Zich geestig wisten voor te doen:
De gevelspits, wier luchte trappen
De voet verlokt werd op te stappen,
Getooid met beeldje of gulden vaan, —
De net gevoegde roode steenen,
Waartusschen witte wachtren schenen
Der spreuk, die 't midden mogt beslaan, —
Het vensterke, achter zware luiken
Wegwijkende om den wind te ontduiken, —
't Geheel trok als die klopper aan!
Er woelde een wereld in die straten,
Als walgde 't rap geslacht van rust:
Toch viel in 's luifels schaâuw te praten;
Ter sluik werd op die bank gekust!
De voorspoed wies — en tempels rezen
Voor alle tong, naar elks gemoed,
Maar uit den zelfden overvloed
Voor ouden stok en schaamle weezen
Het dak dat schut, de school die hoedt!
Een stad die, eigenaardig groot,
In dank haar deeglijkheid genoot!

V

Helaas! hoe streng in 't stormgeloei
Ook ons de levenwekker woei,

Waar toeft voor haar de nieuwe bloei ,
Der wereld groote steên beschoren?
Wat bleef, al was zij ze eens gelijk,
Neen, boven schittrende uitverkoren,
Wat bleef er dan 't misvormde lijk? [1]
o Walm, die opgaat uit dat water!
o Stank des stilstands, heinde en veer!
Wie geeft ons 't frissche stroomgeklater
Der dagen des vooruitgangs weêr?
Wat schikbre zomers zal 't nog duren
Eer zich de winzucht onzer buren
Erbarme en van de plage ons vrij?
Ons, die in scheemring bleven wachten
Tot heller toorts voor onze nachten
Ontstoken werd aan de overzij;
Ons, schudders van zoo wijze hoofden,
Toen zuivre duinwel ze ons beloofden,
Hier, in den drassen grond van 't IJ!
Het stof der scholen uitgetreden
Het land des levens opgegaan,
Herschept de wetenschap het heden,
't Vermolmde doet vernieuwing aan!
Gezondheid eischt zij voor de menigt',
Die zwoegt en zweet in zwaar bedrijf,
Een voedzaam brood, een ruim verblijf:
Wie mildst de ligchaamsnooden lenigt,
Wekt vlugst den geest in 't wakkre lijf!
Al ging wie vroeger draalde voor,
Hoe laat eerst leenden wij haar 't oor!

---

[1] Medegedragen uit den overvloed van da Costa's verzen.

VI

o Gij, die u de kale kruin
Met eikenloof uit Hollands duin,
Met lauwerblaên uit Hellas tuin,
Verdiende dubble kroon, mogt dekken, —
Wat zouden we uit uw kalme rust
Tot louter ergenisse u wekken?
Slaap voort, dien jammer onbewust!
Fluks de eischen onzer eeuw bevroedend'
In 't wachtwoord klinkend wijd en zijd,
Slechts onze traagheid niet vermoedend,
Werd wat ge ons vragen mogt verwijt!
Wis wenschtet ge, op onze open pleinen,
De frischheid spreidende fonteinen
Van 't zindlijkst volk der aard' te zien;
Of hoe — in 't kweeken van de hoven
Gaan we alle natiën te boven, —
We onz' groenten schilderachtig biên,
Of tot een lust der oogen maken
Wat we aan het hart der zee ontschaken....
Bedroogne! huivrend zoudt ge vliên!
Wat leerdet gij dat kunst veredelt
En schoonheid zinlijk zeedlijk maakt?
Als te onzent maar het volk niet bedelt,
Heet zijn ontwikklingswit geraakt!
Verwaarloosd schuilt in Doelenstukken
Langs donkren gang, op hol portaal,
De schepping die, wat studie faal',
Elk die haar zag 't op 't hart zou drukken:
Hoe Holland wies in 't oorlogsstaal!

Hoe Jan de vrijheid zich verwierf,
En eerlijk leefde en zalig stierf!

VII

Geld! zucht de raad, het faalt aan geld
Een beurs die geen millioenen telt,
Wat vorst een leening openstelt,
Hoe kwaad een kans de schuldbrief blijke!
Geld, — Amsterdammer was weleer
Een eerenaam, — de winzucht wijke
Voor hooger, en hij wordt het weêr!
Geeft, achtbren! 't voorbeeld, en geen midden-
Geen mindre stand zelfs stelt te ioor;
Al wie het werken voegt bij 't bidden,
Heeft voor den noodkreet open oor!
Er ligt een woord ons op de lippen,
De geestvervoering late 't glippen,
Wel harteloos wie 't euvel nam:
Al zoudt ge gaan van huis tot huizen,
De zakken met het drietal kruisen
Ter hand: voor 't kwijnend Amsterdam!
Een ander gasthuis moet er rijzen,
Een beter moest ge kunnen wijzen
Als vader Vondel wederkwam!....
Stil! — om zijn groeve niet gefluisterd,
Hoe, als de zon de kimmen naakt,
Door vloed van stralen opgeluisterd
De veêge stad nog schittrend blaakt!
Hem mogt een drom gewiekte droomen,
De zuilen rijzende van veer,
De zeeleeuwinne van 't weleer,

Venedich voor den geest doen komen
  Sinds lang geen licht der Staten meer [1];
Ons hart zou huivren bij zijn zang:
"Hoe schoon, tot in haar ondergang!"

1859.

---

[1] Toespeling op Vondels bijschrift, Venetie gewijd.

VOOR HET EEUWFEEST

VAN

FRIEDRICH SCHILLERS GEBOORTE.

(10 November 1759.)

I

Verder dan de heilige eiken
Van de'aêlouden duitschen grond,
't Siersel dat den storm weêrstond,
Kransen voor zijn dichter reiken,
Doet de faam zijn eeuwfeest kond;
En waar ergens onder vreemden
't Licht uit blaauwe kijkers blinkt,
Als het: du! trouwhartig klinkt,
't Innig: du! van berg en beemden,
Daar men rhijnschen bleeker drinkt, —
Niet alleen door heel Europe,
Over de oceanen meê
Ruischt zijn lof van steê tot steê,
Die der jonkheid zoetste hope,
Die der menschheid grootsch verschiet
Schilderde in 't onsterflijk lied!

II

Laat Germanië hem 't eerste
Kroonen als haar dièrsten zoon!
Priester van 't verhevenst schoon
Wordt door 't zustrental om 't zeerste
Dankbre hulde hem geboôn.
Svea [1] ziet op 't feestlijk roepen
Nore dalen van zijn rots,
Lieflijk smelt in 't golfgeklots
't Lied van Dana's eilandgroepen,
Neder buigt Brittanje's trots!
En een enkle zoude ontbreken?
En geen jublend vreugdgeschal
Opgaan uit 't gezegend dal,
Vrijheids bakermat gebleken?
Holland falen in de schaar,
Bloemen windende om 't altaar?

III

Heugenis van 't dankbaar harte,
Is het sluiten aan dien stoet
Haar behoefte van 't gemoed;
Heeft hij, in haar diepste smarte,
Haar voor wanhoop niet behoed?
Toen, helaas! haar tweede Vondel
't Vreeslijk vonnis onderschreef,
Dat geen redding overbleef,

[1] Svea, Nore en Dana, de Scandinavische Rijken Zweden, Noorwegen en Denemarken. Nore is mannelijk.

Zoo het wrak van Pijlenbondel
  Niet in fransche waatren dreef, —
Werd zijn schildring van 't verleden,
  Door haar hoog, haar hemelsch lich
  Ons 't bezielende gezigt
Ter herschepping van dat heden!
  Tranen zijn 't van dankbaarheid,
  Die ze op Schiller's assche schreit.

IV

Zanger aller idealen,
  Hoe benijdbaar is uw roem!
  Uwer wat men streelendst noem',
Uwer lentes zoetste stralen,
  Uwer liefdes schoonste bloem!
Van geslachte tot geslachte
  Altijd nieuw en altijd frisch,
  Wordt geen hartsgeheimenis
Een verheemlende gedachte,
  Daar uw lied niet tolk van is!
Elke worstling met het leven
  Blijkt een weldaad in uw dicht;
  Looden taak en ijzren pligt
Weet ge gulden glans te geven,
  En der duitsche mannen trouw
  Huldigt naar uw woord de vrouw!

V

Dichter aller stoutste droomen
  Van het menschelijk geslacht!

Naauwlijks nog verdwijnt de nacht;
Zal in 't eind de morgen komen,
Die ge hijgend hebt verwacht?
Duitschland blinkt van diademen,
Maar der vorsten digte drom
Ziet naar Dillenburg [1] niet om:
Filips gouden staf werd leemen,
Blijd klonk Willem 't wellekom!
"Al wat duitsch spreekt," tuigt de Moeder,
"Is mijn kroost, mijn hoop, mijn lust!"
Ach! hunne afkomst zich bewust,
Smaadt de broeder toch den broeder,
En de twist van Noord en Zuid
Maakt ze beiden heerschzuchts buit.

VI

Schiller! onze bede is hulde:
Dat de dag der eendragt rijz'!
Schoon men grootscher eer bewijz'
Aan 't genie dat u vervulde,
Welke stelt ge op hooger prijs?
Uit denzelfden stam gesproten
Voelen we ons in iedren stand
't Duitsche lief en leed verwant;
Heiligst ons, als al zijn loten
Vrijheid, godsdienst, vaderland!
Strijder voor dien diërsten zegen,
Trots het graf dat u omsluit!

---

[1] Geboorteplaats van Prins Willem den Eerste.

Nog gebiedt uw geest: vooruit!
Lagche u de overwinning tegen!
Prijze u drà het éénig volk,
Van zijn pligt en regt den tolk!

1859.

ISAAC DA COSTA.

1798—1860.

Hervormd Amsterdam! gij, gelukkige moeder
Der fiere gemeent die u glansrijk herschiep,
Bleek immer uw menschlijkheid vroomer of vroeder
Dan toen zij 't Huis Jacobs het wellekom riep?
Dan toen Ge, voor eigen behoud nog te velde,
Verdrukten hun leed vast in liefde vergoldt,
Tot straks in 't hoezee dat uw zege vermeldde
De hulde van 't ridderlijk Israël smolt?
Gij wist wat het zegt voor geloofsdwang te buigen
Gij gundet dien zwervren een huis des gebeds,
En uwer verdraagzaamheids wolk van getuigen
Gloort eeuwig op Rembrandt's zich licht scheppende ets![1]
Al 't voordeel waarderend van vlijtigen wandel
Weest ge ijlings hun plaatse in der poorteren rij,

---

[1] Rembrandt's etswerk geeft gelegenheid op te merken, hoe de ballingen uit het Spaansche Schiereiland hem der wereld des Ouden Testaments inwijdden.

'l Verlaten Lisbòa riep wee om zijn handel,
De korlen des Taags werden staven aan 't IJ!
De wijsgeeren vóór op 't gebied der gedachte
Aan 't leger der kranken als englen begroet,[1]
Zoo kuste u die schaar, van geslacht tot geslachte
Haar goud en haar gaven u biedend, den voet.
Een dankbaarheid, 't wisslen beschamend der eeuwen,
U trouwst in 't verval, U vernieuwd na 't herstel,
Een weêrgalm van 't woord van den God der Hebreeuwen:
"Ik doe wie Mij wèl wilde in eeuwigheid wèl!"

Gij, jongske uit het bloed zulker oudren geboren,
Gij, jongling, wiens toekomst de meester vermoedt,
Hoe neigt gij naar Bilderdijk's heldendicht de ooren,[2]
Hoe zet hij, 't u zingend, uw boezem in gloed!
Ze is de uwe, die wereld oorspronklijk zoo edel!
Wat geldt bij uw adel d'aeloudste uit Euroop?
En de uwe, wat lauwer ook rits'le om zijn schedel,
Wordt eenmaal zijn krans, schoon ge bloost bij die hoop.
Aanschouw 't in de klimmende geestdrift des grijzen
Hoe hoog hem uw klimmend bewonderen streelt:
Triomf is de traan die Elpine doet rijzen,
Triomf iedre flikkring die 't scheemren doorspeelt!
Hoe zoudt gij het zien, in verrukking verloren,
Hoe zoudt gij het zien, die u stort aan zijn borst,
Die waandet de ontzagbre profeten te hooren,

---

[1] Emanuël Bonus (Joseph Bueno) en Manasse Ben Israël zijn als artsen bekend; voor de toespeling op de wijsgeeren volsta Spinosa's naam.

[2] Zie een der schoonste plaatsen uit: "de Mensch en de Dichter Willem Bilderdijk." Weldaden aan een zoon uit Israël.

Dien 't eeuwige blaakt met onleschbaren dorst!
Ach! 't jeugdige bloed moge u bruischen door de aadren
Wanneer naar de heilige harpe ge grijpt,
De roemrijke ballingschap spellend der vaadren,
Waar 't goud van de oranje onder 't lommerdak rijpt;
En 't harte zijn togten slechts strijdend bedwingen
Zoo vaak gij den blik op de schoone moogt slaan,
Wier ziele gij wint door uw zielszucht te zingen,
Wier liefde gij leest in een lach of een traan, —
Wat zegt u de glorie van 't grijze verleden,
Wat schat gij een weelde als de wereld nog biedt,
Zoo lang over 't zonnige, zalige heden
De schaâuw zich verzwaart van ons somber verschiet?
't Verderf grijnst u aan in de bloeijende gaarde,
"Het graf," gilt ge toe, wie u oudervreugd prijz',
"Verganklijk, vervloekt is 't genot dezer aarde,
"Onze oorsprong was hemelsch, herbloei 't paradijs ..."
Stil, Bilderdijk! stil die vervoerende klagte,
Gij kent bij het regt ook den pligt der genie,
Die vaak in den duister naar 't uchtendrood smachte,
Maar vaak in den weêrschijn ook morgenglans zie!
Ge voelt hoe zijne armen uw knieën omklemmen,
Of meer dan een vriend, of ge vader hem waart,
Wie hooger dan gij onze harpe zal stemmen,
Hem blijv' — 't zij uw roem! — uwe ellende gespaard:
Die bittere beker ten bodem geledigd,
Die strijd met eene eeuw u den reus zelfs te sterk,
Die twijfel door kunst noch door kennis bevredigd,
Die ruste gezocht in de kilte der kerk!
Weêr ze af, eer die stormen elkander verdringen,
En blinkende bloesems doen stuiven in 't slijk!
"De beek laat zich leiden, de stroom doet zich dwingen,

"De zee," zegt ge grootsch, "schept zich zelve haar rijk!"
Of ziener ge waart, gaat dat woord in vervulling;
't Wordt duister in 's jonglings verbijsterd gemoed
En schrik grijpt ons aan bij een oogwenks onthulling,
Wat vreeze van doodskoû hem huiveren doet.
Of trillen van 't kloppen der koorts niet zijn slapen,
Bij 't zoeken der ziel naar den levenden God,
In stelsels, door 't brein van vernuften geschapen
Die 't gister bewonderde en 't heden bespot?
In walging van 't West wendt hij weêr zich naar 't Oosten,
Waar Mozes uit steenrotsen laafnis mogt slaan,
Waar Silo de treurende weduw zal troosten,
En, andere Saulus, blikt Christus hem aan!
Hij knielt, hij aanbidt! — houdt eerbiedig u verre,
Zijn tweede geboort' staat door de eerste hem duur,
Hem boeit voor der Bergrede lieflijke sterre
Der Apocalypsis verterende vuur!

Harmonisch ontwikkelt de schepping haar gaven,
De knop windt zich los en de bloesem wordt vrucht,
Hoe lang ook de rups in de pop schijn' begraven,
Van windsels bevrijd neemt de vlinder zijn vlugt;
Bezielde! wiens morgen een middag beloofde
Van luister, als schaars langs ons luchtgewelf schiet,
Wat zucht ge dat ijvren uw zangdrift verdoofde?
't Geloof tot dien prijs is het hemelsche niet!
Schoon 't hart van de dwaasheid des hoogmoeds u gruwe,
Al de ijdelheid moê der verganklijke faam,
Geen gave of ze is Godes en eenig blijkt de uwe,
Hoe smelt de poëtische trits in u zaam!
Gevoel? in geen vrouwelijke borst schuilt er teêrder!
Verbeelding? gij vliegt met des dageraads vlugt!

En heldenmoed? toon bij de koensten uw meerder!
Geef, Oosterling, Hollander, Christen, u lucht!
Helaas! uit de sfeer van de schoonheid aan 't dolen
Wordt elke dier gaven balddadig verkwist,
Heur wieken verlamd door het stof van de scholen,
Heur trekken ontluisterd door toornigen twist;
Doch waar bij beklag u de blaam er voor treffe,
Zij ook tot de schare de bede gerigt,
Dat ze eindelijk de almagt der liefde beseffe,
Die, weldoend wie wee doet, beschamende sticht!
Het Teisterbantsch vaandel beurt hooger zijn banen,
De strijdkreet des veldheers doordavert het heer;
Ach! ziet hij dan niet hoe 's Lands Muze haar tranen
Met moeite weêrhoudt, hij, haar lievling weleer!
Weleer! of zij nog om zijn tente niet zweefde; —
Weleer! of haar ademloos nog ieder nacht
De borst bij het trillen der snaren niet beefde; —
Of liefde verflaauwde hoe lang zij verwacht'!
O morgen waarop ons de wellust gebeurde [1],
Getuige te zijn van 't herrijzen dier zon,
Die langzaam den sluijer der neevlen niet scheurde,
Wat wist zij van worstling? die rees en verwon!
O morgen, de roemrijkste stonde zijns levens!
De lof is te laauw voor zoo godlijk een gloed;
De roemrijkste zege onzer zanggodin tevens,
Wees, heerlijke erinnering! wees driewerf gegroet!
Hij zingt, en niet enkel de bloem van die dagen,
De kunst en de kennis vergaderd in 't koor,

---

[1] Vijf en Twintig Jaren, het dichtstuk, waarmede da Costa, in 1840, in het Kon. Ned. Instituut de lange stilte afbrak.

Voelt naauwlijks zich weêr op die golven gedragen,
  Of ze is bij 't melodische voorspel reeds oor;
Hij zingt in de heilige hal der historie,
  Omringd van de helden der zeventiende eeuw,
En schittrender gloort dier onsterflijken glorie:
  Te land en te water verrijst weêr de leeuw!
"Het Lied van 't Jaar Veertig!" — mogt over 't gebeente
  Een adem de dooden bezielende ooit gaan,
Dan luistert die goede, die groote gemeente,
  Dan hoort hem de Vader des Vaderlands aan!
Of dunkt het u droom dat die toonen hen treffen?
  Dat schimmen den lofzang waarderen der lier,
En Willem de handen ten zegen zou heffen
  Nu 't lauwerloof ruischt om zijns naneefs banier?
Verklaar bij deez' menigt 't verbazender wonder,
  Hoe schoonheid het stugste gemoed overheert;
Haar schepping, die 't ongeloof dreigt als de donder,
  Dat ongeloof echter tot eerbied bekeert;
Zij 't hart van den bittersten vijand verovert,
  't Verrukkend beschaamt, 't overtreffend verzoent,
En 't westlijk Europe zou hebben betooverd,
  Had slechts buiten Holland zijn taaltak gegroend.

Onloochenbare eenheid van kunst en karakter!
  Wat spits van 't gebergte is uw wieken te steil?
De vleugel van 't kleiner gevogelte knakt er,
  Den adelaar geeft gij heel 't landschap er veil;
En geest en gemoed, door 't geloove geprikkeld
  Voor wie zich de dampkring van 't aardsche verdunt,
Hoe straalt u 't verschiet dat der ziel zich ontwikkelt,
  Hoe blaakt haar de blik in de heemlen gegund!
Da Costa! zoo vaak gij den stralenden bondel

Van flitsen versmaadt en uw haatren vergeet,
Niet maar onze tweede, onze grootere Vondel
Die waardig den regtstoel der tijden bekleedt, —
Da Costa! die, zoo gij uws meesters ellende
Den landgenoot kwijtscheldt, in 't grootscher gemoed
Van teederder liefde dan Bilderdijk kende
Vervuld blijkt voor 't volk eens uw' vaadren zoo goed, —
O Zoon van het Oost! die de zengende stralen
Gebiedt en wij zien en ons schroeit de woestijn, —
Wat weelde met Ismaëls moeder te dwalen,
Die moeder van tallooze volken zal zijn!
't Penseel wijkt beschaamd voor uw schildring van smarte,
Geen beitel die treffender boetlinge geeft,
En tusschen die beide voor hoofd en voor harte
Wat hymme, die de eeuwen verklarend doorzweeft! [1]
o Trots van het West, die bij Nieuwpoortsche duinen
Nog eens der hervorming de zege behaalt,
En 't schimmenheir groept op de zilveren kruinen,
Gestarnte dat lieflijk door schaduwen straalt;
Maar menschlijker voelt dan onz' voorzaten voelden,
Maar hooger dan louter tot dulding u heft,
Als daar, waar de blakendste togten krioelden,
Flips-Willems gemoedsstrijd u 't innigste treft; — [2]
Tuig, dichter! dien, zoo aan het hof van Oranje
De kunsten den luister verhoogden der kroon,
Een lot als Carl August [herdenk hem, Germanje!]
Aan Göthe bereidde, ten dank waar geboôn!
Tuig, dichter! die, hadde u het zonlicht beschenen,

---

1 Het dichtstuk Hagar.

2 Het dichtstuk: de Slag bij Nieuwpoort.

Waar 't dubbele Huis van de wereld beschikt,
Een streelender hulde dan 't goud van Mecenen,
De schatting eens edelen volks had verkwikt. —
Wat glans was uw sier in deez' gastvrije wallen ?
Waar lag wel uw lusthof, aan Aemstel of IJ ?
Ach! 't ridderlint moge u ten deel zijn gevallen,
Alle ov'rige hulde, zij ging u voorbij! —
Een leerstoel voor u ? U, den leidsman der dwaling!
Onz' jeugd, met vernuften tot meesters, uw buit!
Het hof om te rusten, benoemd bij herhaling,
Voor wien niet al plaatse? slechts u sloot het uit!
Zwijg, bitterheid! zwijg, die tot waardiger wraking
Mogt stijgen uit drieërlei dichterennaam,
Wanneer niet da Costa een grootscher vermaking
Dan Vondel of Bilderdijk liet aan de faam;
Wanneer ons de hemelsche glimlach niet heugde
Waarmeê hij, op 't leger der smarte gestrekt,
Slechts woorden verkondde van vrede en van vreugde,
Zijn leed met den mantel der liefde bedekt!
Waarop, ja, zijn vurige geest zich vermeidde
In 't gaan door den tijd der verkorenen Gods,
"De beide Veroovraars, de Jood onder beide!" [1]
Maar vrij van een zweem van den vroegeren trots!
Waarop van geen menschen miskenning hij klaagde,
Waarop hij een stervende martelaar scheen,
Die blij van zijn Heer en zijn Heiland gewaagde,
Maar zegende wie hij het felst had bestreên!

---

[1] "Waar en wanneer", hooren wij den verscheidene, in dichterlijke mijmering, nog op zijn krankbed uitroepen: "waar en wanneer treft ge die zwervers niet aan? in de tent van Alexander, in het kamp van Napoleon, alom en altijd, maar ook altijd en alom afgezonderd, altijd en alom Jood!"

o Volk! met zoo goed, met zoo grootsch een verleden!
o Volk! met zoo donker, zoo droef een verschiet,
Zoo lang gij den sluimrenden krachten van 't heden
Ontwaken vergunt, noch ontwikklen gebiedt!
o Neêrland! wat zoudt gij eene eerzuil doen rijzen
Waarbij, schoon de bleekheid des marmers niet bloost,
De vraag van den vreemdling uw vonnis zou wijzen,
Wat hulde gij bragt in zijn gade en zijn kroost?
Verrukte zijn harpe u, zijn doel deed u blaken,
De liefde voor 't eeuwge, die 't aardsche doorzocht
Om stout in den tijd zijn vergoding te wraken,
Om hoog te waarderen wat heerlijks die wrocht!
Vernieuwing, herschepping bad hij uit den hoogen
Op stoflijk, op zeedlijk, op geestlijk gebied:
Hoe 't stralen der waarheid zich kleure in onze oogen,
Elk onzer beleve in geweten zijn lied!
Eerst dan, als die luister weêrschijnt in den lande,
Eerst dan bij dat koor hem een tombe gesticht,
Waar Vondel vereerd heet, drie eeuwen ten schande,
Waar pralend, niet prikklend, de Ruyter nu ligt, —
Om, beurtlings op de asch dier geniën van 't Westen,
Of de asch dier genie uit het Oosten geknield,
Den dankbaren blik er ten hemel te vesten,
Waaruit zoo verscheiden verwachting bezielt!

1860.

AAN TWENTHE,

OP TWIKKEL.

Vergeten oord, door slag noch strijd
Der faam gewijd
In 't grijs verleden,
Gewest,
Waar 't oud Gemeenebest
Te schaars den blik op hield gevest,
Hoe schoon is, Twenthe! uw krachtig heden!
Al deelt ge ook in de weelde niet,
Die stroom of zee uw zustren biedt,
Die Sallandt streelt en Vollenhoven:
Van welvaart krimpt uw bruin verschiet,
Uw hof gaat vast uw hei te boven!
Verzucht van de andre zij der grens
Vooruitgangsbede en vrijheidswensch
Met de oostewinden door uw loover:
Gij smaakt, gij leert ze in woord en daad —
En beide, Bentheim en Hannover,
Benijden u, ach! zonder baat!

Wie was het, die den tooverstaf
Uw ving'ren gaf,
Dien zwaaijen leerde?
Misschien
De bloem der edelliên,
Die van deez tinne neêr mogt zien,
En slechts voor u nog iets begeerde?
Er suiz'len door dit staatlijk woud,
Langs zilvrig groen en zonnig hout,
Toch zulke hooge en heilge stemmen,
Dat ieder van de kluisters grouwt,
Waarin de zelfzucht pleegt te klemmen;
Dat elk ontvankelijk gemoed
Den vromen wensch hier heeft gevoed,
Als luid de vooglen 't voorjaar prezen,
Waar 's landsmans klagt zoo bang moest zijn:
Of Twikkel Twenthe's roem mogt wezen,
Doch niet de oasis dier woestijn!

't Is dus niet maar der vrouwen geest
Te moê geweest,
Schoon menig dochter,
Die t Huis
Verliet voor stulp en kluis,
Den dank in 't englenharpgeruisch
Thans fluistren hoort: "ook mij bezocht ge er!" —
Een blijk van hooger menschlijkheid,
Dan tranen, die de deernis schreit,
Een kamp voor wreed gekrenkte regten
Voldong Capellen's trefflijk pleit:
"Geen burgerij doe dienst van knechten!" —

En echter, eerst moet in de orkaan
De veege staatshulk ondergaan
En later 't Noord de noodklok kleppen
Wijl 't Zuiden sloeg in laaije vlam,
Voordat uw harte hoop mogt scheppen,
Voor de improvisatore kwam [1]!

Blik om, — schrijdt niet door gindsche laan
Weer de eenige aan,
Die dus mogt dichten? —
De voet
Verkondt in d' ouden spoed
Van veer 't volijverig gemoed,
Straks zal 't genie ons lieflijk lichten!
Maar hoe, geen geestdrift voor natuur!
De frischheid van dit morgenuur,
Dier nachtegalen jubelzingen,
Hij hoort noch smaakt ze: "'t Godsbestuur
"Beheerscht der wereld wisselingen!"
Zoo peinst hij, die, bij 't warmst geloof
Voor geenerlei ervaring doof,
In 't gister vorschend heeft gelezen,
En thans het zwanger morgen vraagt,
Of ge u moogt vleijen of moet vreezen,
Wat wel, wat wee zijn lastbrief draagt?

Streelt u deez' dank niet, dierbre schim?
Gij zaagt de kim

[1] Willem de Clercq, die, in 1832 gelooven wij, namens de Nederlandsche Handelmaatschappij Twenthe bezocht.

Slechts zachtkens blozen, —
't Is dag,
En waar de heideplag
Verdorrende in het stuifzand lag,
Ontluiken leliën en rozen!
Wanneer en waar ook Neêrlands maagd
Haar Koningen ten oordeel daagt, —
Geschied'nis moet hun vonnis spreken, —
Wie van den eersten zich beklaagt,
Nooit zal hem Twenthes lof ontbreken!
De landleeuw pure "goud uit schuim"
Op 't nu van halmen golvend ruim,
Ook zij mag prijzend wapen voeren:
"Een weverstoel op veld van stoom,
"Waarom zich oosterpalmen snoeren,"
Al stond het haar op bangen droom!

Het vaal, maar schilderachtig schoon
Der hei ten hoon,
Verrezen muren,
Met tal
Van vensters hoog en smal,
Waaruit daemonen streek en dal
Bedreigend schenen in te gluren!
Of groet gij slechts een schoorsteenzuil
In dien van vlammen zwangren muil,
Wiens adem heel den grond doet hijgen,
En uit wiens snavel, viesch en vuil,
Die zware, zwarte dampen stijgen?
Zoo waag, wat dolle drift er raas,
U in 't gesis, gegons, geblaas,

Waarvan de koenste zou ontzetten,
Bleek, bij den fakkel van 't genie,
Die bajert niet beheerscht door wetten...
O helsche, o heerlijke industrie!

Wat vroegt ge, uitheemsche broeiplant hier,
Den hovenier
Al teedre zorgen!
Een dak,
Als 't schaarsche zonlicht stak,
Een stoving, waar de gloed ontbrak,
Voor koelen nacht en frisschen morgen!
Toch sloegt ge uw tengre wortlen uit, —
Al sterker bleken loot en spruit, —
Uw bloesems en uw vruchten kwamen; —
Thans roept de landjeugd veêl en fluit,
Waar ge in uw schaauw haar doet verzamen!
Gij, naauwlijks voor de barre lucht
Der mededinging meer beducht,
Gelijkt nu op deez' heilige eiken,
Die in het liefelijkst saizoen
Het laatst hun frissche kransen reiken,
Maar jaar op jaar 't ook schooner doen!

Hoe vrije vlugt, als vast ge naamt,
Den schimp beschaamt
Van duizend tongen,
't Verwijt,
Of nog vernuft en vlijt,
Die tweelinggoôn van onzen tijd,

In gunst om geestverdooving dongen!
Hoe nijverheid, zoo hoog gestreefd,
Volkomen regt tot spreken heeft,
Waar aan 't bepleiten der belangen
Eens volks, dat zelf zich wetten geeft,
Het heden en de toekomst hangen!
Hoe zij, die steeg tot zulk een trap, —
Om 't zeerste en kunst en wetenschap! —
Een band strikt tusschen alle volken
Van oost- tot wester-oceaan,
Steeds wenschend over nieuwe kolken
Een nieuwe wereld in te gaan!

Gij huisliên! waard een voorgeslacht,
Dat hulde bragt
En gouden penning
Aan hem,
Wiens afkomst dubble klem
Den donders leende van zijn stem,
Bij uwer regten gruwb're schenning [1]; —
Gij burgers! op een staatsman fier,
Wiens voorzaats graaflijke banier
Hier 't sein van oorlog gaf of vrede,
Hem, die om beter landbestier
Het scherpste zwaard toog uit de schede,
Den Rechtren die, wien moed ontbrak,
Voor Willems troon de waarheid sprak,

---

[1] Johan Derk van der Capellen tot den Poll, die in 1783 de Drostendiensten deed afschaffen, en reeds in de derde strophe werd genoemd.

En, dag van onvertroostbre rouwe!
Den geest gaf eer 't ontwolkt verschiet
Dier adellijke burgertrouwe
De zoetste zege smaken liet!

.o Twenthe! schoon om 't grafgesteent
Van 't dier gebeent
Uw kransen hangen,
Gij tuigt,
Ook als de knie ge er buigt,
Geen vleitaal is 't dat de IJssel juicht:
"Hoe waardig zag hij zich vervangen!"
Toen de ure der hervorming sloeg,
Toen 't nieuwe leven leiding vroeg,
Toen vragen voor den vroedste rezen,
Was Tweede Willem groot genoeg
Te kiezen wien de tijden wezen:
't Verstand, dat diepte aan klaarheid paart,
De deeglijkheid vertrouwen waard,
Het hoofd dat iedre school der Ouden
En elken nieuwren Staat doorzocht,
De hand, die nog het roer zou houden
Wanneer beginsel buigen mogt!

Hoe, telg der eeuw! hoe leeft ge uw tijd,
Gij, wijd en zijd
De blikken wendend!
Een stip
Die 's werelds kaart ontglipp',
Op de oceaan in schip bij schip

Om strijd ontvangend of verzendend!
  Geen nachtvorst, die in 't verre Zuid
  De ontwikkling van de bloesems stuit,
Wier witte vlok uw spoel zal weven,
  Geen rups, die op dat dons vrijbuit,
Geen stoornis, of zij raakt uw leven: —
  Hoe gij bij elke maar uit d'Oost
  Van vreeze bleekt, van vreugde bloost!
Op Java's bergen woede 't water,
  Langs Java's oever ruisch' de rijst,
En 't verst gejammer, 't verst geschater
  Weêrklinkt bij wie ge drenkt en spijst!

Waar d'ijverzucht der poëzie
      Soms d'industrie
    Verongelijke,
  't Belang
    Miskennende in haar zang,
  Of 't prikkel waar' tot druk en dwang,
U zie zij, en de dwaling wijke!
  Neen, gij die deel hebt heinde en veer,
  Gij vlijdt u niet bij alles neêr,
Of 't waar of valsch zij, 't goede en 't kwade,
  Als gingt ge louter met het: "meer!"
Het onverzaadbaar "meer!" te rade!
  Gij houdt op 't slavenkweekend West
  Geen zegesmeekend oog gevest!
U deert wie ook op Java sneuvel,
  Ten zoen van haat ligt half verdiend,
Maar 't blijft uw wachtwoord aan Van Hoëvell:
  "Blijk Insulinde's trouwste vriend!"

Gemoed bij geest! — dien lof, die beê
Draagt 't koeltjen meê,
Hier lieflijk aemend', —
Gemoed
In schoot van de'overvloed,
Dien kunst en kennis wassen doet,
Verschiet, wie u benijdt beschamend!
Maar dat in uw bereik toch ligt,
Wier jeugd alom haar schreden rigt',
Die, waar zij zwerv', trachte op te merken
Wat in den vreemd de schare sticht,
Ook buiten d'ommegang der kerken;
Die, kloutrende over steile rots,
Die, zwalpende op het golfgeklots,
U eed'lers breng' uit de Alpendalen,
U hoogers bie' van 't Krijtgebergt',
Dan wat aan spoel of wiel mogt falen
Van wie ge nieuwe wond'ren vergt!

Waardeer het hoog, dat van den trans
Der zonne glans
In vollen luister
U schijnt!
Dat ze in geen neevlen kwijnt
Of achter wolken rooks verdwijnt,
Als in der buren tastbaar duister;
Maar wees ook louter winzucht voor,
En waar ze een bouwplaats zich verkoor,
Die zwarten zuilengang zou stichten, —
Hoe kwam ooit dartle jeugd dien door? —
Doe schop en spa' haar verder rigten;

Geen flinke geest in 't kranke lijf!
Geef licht en lucht bij elk bedrijf;
En als het rustuur heeft geslagen,
En toch een enkle nog niet rust,
Ontwikkel hem, die 't noô zou vragen:
't Genie is schaars zich regt bewust!

Gemoed bij geest! — ei, toont ze 't warmst,
Die ligt het armst
Hier zijt begonnen,
Maar eer
Ge kwaamt tot 's levens keer,
Den wedstrijd gâ moogt slaan van veer',
Dewijl ge uw prijs reeds hebt gewonnen!
Er stromplen, lot en lijdens moê,
Arm, ziek, alleen den grafkuil toe,
Die de eelten hand niet open houden!
Dat ieder uwer 't zijne doe:
Geen zoeter zegen dan der ouden!
Er woelt op 't lommerlooze plein
Een gansche wereld in het klein,
Geeft schaduw, geeft iets beters.... scholen;
Gij aarzelt niet, speelt ge eens maar meê:
Hoe ver zou drift bij drift doen dolen,
Verrees geen leidstar op heur zee!

Gunt al wat spint, gunt al wat weeft,
Wat nijvers leeft
In deez' landouwen,
De vreugd,

Het weêrgaloos geneugt,
De schoone schepping in haar jeugd,
Natuur, de milde, hier te aanschouwen:
De frischheid van dit beukenbosch,
Dier eiken eersten, teedren dos,
De bleekheid van die wilgenblaren,
Op 't weeldrig gras dat dartlend ros,
Omhoog het nest der eidebaren,
En in dien zoelen schemerschijn
Den wildzang van het vogelkijn;
Eene ure rustens aan het harte,
Eene ure spelens aan de kniên
Der Moeder, die ook 't kroost van smarte
Den kelk der blijdschap weet te biên!

23 Mei 1861.

MOUNT VERNON.

I

1799.

1

Schoon zijt ge, schoon, gij, ondergaande zon!
Omhoog het zwerk des winters prachtig kleurend;
Omlaag, waar reeds de jagt des sneeuws begon,
Het pijnenwoud in dubblen luister beurend;
Schoon, heinde en veer, dat zilverig verschiet,
Dien breeden stroom opwekkende ten lied,
Ten lofgeruisch, dat hulde brengt voor hoede,
Als in deez' streek u ieder avond rees,
Van d' eersten dag dat God uw weg u wees:
Gij, trots dien togt van eeuwen nog niet moede!
Gij, even sterke als in den bloei der jeugd!
Gij gister, heden, morgen staag dezelfde,
Als toen dit oord eene eenzaamheid zich welfde,
Waarvan geschicht noch overleevring heugt;

Als toen gij hier het hoofd der roode huiden
Uit wichlarij der blanken komst zaagt duiden;
  Als thans nu zich, aan gindschen vensterboog
Omschaâuwd door 't loof van eiken en van ceedren,
  Een stramme hand ten lest vaarwel bewoog,
Dat, schoone en sterke! ook u zelfs mogt verteedren!

2

  Wie 't grijze hoofd naar u daar stervend hief,
Het welkom licht ontwarende aan zijn voeten,
  Hij had u lang, u reeds als jongling lief,
Als hij uw blos 't gebergte zag begroeten!
  Wat zijt ge er vaak zijn hooggestemden geest
  Een spiegelbeeld voor 't volksbewind geweest!
Ge mogt een wijle alleen den kruinen lichten,
  Dra steegt ge, en in uw weelde dreef het dal;
  Tot in de kolken van den waterval,
Tot in der rotsklove ontoegangbre schichten,
  Het daagde alom! Er ruischte een profecij
In 't ochtendkoeltjen: "allen, alles zeegnend,
"Niet dezen slaafsch, niet genen stuursch bejeegnend,
  "Voere eens gelijk de wet hier heerschappij!"
En peinzend vouwde hij de handen zamen,
Of vroeg weemoedig zich: waarom toch kwamen
  Gedachten als dezulke bij hem op,
Der weduw zoon, die luttel 't zijn mogt heeten,
  En woud en stroom van d' een tot d' andren top,
Maar niet de magt van vorsten had te meten!

3

  Waarom? de tijd slechts antwoordt op de vraag,
Waartoe de in schijn ons lot zoo vreemde prikklen

En 't juk, waarvan geen jonkheid zich beklaag,
Gemoed en geest, ons onbewust, ontwikklen!
Of giste hij, toen zalig in den schoot
Der huwlijksmin hij 't leven hier genoot,
Waartoe zijn hand in vast vergeten dagen
De blanke kling deed bliksmen uit de scheê,
En westwaarts, steeds meer westwaarts van de ree
Den standaard van den luipert had gedragen?
Waartoe hij sinds mogt wisselen van stand,
Den tabbaart plooijende om de slanke leden,
Als 's ochtends vroeg zijne akkers rondgereden,
Hij 't werk des daags beschikt had op het land?
Wie spelde 't hem, eer nog 't noordoosten stormde,
Dat hij ten loods der veege hulk zich vormde?
Dat de eigen dwang, die aan zijn voorgeslacht
De vrijheid dorst betwisten van 't geweten,
Hun nakroost hier weêr te onderdrukken dacht
En slechts zijn knods 't zou vrijen van die keten?

4

Gij, schoone! die omsluijerd ons nog blinkt,
Een weêrschijn van uw glorie op de wolken,
Uw wachtrenstoet die ge, als ter kim gij zinkt,
Herscheppen zult in schittrende afscheidstolken,
Gelukkige! gij volgt gerust de wet
Van 't wordingsuur des stelsels u gezet.
U foltert nooit de wreede strijd van pligten,
Waardoor het harte ons arme menschen breekt,
Als 't in ons binnenst spreekt en wederspreekt;
Uw last is zoet: de wellust van te lichten!
't Is ook omlaag der eêlsten onzer taak:
Maar werd uw baan u blinkend voorgeschreven,

Hun is de keus, de hagchlijke, verbleven:
  Wat weg het wist de zege borgt der zaak!
En welk een leed daar in zijne uiterste ure
Die grijsaard ook wegkrimpende verdure,
  Die strijd haalt niet bij den geduchten kamp,
Waardoor hem 't bloed van schrik in de aadren stolde,
  Of hij de vaan des wederstands ten ramp,
Of tot den eeuwgen roem zijns volks ontrolde!

5

  Wie 't oproer scheldt, dat kondt de klagt niet aan,
Langs heel de kust van Noord tot Zuid vernomen,
  Als straffer steeds van over de' Oceaan,
Bedreigingen op tal van beden komen!
  Hier, opstand, hier? wanneer ge blijk verlangt,
  Hoe heel dat volk aan 't zoet verleden hangt,
Ga om door 't land, — al stiet de wreede moeder
  Haar deeglijkst kroost het huis, het harte ook uit,
  Der wilde zee, het wilder woud ten buit,
De Americaan bleef de' Anglosax een broeder!
  Vermeetlen, zij? hoort ge uit den breeden kring,
Van wie 't gezag den diepsten eerbied dragen,
Een enkle stem van schennis zich beklagen?
  En echter dreigt, toch komt de omwenteling!
Vrees, liefde, trouw, schoon ze in ontelbre vormen
Het hart der schaar van alle zij bestormen,
  Af stuiten zij, af, op 't gevoel van regt,
Ons allen onvervreemdbaar aangeboren,
  Door hooger hand in 's menschen borst gelegd,
Om vaderland en vrijheidszucht te schoren!

6

O Washington! 't moet dus uw grooten geest,
De weegschaal van den oorlog in uw vingren,
Uw vromen zin te moede zijn geweest,
Schoon de evenaar geen ommezien mogt slingren,
Schoon weêrlichtsnel de tongstift oversloeg
Ter zijde die Europa's kansen droeg!
Wat hadt gij om den schepter op te wegen
Van 't weêrgaloos voorspoedig Eilandrijk
Die, drietand van de zeeën te gelijk,
Heel 't Oosten voor zijn wenk zag neêrgezegen?
Een strooke gronds, bedwongen wildernis,
U heilig om der vaderen gebeente,
In schaamle steên een goêlijke gemeente,
Voor wie de vlijt des levens voorwaarde is!
Een handvol volks, wat wakkre burgerlieden,
Getroost, gezind hun leven veil te bieden,
Met hoofd en harte in 't onvertsaagde lijf...
"Wat heb ik," dus besloot ge, "meer van noode?
"Mits ons 't geloof aan onze roeping blijf,
"Dan komt de kracht wel onder 't kruis van Gode!"

7

Aandoenlijke eenvoud, neen, verheven hoop!
Die echter met de wapening niet marde,
Toen staatszucht dra in onoplosbren knoop
Het weefgetouw der maatschappij verwarde.
De teerling bleek geworpen op den dag,
Die Franklin 't laatst aan Chatham's zijde zag!
Westminster neeg verrukt de luistrende ooren

Der wijsheid die zoo vaak het staatsroer hield,
Maar, nimmer nog door heilger vuur bezield,
Welsprekendst voor uw weêrstand zich deed hooren!
Wedijvering van kennis en van kunst,
Die zelfs het koel gezond verstand betoovert,
Maar toch het hart des konings niet verovert,
Noch dat des droms, die jagt maakt op zijn gunst.
Ach! 's hemels vuur viel ligter af te leiden
Dan 't zulk een brein te leeren onderscheiden,
Waar 't schijnbaarst regt het gruwzaamst onregt wordt!
"Het zwaard beslecht'!" — het zwaard vliegt uit de scheede,
En Lexington ziet burgerbloed gestort,
En Hessen's slagtvee landt op New-Yorks reede!

8

't Beproevingsuur uws mannelijken moeds
Sloeg honderdmaal in tal van bange jaren,
Onwankelbaar ook bij den wreedsten toets,
Aanwassend met het barnen der gevaren!
De lukgodinne, in 't eerste u zoo getrouw,
Betoonde naauw zich wisselzieke vrouw,
Of bij den smaad, door haatren uitgestooten,
Dien gij, te groot voor schimp, zoo kalm verdroegt,
Werd ander leed, werd bitterder gevoegd,
De laauwheid was 't van land- en leedgenooten!
Hun geestdrift bleek deez' winterzon gelijk,
Een wijle schoon en schilderachtig stralend;
Maar dag aan dag allengskens vroeger dalend,
Tot duisternis triomf viert in haar rijk!
Wie ooit met dank der menigte zich vleide,
Gij vroegt dien niet ten loon voor uw geleide,

Wat ge eischen mogt, het waren trouw en tucht;
Ge zaagt uw hoop op beide wreed bedrogen
En goldt, bij heur verraderlijke vlugt,
Alleen een heir, gekrenkt maar niet gebogen!

9

Geweken was uw kleene, trouwe schaar,
Aan d'andre zij der Delaware geweken,
Den breeden stroom van wilden ijsgang zwaar,
Dien 't stormgeloei in donders los deed breken;
Daar droeg de nacht, wie afviel of wie vlood,
De toekomst van de vrijheid in uw boot!
De koude mogt den koensten gast vervaren,
En bijl en roer ontglippen aan zijn vuist,
Tot splinters werd het stevigst blok vergruisd,
Waar ge op de plecht naar de overzij bleeft staren.
"Ter zege!" riept ge, en weg was alle schrik.
Het heir zag niet wat afgrond het trotseerde,
Het zag alleen wat uw banier begeerde,
Het uchtendrood omscheen ze een oogenblik!
O waart ge toen in marmer uitgehouwen,
De verste vreemd had bij het eerst aanschouwen,
Eeuw uit eeuwe in, Volharding u begroet;
Volharding voor wat dierder is dan 't leven,
Der burgerij het hoogst en heiligst goed,
De vrijheid die ge uw vaderland mogt geven!

10

Geen zegezang!... 't Wordt duister om u heen,
Niet enkel wijl der zonne weêrschijn zwichtte;

Gesmoorde snikken smelten in gebeên
Van haar die lang u 's levens last verligtte,
Die gaarne ook thans de helft uws lijdens droeg,
De helft? het waar' haar trouwe niet genoeg!
Geen zegezang!... Aan 't hoofd der Vrije Staten
Hebt ge aanspraak op nog grooter dank en lof;
Eens vaders huis en niet eens konings hof
Is 't voorbeeld aan uw volgren nagelaten;
En als ge van al 't aardsche hebt beschikt,
Het zegel zettende op uw zeedlijk leven,
Verzoekt ge uw gade uw slaven vrij te geven,
Het zwarte ras waar blanke ziel uit blikt!
Geen zegezang!... In de ons omhulde heemlen
Ziet gij alreeds de lichtgestalten weemlen;
Één handdruk nog der weêrhelft uwer ziel,
En dan dien kring van vrienden ingevaren,
Aan wie daar vrede en vreugd ten deele viel,
Omdat zij hier van goeden wille waren!

11

Er is een rouw die niet te rouwen pleegt,
Een stille smart, des dooden hoogste hulde;
De tranenvloed wordt ijlings weggeveegd;
In 't binnenst blijft wat heel het hart vervulde;
En deze aanschouwt het rijzend uchtendlicht,
Als aller blik zich op Mount Vernon rigt!
De lofspraak van de leidsliên der gemeente
Ruischt statig langs de wade van het lijk;
Een dappre drom geeft trouwes laatste blijk,
't Verzellend naar 't eenvoudig grafgesteente; —
Maar wat slechts van de transen valt te zien,

De droefheid is 't der dwarrelende schare,
Op volle markt nu zuchtende om de mare,
Straks schreijend waar geen vreemd haar kan bespiên!
't Zijn ouders, die hun kroost zijn daên vertellen,
Den zoeten naam vaak zeegnend onder 't spellen!
In noord en zuid de spa die ijlings rust;
Het spinnewiel dat geen gegons doet hooren, —
Als werd alom die wereld zich bewust,
Wat ieder in 's lands Vader heeft verloren!

12

Vertrage zich, wat grafgesteent ge ontwaart,
Wat eikenkrans er omgevlochten blijke,
O schoone en sterke! om niemands asch uw vaart,
Toch groet ge zijn gedachtnis uws gelijke,
Als tot het oude Europe u teek'nen geeft,
Dat geen als hij in aller harte leeft!
Een spanne tijds het aanzijn hem beschoren;
Een stip op aard de werkkring hem gegund, —
Hoe ge echter die niet overtreffen kunt,
Wanneer het geldt alle eeuwen door te gloren!
Niet lievling slechts der lippen van de faam,
Aan iedre deugd een hooger glans verleenend,
Die allen in des Heeren vrees vereenend,
De vrijheid zaamgesmolten met zijn naam!
Waar halverstoks haar dundoek ook moog hangen,
Verspreidt de schrik zich op der vorsten wangen,
En volk bij volk ziet haar benijdende aan,
Die striemen door de dwinglandij genepen,
Dat licht van uit verdrukking opgegaan:
Der Staten Vlag, de starren en de strepen!

——

1861.

1

Helaas! ook gij verduisterd aan den trans,
Gij voorbestemd de natiën te troosten,
Wier smeekend oog uw liefelijken glans
Van verre zocht uit ons vervallend oosten;
Gij, flonkerster van 't jong America!
Helaas! ook gij den ondergang zoo na!
Gedachte die Columbus' ziel vervulde,
Toen hij van 't Zuid het lagchend eden vroeg,
En aan den blik des zieners voor den boeg
In 't wolkenspel zich 't wonderland onthulde;
Gedachte, sinds door Washington in 't West
Verwezenlijkt, de fantasie beschamend,
Een volk in vrede en voorspoed vrijheid aêmend,
Een goed, een groot, het waar gemeenebest.
O zoete droom van 't zalige verleden,
Wat jammer schetst de ellenden af van 't heden;
De burgerkrijg, de gruwbre burgerkrijg,
Het reuzig rijk opofferende aan zijn woede,
Hoe raauw een gil er aan de borst ontstijg',
Wier teedre trouw hun beider jonkheid voedde!

2

En gingt daartoe van schok bij schok ge vrij,
Die op haar vest Europa zagen daav'ren,

Toen wilde droom van wereldheerschappij
Napoleon de transen op deed klaav'ren,
Tot hij, ten zoen van dien vermeetlen trots,
De ballingschap verduurde op barre rots?
Ten onzent slechts de donder der kanonnen,
Der oogsten brand, der steden ondergang,
Gesloten zee en zielen in bedwang,
Werd maar de slag, de honderdste, gewonnen!
Ten uwent al de weldaên van den vreê;
Geen krijgstuig meer, 't werd ploegen of 't werd sikklen;
De schoone leus: "ontginnen en ontwikklen!"
In beeld gebragt in 't woud als op de reê!
Opdat die proef van vrije zelfregering
Mislukken mogt in ordes ommekeering,
En Noord als Zuid, van de oude deugd vervreemd,
In arren moede, om strijdige belangen,
Des oorlogs toorts zou slingren door uw beemd,
Een gouden eeuw door ijzren doen vervangen!

3

Herkent ge uw kroost, gij, kloeke pelgrimschaar!
Vervolgingsklaauw door bange vlugt ontkomen,
Om ijlings weêr te worstlen met gevaar,
In de ongenaê der westelijke stroomen,
Tot gij, gered uit wilde winterzee,
Uw tenten sloegt op gindsche barre reê!
Gemeente, die, zoodra zij landde, knielde,
Het luistrende oor fluks leenende aan de Schrift,
Het woord van God in aller hart gegrift,
Dat tot een reeks van wondren u bezielde:
Gij, vrome en vroede! is dit uw nageslacht,

Dat, alle doel des levens driest miskennend,
Aan tucht noch trouw zijn wassend kroost gewennend,
  Het onverdorv'ne iets half onnoozels acht?
Dat handeklápt als 't in verfoeibre listen
Den gaauwsten zelf den schandprijs mag betwisten,
  Dat alles waagt, mits 't winste, winste geeft,
En geen geloof des harten meer gedachtig,
  Tot zinspreuk kiest en die getrouw beleeft:
De dollar slechts, de dollar is almagtig!

4

  Of ziet ge u zelv', gij, ridderlijke stoet!
Wier schertszieke aard geen stroeven ernst gedoogde,
  Nu luchtig als de veder op uw hoed,
Dan scherp als 't staal, waarop uw heupe boogde;
  Maar, gul of gram, steeds hofflijk als de kant,
  Die spelen mogt om 't blank der wakkre hand;
Ziet gij u zelf, in zuidelijke luchten,
  Waar 't geurig blad den bodem staatlijk siert,
  Waar 't wit der wolle op d'aêm der winden zwiert,
Verjongd gekeerd tot smaking dier genuchten?
  Ach! klinkt er nog uw overoude naam,
Verloren ging uw hoog gevoel van eere;
't Schijnt eenerlei hoe men zijn regt verwere:
  Wat vergt ge dan dat men zich 't vuistregt schaam?
Waar straffeloos de knaap het zwartjen kwelde,
Daar trekt de man voor de onschuld niet te velde;
  En 't is gedaan met de' eerbied voor de vrouw,
Hoe jong, hoe schoon, die 't schouwspel kon verdragen,
  Dat haars gelijke in teederheid en trouw,
Van weedom kromp bij toegetelde slagen!

5

Al werd de wacht ook weêrzijds uitgezet,
Al ziet de vloed haar vuren weêrzijds glansen,
Geen trommel roept de regtsche ten gebed,
Geen vedel die de slinke noodt tot dansen;
Noch puritein, noch cavalier staat hier,
De hand aan 't zwaard, in schaduw der banier!
Alleen een kreet als die van adelaren,
Van rots of klip neêrschietende naar buit,
Stijgt heinde en veer om strijd de legers uit,
Als Noord of Zuid zijn vijand meent te ontwaren!
Twee heiren in een ommezien gevormd
Uit de aan geen krijg gewende burgerije,
Die tucht verfoeit, als geesel van de' onvrije,
Een dubbel meir, waarin 't om 't zeerste stormt.
De heugenis van regten en van pligten
Blijkt uitgewischt, waar Tweedragt aan mag lichten.
Zoo alle zweem van eerbied niet verzwond,
Hier deinsde zij terug voor 't hoog en heilig....
Haar slangenteelt sist op gewijden grond,
En Washington is in zijn graf niet veilig!

6

Daar zweeft ze in 't ruim, de maagd die schennis ducht
Van 't aan haar schuts bevolen diêr gebeente!
De lichtkrans daalt in onze laagre lucht,
En open springt de poort van 't grafgesteente.
Hoe schild en speer zij in den voorhof laat,
En schreijend nu in 't allerheiligst staat;
De hand gelegd op 't marmer van de kiste,

Den blik gevest op wat die draagt: zijn naam, —
Krimpt haar het hart van bittren weedom zaam.
Geen uur, waarin ze als in dit uur hem miste!
Wat ziet ze neêr? Op moest zij zien naar hem,
Die haar van 't juk der dwinglandij bevrijdde
Die priesteres eens vrijen volks haar wijdde!
Stil, klonk daar niet wat zweemde naar zijn stem?
Al leent zij 't oor, helaas! geen adem fluistert;
Al staart zij rond, helaas! geen lichtkrans luistert;
De stilte slechts wordt hoorbaar om haar heen,
De leegte slechts wordt tastbaar voor hare armen, —
Tot ze uitbarst in 't aandoenelijkst geween,
Als droeg het leed in de overmate erbarmen!

7

"Hoor aan mijn klagt, hoe droef die klagte ook zij,
"Zie aan mijn leed, hoe diep ik blijk gevallen;
"Mijn voorspoedszon ging als een droom voorbij;
"In 't wapen staan de honderdduizendtallen;
"Van wederzij weêrklinkt het schriklijk: "voort!"
"Verhoed, voorkom der burgren broedermoord!"
Het bang gezucht vindt weêrgalm in de wanden;
Waarachtig leed verteedert zelfs den steen:
En toch, vergeefsch gelooft zij haar gebeên,
Het bleek gezigt schuilt in de blanke handen; —
"Vertsaagde!" ruischt het eensklaps door 't gewelf,
En op ziet ze, op, zoodra zij 't woord hoort klinken;
Hoe de oogen van den Eeuwgeest helder blinken,
Vol heilgen ernst, maar straf slechts voor zich zelv', —
Of tempert die geen wolk van medelijden?
"Vertsaagde! die het doel miskent der tijden,

"Wat klaagt ge, alsof ook gij de dochter waart
Van 't zwak geslacht, dat, als de heemlen dondren,
"Den schrik ten prooi, waar 't meê op 't oogstveld staart,
"Vergeet de wet des dampkrings te bewondren!"

8

En schoon zij 't hoofd een wijl demoedig buig,
Alle inspraak van gebelgden trots mistrouwend:
"Hoe," klaagt zij fluks, "hoe, eischt ge dat ik juich
"Den ondergang mijns veegen volks aanschouwend,
"Of wensche dat geregtigheid geschie',
"Als ik den bijl reeds aan den wortel zie?
"Waartoe hun moed voorbeeldeloos geprikkeld,
"Als voorspoed hun zoo schriklijk komt te staan?"
En schuchter blikt ze bij die vraag hem aan,
Als schaamt zij zich 't verwijt er in gewikkeld; —
Maar kalmte, die van 't hooge voorhoofd straalt,
Verroert zich niet op haren breeden zetel,
Zij scheldt der smarte een boogschot zoo vermetel
Volgaarne kwijt, door pligtbesef verstaald.
"Aan mij de schuld?" herneemt hij, "laat uw lippen
"Vergoêlijking als deze niet ontglippen,
"De ware moed is ook de ware deugd!
"Gij leest het in de lofspraak van dit marmer;
"Wiens geest heeft zich in grootscher vlugt verheugd?
"Wiens harte sloeg voor al wat goed is warmer?"

9

En zij: "Mijn schild! dat ieder zomernacht,
"Waar ik in 't woud op de open plekken poosde,
"Mij 't evenbeeld des blaauwen hemels dacht,

"Als ster bij ster al liefelijker bloosde,
"Tot louter glans de deinzing van den grond
"Verdwijnen deed of haar het licht verslond!
"Mijn schittrend schild! dat westwaarts voortgedragen,
"Zijn stralen schiet tot op de stille reê,
"En ik mijn rijk een dubble wereldzee
"Ten gordel om de lendnen zie geslagen;
"Dat Albion in 't kille Noorden stuit,
"Of leidstar door prairiën en savanen,
"Mijn rappe jeugd een heirweg zich doet banen,
"Naar 't paradijs van 't haar verlokkend Zuid;
"Mijn schild, mijn schild! voor 't afgeleefde Europe
"Vervulling van te wreed gekrenkte hope,
"Als keer op keer de omwent'lingskrater blaakt,
"Of hongersnood haar kindren dwingt tot wijken,
"Dat schild te schimp, dat schild te schand gemaakt,
"Bevlekt met bloed, wat smetteloos mogt prijken!"

10

En hij: "Alsof de vlek er niet op viel,
"Den eigen dag toen ge in uw vroegst verleden
"Het welkom riept aan de onheilzwangre kiel;
"Gods beeldtenis, in ebbenhout gesneden,
"Als lastdier naar uw brandende akkers joegt
"En, schopte 't weêr, het in uw boeijen sloegt!
"Als kon die vlek verschrikkende u verrassen,
"U, wie geen angst den boezem zamenneep,
"Toen Jackson zich aan Florida vergreep
"En hij haar rood toejuichende zag wassen!
""Maar negerbloed!" doch dat door aadren vloeit
"Als bij den blanke, ontschietende aan een harte

"Dat liefde kent, haar wellust en haar smarte,
  "Dat voor zijn kroost ten laatsten slag toe gloeit?
"Gij, Vrijheidsmaagd in 't verre West geheeten!
"Gij kweekt dat ras, verzuchtende in uw keten,
  "Gij kweekt die kudde om ze uit te drijven aan,
"En ziet alreeds in uw verovringsdroomen
  "Uw tente aan 't eind van deze uw wereld staan? —
"Te vroeg gejuicht! de wreker is gekomen!"

11

  Wie schetst onze eeuw, of zij slechts stofflijk leeft!
Het ros, het zeil in vlugheid overvleuglend;
  In elk genot 't verleên voorbijgestreefd,
Maar geene drift, maar geenen lust beteuglend?
  Hem logenstraft 't verheerelijkt gelaat,
  Waarmeê haar geest zijn zege gadeslaat!
"Wee mijner, wee!" hoort hij de ontroerde zuchten
  "Als opstand zich bij burgeroorlog voegt!..."
  "Zoo vorschend gij de blikken om u sloegt,"
Is 't wederwoord, "dan zoudt ge dien niet duchten!
  "Gij smeeddet toch uw schalmen wel zoo zwaar
"Dat wanhoop zelf die niet vanéén kan rijten;
"De schim van Brown, ge spot met haar verwijten, —
  "En zie, uw straf is in uw dollar dáár!
"Het penningsken door nijverheid verkregen
"En 't slavengoud gaan niet dezelfde wegen;
  "Het volle licht, aan vrijen arbeid diêr,
"Verdrijft den nacht, die dwang vergunt te leven;
  "Wat aarzelt gij, om welke krijgsbanier
"Uw pligt u roept bezielende te zweven!"

12

"Ach! spaar die keus me," en 't woord komt uit haar hart:
"Wat wreede wensch, dat een der twee 't mogt winnen!
"Als lang genoeg getwist is en getart,
"Voer ik hen weêr den eendragtstempel binnen;
"Zij stonden zaam om de eigen moederkniên,
"En gij als ik zult hen weêr broeders zien!"
De zoete hoop, die flikkert uit hare oogen,
Bezwijmt voor de' ernst, die hooger last verraadt:
"Verzoenen, hoopt ge, zou zich goed met kwaad?
"De ontwikkling van de menschheid zou 't gedoogen?
"Als iets mij schetst, 't is onverbidbre spoed;
"In vonken geef ik vleuglen aan gedachten,
"En op dezelfde weêrlichtsnelle schachten
"Ontdek, vervolge ik 't misdrijf tot het boet!
"Het koningschap heeft van mijn jonglingsjaren
"'t In ommekeer bij ommekeer ervaren;
"Thans is de beurte aan u, — tot wederzien!
"Moogt ge als de strijd den gruwel heeft gewroken,
"Het wereldrond het schoone schouwspel biên
"Eens volks, waarbij 't gemoed ook is ontloken!"

1861.

TOELICHTING.

Mount Vernon, in de graafschap Fairfax, in den staat Virginia, aan de oevers van den Potomac gelegen, was de eigendom van George Washington, waarop hij in den nacht van den 14den December 1799 overleed; — Mount Vernon, waarin men meende dat zijne overblijfselen de welverdiende rust was gewaarborgd, werd in den burgerkrijg van 1861 een der punten, door de Verdeelde Staten elkander betwist.

AAN HET KABINET DES KONINGS.

Den volke diêr vertrek in 't vorst'lijk 's Gravenhage,
  Zoo stil door ernst en zorg van 't Staatsbeleid bewoond!
Dat voor des Konings blik de grootsche toekomst dage,
  Die 't oude Holland wacht, nu 't weêr zoo jong zich toont!
Hem straal' ze, als, met de vaart der blijdschap in de vingren,
  Aan 't weêrgaloos bestaan hij fier zijn zegel hecht,
Tot hij in 't haastig schrift het eikenloof zie slingren,
  't Geen lat're, dankbare eeuw er om zijn beeld voor vlecht!

1863.

EEN ANDER VISIOEN.

BEDE

AAN

MR. S. VISSERING.

Mijmrend schepper van IJ-muiden!
  Die, voor tweemaal zeven jaar,
Ons de toekomst wist te duiden,
  Of uw zangster zienster waar';
Zeg ons, waar ge aan andren hemel,
  Dan den trans van 't schip van staat,
Dan den mist van 't beursgewemel,
  Zweem hier ziet van dageraad?
Schoon u toen uit donkre wolken
  Slechts een flikkering van licht
't Wijken van den nacht mogt tolken,
  Volle dag bleek 't in uw dicht; —
Amsterdam aan zee te brengen,
  Dat op zoo veel schats zou staan,
Dorst de vreeze 't ooit gehengen,

't Was in uwen droom gedaan; —
Jaren kwamen, jaren vloden,
Maar zij bragten vrijheid meê,
Maar de vonken werden boden,
En de spade graaft naar zee!

Dichter, die dat grootsch ontwaken
Voorgevoelend hebt begroet,
Laat een nieuw gezigte ons smaken,
Gord ons aan met fierder moed!

Dikwerf dwalen nog uw blikken
Langs die lieflijke Aemstelbogt,
Waar u moederzorg verkwikken,
Minneweelde zaalgen mogt;
Doch verrast u van de sluizen,
Als ge in zoete erinring staart,
Tusschen welbekende huizen
Nieuwe bouw d'alouden waard?
Schuilt er geen noodlottig teeken
In dier nijverheid gedraal?
Ieder pijlertjen kost weken,
Jaren iedre kleine zaal!
Door al reuziger gebouwen
Lokken Seine en Theems op reis,
Eer 's lands vlijt mag hoogtijd houên
In 't voltooide volkspaleis!
En waar 't stadsbestuur naar trachtte...
Allen kunstzin laat het koel,
Zonder grootschheid van gedachte,
Zonder duidlijkheid van doel!

Anders zullen steenen spreken
In hun stille onsterflijkheid,
Doet ge in ijver ons ontsteken
Voor het oordeel, dat ons beidt!

Smeekend hoort gij d'arme u groeten,
En gij brengt der deernis tol,
En gij wenscht de kwaal te boeten,
Maar de school blijkt overvol!
Hoe dat bedelziek begluren,
Waar tot leeren plaats ontbreekt,
Voor des kerkers roode muren
Half maar schuldige offers kweekt!

Viel den zang der voorgeslachten
Al te kleen gehoor ten deel,
Voor wat schoons en schalks zij dachten
Greep hun genius 't penseel!
Vroomen, vroeden, koenen, kloeken,
Waard de wereld te gebiên,
Straalt hun deeglijkheid van doeken,
Die men ons niet gunt te zien!

Beter tijden, milder zeden:
Weelde steeg tot schoonheidszin,
En des landschaps lieflijkheden
Voert zij elders hoofdsteên in:
Frissche stroomen, hooge lanen,
Wegen, 't vierspan ruim genoeg,
Pracht, die vorstlijk men zou wanen,
Zoo zij 't volk te gast niet vroeg.

Wie de vragen, wie de klagten,
  Lucht zich gevende in dit lied,
Die voorspelling vreemd dorst achten,
  Wier vervulling gij geniet;
Wie haar verder niet zag streven
  Dan wij stromplend zijn gegaan,
Zou onze eeuwgeest in hem leven?
  Zou hij heel zijn eisch verstaan?
Als, nu goud uit schuim we scheppen,
  Als, bij ebbe en vloed in duin,
Zich een wimplenvlugt zal reppen
  Langs dier blinkerts kale kruin;
Als een mastbosch op zal doemen
  Uit de leêgte van het IJ,
Hebb' de Stedemaagd te roemen
  Op een wakkrer burgerij!
Voor haar ilias van rampen
  Schitterde ze in Rembrandt's licht,
Toen de feestzaal van haar Campen
  De ooren leende aan Vondel's dicht!
Zoo zij weêr ten troon zal treden,
  Blake ons allen gloriezucht,
Die, den vreemde op zij' geschreden,
  Nergens mededinger ducht!

Luttel waar 't, zoo esch en linde,
  Waar nu stille waatren staan,
Hier ten lommerrijke winde
  't Weefsel paarden van hun blaên,
Als niet in de duizend geuren,
  Die der voorjaarswinden aêm

Uit het bloemhout op zal beuren,
't Ruischen smolt van hooger faam!

Gunnen wij 't Valhalla Gothen,
Hellas zijn Pinacotheek,
Ons zij de eeuw des roems ontsloten
In den bouwtrant, die haar leek;
Tot heel Holland zijn historie,
School van moed en trouw en vlijt,
Leere en liefhebbe in de glorie,
Die Europa ons benijdt.

Lucht en licht den boom der kennis,
Onderwijs in de armste wijk!
Van de wetten minder schennis,
Van verborgen gaaf meer blijk!
Maar laat ook de schaar zich baden
In de sterking van geneugt;
Wortlen alle flinke daden
Niet in frisch gesmaakte jeugd?

Stoute wenschen! wier vervulling
't Eerst gezigte hopen liet,
In zijn grootsch geslaagde onthulling
Van ons overwolkt verschiet!
Stoute wenschen, die het tweede,
Als bij heldren zonneschijn
Ge uit IJ-muiden staart ter stede,
Nog te zedig toont te zijn!
't Nijver woelen in die haven,
't Wijs beschikken van die vloot,
Stort der gansche wereld gaven

Alle standen in den schoot!
Iedre stoomwolk spelt verrassen,
Vlijt en kunst in nieuw bedrijf,
En de muur der stad aan 't wassen
Wordt van halve volle schijf!
Waar in 't West men weelde vinde,
Oostersch blinkt zij schittrendst hier,
Dank het vrijer Insulinde,
Op zijn prinsen-kooplièn fier!

Gij, die dubble gaaf vereenigt,
Zanger, ziener! wat toch vuurt
Dus de geestkracht aan dier menigt,
De eerzucht dus in wie bestuurt?

Treffend schouwspel: heel de schare,
Eerbied voedend voor zich zelv',
Of gezaaid gestarnt zij ware,
Medelichtende aan 't gewelf!
Pligtbesef haar scherpste prikkel,
Zijn vervulling lofs genoeg,
Sinds het nieuw gebod: ontwikkel!
Bloesem geurde en vruchten droeg!
Treffend schouwspel: haar verkoornen,
Hoofd en hart hun taak gewijd,
Heulen met geen zaamgezwoornen
Tegen 't streven van den tijd:
Deze, trotsch op ouden luister,
Door geen nieuwe deugd gestaafd, —
Gene, dringende uit den duister,
Slechts beginselloos begaafd! —

Treffend schouwspel: onz' gemeente,
  Stralende over d'oceaan,
Tot in 't merg van haar gebeente
  Zelfregering toegedaan!

Schets het in uw tooverkleuren,
  Schoon economist, poëet,
En zie 't Amsterdam gebeuren,
  Dat ge weder waart profeet!

1863

BRONBEEK.

1

Waar ooit, o vaderlandsche vlag!
In volle zee, op vreemde reede,
Mijn blik uw banen wapp'ren zag,
Daar bragt gij zoete droomen mede,
Daar werd een droeve een blijde dag!
Wanneer uw drietal frissche kleuren
Ten boog zich welfde op 't wolkengraauw,
Of ridderwit en nassaublaauw
Ge boven 't staatsche rood dorst beuren,
Dan mogt door 't ziedend golfgebruis
Al de ongenâ der stormen varen,
Mijn mijmring smaakte in 't opwaart staren
De ruste van een lief te huis!
't Zij ge u aan verre kust ontplooidet
Op 's handels wemelend gebied,
Of in een lommerrijk verschiet

't Kasteel van ons gezantschap tooidet,
Gij riept er 't oor, de weelde moê
Des wond'ren rijkdoms van geluiden
Vol ernst van 't noord, vol geest van 't zuiden,
Ons Hollandsch: welkom, hartlijk toe!
Gij die, wat heemlen u omvingen
Eens in die alle beeld van magt,
Ons prikkelt door de erinneringen,
Dat Oost als West u pleeg te zingen,
Dat ge op den Teems de vrijheid bragt!

2

En echter, hoe uw indruk heden
Hier spoorslag strekt tot hooger vlugt,
Waar, wuivende over 't westersch eden,
Geen tegenstelling van 't verleden
Ons beurtlings noopt tot blos of zucht!
Was eens dit woud het rijk der stilte,
Waaruit maar zelden hoorngeschal
Het hert deed vlugten door het dal,
Deed hijgen naar der meiren kilte, —
Hoe eenzaam zij hier zeetlen mogt,
Toen haar slechts Bentinck's rid vervaarde,
Waar hij een wolk van stof ontwaarde
En Willem in te halen zocht:
Voor 't glimpend kouter kromp die heide,
Ontgonnen werd deez' woeste grond,
Een talloos torental verkondt
Dat zich des huismans kroost verspreidde.

De Veluwe is zoo vaal niet meer:
Dien "vilten hoed met gouden boorden,"
Hem overstrikken pracht van koorden,
De breede bol draagt veêr bij veêr;
En hier, waar zich des IJssels sling'ren,
Voor meer gebieds zijn stroom ontzegd,
Vergoeding zoekt in kronkelvlecht,
Hier hebben koninklijke ving'ren
Het schoonst juweel er aan gehecht.

3

O Bronbeek, dat op 't groen tapeet,
Ons lichtend uit een nacht van blaêren,
Den witten gevel ginds verbreedt, —
't Is of gij de' aardbol om doet varen
Wie naar uw stille halle treedt!
Daar ligt gij rustig in de hoede
Van de u beschermende banier,
Maar zet de phantasie in vier,
Tot zwaaijens toe der tooverroede:
Wat zegt het haar dat ons gebied
Wegschemert in het enge Europe?
Dit werelddeel begrenst de hope
Der welpen van den zeeleeuw niet!
Laat vrij naar 't West die wimpel duiden:
Schoon 't eertijds Nieuwe-Nederland
Er 't noorden ziet in laaijen brand,
Al lokt 't "verzuimd" [1] Brazil in 't zuiden,

---

[1] O. Z. van Haren.

Ze omzeilt de Kaap, zij stiert naar 't Oost,
Tot iedre wensch zijn haven vinde
In 't paradijs van Insulinde,
Het rijk der toekomst van ons kroost;
Waar zij 't geheim die grootsch te borgen
Den digten sluijer op doet slaan,
In u, die tuigt hoe 's Konings zorgen
Van de' avond reiken tot den morgen,
Langs dubblen wereld-oceaan!

4

Wat vorstenmagt ook prijs moest geven,
Den geest van vrijer tijd ten zoen,
De schoonste roos door 't loof geweven,
't Benijdbaarste is haar nog verbleven,
Het zoete voorregt goed te doen! —
't Is geen betoon van ijd'le gunsten
Wie zich verdienst'lijk onderscheidt:
Een ongelijkbaar heldenfeit,
Een meesterschepping in de kunsten,
De schare beurt ze tot de faam,
En kransen, die, in spijt van jaren,
Ook op een graf hun glans bewaren,
Wie vlecht ze als zij voor d' eeuwen zaam?
't Is reiner weelde: uit lager kringen
De deugd te brengen aan den dag,
Die nooit zich zelve zocht of zag,
Volwassen in verloocheningen!
Maar wie, wanneer haar leeftijd klimt,

Trots zoeten waan, dat aller achting,
Beloont voor trouwe pligtsbetrachting,
't Gebrek bedreigend tegengrimt!
't Is, God gelijk, tot haar te zeggen:
Verongelijkte! uw vrees verdwijn'!
Verheug u! hier is brood en wijn,
En waar ge, moede, u neêr wilt leggen,
Uw leger zal van 't zachtste zijn!

5

"Aan Ons die taak!" zoo juichte Hij,
Den naam zijns grooten Voorzaats waardig;
En werd langs Veluw's heuv'lenrij
Geen geest als Greenwich omschiep vaardig, [1]
Daar lijde 's Konings lof niet bij!
Het mogt Hem streelen, door zijn zalen,
In al wat keerde uit Javaas schoot,
't Bewind, het regt, het heir, de vloot
Des Oostens weêrschijn te zien stralen;
Of bij vorstinnen van de beurs,
Deed IJ en Maas Hij hoogtijd houën,
Meer morgenlandsche pracht te aanschouwen
Dan flonkerde op patriciesch keurs;
Hij dacht, waar Hij dien glans zag spelen,
Waar welvaart ruischte, aan de arme schaar

---

[1] Christopher Wren, de engelsche bouwmeester, die op last van Willem III het bekende hospitaal deed verrijzen in de dreven van het voormalig Placentia.

Die steeds moest deelen in 't gevaar,
Die in de glorie schaars mogt deelen;
Die 't zengen van zoo wreed een zon,
Op wacht er tartende in het wapen,
Geen kransen voor de kale slapen,
Alleen wat wonden over won!...
En willig als Hij 't feestglas vulde,
Op 't heil van 't lieve Vaderland,
Bragt Hij dien drom in Bronbeek hulde,
Voor al wat deez' voorbeeldig duldde,
Voor wat hij roemrijk hield in stand!

6

In 't voorjaar al den lust der lente,
Na ruste in 't hoekjen van den haard;
In elk saizoen des aardrijks rente,
Gesmaakt in heilge tuchtgewente:
Onze oudjens zijn die weelde waard!
Des konings borstbeeld voor hun woning,
En boven dit 's lands vlag haar sier,
Vindt vriend noch vreemd die teeknen hier
Hun deugd te blinkend een belooning;
De blaauwe rok met geel geboord,
Hij voegt aan hun gebronsde leden,
Al tooit er 't "ijzren rijk" [1] van Zweden
Zijn helden meê in 't hooge Noord!
O zegevierend vergelijken!

[1] Vondel.

Hun moed bleek hechter dan metaal,
Waar slechts het stout gezwaaide staal
Den sluik geheven Kris deed wijken.
Hoe dáár 't Wilhelmus heeft gestreên
Getuigt die groep in 't beukenlover:
Op 't bankjen glijdt het zonlicht over
Die leêge mouw, dat houten been!
Is 't wonder dat we, bij 't ontmoeten,
Der jonkheid, die haar lief gezigt
Verbaasd ter straffe tronies rigt,
Die trouw met eerbied leeren groeten,
Dat onze hoed van zelv' zich ligt?

7

Een onbekommerde ouderdom,
Een eerlijk, eervol gaan ten grave:
Gij schat de erkent'nis, dankb're drom!
Maar zegent toch nog zoeter gave, —
Niet eenzaam doolt uw grijsheid om!
Moge ook de menigt' 't oor u neigen,
Herroept gij, uit uw lentetijd,
De zee, de luchtstreek en den strijd,
Die gij bij beurte u zaagt bedreigen,—
Het lang verhaal oogst luttel dank,
Bewondring krimpt tot mededoogen,
En afgedwaald zijn nieuwsgiere oogen,
En 't wuft gehoor wenscht rijker klank.
Hoe anders uwer makkers luist'ren
Naar storm zoo woest, naar kamp zoo zwaar!

Al was de trouwste met u daar,
Ook hij houdt de aêm in bij uw fluist'ren!
Gij smaakt 't waarachtig meêgevoel
't Geen vreemden broeders maakt voor 't leven,
En ééne kerk hier plaats deed geven
Aan misaltaar en predikstoel!
Aandoenlijk blijk, dat in gevaren
Zich 't onverzoenlijke verzoent;
Dat, in welk bedehuis we ons scharen,
Als wij ter blaauwe verte staren
Een zelfde kust der hope groent!

8

Heil ons! Als uit die zalige oorden
De derde Willem nederblikt,
Naar bosschen die Zijn hart bekoorden
Zoo vaak ze in najaarszonne gloorden,
Hoe Hem de Veluwe verkwikt!
Ginds hoort Hij 't blijde hofgeschater
Om 't edel spel van veêr met veêr,
Bij 't Aardhuis aan het Udd'ler meer, —
Ten spiegel strekt er 't stille water;
Maar 't is naar valk en reiger niet,
't Is naar Sophie, als jagtgodinne
Gedost en echter die der minne,
Dat aller oog bewond'rend ziet!
Hier doet de vlagge die Hij voerde,
Toen, voor 't geweten in 't geweer,
Verbolgen zee noch vijands heer

'l Heldhaftige gemoed ontroerde,
De deugden van Zijn naneef kond;
Die, gaf 't geërfde ook mild te maaijen,
Een nieuwen oogst zich wilde zaaijen,
In onzer harten dankb'ren grond;
En op Zijn beê de plek zal wijzen,
Waar oudre schuld worde afbetaald,
En Neêrlands volk, voor de arme grijzen
Uit heir en vloot, een huis doe rijzen,
't Geen Bronbeek's luister overstraalt!

1863.

HEUGENIS VAN WOLFHEZEN.

6 Augustus 1863.

1

Wolfhezens lief gelegen dal!
Weleer maar schaars door kleen getal
Van wandlaars in uw woud gehuldigd,
Voortaan den drom van pelgrims diêr,
Om wier banier
Een flikkring blonk van pinkstervier,
Toen ze u een tempel was verschuldigd;
Gij thans 't gemoed gewijde plek!
Waar ook 't gesprek
Me u riep voor oogen,
Hoe wenschte ik dat ik op de gunst
Der teekenkunst
Of op de schildergaaf mogt bogen:
Een stuk papier, een brok paneel,

Getoetst door potlood of penseel,
Zou u getrouw, zou u geheel
Afspieglen voor verraste blikken;
Het geestig spel van licht en schaâuw,
In deinzend grijs wat gulden blaauw,
Een zweem van zon door 't wolkengraauw
Het lieflijk landschap doen verkwikken;
En, beurtlings stout of sierlijk schoon,
Hier eiken, met hun zware kroon,
Daar berken, zilverig van toon,
Langs heuvlen en om 't beekje schikken!
Maar schemerde ons dus dra het bosch,
Geen paarsche hei, geen glinstrend mos
Vergunde in mijmring weg te zinken;
De beuken-trits, die ginds zich heft
En, waar de morgenglans haar treft,
De waaijers wuivende laat blinken,
Ook ons trekt ze onweêrstaanbaar aan,
Als honderden ons voorgegaan:
Een bont gewemel
Van arm en rijk, van klein en groot,
Dat eensklaps zich het hoofd ontbloot,
Of licht hier schoot
Uit hooger rijk dan dezen hemel!

2

Benijdbaar wie zich dus 't verschiet
Omtoovren mag in kunstgebied,
Dat trots de vlugge vaart der uren
Een oogenblik ziet eeuwig duren,

Als ging de tijd er in te niet!
Benijdbaar wie zich uit de schare
De schoonheid schaken mag naar lust,
Haar wijdende in dat rijk der rust
Zoo stil of 't leven aêmloos ware;
En waaruit echter lief en leed
Voor alle tijden, alle volken,
Hun hartsgeheimenis vertolken
In zoetsten lach, in diepsten kreet!
Benijdbaar? ach! beklaaglijk tevens,
Als in de volle vaart des strevens
Die wondre magt des wedergevens
Ook den begaafdste stelt te leur,
En 't martlaarschap zich uit in klagten,
Hoe hem de steigrende gedachten
Ver over de enge grenzen bragten,
Gesteld aan ommetrek en kleur!
Mogt hier 't genie zijn stof gebieden,
Tot noch het landschap noch den lieden
Een zweem van onregt bleef geschieden,
Tot beider indruk zamensmolt:
In zoete duisternis dier dreven
Waardoor de zonnestralen zweven,
Waarin de daauw tot paarlen stolt,
De schare aan schoonheid zich verkwikkend,
Verrast, verrukt in 't eden blikkend
Dat iedre glooijing openrolt!
Schoon 't in de schets der vroomheid slaagde,
Verscheiden als die treedt aan 't licht:
Zoo lieflijk op een blond gezigt
Waarvoor nog nooit verzoeking daagde,
Zoo nedrig daar de wroeging knaagde,

Zoo ernstig als zij houdt gerigt, —
't Verzweeg wat innigst juichte en klaagde!

3

"Komt, laat ons zamen Isrels Heer,
"Den rotssteen van ons heil, met eer,
"Met Godgewijden zang ontmoeten" [1]:
Daar rijst, daar ruischt dat Oostersch woord
En davert voort.
Geen sein, dat schrikverspreidend stoort;
Geen kreet: Die ketters zullen 't boeten!
Vrij draag' de wind het heinde en veer:
Op helm noch speer
Zal 't siddrend stuiten.
Niet langer wordt het nieuw geloof
Vervolgd te hoof;
't Gewisse mag zijn nooden uiten! —
Dat voelde en tuigde laag en hoog,
In blos die over 't aanzigt vloog,
In bevend boekske en vochtig oog.
't Verleden wiegelt op die galmen;
Oud-Holland zwerft weêr rond op zee,
Maar nam aan boord den bijbel meê
En vindt in elk gevaar den vreê
Des harten in die heilge psalmen;
Oud-Holland oorloogt wijd en zijd,
Maar sticht zijn templen trots den strijd
En vlecht, bewonderd en benijd,

[1] Psalm XCV, de aanhef van het eerste vers, "de Voorzang der gezamenlijke Feestgenooten."

Om Christi kruis zijn zegepalmen!
"Komt; laat ons knielen voor den Heer!" [1]
Wij, die nog 't volk zijn van weleer;
Ons mogen aardsche driften prikklen,
Die heiligen we een hemelsch doel;
Geen vrees voor 's werelds bont gewoel:
Het leere ons iedre gaaf te ontwikklen...
Daar zwijgt de zang, daar wijkt de waan,
Een kille huivring grijpt ons aan
Om 't keerend heden!
't Zij kunst of kennis u bekoor',
In donkre groeve, op blinkend spoor,
Waar gaan wij voor?
Waar stieren wij der volken schreden?

4

Door nieuwe studie nieuwen strijd!
Die traagheid uitstelt en vermijdt,
Zoo wars van keuze als van verklaring,
Tot ze onderzoek noch openbaring
Tot zelfs geen twijfel zij belijdt!
O vrijheidszonne! die de kimmen
Ontsteegt in wolken bloedig rood,
Die onweêr bragt waar licht gij schoot,
Gij leerdet worstlen, leerdet klimmen!
Maar moed en kracht van hart en hoofd,
In woorden schittrende als in daden,
Hoe zijn, nu we in uw glans ons baden,

---

[1] De voorlaatste regel van het derde vers van Psalm XCV; waarmede de voorzang besloot.

Zij schuilgegaan en uitgedoofd!
Verdrukking, als de vaadren leden,
Wie heeft niet haast om u gebeden
De laauw-, de lafheid moê van 't heden?
Geloof noch weten tuigt van gloed,
Waar deze in kille tempelhoven
Ons van 't versteende vrucht beloven,
Of gene, Leer en Schrift te boven,
Een stemme ontzeggen aan 't gemoed!
Van deeglijkheid vervallen schare!
Wie wekt dat weêr in ons die vare,
Haar heilige ijver voor het ware,
Haar liefde voor vereedlend schoon?
Een volk herscheppend volksbezielen,
Dat andermaal met nieuwe kielen
Naar menig nieuwe wereld troon';
Dat stoute vlugt van geest vereere,
Maar ook het stil geloof waardere,
Zich 't harte kiezende ter woon?
Geen antwoord gaf uw feest, Wolfhezen!
Gij liet in wenschen indruk na:
Dat aan den ploeg de hand men sla,
En zaaije zonder blaam te vreezen,
Tot ieders akker wit zal wezen
En bij den oogst te voorschijn ga
Wat uit de halmen valt te lezen!

1863.

TER GEDACHTENISSE.

1813—1863.

GOD helpt die genen, die zich zelven helpen.
F. VAN DER DUYN VAN MAASDAM.
G. K. VAN HOGENDORP.

Oranje koomt!
O. Z. VAN HAREN.

1

Gij hadt geen tranen meer tot tolken,
Wat nieuwe gruwel werd gepleegd,
Verstootene uit de rij der volken,
Schoon ge eens haar regterstoel besteegt
Arm Holland van voor vijftig jaren!
Dat echter, onder 't vlijmendst wee,
Den blik niet wenddet van de baren,
Die rolden naar de Britsche reê:

Er flikkerde aan den voet der duinen,
Er schitterde op die blanke kruinen
Wat glans van daar de vrijheid schoot,
En moest ge er iedre kans door derven
Des dwinglands deernis te verwerven,
Gij bleeft getuigen in uw sterven,
Hoe gij haar lief hadt tot den dood! —
Daar sprong u 't harte op bij 't gefluister
Daar reest ge plotsling bij de maar:
In 't Noorden zwichtte de adelaar
Doch schudde uw leeuw ook gram zijn kluister,
Haar schalmen bleken hecht en zwaar!
Daar wemelde uw verschiet van zwermen
Hun steppe ontstegen oorlogsliên,
Gewoon barbaarschheid aan te zien,
Gereed beschaving te beschermen!
Maar mogt ge grijpen naar de lans
U toegestoken door die horden?
Der kerkers nacht omving wie morden,
't Schavot begrenst des oproers kans!
Toch, levende in een wa' gewikkeld!
Toch voelde uw heugnis zich geprikkeld
Tot wanhoops stoutsten teerlingworp!
Al was uw vloot in vijands handen,
Al zag uw vest zijn wachtvuur branden,
Al doolde uw jeugd in verre landen:
"Herrijze ik!" hoort uw Hogendorp;
"De hemel helpt wie zelf zich helpen!"
't Wordt waarheid nu gij 't weêr bewijst:
Hoe wilder zeeën 't overstelpen,
Hoe grootscher 't uit de worstling rijst;
Fier Holland, zelf zijn banden brekend,

Door heilge erinnering bezield!
Zich op geen vlugtend vijand wrekend,
Van vreugde schreijend, neêrgeknield!
Oranje komt! — in schuts van wetten
Zal hij den koningszetel zetten,
Waar gij zijns voorzaats deugd meê loont;
En de oude vlag, bij 't zegeschaatren
Ten mast gevlogen, allen waatren,
Wat zee haar 't welkom toe moog' klaatren,
Verkonden waar de handel troont!

2

o Nacht van Holland! waar de schare
Slechts sombre duisternisse in ziet,
Waar toeft zij, die u haar verklare:
Ons was geregtigheid geschied!
Waar schuilt zij, die onwraakbre penne,
Die niemands nagedachtnis schenne,
Die niemands nagedachtnis vlei,
Die zonder haat of hartstogt boeke,
En wat vermaking ze onderzoeke,
Van 't kaf het schaarsche koren schei?
Die schetse hoe hier rijkdom weelde
En deez' karakterloosheid teelde,
De wisse voorboô van verval;
Die 't stave dat we ons zelv' ontzonken
Eer onze keten werd geklonken,
Voor iedren stoot gewiekte bal! —
Helaas! al was die veder vaardig,
Wie achtte er, bij 't vergrijsd geslacht,

Het vaderland een offer waardig
  Als elders de eigenliefde bragt?
Wie dorst zijn leven ons beschrijven
  Als had hij niet vergeefs geleefd?
Den moed zijn meening trouw te blijven,
  Wie die hem had? wie die hem heeft? —
Gij, die bij menigte van dagen
  Der heugenissen rijkdom voegt,
Verzwijg niet wat uwe oogen zagen
  Toen gij uw tijd uw plaatse vroegt!
Geef wat u uit de worstling restte,
  Wat faam dan daal, wat faam dan rijz',
Geef, mooglijk zijt ge d'allerleste
  Die geven kan, uw volk het prijs!
Beklaagbre vrees voor openbaarheid!
  De laster leeft in schemerschijn,
Terwijl wij, als in volle klaarheid
Het godlijke ons begroet der waarheid,
  Tot voor 't vergrijp grootmoedig zijn! —
Getuig het, lievling van de glorie!
Die eens "de veder der historie
  "Deedt vallen in der fabel schoot,"
Om later zelfs de zwakste vingren
Wat weegschaal zijn moest te zien slingren,
  Verguisd gelijk ge werdt vergood!
Ons bleeft ge, schoon gij alle weeën
Ook uitgoot op de bruid der zeeën,
  Niet langer louter geesel Gods!
En moge er in uw graffestoenen
Nooit twijge uit onze gaarde groenen,
Het oordeel eindigde in verzoenen
  Op Sint Helena's barre rots!

3

Wat ducht ge, dat zoo straffe snaren
  Niet voegen op zoo blijden dag,
Nu Neêrland half eene eeuw 't verjaren
  Van zijn verlossing vieren mag?
Wat wenscht ge dat, voor sombre beelden
  Te diep ons grijpende in 't gemoed,
Slechts blinkende deez' zang doorspeelden
  Der vreugden rei, der lachjens stoet?
Als 't voorgeslacht mogt hoogtijd houën
En breeden disch en breeder schouwen
  Herschiep in hof die geurt en gloort,
Eer dan de beker ging in 't ronde,
Eer jok en boert hun vaart men gonde,
Eer 't mopsjen minnes komst verkondde,
  Had hartlijke ernst een wijle 't woord!
Laat volken, die hun wieg reeds wijzen
  Toen 't Europeesche morgenrood
  Nog maagdelijke stralen schoot,
Den galm tot daavrens toe doen rijzen
  Als zich hun duizendst jaar besloot!
Laat andren, die voor krijgsroem leven,
  Door schel klaroen en schor kanon,
  Ik kwam, ik zag, ik overwon,
Het feestsein dondrend hooren geven!
  Ga zij, die uit haar eilandgaard
De blikken slaand' naar alle zijden,
Zoo in de ruimte van de tijden
  Als op der zeeën ruimte staart,
Ga zij, die warm voor 't nieuwe en 't oude

Ons leert: "verbetering behoude!"
  Ten rei in middeleeuwschen tooi:
Aan elk zijne eigenaardigheden,
Aan ons, bij de' eenvoud onzer zeden,
Aan ons eene ure voor gebeden
  Eer blijdschap 't laatste loover strooi! —
Als straks de knie zich heeft gebogen,
  Als straks het hoofd op nieuw zich hief,
Daar wat er schemerde in onze oogen,
  Ten hemel sprak van leed en lief;
Als dan, de rustige landouwen
  Of 't stadsgewoel weêr ingegaan,
Hier vrede en voorspoed wij aanschouwen
  Als lachten die voor 't eerst ons aan;
Als vrijheids- en vooruitgangsprikkling
In orde, welvaart, bloei, ontwikkling
  Hier duizend tongen vindt tot tolk,
Werpt ligt de zweem van huislijk leven,
Ons openbare bijgebleven,
Een tint, aandoenlijk en verheven,
  Op ons verbond van vorst en volk!

4

Oranje en Neêrland! toen ge uw handen
  Voor 't eerst zoo innig zamensloegt,
Gij, Zwijger! en gij, Zeven Landen!
  Wie waart ge, dat gij vrijheid vroegt?
Gij, slechts de eerzuchtigste onzer grooten,
Die 's vaders weldaên had genoten,
  Die deez' den zoon in roof vergold; —

Gij, teelt van visscherij en nering,
Vervoerd door dwarrelwind van leering,
Tot schennis waar het bloed bij stolt? —
Of, geest dien 't grootsch beginsel blaakte,
Waartoe de nieuwre tijd ontwaakte,
Genie dat stout hem tegensnelt, —
Of, waarheid zoekende gemoedren,
Wie boven 't heil van aardsche goedren
De hemel des gewetens geldt? —
Geeft antwoord: trouw! gestaafd in lijden,
Tot hem het lood des sluipmoords trof;
En zege! die zijn graf mogt wijden;
En wereld! vol nog van zijn lof! —
Geeft antwoord: luchtgewelf! dat gruwde
Zoo vaak de martelvlamme blonk;
En vroedheid! die met vroomheid huwde;
En zegen! dien hervorming schonk! —
Oranje en Neêrland! tweelingsterre,
Moogt gij herschittren aan den trans,
Dan is der vrijheid zon niet verre:
Slechts uit haar luister schept ge uw glans!
Ook blijkt ge naauwlijks weêrgeboren
In 't worstelperk van magt en regt,
Of tot haar dienst wordt gij herkoren,
Maar zoeter last u opgelegd!
Der volken zegezangen schallen
Op 't rookend puin der dwinglandij;
Wie jammre dat er duizendtallen
In 's levens bloei voor zijn gevallen,
Hun veege lippen juichten: vrij!
Vrij, zong de dichter, die zoo blijde
Zich 't zwaard liet gespen aan de zijde

Door de eenge, die zijn harte aanbad;
Vrij, kreet de moeder, die haar oogen
Geloovig wendde naar den hoogen
Als 't ledig bleef op 't zonnig pad.
Teloorgesteld, haast half Europe!
Eer gij vaarwel zegt aan de hope
Uw erf van vrijheid wit te zien,
Aanschouw wat in deez' lage plassen
Een gulden oogst ons is gewassen,
Wiens volle halmen zoetst verrassen,
Die 't handvol zaads zich zagen biên!

5

Hoe wij 't den Eersten Willem danken,
Den schepter weigrend zonder wet,
Die beide volk en vorst haar schranken
Voor ontrouw en voor wilkeur zett';
Hoe wij bij 't heldenbeeld des Tweeden,
Den lauwer strenglend voor zijn staal,
Met eikenloof dien krans verbreeden:
Gelouterd gaf hij 't andermaal!
Wat ons de kroon des konings heiligt,
Wat elke vrijheid ons beveiligt,
Het werd bezworen in 't Verbond,
Dat met zijn pligten en zijn regten
Oranje en Neêrland bleef omvlechten,
Neen, harte aan harte wist te hechten,
Wat ook met vijftig jaar verzwond!
Een staatsvorm, spieglende in den regel,
Dat volk, wat hoofd en harte heeft,
Bij zelf beraamde wetten leeft,

Waaraan het vorstelijke zegel
Van kracht en duur den waarborg geeft;
Een staatsvorm die, door vrije keuze,
De vroedsten op het kussen brengt
En 't algemeen zijn zegen plengt,
's Lands wèl hun last, 's lands roem hun leuze!..
Al blaauwt de grenze ook in 't verschiet,
Al is geen weidsch paleis uw woning,
Wat zijt gij een gelukkig koning,
Wien zulk een natie hulde biedt!
Gij, die eens voorzaats naam moogt dragen,
Den volke lief uit vroeger dagen,
Ons liefst wijl hij in u herleeft,
De Derde Willem van Oranje,
Die, tegen tweede en trotscher Spanje,
Gewetensvrijheid voor Brittanje,
Voor gansch Euroop gehandhaafd heeft!
Gij verre boven hem gezegend,
Daar u, wien ge ook 't bestuur vertrouwt,
Verschil van rigting wel bejegent,
Maar geen verschil hoe de' eed men houdt;
En toch, schoon de eendragtszonne u schijne
Als nooit zijn zwerk zij heeft begroet,
Bedeeld met roeping waard de zijne,
In eeretaak voor de' eêlsten moed!
Gij, dien het niet volsta in 't Oosten,
De donk're treurende te troosten,
Gij, die gebiên zult: "er zij dag!"
Om eeuwig Insulindes palmen
Van lof en dank te doen weêrgalmen,
Hem, dien zij harer boeijen schalmen
In liefdesband verkeeren zag!

6

Waai vrolijk uit van iedren toren,
  Waai vrolijk langs de lange reê,
Gij, vlag! met onze vloot geboren;
  Gij, weêr gevierd op elke zee!
Waai uit aan 's werelds uchtendtransen,
Waar Janmaat volle laag laat dansen
  Als zich Japan aan u vergrijpt;
Waai uit aan 's werelds avondkimmen,
Waar Sambo mag van blijdschap glimmen,
  Nu Massa's zweep niet langer nijpt!
Versier u, dorp! met najaarsloover;
De stormwind liet geen rozen over,
  De Oranjestrik zij aangebragt!
Verbiedt 't saizoen het spelemeijen,
De min grijp' rond in schalke reijen
  Bij Hendrick Spiegel's nageslacht!
Geeft groote spelen aan de schare!
  Gij zetels van den overvloed!
Schoon voor den korf de bij vergare,
  Een deel behoort haar van het zoet!
Maar is 't uw doel die op te beuren
  Door indruk die nog morgen duur',
Schept meer dan lichtzee bont van kleuren,
  En regenboog van knettrend vuur!...
Alsof de gaaf niet scheen verloren
  Van die vereedling door geneugt,
Ons voorgeslacht zoo mild beschoren
  In zijne oorspronkelijke jeugd!
Alsof bij 't feestlijk bekerplengen

Aan lager en aan hooger disch,
Der blijdschap statig toastenbrengen,
Haar eerste en laatste woord niet is!
Waar mart een andre bloesemregen,
Als glansde en geurde in schoonheidsgaard
Toen Fredrik Hendrik, uit op zegen
Die in geen krijgsroem is gelegen,
De olijftak greep voor 't blinkend zwaard?
Ontwaak weêr, open zin voor 't leven!
Die Breëroo's en Jan Steen's mogt geven,
Die vrolijk sticht, die lagchend schreit;
Die ons, als Rembrandt, licht leer' scheppen,
Als Vondel, aadlaarswieken reppen;
Volding onze onafhankelijkheid!
Wie denkt zich vroegren volksgeest zonder
De Oranjezaal en 't Aemstelwonder?
Genie geboren uit genot!
Een vreugd, die alle levenstwijgen
Van loof en vrucht niet neêr doet zijgen,
Waarin de schoonste stemmen zwijgen,
Is geen volkomen dank aan God!

November 1863.

WILLIAM SHAKESPEARE'S GEBOORTEDAG,

23 April 1564.

1

Geen poëzij als die van 't moederharte,
Wanneer ze bij de wieg haars eerstlings zit,
Niet zalig door vergetelheid van smarte,
Gelukkig wijl zij mijmrend dankt en bidt!
Hoe was ze uw deel voor lange reeks van jaren,
Aan Avon's boord, gij bleeke jonge vrouw!
Die 't venster uit het landschap in mogt staren,
Die droomdet wat uw Billy worden zou!
Het eerste groen zag wit van bloesemregen,
Een blijd gegons zwierde om door geur'ge lucht:
Och! lagche 't lot als 't jaargetij hem tegen!

Die zoete wensch werd hoorbaar in uw zucht.
Wat vreesdet gij dat hij uw wichtjen wekte?
Wat gluurdet gij om 't kleed een lange poos?
Zie, 't armpjen rust, dat straks zich kozend strekte,
Zie, 't mondjen zwijgt, aanvallig als een roos!

2

Weêr zwerft uw blik, en volgt de zilvren lijnen
Van 't spieglend vlak, tot waar de verte blaauwt,
Of torens van de hofstede u verschijnen,
Door breede kruin van olmen overschâauwd.
Te mijmren hoe in 't lommer van die boomen
De jeugd van 't huis op 't open grasperk speelt,
En Billy lid des weidschen krings te droomen,
Bij hoofd en hart, door d'overvloed bedeeld;
Zou 't zonde zijn? De vrome slaat het teeken
Des kruises snel, en toch, uit haar gemoed
Is alle wensch om weelde niet geweken;
De schal eens hoorns schept haar een jaagrenstoet.
Daar meent van verr' ze een wolk van stof te aanschouwen,
Daar stuift die voort in wedloop met den wind,
En de eenge die Sir Thomas bij kan houên,
De moedigste van allen, 't is haar kind!

3

Verzoeker, wijk! — het ligt haar op de lippen:
Maar pleegt die beê dan met den Booze raad,
Als 't jongsken 't juk der zorgen mogt ontslippen,
Waarin haar gâ, helaas! gebogen gaat?

Zoo mijmrend haar verbeelding heeft gedarteld,
Die ijdelheid nam oorsprong uit de vrees
Voor 't onbescheid, dat eerlijke armoê martelt,
Voor al 't vergrijp daar nood den weg toe wees!
Een blijde kreet... en 't wiegekleed gaat open:
Hoe dankbaar zij, bewogen, opwaarts blikt,
Als aan haar harte, als op haar vragend hopen:
Mijn brave borst!? het blonde hoofdjen knikt!
En Billy drinkt de mild gegunde teugen,
Hij drinkt in haar den frisschen levenslust,
Wiens open zin de menschheid zal verheugen,
Wiens eerste blos een traan der moeder kust!

1

't Is zoet, op 't land slechts in de grens der heemlen
De grenzen van ons eigen erf te zien,
Op meer en vloed, die weide en woud omweemlen,
In stulp en slot als meester te gebiên!
't Is zoet, het lijf aan weêrlichtsvaart te wagen,
't Gehoornde wild in 't veld te gaauw te zijn,
Of veêr met veêr in 't blaauwe ruim te jagen:
Is toch dat zwerk zoo als deze aarde mijn!
't Is zoet, de heide in hoven om te scheppen,
Een paradijs te toovren uit een plas,
Tot drasse grond de sikkels zich zie reppen,
Tot wuivend groen het kaal gebergt verrass',
En in den wind, die omzwiert door dat koren,

En in dat loof, 't geen ruischend schaduw leent,
Het voorspel van het lofgezang te hooren,
Eens reiende om ons sluimerend gebeent!

2

Maar zoeter is 't, op grootschen troon geheven,
In elken tijd, gelijk bij ieder volk,
Naar lust en luim, het leven meê te leven,
Van 't wel en wee der gansche menschheid tolk;
Maar zoeter is 't, op stouter ros te stijgen,
Dat, de adelaar beschamend in zijn vlugt,
Hoe hoog het ga, van aarzlen weet noch hijgen,
Op steigren uit, verkeert in vuur de lucht!
Hij ziet, hij vindt: gebieder der gedachte!
Hij sticht, hij spelt: beheerscher van 't gevoel,
En aller hart blijkt speeltuig voor zijn klagte,
En aller hoofd wordt dienstbaar aan zijn doel.
Een schepterstaf, dien 's levens grenzen over
Hij zwaaijen blijft met onverjaarbaar regt,
Daar verder vreemde er telkens frisscher loover,
Daar 't laatste kroost nog lauwren er om vlecht!

3

Of deerde een trits voorbijgevaren eeuwen
Den dichtervorst van dezen dageraad?
Verflaauwde in zijn Romeinen 't hart van leeuwen?
Werd Timon heusch? slaapt Shylock's christenhaat?
't Vereende Itaalje ontworstelde aan 't verleden:
Verwinnende of verwonnen steeds slavin! [1]

[1] Toespeling op Filicaja's versregel in het sonnet **Sull' Italia**:
"Per servir sempre, o vincitrice o vinta."

Maar als van ouds biedt ze ook in 't vrije heden
  De schoonste roos den zanger van haar min!
Germanje durve op Dana's erfgrond rooven,
  Als Hamlet peinst grijpt meêgevoel haar aan;
En welk geloof de tijdgeest moog' verdooven,
  Waar Banquo rijst, voelt ge u met siddring slaan!
Bezieler nog der britsche volkshistorie,
  Ontvouwer nog der plooijen van ons hart,
Omschittert heel het Eilandrijk zijn glorie
  Die later kunst de trouwste leidstar werd!

1

Een hooger sfeer heeft zich voor u ontsloten,
  Een oord waarnaar 't verlangen in ons leeft,
Waar 't wellekom! u klonk van kunstgenooten,
  Waar 't wellekom! gij roept wie na u zweeft.
Gij hoort er 't lied bij 's werelds uchtendkrieken
  Om onze wieg gekweeld aan Ganges vloed,
En groet verrukt de schepping van de Grieken,
  Eene eeuwge jeugd, waarachte godenstoet!
Een wijle slechts leent gij het oor aan Rome;
  De nieuwre tijd, uw eigen tijd begint;
Toch wane niet, wie in uw groep zich droome,
  Dat aan den man daar 't zwakke kleeft van 't kind,
Dat in uw kring de dwaze vraag zou rijzen
  Om voorrang van het een of 't aêr tooneel:

Het licht verrast op honderde van wijzen,
Leve elke vorm, mits schoonheid er in streel'!

2

Hoe glimlacht gij, zoo vaak ge uit onze kringen
De droeve zucht, den bangen twijfel hoort,
Dat schemerschaauw hier 't schijnsel zal verdringen
Van 't eeuwig licht, dat u in klaarheid gloort!
Al kent onze eeuw, waar ze offert aan de kunsten,
De priesteres der toonen de' eerpalm toe,
Hartstogtlijk zich bevelende in haar gunsten,
Om klankgenot der zustren weelde moê;
Al draven deze op 't wenken der vergode
Bij beurte of zaam geslagen in 't gareel!
Eene oor en oog verbijsterende mode,
Verval der lier, verbastring van 't penseel!
Hoe glimlacht gij, in 't rustige verwachten
Eens dichters die, aanlichtend in 't gewoel,
Stout, jong, frisch, nieuw, een wereld van gedachten
Zal scheppen uit dien chaos van gevoel!

3.

Onovertrefbre, in waarheid als in dichting!
Voor wiens genie tot Göthe toe zich boog,
Gij wenscht omlaag voor u geene eerzuilstichting:
Zoo ijdle zucht blijkt uitgedoofd omhoog!
Uw schoonste krans, 't is dat onze oogen stralen,
Uw zoetste lof, 't is dat een traan ze ontschiet,
Als ge in 't gemoed den blik zoo diep doet dalen

Dat hij der daên verborgen roersels ziet!
En toch, volsta ze ons niet, die halve hulde,
De heele, die u toekomt, borge ons meer:
Verdraagzaamheid, die maar zoo noode duldde,
Rijze eindlijk tot erkenning, die waardeer!
Een raadsel blijf 't verschijnen en verdwijnen
Der beelden op dit wisselziek tafreel:
Maar eerbied voor den rijkdom van zijn lijnen;
Maar studie van 't verscheiden grootsch geheel!

1864.

EENE REVUE

IN HET

BOIS DE BOULOGNE,

19 Mei 1864.

I.

o Stad! die dra de kroon van alle steên zult dragen,
Herschapen door Napoleon,
Wat hebt ge een frisschen krans u om het hoofd geslagen,
Hoe schoon zijt ge in deez lentezon!
Zoo ginds ge hulde vroegt voor grootsche erinneringen
Vereeuwigd op uw zegeboog, [1]
Hoe stemt gij hier 't gemoed tot zoeter lofzang zingen:
Boulogne's bosch verrukt ons oog!
Al baaddet ge u sinds lang in de uitgezochtste weelde,

[1] L' Arc de l'Etoile.

Al vierde om strijd u elke kunst,
Eer u natuurschoon blonk vondt gij u zelv' misdeelde
En preest het hoogst de ontzegde gunst:
Een lusthof wenschtèt gij om van het veld te droomen,
Een meir om 't zwerk weêrkaatst te zien,
't Verkwikkend bad der luwt' van lommerrijke boomen,
Verrassing als 't verschiet zou bien!...
Thans rust gij uit op gras, smaragd in verw beschamend',
Thans spelevaart ge op zilvren vloed,
Waar kiesche smaak, het schoonst uit alle lucht verzamend'
U honderd floras geuren doet!
Een kronkeling des wegs, — wie bragt uit verre heemlen
Die pracht van vreemde vooglen hier? —
Een kluis, — treedt ze in en 't zal van wondren om u weemlen
Uit vloed en zee, langs rots en wier![1]
Longchamp begroette nooit in zijn geschoren lanen
Op 's Grooten Konings eersten Mei
Een schare als ons omstuwt op deze slingerbanen:
Wat weidsche drom, wat schalke rei!
Schoon nergens stilte een plek ooit meer aanlokkends leende
Dan wij 't haar dit berceau zien doen,
Waar vaak een groote vrouw[2] bij 't lied der nonnen weende,
Toen de oude abtdij nog school in 't groen!
Wie gaarne in eenzaamheid de wereld weg ziet deinzen,
Hier voert een hooger rijk zij in,
Op zoden even diêr wie fluistren als wie peinzen,
De bank der mijm'ring of der min!

---

[1] Le Jardin d'Acclimatation.

[2] Madame de Sévigné.

II

En toch, het dof gedruisch, dat we uit de verte hooren,
Neen, gindsche waterval is 't niet,
Wiens schuim, op 't loof gespat, we als diamant zien gloren
Waar 't zonlicht op zijn rotsbed schiet.
En toch, die luchte wolk, in 't bloeijend dal aan 't dwalen,
Neen, 't is geen rook die 't stulpje ontvlood:
Bijwijl' verrast zij ons met flikkering van stralen,
Als draagt zij 't weêrlicht in haar schoot!
Zou 't beêvaart zijn? — Maar komt op 't veld de vroomheid boven,
Als leêgte heerscht voor 't hoog altaar?...
Een dorpsfeest dan? Staar rond op akkers en in hoven,
Er gloeit geen tros, er geelt geen air!
Hoor! 't Is het schel geklank van schett'rende trompetten
Een krijgsmarsch, die een veldslag won;
Zie! wielen zijn 't, gewend om oogsten te verpletten,
Verdelging voerende in 't kanon!
Hoe deelt des wapens aard zich wie 't hanteeren mede:
In vunze kruiddamp voegt geen tooi,
En somber staat die stof, en stemmig blijkt haar snede,
Maar straffer dier gezigten plooi!
Er volgt een vlugge draf; de bonte vaantjes wapp'ren,
En, als die seinen zelf vol zwiers,
Verschijnen, langs die dreef, de slanke en schalke dapp'ren
De dartle, dansende lansiers!
Ter vlakte voort als zij! — waar tal van heuvelklingen,
Versierd met lentes eersten dos
In gouden regen en in bloeijende seringen,
Haar regterzij begrenst door bosch;

Terwijl haar slinke, die de groote weg omkronkelt,
In honderd groepen blijken geeft
Dat hier, waar aller geest wedijverende vonkelt,
Tot in 't vernuft gelijkheid leeft!
Ter vlakte! 't schouwspel is 't penseel eens schilders waardig:
Wat orde, zonder zweem van rust!
En nu, 't geschut houdt stand, het kleene heir staat vaardig,
Des Caesars naadring zich bewust!

III

De zoete zang weêrklinkt, de wensch naar oorlogsweelde,
De minnezang, nog even frisch
Als toen voor zestig jaar de schoone 't eerst dien speelde,
Hortense's hartsgeheimenis! [1]
O ware 't haar voorspeld, verlaten en vervallen
En in haar kroost het diepst verneêrd,
Hoe in dat lied haar zoon het: leve! toe zou schallen,
Wat had haar al de ellend gedeerd!
Daar rijdt hij, — waarom toch met lijfwacht voor en achter
Wier schittring voor geen sluipmoord hoedt? —
Daar rijdt hij, — in zijn geest bedeeld met beter wachter,
De rijen stapvoets langs en groet;
Een luide jubelkreet! waar zich die pluim bewege
Weêrgalmt het daavrend zwerk van 't woord,
In de aanvang onzer eeuw de bode van de zege
Van West tot Oost, van Zuid tot Noord!
Hij komt! het landschap derft voor onzen blik zijn luister;
Hij komt! het leger zelfs verdween;

[1] De Volkslied geworden romance, Partant pour la Syrie.

Geen prettig praten meer, geen schertsen, geen gefluister —
Wij zien den Keizer, hem alleen!
De balling, die den dood tot driewerf toe trotseerde,
Den schimplach wekkend der fortuin, —
De burger, die in schuts der vrijheid wederkeerde
En zich de kroon zette op de kruin: —
Monarch, die wrake nam voor wreede erinneringen,
Den franschen trots zoo lang ten grief, —
Der Czaren adelaar den bliksem wist te ontwringen,
Toen dreigend hij in 't Oost dien hief, —
Victoria naar 't graf van Englands vijand leidde,
Dier heldenschim de zoetste zoen, —
Itaalje's eenheid, ach! waarom maar voorbereidde?
Itaalje regt geeft hoop te voên; —
Napoleon, in tucht des weêrspoeds groot getogen,
Die elken nood kent van zijn tijd,
Maar, schoon hij 't wit zich weet van aller starende oogen,
Slechts nederblikkend verder rijdt.

IV

Wanneer hij opwaarts zag, hij zou haar ginds zien zweven,
Langs 't hoog azuur, op gouden wolk,
De Vrijheid, vruchteloos zoo wreed door hem verdreven,
Vergeefs vervolgd in iedren tolk!
Hij zou het lezen in de kalmte van haar blikken,
Beschamender dan 't bitterst woord,
Dat zich de dwinglandij verwart in eigen strikken,
Dat Frankrijks toekomst Haar behoort!
Hij vreest het, sinds dien nacht wiens gruwel later glorie
Niet uitwischt door zijn stralenvloed;

Er blijven vlekken op de rolle der historie,
Waar staatszucht schreed ten troon in bloed!
Hij vreest het, schoon de stad werd op zijn wenk herschapen
Tot ze overal kasernen heeft:
Er is een opstand, niet te treffen met het wapen
En die het schrootvuur overleeft!
De meester van het spel op 't schaakbord van Europe,
Wiens hand er licht of schaauw op stort,
Zoo zeer beheerscht zijn zet der wereld vreeze en hope,
Schiet in deez' worsteling te kort!
't Genie dat heel een volk weet aan zijn woord te boeijen,
Dat in 't crediet voor weelde en werk
Een stroom van overvloed verblindende doet vloeijen,
Vindt slechts dien wederstand te sterk!
Vergeefs de pers verpligt te gaan in logge keten,
Gaan doet zij toch ondanks die boei,
En wint het meêgevoel van 't openbaar geweten,
Den dag gedenkend van haar bloei!
De strafste wet vermag geen dooding der gedachte,
Verminkt getuigen nog haar leên!
't Verwijt verkeere in vraag, de kreet krimpe in tot klagte:
Gij leest die door de letters heen!
De vruchteloosste kamp, die deerenis zou vergen,
Zoo zwaar drukt op partij haar wigt,
Als 't iemand vrij stond om den hemel zelf te tergen
Door strijd te voeren tegen 't licht!

V

Bevallig, bloeijend, fier, verschijnt aan 's Keizers zijde,
Waar 't hoog geboomte schaduw geeft,
De schoone ga', wier keus hem vorst bij vorst benijdde,
Die rozen om zijn schepter weeft!
Hoe vloeit deez' drommen, die den heuvel beurtlings nadren
Om zich des veldheers blik te biên,
Het prikkelbare bloed onstuimiger door de adren
Zoodra zij de amazone zien!
Bevleugeld schijnt de vaart der dondrende kanonnen; —
't Geschut bedienen blijkt genucht; —
De dwarlwind is zijn togt aardschuddende begonnen,
Het bliksemt lansen in de lucht! —
Vervoering gilt het uit! en om ons trillen mede
De grofste snaren bij de schaar!...
o Heilge eenvoudigheid! of 't keizerrijk de vrede,
Of dwinglandij beschaving waar!
De sphinx van onzen tijd, die, in dat zonnig duister,
Daar roerloos zit op 't stampend ros,
En oog noch oor er toont voor lofzang of voor luister,
Al blinkt de vlakte, al dreunt het bosch,
Hij heeft van 't hart zijns volks de plooijen glad gestreken,
Hij zijn geheimen zich verklaard,
Tot vier trawanten hem den troon onmisbaar bleken,
Het spel, — de weelde, — 't kruis, — het zwaard!
Wat vraagt gij wie der vier ten hechtsten steun mag strekken?
Er weemlen spahis om zijn zoon!... [1]
Weêr zoekt ge bij dat woord der moeder lieve trekken:

[1] De africaansche garde du Prince Impérial.

Hoe bloost, hoe bleekt haar blanke koon!
Een borg begroette zij in 't schittren van die klingen,
Een teeken in dien kreet van trouw,
Dat volk en heir aldus haar lievling zal omringen
Als zij verkwijnen zal van rouw;
Tot ze eensklaps, droeve prooi van onheilduchtend droomen,
't Aanvallig hoofdjen nederbuigt:
Uit donkre groeve ziet zij martlaressen komen, [1]
Eens even warm hier toegejuicht!

[1] Marie-Antoinette en Hélène d'Orléans.

FLORENCE,

DEN XIVden MEI.

1265—1865.

AAN Cd. BUSKEN-HUET.

I AANKOMST .... Blz. 197.

II EENE GOUDEN EEUW .... " 201.

III KINDERLIJKE LIEFDE .... " 207.

IV 'T HOF DER MINNE .... " 209.

V DE SLAG BIJ CAMPALDINO .... " 214.

VI BEATRICE'S UITVAART .... " 220.

VII BURGERDEUGD .... " 223.

VIII DICHTERLIJKE ROEPING: DE HEL .... " 227.

IX HET KLOOSTER DEL CORVO .... " 236.

X DICHTERLIJKE STUDIE: DE LOUTERINGSBERG .. " 242.

XI HENDRIK VAN LUXEMBURG............... Blz. 259.

XII GEHANDHAAFD EERGEVOEL. .... 〃 265.

XIII DICHTERLIJKE TRIOMF: 'T PARADIJS........ 〃 271.

XIV DANTE'S VERSCHEIDEN........ ... . 〃 282.

XV SANTA CROCE................. .... 〃 288.

XVI DE OPTOGT. .... 〃 293.

XVII 'S DICHTERS INVLOED.... .... 〃 300.

XVIII ARIOSTO EN TASSO................ .... 〃 317.

XIX TYPEN VAN LIEFDE...................... 〃 325.

XX DANTE'S ZEGEN.... .... 〃 332.

FLORENCE.

Onorate l'altissimo Poeta:
L'ombra sua torna,

Inferno; Canto IV, 80, 81.

I

Florence! die me op eens uw tal van tinnen

Van verre beurt in zuider voorjaarszon,
Gij brengt me geen mij vreemde wereld binnen,
Ge biedt mij mild wat vroeg mijn hart al won.

Op vleug'len der verbeelding voortgedragen,
Van waar in 't Noord de lange togt begon,
Heb ik met Hooft toch vaak u gâgeslagen;

Verbaasd hoe hij, op nog zoo ruwe lier,
Den eersten greep tot uwen lof dorst wagen, -
Verrast toen straks, met schilderigen zwier,

Zijn stugge spraak in zachten vorm zich plooide,-
Verrukt zoodra, geblaakt door minnevier
Dat gij ontstaakt, hij vonken om zich strooide,

Het hart der jeugd nog prikkelend tot vlam;-
Een vorming die uw tooverstaf voltooide,
Toen hij uw dochter voor Itaalje nam

En in zijn schets der ongelijkbre schoone,
Zoo als zij langs den Arno tot hem kwam,
Een myrth ter hand, een lauwerkrans tot kroone,

't Geheim der kunst hem eensklaps bleek bewust,
Die beurtlings half verberge en half vertoone,
Een kennis die gij wakker hebt gekust!-

Florence! die me bij 't gewenscht aanschouwen,
-Vervulde droom van lang gevoeden lust-
Door 't strenge schoon dier statige gebouwen,

Door blijk bij blijk van hier gevierd genie,
't Vergrijp van Hooft vergefelijk leert hoûen,
Zijn 't hollandsch hart onduldbre sympathie

Voor burgers die de hand naar schepters strekten,
Uw roemrijke, uw rampzaalge Medici!...
Ach, hij wiens wieg der vrijheid wieken dekten

Voor iedren schijn daar vorstengunst meê vleit,
Wiens volk en huis geen wenschen in hem wekten
Dan 's vaders roem: "de deege deeglijckheyd,"

Hem toondet gij de striemen uwer boeijen
  En zonder dat hij met u heeft geschreid!
Dorst dichtrenaard dan heerschzucht niet verfoeijen

  Wijl ze elk vernuft hare offers heeft geboôn
En hier, al deed het schendigst vuur haar gloeijen,
  Onsterflijk werd door de eeredienst van 't schoon?

Voorzag zelfs hij geen glorie als ons daagde
  Sints 't visschersvolk de vrijheid hief ten troon,
't In Oost en West voor haar zijn leven waagde

  En vrede en voorspoed trouw en vlijt verpligt
Een Vondel vond zoo vaak het juichte of klaagde,
  Een Rembrandt die mogt zeggen: daar zij licht! -

Florence, zoet Florence! wie 't misprijze
  Dat zich mijn blik naar ons verleden rigt
Eer 't loflied voor uw glansrijk heden rijze,

  Gij wraakt het niet! Uw hart dat heug'nis voedt
Verkondt deez dag op weêrgalooze wijze:
  Wat ook verjaar', geen regten van 't gemoed!

Of geldt het feest, waarom, van heinde en verre,
  In hoogtijdsdos de schaar zich uwaart spoedt,
Een nieuwe aan kunst of kennis dierbre sterre,

  In wier triomf de volkstrots waarborg vindt,
Dat, welk gezag nog beider weg versperre,
  't Weldra, gelijk voor haar de wolk, verzwindt?

Of bleek de held van honderd stoute togten,
Op nieuw te rap voor half versuft bewind?
Heeft weêr de zege een lauwer hem gevlochten

Die de' aard eens lams aan moed paart van een leeuw,
Wiens deugden dank noch ondank overmogten?
Uw jubel rijst geen grootheid onzer eeuw!

Zoo min 't vernuft dat op uwe Apennijnen,
In de eenzaamheid die schrikt bij 's arends schreeuw,
Het spoorgevaarte aandond'rend deed verschijnen,

't Een heirweg over de' afgrond heen dorst slaan,
Om huiv'rende in die rotsen te verdwijnen,
Om juichende in dit eden ze uit te gaan, -

Als 't vorstenhuis, dat grootscher taak zich stelde,
De vrijheidsleus verbindende aan zijn vaan
Itaalje wekte, Itaalje riep te velde,

Tot nergens haar des vreemdlings juk meer hoon',
Tot de eenheid koom, die aller trouw vergelde:
Haar voorgevoel viert ge in uw grootsten zoon!

II

Gij bloeidet fier toen hij uw licht aanschouwde,
De vrijheid zich 't Bargello koos ter woon,
Uw volk zijn lot den vroedsten toevertrouwde,

En door 't bestuur, 't geen de' arbeid heilig prees,
Uw leven zoo veelvuldig zich ontvouwde
Dat ge ied're grens, waar muur of vloed die wees,

Steeds verder drongt: - gehuchten aan u trekkend
Tot wederzijds een nieuwe wijk verrees,
Of over 't bed des strooms uwe armen strekkend

Dat langs dien zoom ook zaad werd uitgestrooid; -
Benijde! - en toch der buren eerbied wekkend
Als 't vaandel, door uw burgerije ontplooid,

Den glans der zonne op 't zegeloof weêrkaatste
Waarmeê de trots der jonkheid 't had getooid;
Zij, de eerste in 't veld, zij, nooit aan 't werk de laatste,

Zij ijvrig waar de wolle toezigt vroeg,
Die flink en forsch aan 't weefgetouw zich plaatste
Voor lakens als de halve wereld droeg; -

Vertrouwde! - wijl ge op eerlijkheid mogt bogen,
Die onvervalscht haar gulden wigtig sloeg,
Verhonderdvoudde uw handel zijn vermogen,

Door vleug'len die der nijverheid hij gaf
In wissels, die naar elken windstreek vlogen,
Door banken, haar in bangen tijd ten staf; -

En mogt gij, rijke! uw wensch naar lust genieten,
Op 't land de beek, de groene heuvlen af,
Van steen tot steen als zang te hooren vlieten;

Of uit de koelte aan hoogen vensterboog
Te staren in zoo zonnige verschieten
Dat zelfs de olijf geen blaadjen meer bewoog;

Of onder 't luw van hooge lommerdaken
Op mos, waar 't licht den geur niet aan onttoog;
Met gast bij gast het dischgeneugt te smaken;

Of waar de maan op 't stille water lag
Al koutend, kozend, kussend voort te waken
Tot min en jok bezweemen voor den dag! -

Schoon 't "slecht en regt" dier tijden was geweken,
Waarin de maagd niet steeds ten spiegel zag,
Noch siersels van haar rijkdom moesten spreken,

Daar voor een echt die harten zamen bond
Haar schoon en deugd voldoende bruidschat bleken;
Schoon langer niet de vrouw haar wereld vond

In 't huisvertrek, zoo wars van hoofsche weelde
Dat 't eigen licht waarin haar bankje stond
Op schomm'lend wiegje en gonzend spinrad speelde:

Een dubble zorg die nooit te zwaar toen viel,
Hetzij ze 't vlas in dunner vlokjes deelde,
't Zij kreet of klagt haar afriep van het wiel,

En de oude deun den jammer ijlings suste
En 't zoet gezigt de traantjes fluks weerhiel;
De dagen, toen de moeder zich verlustte

Als rein en mild de melk haar borst ontvloot,
Of zij het beeld des trouwen echtvriends kuste
In 't kindje dat zijn mollige armpjens bood! -

Schoon 't volk maar half der zege zoetheid smaakte
En 't nieuw bewind zijn opkomst niet genoot
Wijl de adel nog naar vroegren voorrang haakte,

Wijl de eerzucht, zich vergapende aan den schijn,
Ten leste zelfs de leegste hoofden blaakte
En de oude leuzen: Guelf of Ghibellijn,

Weêr riepen tot de vaadren der gemeente:
"Gebiedt gij thans, dra zult ge balling zijn!" -
Ach! balling, die, bij ieder grafgesteente

Op vreemden grond, versmelten mogt van rouw,
Zich vragende of wel ooit zijn kil gebeente
Daar ruste beidt, waar liefde 't zeegnen zou!

Ach, balling! die in wie zijn zorg behoeven,
't Verweesde kroost, de weeuw gelaten vrouw,
Steeds bittrer teug des langen leeds zal proeven,

Als keer op keer 't gezucht in mijmren endt,
Het wreedste dat ooit harte mogt bedroeven:
Verloren heil erinnerd in de ellend!...

Toch overstraalde uw wassend licht dat duister,
Gij hieldt den blik der vrijheid toegewend,
En voeldet ge ook, na 't slaken van uw kluister,

Al de ijverzucht waarmeê zij houdt de wacht,
Tot zelfs die vloek werd dienstbaar aan uw luister:
Partijzucht bleek voor u ontwikklingskracht!

Uit welke lucht de zwerver tot u keerde,
Voor u de bate in wat hij mede bragt,
In gaven, die het lijden oefnen leerde,

In vrienden, die hij onder vreemden won,
In kennis, die uw nijverheid waardeerde,
Der welvaart borg, door nieuwe bron bij bron

Hij had uw roem de wereld rondgedragen, -
Ten hove, - in 't veld, - waar oor hij winnen kon, -
Voor 's Pausen stoel, dien de aarde troost kwam vragen, -

Voor 's Keizers troon, wiens zwaard de wet haar schreef,-
Waar 't ernstig Noord zoo bleek een zon zag dagen, -
Waar 't weeldrig Zuid in gouden vuurvloed dreef!

Uw handel sloeg de eerst half beproefde wieken,
 Lang zeelucht vremd, als elders vroeg die steef,
Veerkrachtig uit, tot ook zijn zeil mogt rieken

 Naar 't geurig Oost, - 't in Westeroceaan
Ook stormen tartte, - u loeg uit uchtendkrieken
 En avondschaauw om strijd de schatting aan!

Er rezen tal van nieuwe tempelbogen,
 Uw voorspoed wist met vroomheid zaâm te gaan,
En kunst bij kunst verhief de smachtende oogen

 Naar 't op 't altaar verheerelijkte kruis,
Of 's Heilands geest haar sterken mogt in 't pogen,
 Ten hemel op te voeden in Gods huis!

"Omhoog!" zoo sprak de schepping van haar kleuren,
 "Omhoog!" zoo klonk haar plegtig toongeruisch,
"Omhoog!" zoo beurde elk gouden vat zijn geuren,

 "Omhoog is 't heil, het aardsche gaat voorbij!"
En echter, hoe gij weigerdet te treuren,
 Hoe 't leven u genot was, rijk en vrij!

Gij voeldet kracht in al uwe aad'ren zieden
 En schreeft in steen uwe eerste poezy:
Niet langer kwelde u 't juk der edellieden,

Uw moker had hun burgtental geslecht,
Een nieuwe bouw moest zekerheid u bieden
Als staatsgeschil ontaardde in straatgevecht.

Daar schiept ge u voor deez' vorstlijke verblijven,
Om 't binnenhof aan 't woelziek graauw ontzegd,
In muren, waar zijn zee op aan mogt drijven

Maar magteloos moest blijken aan hun voet,
Den stijl, die ons van huivering verstijven,
Den stijl, die van bewondring gloeijen doet,

Zoodra de blik in dat gevaart' van blokken
De zegepraal der regte lijn begroet!
Een bouw van zucht voor 't schoon zoo zeer doortrokken

Dat hooge poort noch trap in schaauw gehuld
Ons meer 't gemoed bij 't binnentreden schokken,
Daar zich alom, op eens, het woord vervult,

Er buiten stout verkond door zware ringen,
Het eenig sier dat zoo veel strafheid duldt,
't Gebeelde brons waarin de fakklen hingen:

"Gij vriend of vreemd! zoo gij geloovig gloeit
"Voor d'eêlste gaaf die wij van God ontvingen,
"Getuig dat vroeg bij mij ze heeft gebloeid

"En wijs me een school wier meesters grooter waren!"

III

Hoe in 't verschiet hier groep bij groep me boeit :
Een gastendrom, in vollen bloei der jaren,

Door ernst en schoon verwelkoomd gul en blij;
Harmonisch in gewaad als in gebaren
Met de eeuw wier kunst deez' diepe gaanderij

Aan 't hoog gewelf opluisterde met bloemen ,
Des beitels werk: mag niet de zware zij',
Die om ons ruischt, op keur van knoopjens roemen

Gedreven uit rood goud? En zweemt de schacht,
-Zoo 't levenlooz' bij 't levende is te noemen,-
Dier slanke zuil, door 't loof waarmeê zij pragcht

Geslingerd of 't nog groende, in zwier van lijnen
Niet naar 't gewuif dier lokken glad en zacht?
Een mannenschaar als deze mag verschijnen

Aan zulk een disch, voor gulzaards niet belaên,
Noch 't helder hoofd bedreigend door zijn wijnen;
In elk van hen zit kunst, zit kennis aan.

De vreugde strijk' dier tronies plooijen effen,
Hunne achtbaarheid is schuil, niet zoek gegaan,-
Maar zou van ver die zang uw oor niet treffen,

Ginds, waar de zon, langs 't wapenschild gegleên
Dat naar zijn kruis den blik u op deed heffen,
Haar stralen op dien minnegod van steen

Verzamelt, tot uit dier fonteine waat'ren
't Van paarlen ruischt? mij trekt het hart er heen.
Al ras verzaad, vermeidt zich in dat klaat'ren

De jeugd van 't feest, - zij danst het bloemperk rond,
Ze zingt, ze speelt! - Doch 't woelen en het schaat'ren
Heeft eensklaps uit! Bedacht hij nieuwen vond,

De knaap die straks aan 't hoofd der rei zich stelde?
Hij bloost - hij slaat zijn blikken naar den grond,
En 't kind in 't wit, dat blij hem tegen snelde,

Zij ziet zoo bleek hem worden als een lijk!
Geen vrage of ooit die krankte meer hem kwelde,
Een lachje, als eens ons dat der eng'len blijk',

Verkondt hem haar verrukkend mededoogen,
Verplaatst hem in een lieflijk tooverrijk!
Zie, beurtlings spreekt er uit zijn donkere oogen

Een hartstogt, als nog nooit hem heeft geblaakt,
Een eerbied, of ter kerk hij lag gebogen;
Wat drift, wat schroom is in zijn harte ontwaakt?

Hij moog tot haar met open armen treden,
Niet eens de zoom haars kleeds wordt aangeraakt;
Al luistert zij, hij heeft geen kus gebeden,

Naauw antwoordt ze en voert toch den hemel in...
Gij, eerste Mei! die de aarde maakt ten eden,
Gij, 't paradijs bezielende eerste Min!

Hoe zal weldra de zang van Dante u loven,
Tot Beatrice er aller hart door winn'!

IV

Vermag geen tijd bezielingsvonk te dooven,

Waar eens haar vlam ten hemel heeft gestierd?
't Was mij te moede in Portinaris hoven
Als werd er 't feest der lente nog gevierd;

En 'k staar, gekeerd in 't woelen van de schare,
Langs markt en straat, met blad en bloem versierd,
Of 'k ergens met Brunetto hem ontware,

Die trouw den weg der Vrije Kunsten wijst,
Die 't zevental hem zustrenstoet verklare
Wier één altaar in aller tempel rijst; -

En 'k zie geen groep van blijde feestelingen,
Voor muur bij muur door kalklaag overgrijsd
Zich om een beeld der Moedermaagd verdringen,

Door Cimabue er treff'lijk gepenseeld,
Of 'k groet hem in den wakkerste uit hun kringen
Wiens teeder hart zijn liefste er Haar beveelt; -

En 't is mij, dringt me hengstgebriesch in de ooren
En hoefgedruisch, van vonk bij vonk doorspeeld,
Als blijkt hem reeds de vaste hand beschoren,

De kloeke geest door geen gevaar verschrikt,
Die, welk een drift der manen pracht doe gloren,
't Ontembre temt en van zijn kracht beschikt! -

Hier droome ik hem, zoo als hij herwaarts keerde
Om 't jeugdig hoofd een frisschen krans gestrikt,
Het sieraad dat Bologna, de geleerde,

Om 's Pausen bul en 's Keizers zegelbrief
Van ouds vermaard, den voedsterling vereerde
Wanneer haar school tot wijsgeer hem verhief; —

Hier, waar al vroeg hij Giotto onderscheidde,
Den herdersknaap der schilderkunst zoo lief
Sints zij in 't veld, waar hij zijn lamm'ren weidde,

Bespiedde hoe zijn staf op steen die bragt
En niet vergeefs zich met een meester vleide
Verrassend door oorspronkelijke kracht; —

Hier, waar op 't hoogst Casella's stem hem streelde,
Nog lang in 't oor naklinkend zoet en zacht,
Als vaak die vriend de minneliedren kweelde

Door heel zijn hart der schoone toegewijd
Wier lieven naam zijn dicht zoo kiesch verbeelde,
Wier eng'lenaard 't verkondde wijd en zijd!

Wat vendelpracht die wappert in den hoogen!
Waar 't oog zich rigt hangt weidsch gebloemd tapijt
De muren langs en ruischen eerebogen;

Zag andermaal Santa Felicita
Zijn Hof der Minne, in feestdos uitgetogen,
Weerspiegeld door den Arno juichend na?

Sloeg oud en jong, door 't steken der trompetten
Om strijd gelokt, hier 't lieflijk schouwspel gâ
Dier schoonen, op haar vurige genetten

Voortzwevende in der jonge ridd'ren drom,
Te dartel fluks het steigren te beletten
Stoof regts en links een bloesemregen om?

Was de Amor straks, aan 't hoofd dier edellieden,
Den schalken stoet van deernen wellekom,
Tot hij haar koos die hem een kus moest bieden,

En, marde zij, de pijl vloog van de pees,
En 't bruine kind, zijn hofnar onder 't vlieden
Toch niet ontgaan, geen vrede vond door vrees?

Wat keer des wegs ons uit dien kring moog sluiten
Sints zoet gekweel voor luid geschetter rees,
Die pracht, die vreugd, die cymbels en die fluiten,

Die dubble lust betoovrende oog en oor
Troonde eer zij 't wist de menigt meê naar buiten
Waar 't hof zich thans vermeidt in schemergloor! -

Hoe 't wemelt in deez' weeldrige bosschaadjes,
De gangen dier kastanjedreven door,
Wier wuivend groen, of 't scherm waar der vrijaadjes,

Een looverzee van iedren heuvel stuwt,
De bonte stoet van juffers en van paadjes,
Het liefste plekje er zoekend in de luwt'.

Een blijde kreet gaat op, als klonk 't: gevonden!
Waar frissche beuk aan forschen pijn zich huwt,
De klingen 't mos tot zachte zetels ronden

En in die groep bevallig neêrgevlijd
Een schooner krans van bloemen blijkt gewonden
Dan ooit u in een landschap heeft verblijd.

Aanvallig moog dat jeugdig loof der wingren
Dien ruwen tronk, den zijworm toegewijd,
In rank en lot steeds klemmender omsling'ren,

Het paartje er voor trekt meer de harten aan:
De jonker die zijn schuchter-schalke ving'ren
Zoo gaarne om 't glad dier lage keurs zou slaan!

Laat zefir zacht door dit citroenloof fluistren
Zich badende in den geur dier bloesemblaên,
't Waar zoeter nog de bede te beluistren

Des ridders, die bij zijner jonkvrouw lied
Een zweem van vocht zijne oogen voelt verduistren,
Die dubbel diep nu in de hare ziet!

Schoon 't om ons heen van oleanders prijke,
Schoon de iris ginds van verwe niet verschiet,
De lelie zwicht', de roem der rozen wijke

Voor haar die zich den troon ziet toegereed:
In schoonheid is geen enkle haar gelijke,
Toch vraagt zij nog: waarom zij Venus heet?

Och dat, eer zij den lauwer, dien ze plukte
En wond ten krans, aan mindre gaaf besteedt,
Hij hier verscheen, hij 't weidsch gehoor verrukte,

Tot dat ook zij, een blosje op 't blank gezigt,
Het lokkig hoofd voor Beatrice bukte!....

V

Of droomde van te wuft een feest mijn dicht?

Of mengt zich in de blijdschap van die menigt'
  Iets ernstigs dat haar blikken opwaarts rigt?
Er is een vreugd, als lijden werd gelenigd,

  Die tolken vindt in beide lach en traan,
Daar ze al het licht van ons verschiet vereenigt
  Met al de schaauw die we in 't verleên ontgaan;

Een stemming als mogt heerschen in deez' wallen,
  Toen 't volk den nacht vol angsten had doorstaan,
Die maren bragt der dappre duizendtallen

  Afwisslend naar des krijgskans vluggen keer!
Gejuich ging op, als de avond was gevallen;
  "De morgen" klonk het, "had des vijands heer

"Ontdekt hij Campaldino." Zonder tsagen
  Was 't hunne voortgerukt, "tot heinde en veer
"De standaard op Florences oorlogswagen

  "Haar vaandel: "Vrijheid" op lazuren veld,
"Arezzo tartend fier had uitgeslagen
  "En 't voetvolk er ter wacht bij was gesteld."

Al bleek de schaar, die later nieuws verbeidde,
Op 't ruim der markt in engen band gekneld,
't Was of de roede eens wigchelaars haar scheidde

Toen: "Weêr een boô!" weergalmde uit straat bij straat
En de open baan zoo ros als ruiter leidde
Waar de overheid aan 't hooge puiraam staat.

Hun oudste heft zijn stemme op: "Florentijnen!
"Een blijde maar is welkom nog zoo laat!
"Onz' veldheer koos tot aanvals-paladynen,

"Trots 't kreupel been, zich zelven 't eerst van al,
"Hij koos zijn zoon, zijn neef," - de toortsen schijnen
Met dubblen glans, bij 't rijzend lofgeschal

Hartstogtlijk heen en weêr gezwierd; ten hoogen
Stijgt: "Vieri leef'!" door 't sluimrend Arno-dal.
De prior wenkt: "Die keuze te gedoogen

"Viel wis den moed der jongre ridd'ren zwaar,
"En de eêlsten zijn der trits op zij gevlogen
"Een breede reeks!" Hoe luistert heel de schaar,

Tot zelfs die vrouw, wier breede weduwslippen
Aandoenlijk staan bij 't vroeg verzilverd haar:
"Ook Dante!" klinkt het van des oudsten lippen;

En in de vreugd haars harten merkt ze niet,
Dat zij den staf haar vingers liet ontglippen,
Dat elk in haar der moeder hulde biedt!

"Ter kerke!" zegt ze, en gaat met vlugge schreden
Als zag zij hem verwinnaar in 't verschiet;
Voor 't hoogaltaar nu knielende in gebeden

Die God verhoor!

'T Is of, in dubblen zin,
Zich over ons de schaduwen verbreeden!
Geen derde boô reed een der poorten in,

En echter hoe de blikken zich verduistren!
"Als de uitslag had beantwoord aan 't begin..."
Vermeent de vrees, en vaart fluks voort te fluistren

"De zegekreet drong lang reeds tot ons door!"
De menigt schijnt de stilte te beluistren;
Angstvallig leent ze aan hiobsmaren 't oor

Op vleuglen van de nachtkoelte om ons zuchtend;
Stoof inderdaad der rossen vaart zij voor?
"Wee!" spelt zij, "wee! den schok des weêrstands duchtend,

"Deedt ge afstand van alle aanvalskans en vielt
"In 's vijands hand, - uw ruitren wijken vlugtend,
"Wie boog of schild er beurde ligt ontzield!"

Zij jammert voort: "O laatsten onzer zonen!
"Of sneuvlend de Aretijners gij weêrhieldt,
"Eer ze ons tot op den heil'gen wagen honen!

"Als schendig zij de hand aan 't vierspan slaan,
"Welks hoornenpracht op honderd zegekroonen
"Mogt bogen door der vaadren heldendaên,

"Wordt Florentijn het schimpwoord van zijn buren!
"Och vuurde u nog de moed der wanhoop aan!" -
De bange nacht schijnt eindeloos te duren!

"Ten wallen!" rept het ongeduld zich voort;
Schoon 't fakkellicht moog' flikkren op de muren
Geen boô, geen kreet die 's landschaps ruste stoort!

Omhoog, omlaag heerscht liefelijke vrede
Daar de effen vloed van starrenschittring gloort;
Maar de indruk deelt der vreeze zich niet mede,

Om: "Wapens!" vraagt het krijschen van de schaar
Als dreigde reeds des vijands spot de stede,
Als was alreeds de wreede Bisschop daar!

"Verloren!" spreekt de spijt uit aller oogen,
"Verloren!" tuigt het radeloos gebaar,
"Verloren ons Carocchio!" - "Gelogen!"

Is 't wederwoord. Wie mag hij zijn die 't zegt
En 't "Lof den Heil'gen!" rijzen doet ten hoogen?
Die tot den dood gewonde wapenknecht,

Op gindsche baar, daar, langzaam voortgedragen?
"De zege is ons!" zoo juicht hij, "schoon 't gevecht
"Nog aanhield toen ik mij op 't ros ging wagen; -

"De pijlen vlogen wederzijds zoo digt
"Dat de een noch de aêr meer zweem van zonne zagen; -
"Voor d'eersten schok zijn de onzen, ja! gezwicht,

"Tot de achterhoede op eens ter hulp kwam rennen
"En aller moed herleefde bij 't gezigt:
"'t Was Corso die door dus de tucht te schennen

"Ons de overwinning gaf; - in zulk een nood
"Bekreunde zich de dappre aan geen miskennen:
" "Verliezen wij, dan treffe mij de dood

" "Naast de onzen," sprak hij; "als wij zegevieren,
" "Haal me uit mijn huis wie tot mijn straf besloot!"
"Hij kwam, - de kans verkeerde! - Wilde dieren

"Zijn minder wreed dan 't Aretijnsch gemeen
"Dat onder 't lijf der rossen 't mes deed zwieren
"Dat ook mijn paard..."

Maar 't nachtgezigt vlood heen,

Al blijven nog die blikken vochtig glansen;
Een welkom blijk van de innigheid der beên!
Hoe snel verkeert dat lauwerloof in kransen,

Voor 't heir bestemd dat plegtig intogt houdt,
Dat blij ze vangt op zwaarden en op lansen!
Daar nadert vast 't verhemelt, stijf van goud,

Waaronder zich, bij 't feestelijk ontmoeten,
De dapp're, dien het vaandel werd vertrouwd,
Door 't prioraat met lof en dank zag groeten.

Het overwelft in prachtige trofee
Den buit waarmeê de Ghibellijn 't moest boeten,
Der Guelfen kling te lokken uit de scheê:

Den helm die 't hoofd van Guglielmino sierde,
Het schild dat hem ten dood gewond ontglee',
De waapnen daar die kerkvoogd mis meê vierde!

Wees niet 't gejuich bij 't statig ommegaan,
Toen daar de pracht diens hemels langs ons zwierde,
In wie zijn pijlers beurden Dante ons aan?

Hij hoorde 't naauw, — het was hem in zijn droomen
Als zag hij nog, een wolk met wee belaên,
Uit dwarlend stof des vijands flikkring komen;

Het werd op nieuw hem zonderling te moê;
Weêr schaamt hij zich 't onwillekeurig schromen,
Toch drijft hij 't ros op wie hem tarten toe!

Hoe huivert hij, in de' ochtend van het leven,
Dat eens de min hem Eden worden doe,
Begaafd, beroemd, een wreeden dood te sneven!

Een oogwenk slechts, - het geldt zijn Vaderstad.
Als door zijn schuld er schande op haar mogt kleven,
Rees moeders klagt dat zulk een zoon zij had!

En ook de zijne is een der eerste klingen,
En geene blijkt in koener hand gevat!

VI

Een lang vaartwel aan zoete erinneringen!

Als bliksemstraal uit wolkenlooze lucht
Blijft de eeuwen door de schrikbre mare dringen,
De stervensmaar van al zijn aardsch genucht;

Daar de englen die tot Beatrice kwamen,
Hosannah zingend bij hun hemelvlugt,
In stroomen lichts de dierbre met zich namen:

"Hoe is die stad zoo eenzaam, eens vol volk!"
Hem krimpt de borst als Jeremias zamen
En 't klaaglied wordt van zelf zijn wee ten tolk;

"Hoe zit zij, of ze weduw waar, te treuren!"
Voor hem zal nooit uit dezer droefheid wolk
De zon zijns heils het aangezigt weêr beuren!

"In tranen is haar nachtwake omgegaan!"
Hij voelt de smart hem 't ingewand verscheuren,
Hij roept den dood, de doôn benijdende aan!

Wat schaam'le troost! in eenzaamheid te schreiën,
Zijne oogen naar den hemel op te slaan,
Zich met de hoop dat zij hem hoort te vleijen!

En toch, haar naam te fluist'ren wordt hem zoet,
Te vragen hoe van hem zij kon verscheiën,
Te wanen dat zij hem van veer nog groet!

Eens priesters droom van dichter-idealen
In 't slechts dier ster zich wijdende gemoed,
Tot daad en lied weêrschittren van haar stralen!

Een zucht der ziel, die door geen aardsche grens
Den kring waarheen zij opzweeft laat bepalen,
Of haar de vlugt geborgd werd door den wensch!

Ach! weêrkeer tot de werklijkheid des levens!
Ach! zege van het zinlijke in den mensch!
Hoe schaamt hij zich, hoe smarten zij hem tevens,

Als hij, die San Francesco in zijn rouw
Ten voorbeeld koos des bovenaardschen strevens,
Weêr oogen heeft voor 't schoone van een vrouw!

Weêr oogen.. Maar zij schoten hem vol tranen
Toen hij, of 't graf ooit uitgang gunnen zou,
Toen hij zijn bruid in haar gekeerd dorst wanen!

Haar wie zijn leed dus ziel en zin bewoog
Dat meêgevoel der liefde 't spoor mogt banen
En 't bleek der min haar blosjen overtoog!

Zoo vaak zijn blik zich naar dat venster rigtte,
  Zoo vaak zij staarde uit dien bekenden boog,
Het was of hem dezelfde deernis lichtte!

  Tot schaamrood hij zoo bitter zich verweet
Dat van den trans het englen-aanschijn zwichtte,
  Wanneer zijn voet naar de' aardschen afgod schreed!

Een woord, een wenk die hem zijn beê weêrhouden,
  Die andren troost des jammers zoeken deed;
En boodt gij dien, gij, wijsbegeert' der Ouden!

  In vriendschapslof, verkondigd bij de baar,
In lessen, die 't geluk der deugd ontvouwden?
  Welsprekend - stout bleekt ge overtuigend - waar?

Schoon Cicero zich dosse in woordenluister,
  Schoon boei noch bijl Boëtius vervaar,
Geen straal van licht verspreiden ze in zijn duister!

  Een visioen verkeerde zijn woestijn
Zoodra 't berouw de stoffelijke kluister
  Hem langer niet ten looden last deed zijn!

Wat weelde, als fluks gebeden en gedachten,
  De scheemring uit van de' aardschen zonneschijn,
Weêr in 't bereik dier zoete stem hem bragten!

  Wat weelde, als hem in 't smettelooze licht
Voor 't offren van zijn gaven en zijn krachten
  De glimlach blonk van haar verklaard gezigt!

VII

Geene ijd'le vrees dat zijn geestdriftig gloeijen
Hem de ooren sluit' voor 't roepen van den pligt!
Liet 's jonglings blik door 't schoon der kunst zich boeijen,

Der kennis schat is 't wit des rijpen mans,
En moog voor hem de roos der min niet bloeijen,
Het volk bedeelt zijn schedel de' eikenkrans:

Waar ook 't bestuur hem met zijn last bekleede,
't Ontleent zijn deugd bij vreemden nieuwen glans, -
Hij waardig, schoon hij buigen moet tot bede -

Hij hoofsch en heusch, ook waar hij eischen mag, -
Bij elken twist de voorspraak van den vrede, -
In iedren nood de pijler van 't gezag.

Helaas! hoe diep is 't heldenpaar gezonken,
Welks namen om hun wedstrijd in den slag
De wolken door der faam in de ooren klonken:

Of zoo veel deugd door zoo veel lofs verbreid
In nieuwen gloed mogt nieuwe jeugd ontvonken
Voor zulker trouw beloofde onsterflijkheid!

De star der eer is beider pad ontweken;
Om strijd door zucht naar heerschappij verleid
Schaamt geen der twee zich meer een twist te ontsteken

Die bij hun bent dra alle blussching tart
En heel de stad van schrik mag doen verbleeken:
"Voor Vieri!" of "voor Corso!" wit of zwart!

"Voor Vieri!" die door 't vorstelijk vermogen,
De vrucht der vlijt die dag aan dag volhardt,
"Een paddestoel" gelijkt in 's adels oogen, -

"Voor Corso!" die der fiere burgerij
Op nieuw den nek in 't juk wil zien gebogen,
Hij haar "baroen" en slechts de zijnen vrij!

Daar roept de lent de jonkheid tot haar spelen;
Daar nooden, vreemd aan ied're staatspartij
Op 't ruim der markt, de zangerige veêlen

Tot dansen uit, — daar zwiert de bonte drom,
En weet een schalk zijn schoone een kus te ontstelen
Het lieve kind geeft hem dien gul weer om.

Hoe 't "brava!" klinkt uit gindschen groep van Witten
Die zich, te paard, ten halven cirkel kromm'
Voor de' ingang van die hoofdstraat, — maar zij zitten

In 't blinkend zaal niet rustig! Zie, een paar
Stuift, of de krijg hun rossen mogt verhitten,
De reiën in dier werelooze schaar.

"Genaê" — "Verraad!" — "de Zwarten!" honderd kreten
Gaan gillende op. In hoede van 't altaar
Der kerke ontvlugt wat vreemd bleef aan de veeten;

"Verweeren we ons!" krijscht de overvallen stoet
En tweedragt heeft haar boei van één gereten
En 't plein der Trinità drinkt burgerbloed!...

Beklagenswaard wie in zoo bange dagen,
Geregtigheid! uw weegschaal houden moet
Tot de evenaar gelijken last ziet dragen;

Geen deernis toch die ge in zijn boezem duldt,
Geen vriendschap die vergoelijking durft wagen,
Het wederwigt verlangt ge in straf en schuld!

Hoe welbetrouwd is zij aan Dante's ving'ren
Die streng den last van 't hagchlijk ambt vervult,
Als hij niet slechts de woeste stededwing'ren

In Corso en zijn zaamgezwoornen doemt,
Maar de' eigen ban op Guido's hoofd laat sling'ren,
Schoon Witte als hij, van kindsbeen vriend genoemd!

Gij, heugenis der blijde jong'lingsjaren,
Toen 't juichend volk oorspronklijk dichtgebloemt'
Ontluiken zag in beider frissche blaêren,-

Zij scheppers van "den zoeten nieuwen stijl"
Om wien de faam hen broeders zal verklaren,
Naar welken hoek der wereld dat zij ijl'!-

Gij dreigt hem 't hart, het teeder hart te breken
Als Guido's blik zoo stil een lange wijl,
Zoo droef hem van 't verleden schijnt te spreken!...

Vergeefs bragt hij dat offer aan zijn pligt;
Hij is vergeefs van geen partij gebleken
Als Corso's geest niet uit Florence zwicht!

De balling zet zijn aanslag voort uit Rome,
In boô bij boô die hij naar de Alpen rigt:
"Wat mart Valois? hij die ter hulp ons kome!"

Dat vrij de schare in Bonifacius
Van teedre zorg eens trouwen vaders droome,
Wiens herdersstaf den oorlogsfakkel blusch';

Schoon Dante zich der kerk verknocht moog' voelen,
Verblindt hem geen driedubble kroone dus,
Ook onder haar ziet hij de staatszucht woelen!

Hij waarschuwt vast wie nog met vreê zich vleit:
"Als niet Valois hier Corso's wrok zal koelen,
"Voor 's Pausen stoel Florences regt bepleit,

"Een afgezant!" Al aarzelt men, toch drijft er
De mare toe, die 's vreemdlings komst verbreidt.
"Wien kiest gij? Wien?" Des ballings sluwheid stijft er

Den eisch van 't heir dat vlamt op rijkèn buit;
"Mij kiest ge? mij? Maar als ik ga wie blijft er,
"En blijve ik, wie zal gaan?" dus barst hij uit;

Hun zwijgen staaft zijn vonnis over allen!
Wie vraagt of tot het zwaarste hij besluit?
Hij gaat, - doch 't is, bij 't omzien naar de wallen,

Als hoorde hij nog nooit zijn afscheidsgroet
Zoo somber door de schoone streek weerschallen:
Verzuchting die geen weêrziens hope voedt!

VIII

O Dante! toen uw gramschap was geweken,
Wier vlagen in 't hartstogtelijk gemoed
De schichten van 't weldadig onweêr bleken,

Toen ge onverhoord toch vogelvrij verklaard
De tranen langs uw wangen voeldet leken,
Vol liefde als nog gij voor de ondankbre waart;

Toen uit een zee van bange twijfelingen
Aan 't lot, ons zondaars toebeschikt op aard,
Geloof en hope u onder de armen vingen

En gij de vreugd van 't jubeljaar gedacht,
Waarin ge van verlossing hoordet zingen,
Hoe klonk de kreet der geestdrift uit uw klagt!

Het pelgrimsheir geknield ter heilge stede,
Gekromd door schuld wier vloek het met zich bragt,
De handen heffende om verloren vrede;

Scharlakenrood als 't van zijn zonden zwol,
Zich badende in 't geheim van boete en bede
Tot vlekkeloos het werd als witte wol!

Gij voeldet u door die genaê' verrukken,
Uw harte schoot van vrome vreugde vol,
In beeldend dicht de blijmare uit te drukken,

Voor dagen, jaren, eeuwen, voor altoos
De wereld aan haar foltrend wee te ontrukken,
Volzalig daar ze in 't eind Gods weg zich koos! -

Ach! stoute vlugt zelfs van de breedste schachten,
Waarom toch draagt ge ook de eêlsten maar een poos,
Tot schroom of schrik hen dalen doet in klagten?

"Een heiligheid als zulk een hymne vergt,"
Zoo vraagt hij zich, "durf ik mijn deel haar achten,
"Dien laauwe togt tot laai ontvlammen tergt?"

Het antwoord geeft den mijm'raar 't boek der boeken
Waarin geen wolk de wraakfiool verbergt
Als koop'ren keel de boosheid heeft te vloeken;

Profetisch tuigt dier oogen schittrend licht:
"Het geldt alleen den Heere trouw te zoeken,
"Dan spiegelt zich Zijn aanschijn in mijn dicht!" -

Eens ballings leed moog nieuw zijn alle dagen
En ballingschap verdubble 's nachts in wigt,
Hem faalt geen kracht tot dulden of tot dragen;

Hij voelt hoe wreed den eersten pijl zij schoot,
In 't vroeg verlies van vrienden en van magen,
In 't bang gemis van wat hij zoetst genoot!

Hij hoort er meer in haren koker klappen:
Den zouten smaak verknocht aan andrer brood,
Het steenend op- en afgaan van hun trappen!

Maar noch 't verzuim, waar eens hij hulde ontving,
Noch, zwaarst van al! der schaar meêlijdend snappen
Vervoert hem meer tot verontwaardiging!

Kruip' de ochtend om in zorgen voor het heden,
Zie 't middaguur hem in geen blijden kring,
Als de avond daalt blijkt alle strijd gestreden:

Zijn stille cel verkeert in glansrijk hof,
Dat wemelt van wat groot was in 't verleden,
Der wereld laster en der wereld lof!

Eens anders blik zou 't schimgewoel vervaren,
Eens anders hoofd zou duizlen van die stof,
Hij ordent haar, hij vonnist hen in 't staren;

En als het oost van purpren luister gloeit,
Houdt nog het schrift dier geel geworden blaren
Door 't lamplicht flaauw beschenen hem geboeid. -

Een wreede hand storte alsem in zijn beker
Die reeds zoo lang van tranen overvloeit;
Hij, van de trouw geens lotgenoots meer zeker,

Daar ballingschap in bont gezelschap voert
En maar te vaak den schender en den wreker
Van regt en pligt ten weêrkeer zamensnoert:

Een kroes die ziedt van goddelooze twisten,
Waar dag en nacht zoo luim als lust in roert,
Tot, gruw'len zwaar, ze ontvlammen onder 't gisten.

Hij tart hun vloek door 't scheiden uit hun raad;
Niet hem, maar hen, als zij hun toeleg misten
Vlieg' 't rood der schaamte op 't schaamteloos gelaat!

't Wordt dubble weelde in de eenzaamheid te vlugten,
Waar voor zijn geest de schim des dichters staat
Dien burgerkrijg eens hem gelijk deed zuchten:

"Mijn rieten dak! zal 'k nooit u wederzien?
"Mijn vadererf! zult gij uw zoete vruchten
"Uw wuivende' oogst een ruwen voetknecht biên?"

Wiens lofgeschal die weeklagt mogt vervangen
Als dra een god het monster dwong te vliên!
Der wereld vreê vereeuwigende in zangen,

- Een hooger licht weerspiegelende vloed, -
Of 't heidenhart in reinigend verlangen
Des Heeren dag hadde aan de kim vermoed!

Spelt Dante zich, bij 't opzien naar dien vrome,
Door hem of deez' zijn meester waar begroet,
Een mare die op arendswieken kome,

De mare die de menschheid tegenhijgt
Dat andermaal Augustus binnen Rome,
De olijf voor staf, ten keizerszetel stijgt?

Of huivert hij, bij 't strakker de oogen vesten
Op hem wiens vloed van melody nu zwijgt,
Als troont Virgiel hem meê ten schrikgewesten,

Waar klagt en kreet in gilt uit klove en krocht,
Waar walm en stank de onaêmbre lucht verpesten,
Waarin door God de zonde wordt bezocht?

Hoe licht en schaauw daar als twee legers strijden
Om verre rots, het doel van 's dichters togt;
De wolkendrift wordt donkrer van weêrszijden, -

't Geduldig dier voelt op het steile pad
Den teugel langs zijn ruige schouders glijden,
Al blijkt het gruis van de' uchtenddauw nog glad;

De hemel blaakt bij 't kruissen van die schichten,
't Gebergte schudt of 't uit zijn naven spat,
"De slinken zijn 't die dondren onder 't zwichten!"

Wat stoort zijn droom? Des jongskens vingergreep
Die de' ezel dwingt zich naar een grot te rigten
Eer hen de storm ter diepte medesleep.

Toch schuilt hij niet, als streelden hem die vlagen!
Wat dwarrelwind de liggende eiken zweep',
Hij houdt den arm om hunnen tronk geslagen, —

Het knaapje roep' - wat waant gij dat hij 't hoort?
Hem jammert door die buijen ander klagen
Dan hagel steent in 't onherbergzaam oord,

Hij rigt zich op, maar spreke er uit zijn blikken,
Nu dubbel schoon de middagluister gloort,
Een deernis die verslaagnen zou verkwikken,

Het jongske blijft hem schuw ter zijde gaan,
En weder doet dier oogen glans het schrikken,
Hij staart zoo wild dat vreeslijk landschap aan:

De stroomen, die ter rotskloof daavrend rollen;
De gieren, die naar buit de wieken slaan;
De dalen, die der eeuwen ijs mogt vollen;

Den grond, zoo bar als ware hij vervloekt;
De kruinen, waar alle adem op zou stollen,
Wier sneeuw vergeefs het hemelvuur verzoekt!

Hoe wenscht het dat ze aan 't eind der reize al waren!
Als zich zijn hart een oogenblik verkloekt,
Verstijft van angst hem 't lokkig bruin der haren!

Die vreemde klaagt daar over de' afgrond heen:
"Wie binnentreedt late alle hope varen!"
En stort nu met het siddrend kind zijn beên!

Vergrijze vroeg wie eigen haard moest derven,
Op vreemden grond steeds met zijn smarte alleen,
Hij schold het wreed als thans hem 't wee deed sterven;

Al valt de vlugt van stad tot stad hem bang,
Al groet hij vaak, voor 't zoetst verschiet in 't zwerven,
De donk're schaûw van een cypressengang!

Geen rust voor hem eer hij zijn taak voltooide,
Eer zich zijne eeuw, bij 't luistren naar zijn zang,
In 't stof gebukt, het hoofd met asch bestrooide;

En 't straffe lied der zonde een spiegel biê
De mommen wars waarmeê zij praalde en plooide,
Waarin zij naakt zich in de helle zie!

't Vervult zijn geest, als naar de luwt' der dalen
Van 's heuvels top de vale scheemring vlie',
Daar 't woud zijn hulde al ruischt aan de eerste stralen;

't Beheerscht hem nog het diep geschokt gemoed,
Als 't landvolk van zijn arbeid aêm mag halen,
Door vrouw en kind van uit de stulp begroet!

Geen dagenreeks in hoog gezag gesleten,
Geene uren hem aan vriendendisch ontspoed
Vergunt hij meer in weelde zich te meten

Met deez' om 't zeerst zijn bangsten, blijdsten tijd,
Waarin hij zich, door al wat leeft vergeten,
Voor al wat leeft, zoo hoog een roeping wijdt!

Een fiere blik, als 't wapen is verkoren
Waarmeê hij zal verwinnen in den strijd:
Ging ook 't Latijnsch met Latium verloren,

Versplitste zich de volksspraak twintigvoud,
Zoodra zijn staf haar ertshoop doet ontgloren,
Stroomt nieuwe taal dien uit in 't smijdigst goud!

Hoe tintelt zij van schitterende spranken,
Of elke vorm maar noo' de vlam weerhoudt,
Vol melody tot in haar ruwste klanken;

Een storm nu hij de boetbazuine steekt,
En echter zoo verteedrend zacht in 't danken
Dat de englenharp ons langer niet ontbreekt.

Een zaligheid, die slechts geniën smaken
Als stout en schoon tot heel de wereld spreekt
Wat levenslang hen in den droom deed blaken:

Of 't van omhoog hun toebedeelde licht
De banden van hun sterflijkheid mogt slaken
En de eeuwen door de menschheid loutrend sticht!

Hoe grijpt ons zijn verhevene gedachte
Ontzettende aan in dat angstwekkend dicht,
Een wedergalm der onverpoosde klagte!

Gods magt, Gods wijsheid en Gods liefde gloort
Van uit het wee, waar zich elks ziel voor wachte,
Geregtigheid alleen zweept derwaarts voort!

Schoon hij zoo min van liefde als haat zich scheidde
Bij 't binnengaan der duistre hellepoort,
Daar de eene er om Florence toornde en schreide,

Daar de andre, door geen bittren spot verzaad,
Vol ongeduld er 's Pausen schim verbeidde
Wiens leeuwenklaauw naar alle landen slaat,

Toch was die togt door negen gruwbre kringen,
In ijs en vuur, om strijd met schrik doorwaad,
Voor 't grootsch gemoed een huiv'rend hallel zingen;

En vraagt hem eens Beatrix: "Waart ge daar?"
Wat stralend licht haar schedel moge omringen,
Ook deze krans voegt op het gulden haar!

IX

Aan 't heimwee is het avonduur beschoren!
Wie wordt op zee de star van 't west gewaar
En waant niet weêr het droef vaarwel te hooren?

Wie staat niet stil, die in den vreemde zwerft,
Als over 't veld de klagt hem klinkt in de ooren
Dat ook deez' dag met al zijn luister sterft?

Zie 't Dante doen, waar 't schemert in de dalen,
Maar nog 't gebergt het rozig waas niet derft
Dat uit den schoot der golven na blijft stralen;

De zonne zonk in 't middellandsche meer,
Hij ziet omlaag der Magra flikkring falen,
Hij hoort omhoog de kloosterklok van veer'.

O dankbre groet! die der Gebenedijde,
O diepe zucht! die aan 't betreurd weleer,
De balling met gebogen hoofde wijdde,

Hoe roept gij hem zijn jonkheid voor den geest
Die zoo gerust ter sluimring neêr zich vlijde
Daar 't waken slechts genoegen was geweest!

Tot hij op eens de heugenis dier jaren
Verbleeken ziet voor 't licht van 't lentefeest
Dat hem de magt der minne deed ervaren,

Hij, weêr haar prooi, schier aêmloos nederzijgt
Om toch geen zweem van 't paradijs te ontwaren
Als op den berg del Corvo's klepel zwijgt!

De steilte is 't niet die hem zoo bang doet zuchten,
Daar opgestaan hij telkens hooger stijgt,
De erinnering is 't dier streelende genuchten!

Helaas! elk heil dat hij zich heeft gedroomd,
Hij zag 't zijn greep gelijk die wolk ontvlugten,
Niet langer thans door avondgoud omzoomd;

Maar 't schijnt dat van dier trappen laagste trede
De kloostervoogd bezorgd te moet hem koomt:-
De zwerver deelt zijn zielsgeheim hem mede,

Als de oogen naar 't gewijd gebouw gerigt
Hij op de vraag: "wat zoekt gij?" antwoordt: "vrede!"
En met dat woord het hart wint dat hij sticht.

Op hooger prijs stelt hij de stille hulde,
Den wenk waarvoor de drom van broed'ren zwicht
Die bij zijn komst den hof nieuwsgierig vulde,

Dan de' uitroep fluks bij 't noemen van zijn naam
Zoo luid een blijk dat wat hij dichtte en duldde
Vast in dit oord verkond werd door de faam;

Toch streelt het hem, aan de' avonddisch gezeten,
-Gastvrijheid tastte al wat ze rijk was zaam,-
Zich om zijn zang tot hier bemind te weten.

"Het goede hart brengt goede vruchten voort,"
Zoo klinkt zijn lof, "maar mag ik 't mij vermeten,
"'k Had liever 't lied toch in 't Latijn gehoord."

"'k Heb eerst beproefd 't in de oude taal te zingen"
- Wat zedigheid in 't heusche wederwoord! -
"Doch oordeel zelf" en van zijn lippen gingen

De klanken uit, maar echoos van 't verleên,
Weeklagend dat in 's werelds wisselingen
Oud-Rome meê den weg gaat van Atheen!

"Wat vorm die steeds zijn frischheid mogt bewaren?
"Provence zong haar hoofsche minnebeên,"
Vaart Dante voort, "al haast tweehonderd jaren

"Op nieuwe lier, — Sicieljes ridderstoet
"Prees lust en moed slechts op inheemsche snaren, -
"Gun mij voor 't volk denzelfden klankenvloed

"Waar liefde 't meê verwelkomd heeft in 't leven,
"Waar liefde 't zelfs den doodstrijd door verzoet!"
De monnik knikt, - zijn grage blikken zweven

De zangen in, hem door zijn gast geboôn; -
Een opdragt blijkt voor 't eerste blad geschreven:
"Aan Uguccione onkreukbre trouw ten loon'!"

Doch deze lokt geen vrage uit. Luide klinken
De verzen door der geestdrift diepen toon
Gehuldigd, tot des lamplichts flaauwer blinken

Ilario de duisternisse onthult
Waarin de booggewelven hun ontzinken:
"Eens gastheers pligt werd kwalijk hier vervuld,"

Verwijt hij zich, "wis zult gij moede wezen,
"Al paart ge aan tal van gaven ook geduld!"
Een glimlach is op 't straf gelaat gerezen

Des dichters die, bij 't hartlijk: "goeden nacht!"
In "'k werd nog nooit welsprekender geprezen"
Op regten dank aan zoo veel eenvouds bragt.

De sluimring moog haar vleuglen nederstrijken
In 's monniks cel, nog waakt des meesters klagt
Daar beider lot hem noopt tot vergelijken:

In 's levens bloei miskend, verjaagd, gekrenkt,
Weet op zijn pad de haat nog van geen wijken,
Is 't bitterheid die dag aan dag hem drenkt!

Gij, Heilge van Assisi! dien met blozen
Zijn zelfverwijt in eenzaamheid gedenkt,
Wat hebt gij vroeg het beste deel gekozen,

Toen willig van al 't aardsche ge afstand deedt,
De doren wondt aan dezer wereld rozen,
Haar lauwer wast in schaauw van harteleed!

Hadde u gelijk hij in zijn droefste dagen
Der armoê zich verloofd, in 't bruine kleed
Van 's Heeren woord de stulpen doen gewagen,

De ziele die verloren ging gezocht,
Geen ijdelheid die meer zijn pols deed jagen,
Geen drift die meer zijn vroomheid overmogt!

En toch, - hoe wordt dat kloosterrust benijden
Gelogenstraft, als na zoo zwaren togt
Hij eindlijk inslaapt; - droomgezigten glijden

Zijn leger langs ten teeken van zijn taak, -
't Geldt kamp bij kamp, een bitter, bloedig strijden
Voor huis en haard, der vrijheid heilge zaak!

Een heerschappij die al wat aêmt bevredig',
Die voorportaal des hemels de aarde maak, -
Wie marren moog' dat hij haar regt verdedig',

Haar toekomst aan de menschheid openbaar'!

De legersteê des meesters is weêr ledig,
Dat ook zijn vriend de kribbe ontweken waar'!

Een handdruk brengt aan de' uitgang van hun cellen
Een handdruk brengt hen zaam voor 't hoogaltaar,
Als nog de nacht heerscht in de zij-kapellen;

En eer de scheemring voor den morgen vliedt,
En deez' de zee al trillende doet zwellen,
Hoort de oever hen weêr spreken van zijn lied.

"Vergun mij dat ik 't handschrift in uw hoede
"Hier late tot gij 't Uguccione biedt,
"Wiens weldâen God eens waardiger vergoede!"

Des priors hand ontvangt de onschatbre blaên
Waarin hij vast een hooger licht vermoedde
Dan de oostertrans in vlammen uit doet slaan!

Ze zwijgen ziende. "Och, dat gij u wat ruste
Hier gunnen mogt," vangt weêr de monnik aan,
"Waar daagt de dag zoo schoon als op deez' kuste?"

Of Dantes ziel zich in 't ontwakensuur
In zulk een weêrgeboorte niet verlustte,
Niet meêstemde in dien lofzang der natuur!

Het zwerk op eens van goudglans overtogen,
Het golfgeruisch een zee van vloeijend vuur
Tot op de rots het breekt in regenbogen;

En van het strand de dubbel zoete geur
Des wouds, de kruin neêrbuigende in den hoogen,
Der bloemen, 't bad ontijld met frisscher kleur.

"Ach!" weeklaagt hij, "waar mij de rust zou smaken
"Daar vlei 'k mij niet dat me ooit haar heil gebeur'!
"Florence blijft van wilde togten blaken;

16

"Ik zou naar haar ook in deez' tooverbeemd,
"Ik zou naar haar zelfs in den hemel haken!
"Hoe zal 't mij zijn in gindschen verren vreemd?" -

"Des Heeren hand reikt tot het eind der aarde!"
Is 't wederwoord, en of hij afscheid neemt
Buigt Dante zich ten zegen van de' eerwaarde,

Wiens blik hem naoogt op het slingrend pad
En die, toen lang in 't leeg verschiet hij staarde,
Om uitkomst voor den lieven broeder bad!

X

Hoe Dantes hart die teed're trouw zal prijzen
Als in 't verschiet de aloude Seine-stad
De dubble tin der Lieve Vrouw doet rijzen;

Waar studie, door Sint-Thomas voorgelicht,
De wegen naar verborgenheên zal wijzen
Die hij der aarde ontsluijer in zijn dicht!

Ten minnenzang vernoeg' dat kunstig kweelen
't Geen lach en traan op 't luistrend aangezigt,
Als licht en schaauw, wedijverend leert spelen;

Wie heer wil zijn van geest als van gemoed
Verstaal' zijn luit om beiden te bevelen
Ten schepter zich, in ied'rer kennis vloed.

Geen hand beschikt als Dante's van de accoorden,
Wiens melody gelijk de zijne zoet?
Maar voor deez' stof volstaat geen sier van woorden;

Gedachte geef den toon aan dier muzijk:
Ten Loutrings-Berg verheft hij wie hem hoorden
Mits hij vertrouwd met elk geheimnis blijk'!

Al durft zijn blik den afstand naauwlijks meten
Die nog hem scheidt van Godgeleerdheids wijk,
Den trans waarop zij stralende is gezeten, -

Parijs verrees, - de taak met moed aanvaard!
Alleen de geest die weet wat valt te weten,
Verdient dat zich hem 't hoogere openbaart.

De steilten op, betreên door voorgeslachten, -
De helling langs, die nog hun spoor bewaart, -
De wolken in, al verder dan zij 't bragten! -

Eerst als de grens bereikt werd in de spits
Ontplooije er zijn verbeelding stout de schachten,
't Geloove in 't ruim haar onbedriegb're gids!

O diepten der verlossende genade!
Verborgenheên der goddelijke trits,
Waarin hij zich, deemoedig juichend, baadde,

Waarbij hem schrik tot in 't gebeente drong,
Hoe kwaamt ge om strijd hem sterkende te stade
Toen andermaal, toen, dankb'rer, weêr hij zong!

Sorbonnes school bewees: er stond geschreven
Dat liefde 't pleit al biddende voldong,
Dat wie verzucht der zonde wordt ontheven;

Maar van het stof, waarin die kennis lag,
Was zelfs geen zweem zijn muze bijgebleven,
Wier aanschijn blonk gelijk de jonge dag!

Wat vreugdekreet, toen weêr zij licht ontmoette,
De helle ontgaan, van 't strand weêr opwaart zag
En grootsch den gloed van 't Zuiderkruis begroette

Waar Noordsche trans, verweduwd, weg bij kwijn',
Tot eensklaps hij, die 't rijk bewaakt der Boete,
Den dicht'ren vraagt: wie zij, vermeet'len, zijn?

- Een grijsaard was 't, wiens hoofd wist van geen krommen,
Schoon kruin en baard, bij zulker starrenschijn
Op 't mildst bestraald, als vloeijend zilver glommen, -

Virgilius, die blikt in Dante's ziel,
- Ontroerend tot de schrik haar doet verstommen, -
Geeft hem den wenk dat hij eerbiedig kniel;

En schetst den wachter fluks den togt van beide
't Gevaar dat Dante in 't mijmren overviel,
De hellevaart, waarop hij hem geleidde:

"'t Is hooger wil dat ik hem herwaarts breng',
"Schoon nog zijn geest van de aarde niet verscheidde;
"Dat thans uw gunst ons de' ommegang geheng'!"

Der gramschap wolk moog slechts onwillig wijken,
Het voorhoofd fronst zijn hoogte minder streng,
Wat woord vermag die vouwen glad te strijken?

"Greep schrik hem aan bij 't onuitbluschbre vier
"De goedheid moog hem onuitputlijk blijken
"Waar 't loutren werd vertrouwd aan uw bestier!

"Al wat hij zoekt te winnen door zijn zwerven
"Is vrijheid, elk regtschapen hart zoo diêr
"Als wel hij weet, die liever 't licht woû derven!

"Gij weet het, die, om u van 't juk te ontslaan,
"In Utica niets bitters vondt in 't sterven,
"Waar 't kleed gij liet, dat vlekkeloos zal staan

"Als ge op den Dag der Dagen zult verschijnen!"
De hymne vangt dus Cato lovende aan.

't Gemijmer doe 't gesprek der dichtren kwijnen

Als 't wandlen hun vergund is langs de zee
En zij Aurore in goudglans zien verdwijnen,
De vraag wordt vast op Dantes lippen reê:

"Wat licht, zoo ros als Mars bij 't eerste dagen
"Daar over 't vlak der waat'ren vliegend glee'?"
Toch keert zijn blik, ten Meester heen geslagen,

Zich weêr naar 't meir: de glans wast aan en gloeit,
Ter wederzij wit wordende bij vlagen,
Wat derde gloor er uit zijn midden vloeit?

"Een Engel Gods! de handen fluks gevouwen,"
Gebiedt Virgiel, "die stuurman zeilt noch roeit;
"Hij mag zijn boot der wieken kracht vertrouwen,

"Niet als ons haar blinkt maar hun pracht een wijl! -
"Wat brengt hij, om hun zonden te berouwen,
"Al zielen herwaarts!" Rapper dan een pijl

Ontsnorren mag aan strak gespannen koorde,
De duif voorbij, hoe snel naar 't nest zij ijl,
Stoof 't vaartuig aan; welks loods zoo blinkend gloorde

Dat Dante de oogen neêrsloeg voor die vlam
En eerst als hij van boord den lofpsalm hoorde:
"Toen Isrel uit Egyptes diensthuis kwam"

't Weêr waagde naar den zalige op te staren,
Die, over 't koor een kruis slaande, afscheid nam
Zoo snel als hij verscheen ook weggevaren! -

't Was op dat strand dien schimmen vreemd te moe!
Sints kort, sints lang verscheidnen als zij waren:
"Och dat," zoo spreekt er een onz' pelgrims toe,

"Uit uwen mond we 't blijd berigt ontvingen
"Hoe best van hier ten Loutrings-Berg men spoe' -"
"Gij acht ons dus te huis, doch vreemdelingen,"

Is 't wederwoord des Meesters, "zijn we als gij,
"Die slechts naar 't oord langs andre wegen gingen,
"Waarbij, hoe steil die donk're hoogte ook zij,

"'t Bestijgen spel mag schijnen!" Daar verbleeken
Die zielen van verbazing. "Ademt hij?
"Dies leeft hij nog!" zoo hoort hen Dante spreken,

Terwijl zij zich verdringen als de liên
Het doen om hem die 't heug'lijk vredeteeken,
De blonde olijf al wuivende laat zien!

Een hunner strekt ten Dichter de open armen,
En deze ziet ze naauw dus hart'lijk biên
Of voelt met zoo veel innigheid erbarmen!

En breidt de zijne uit, maar omvaêmt slechts lucht!
Geen levensvonk mag 't ijle lijf verwarmen,
Een schijnsel zijn ze dat bij 't grijpen vlugt;

Toch was hij niet ter kwader uur bewogen!
"Ontzegt dit strand ons harte ook dat genucht,
"Ik zegen 't wijl we elkaâr ontmoeten mogen;"

De glimlach tuigt het waar de schim meê wijkt,
Die, of een floers ontviel aan 's Dichters oogen,
Zoo lief een vriend, die zijn Casella blijkt!

Zoet wederzien! - zoet kouten! - zoet erkennen,
Hoe goed Hij is die aller vonnis strijkt
En d' engel zendt wie zich Zijn dienst wil wennen!

Tot Dante zegt: "Als gij geen nieuw gebod
"Door heugenis of oefening zult schennen
"Van 't mij op aard zoo vaak gegund genot,

"Behage 't u nog eens een lied te zingen,
"'t Vertrooste me in den jammer van mijn lot!"
En zich de schim geen ommezien laat dringen:

"O liefde! die me in 't hart zoo luide spreekt!"
Die minnezang verrukt de boetelingen:
Een straal aan hoop, die door hun wolkfloers breekt!

Bestegen is de helling die de tragen,
Of wie 't verzuim zich niet door folt'ren wreekt,
In uitstel van hun loutring straf leert dragen, -

Al rasser spoen' de beêvaartgangers voort;
Maar schoon zij 't ook aan tal van schimmen vragen
Geen harer kent den weg naar de ingangspoort!

Van verre zien ze er eene, alleen gezeten,
En Dante die den Meester zeggen hoort:
"Welligt dat deez' het kortste pad zal weten,"

Aanschouwt verrast dat ernstig oogenpaar
't Geen naauwlijks zich verwaardigt hen te meten
Of beider blik ook vorschende op hem staar';

Zij naadren vast, daar zijn ze hem op zijde,
Hij laat ze gaan, al wordt hij hen gewaar,
Een leeuw gelijk die zich ter ruste vlijde.

Hun harte juicht der schaarsche fierheid toe,
Al wenscht Virgiel dat hun zijn wenk verblijde,
Wat voetspoor hen het veiligst klimmen doe!

Geen heusch bescheid moog hem de ziele geven,
De Meester blijkt de hoflijkheid niet moê
Als ze eerst hem vraagt: "Wat land gaf u het leven?"

"Mij Mantua" - maar 't woord is niet zijn mond
Ontgaan, of uit haar mijmring opgeheven
Snelt hem de schim te moet: "Van uwen grond

"Ben, Mantuaan! ook ik, Sordello." En die beide
Omarmen fluks elkander. Dante stond
Hen aan te zien, hoort toe hoe droef hij schreide:

"Ach, dienstbre Itaalje! Ach, somber huis der smart,
"Schip zonder loods, die 't in het noodweêr leidde!
"Vorstin der volken, die boeleerster werd!

"Geen aarzling wou deez eedle ziel gehengen
"'s Lands zoeten naam maar hoorend, heel haar hart
"Den stadgenoot in 't welkom toe te brengen;

"Terwijl in u thans krijg voert al wat aêmt,
"En burgers 't bloed van medeburgers plengen,
"Schoon de eigen vest hun aller have omvaêmt!

"Rampzalige! zie rond langs iedre reede
"Tot waar uw zuid driedubble zee verzaêmt,
"Zie in uw binnenst, waar toch, waar heerscht vrede?"

Hij zwijgt een wijl, - en 't is hem in zijn klagt
Of 't grootsch verleên ook op deez' droeve stede
Herdaagt uit meer dan zeveneeuwsche nacht:

Hij ziet nog eens des kleppers wilde sprongen,
Het treffend beeld voor 's volks misbruikte kracht,
Door 't breidlen van een kloeke hand bedwongen;

Justiniaan zwaait andermaal den staf,
Het loflied aller talen, aller tongen
Verbreidt den roem der wetten die hij gaf! -

Een glorie die in duurzaamheid 't gesteente
Beschamen mogt van eenig Memnon's graf, -
Nog heerschen zij; - wat woedt dan die gemeente?

Wat kiest ze als waar van zinnen zij beroofd,
Door bitsen nijd verteerd tot in 't gebeente,
Thans iedren kinkel die haar vleit tot hoofd?

Helaas! de toom ligg' 't ros nog op de tanden,
Geen keizers meer wier hart 't hun pligt gelooft
Dien vast te voeren in onwrikbre handen;

Het zaal is leêg, wat wonder dat het dier,
Als togt bij togt zijn ingewand doet branden,
Tot schuddens toe van 't aardrijk bot die vier'?

Hoe Rome schreit! en schoon 't haar niet mag baten
Verweeûwd, des nachts, roept: "waarom verr' van hier?
"Mijn Caesar! waarom dus me alleen gelaten?" -

Wat toeft de straf? dat zoo veel schulds zij treff'
Die gruwlen dus laat woek'ren in haar staten!
"Wie ook na hem den wereldschepter heff',

"Geen hand zal dien meer voeren zonder vreezen!" -
Voorspelt de zang; waar blaakt een hoog besef
Des vaderlands zoo heilig als in dezen?

Al geeft die poort, gehouwen in de rots,
Der schimmenschaar geen woord des schriks te lezen,
Haar indruk fnuikt toch allen aardschen trots.

Schoon de opgang blinkt door wond're pracht van verwen,
Schoon noch 't gelaat noch 't zwaard van de engel Gods
Hier wakende, ooit hun zonneluister derven,

De kleur zijns kleeds verkondigt stof en asch
En 't stijgen leert in hooger zin te sterven,
Dan dat het vleesch maar keert tot wat het was!

Belijdnis eischt die eerste marm'ren trede
  Wier glanzig wit weerspiegelt als een glas, -
Berouw verlangt het purpren zwart der tweede,

  Vanéén gescheurd, vergruisd door fellen gloed, -
En boete vraagt 't porfijr ter derde schrede
  Zoo rood als uit onze aad'ren springend bloed. -

"Wie ommeziet na 't ingaan keert naar buiten,"
  Dus waarschuwt ons de heilboô, die zich spoedt
Ten drempel, waar zijn stralen naauw op stuiten

  Of 't diamant herkaatst ze duizend maal.
Daar dreunt de deur bij 't statelijk ontsluiten
  Zich wringende op haar hengsels van metaal;

Wat aarzelt gij onz' pelgrims te verzellen?
  Gewijde galm, - het liefelijkst onthaal
Ten voorspel - doet den luchtstroom juichend zwellen;

  Wat ge achterlaat blijkt wereldsche ijdelheid
Die einde neemt door hoofd en hart te kwellen!
  U blijft de trits die ons ten hemel leidt:

't Is vrijheidszucht, elk schepsel aangeboren,
  't Is trouwe aan 't land, die menschen onderscheidt,
't Is liefde, als zelfs geen englen werd beschoren!

  "U loven wij, o God!" ruischt ons van veer,
Waar ziele die 't niet medezingt bij 't hooren,
  Als zweefde ze op tot haar bestemde sfeer?

O Loutrings-Berg! schoon op uwe ommegangen
De blos der schaamte ons aangezigt verteer'
Als gij onthult hoe de aardsche boeijen prangen,

Toch suist zoo mild een adem door uw lucht
In blijden troost, dat 't steigerend verlangen
Schier voorsmaak wordt van paradijsgenucht!

Het rupsjen hebbe in schaduw rondgekropen,
De vlinder neemt in 't volle licht zijn vlugt;
Waar de aarde deinst gaan ons de heemlen open,

Als 't zevental van donk're vlekken week
En ons gemoed in trachten, wenschen, hopen
Slechts wederschijn van 's Hoogsten wille bleek.

Verdwaasden, dat we ons hart der zonde gaven,
Die bitters mengt in welken lust zij kweek'
En schatert om 't verwenschen van haar slaven:

De luijaard hongert in zijn wijf en wicht, -
De nijd vergalt den dronk zich, die mogt laven, -
De gramschap draagt haar vloek op 't aangezigt, -

Geen gulzigaard die buik of blik verzaadde, -
De wellust blaakt schoon magteloos zij ligt, -
Ging gierigheid ooit met genoeg te rade? -

En zij die laag op deez' haar zustren ziet
Als stilde zelfs de kroon in 't rijk van 't kwade
Den boozen geest het brein haar foltrend niet,

Die 't stralen vast durft spellen van uw glorie,
Uw lauwer al hoort ruischen in 't verschiet,
Een bladzijde u belooft in 's lands historie,

Hoe houdt zij woord? De wisselzieke faam
Viert elken dag eene andere victorie
En wijdt haar lof het liefst een nieuwen naam!

Al mogt ge niet teleurgesteld u vinden,
Al vlocht uw tijd den schoonsten krans u zaam,
Der wereld roem is wufter dan de winden

Wier adem zich in elke rigting wendt;
Tot telkenmaal 't verheffen in 't verzwinden,
In doodsche stilte een buldrend stormen endt!

Verscheelt het iets, of ge op uw staf gebogen
De verste grens bereikt die 't leven kent,
Of afscheid neemt eer 't speeluur is vervlogen,

Na duizend jaar? Nog korter poos van tijd
Bij de eeuwigheid, dan de opslag duurt der oogen
Bij 't wentlen van de star die 't langzaamst glijdt!

Gedenk het gras zoudt gij van roem gewagen,
Het komt, het gaat, zoo groen eerst wijd en zijd,
Straks geel gezengd, door de eigen zonnevlagen, -

Och, bragt ge, in 't eind 't vergankelijke moê,
Aan 't Lam dat al wat zonde is weg mogt dragen
Door reinheid van uw harte hulde toe!

Al stijgend valt het stijgen telkens ligter!
  Wat hope nog verzoeking van ons voê',
Geen zege viert zij meer, geen zwakheid zwicht er;

  Een ommezien grijp' bange schrik ons aan,
We naadren 't vuur, het Loutrings-Vuur al digter,
  Gereinigd zijn wij 't ongedeerd ontgaan!

Wie mag ze zijn die Dante, in dichtend droomen
  't Geen 't leven ons tweezijdig doe verstaan,
Op 't bloeijend veld daar meijende ziet komen?

  "Gij vraagt mijn naam?" hoor hoe zij 't zingend zegt:
"Ik dacht gij hadt van Lea wel vernomen
  "Wier schoone hand zoo gaarne een krans zich vlecht.

"Ik dos mij uit om dankbaar te behagen;
  "Die vreugde is niet voor Rachel weggelegd,
"De spiegel boeit mijn zuster al haar dagen:

  "Te staren is haar hemelsche oogen lust!
"Mij streelt het wat mijn vlijt zich won te dragen,
  "Beschouwt zij liefst, mij geeft bedrijven rust."

De allegorie is 't christenharte waardig
  Zich priesterregt en koningsrang bewust
Sints hem Virgiel, innemende edelaardig

De hulde bragt: "Gij streefdet mij voorbij,
"Tot al wat regt, wat goed, wat rein is vaardig,
"Leide u voortaan uw vrije wille vrij!"

Hoe 't statig woud dat opgaat voor zijne oogen
Hem 't hart verrukt door zoete harmonij
Van 't dubbel koor zich huwende in den hoogen!

Een scheemring die al wemelende zingt:
De blaadren zacht door 't windgezucht bewogen,
De vooglen die de dag tot kweelen dringt.

Er rijst gegeur, zoo als nog nooit op aarde,
Wat lieflijk pad ge ook in den lommer gingt,
Het bijtje voor haar honig naast u gaêrde;

Maar zachtkens wordt het donkrer om hem heen,
Waar 't weerzijdsch loof tot digte tente paarde
Daar stuit op eens een held're beek zijn schreên.

Geen zonneglans die immer haar verguldde,
Geen maneschijn waardoor ze ooit zilver scheen.
Toch was zij klaar of vloeijend licht haar vulde!

Hij slaat den blik naar de overzij des vliets
Waar 't gras zich boog, zoo vaak zich 't golfje krulde,
O weelde des verrassenden verschiets!

't Is louter lente op bloemen neêrgezegen,
Het koeltje draagt de klanken voort eens lieds,
Hoe zedig zweeft die schoone vrouw hem tegen!

De wimpers niet verheffende als zij naakt,
Op rozen uit, die schittren allerwegen,
Op lelies, die de schaâuw nog blanker maakt;

Daar glimlacht zij hem toe van d' and're zijde
En antwoordt op de bede die hij slaakt
Dat ze in 't geheim dier wondre plaats hem wijde:

"Dit water" zingt ze, "is wat der ziele geeft
"'t Geen zij omlaag vergeefs 't gediert benijdde,
"'t Geen nog omhoog voor zaalgen waarde heeft:

"'t Verleent zoowel vergetelheid van zonde
"Als heugnis van wat vrooms werd nagestreefd!
"Verzel me, opdat mijn zang u meer verkonde,"

En nieuwe Lea heft ze een lofpsalm aan
En Dante ziet in de onvergeetbre stonde
De Heilge Kerk den weg der zege gaan!

Triomf die hem geduid werd door Mathilde,
Waarbij Virgiel verbaasd van ver mogt staan
Maar vuurge vreugd des christens borst doortrilde,

De vleuglen reppende op profeten wijz'!
Vergeef het hem, zoo ze iedren wensch niet stilde,
Zoo nog hij bad: "dat de and're Rachel rijz'!" -

"Gezegend zij die komt in naam des Heeren!"
Al zweeft hij om in 't aardsche paradijs,
Eerst bij dien zang is 't lieflijkste der sfeeren!

Er ruischt, er riekt een regen van gebloemt;-
"Laat handenvol van lelies haar vereeren,
"Strooit uit al wat op purpren verwen roemt!"-

Ons oog kan lang den gloed der zon verdragen
Als ze uit den dauw in 't Oost omsluijerd doemt
En 't Westen slechts weerschittert van het dagen:

Zoo durft ook hij, door bloesemwolk gedekt,
Den blijden blik aan deez' verschijning wagen
Die eensklaps heel zijn harte tot zich trekt!

Een sneeuwwit floers omslingerd van olijven
Verheelt een vrouw die 't zoet verleden wekt,
Wat ziet hij om waar toch Virgiel mogt blijven?

"'t Herleven voele ik van de' alouden gloed!"
Zoo juicht hij tot zijne oogen vochtig drijven
Van smarte dat die trouwe is weggespoed!

"Ween, Dante! niet, dewijl hij blijkt verzwonden
"Weerhoud nog nu, weerhoud dien tranenvloed;
"'t Wordt schreijenstijd weldra om andre wonden,"

Háár stemme is 't, die hem grieft gelijk een pijl
Door heugnis hoe zijn trouw hij heeft geschonden!
En toch verzoenen zij! — ach! in een stijl

Voor wien slechts hij de veder wist te vinden!

XI

Schipbreukeling weêrsta de veege een wijl,
Op 't zwalpend hout, 't ontboeid geraas der winden,

Hij worstelt maar tot zee op zee zich stort,
Als gieren die elkaêr om buit verslinden,
En 't schuim hem mist daar 't ziedende effen wordt!

Op eens den schoot der golven ingegleden
Streed hij den strijd, den bangen doodstrijd, kort,
Hoe bitter in dat opzien zij geleden;

Gedachten toch zijn vlugger dan het licht
En onze ziel stort wenschen, klagten, beden
In de eigen vlaag waarvoor het ligchaam zwicht!

Hij zag zijn ga zoo als ze op 't strand hem beidde,
Hij droomde zich den glimlach van zijn wicht
Niet meer zoo pril als toen 't onnoozel schreide;

Visioensgewijs ging 't leven hem voorbij,
Elk luchtkasteel waarmeê zijn hoop zich vleide,
Hoe bloedde 't hart! - Hoe rustig sluimert hij

Schoon de oceaan niet weet wat rust mag heeten!
Hij ging van 't leed eens langen levens vrij,
Ons foltrend, bij den bouwval neêrgezeten

Van ons geluk: de wezenlooze blik
Die zelfs niet poogt het wreed verlies te meten, -
De korte slaap gestoord door killen schrik,

Zich de ijdelheid bewust der zoete droomen, -
De weêrzin die, schoon 't al wat aêmt verkwikk'
Ons aangrijpt als wij 't wreede licht zien komen, -

De lange dag, die eindeloos zich rekt
Of taak bij taak ook werd ter hand genomen
Daar geene in ons weêr nieuwe krachten wekt, -

De langer nacht, waarin wij luide klagen,
Een fierheid wars, die 's daags de wond bedekt
Schoon ze onverpoosd in 't binnenste blijft knagen!

Hoe blijde wuifde Itaaljes huldegroet,
Als zij den Leeuw van Luxemburg zag dagen,
Dien Caesar op der Alpen kruin te moet!

Hoe stortte zij de schatting aller palmen
Door dal bij dal aan strijdbren Hendriks voet,
Een gulden eeuw voorspellende in haar galmen!

Hem zweefden orde en heur gespelen voor:
De vlijt in de' arm een schoof van volle halmen,
De vreugde omstraald van frisschen bloemengloor;

Geen keizer dien ooit zulk een welkom ruischte
Als 's volks heraut hem wijdde op 't gloriespoor,
Als Dante bragt toen eigen luit hij tuischte

Voor stouter vlugt dan die der Roomsche lier,
Wiens hymne langs Hebreeuwsche harpe bruischte
Op nieuw geblaakt door Godgeheiligd vier:

"Gij die zoo lang uw tranen 't leed liet tolken,
"Itaalje! omkrans al jublend zijn banier,
"De vredezon verdrijft des oorlogs wolken!

"Leg af den rouw, om naar het feest te spoên,
"Uw Caesar komt, gij vorsten en gij volken,
"Geregtigheid maakt weer 't verdorde groen!

"Uit Rome zal zijn schepter rust bedeelen,
"Uit Rome daar zich alle haat verzoen',
"Uit Rome dat de wereldbreuk ziet heelen

"Als zwaard en staf zich kwijten van hun taak
"Door goeden wil der menschheid te bevelen,
"Die de aarde reeds des hemels voorhof maak'!

"O Dag des heils! wiens ochtend ons mag lichten,
"Straal uit langs 't zwerk, tot al wat leeft u smaak'!"
En open gaan voor dat profetisch dichten

De poorten van Milaan; en de ijz'ren kroon
Wat staat ze, als hij er trouw zweert aan zijn pligten,
Het blonde hoofd des fieren konings schoon!

Hoe dwingt zijn wenk partijschap tot verdwijnen
Of aadling in wedijvrend trouwbetoon:
Geen Guelfen meer, maar ook geen Ghibellijnen,

Zij beide 't kroost van 't eigen vaderland,
Die enkel niet dezelfde zon zien schijnen,
Wier aller hart van éénc liefde brandt!

Te zaam gesneld van wederzijdsche reede
Reikt Oost en West elkaêr de broederhand,
't Verzoeningsfeest dooft iedren vonk van veede!

Toch zwerven in dier gasten weidsche drom
Als de' afgezant hij zoekt der schoonste stede,
Helaas! vergeefs des konings blikken om:

"Florence mart haar hulde mij te brengen!
"Wat ducht ze toch?" Een spotziek lachje glom:
"De vrijheid vreest haar vleugelpracht te zengen

"In 't hooge licht van uwen adelaar;" -
"O dorperheid!" zegt Hendrik, "of 't gehengen
"Van burgerkrijg het wit der vrijheid waar!

"Wie maakt zich op dat haar begoochling wijke?"
Met éénen kreet rijst heel die bonte schaar.
"Dat Zwarte en Witte om 't zeerste trouw mij blijke,

"Dat weder in de keizerlijke kroon
"Ze als flonkerbag van 't helderst water prijke?
"U, dappren! strekk' haar later dank ten loon!"

Ach! waren hem hun uitgetogen klingen
  Ter kwader uur geestdriftig niet geboôn,
Florence had door 't hart zich laten dringen!

  Bedreigd grijpt zij met mannenmoed het zwaard,
Te fier voor dwang van woeste vreemdelingen
  Die ruw van tong zij scheldt en ros van baard:

Af wijst ze wie tot onderwerping rieden,
  Af slaat zij wat ten storm zich heeft vergaêrd!
Profetisch moog de toorn van Dante zieden

  Geen burger die het oor den balling leent,
Wiens genius 't heldhaftig weêrstand bieden
  Bewondrend smaakt en om den dichter weent:

"Wat zijt ge dus met de eenheid ingenomen,"
  Dus vraagt hij, "dat ge 't beet're vijand meent
"Van 't goede? en waant de vrijheid te zien komen,

  "Uit 's keizers tent? doet de onafhanklijkheid
"U voor den brand van inheemsche eerzucht schromen
  "Ik ducht geen vlam die smetstof loutrend scheidt!" -

"Verzoeker, wijk!" moog Dantes antwoord wezen
  Zijn kling vlamt niet ter slechting van het pleit,
Waar moeders schim, het stille graf ontrezen,

  Op iedren muur zijn aanval af zou slaan;
Hij tart den dood in 't lijdelijke vreezen:
  Zal Hendriks ster zoo vroeg reeds ondergaan?

Ontvoere deze op ruischende aadlaarsschachten
  De wereldkroon aan 't eenzaam Lateraan,
De weerstand wint, dien tooi ten spot, in krachten;

  Itaalje wordt een prooi gelijk verscheurd,
Elke uchtend brengt verijdling van verwachten,
  Elke avond eindt in schaaûw die sombrer treurt!

Zoo heeft zich dan na half een eeuwkringsduister,
  Des Caesars zon in 't Zuiden maar gebeurd
Voor slechts een uur van smetteloozen luister!

  En zwijmt haar glans gestuit op vrijheids rots
Als schiep Florence uit de afschuw van den kluister
  Zich grooter kracht dan die des aardschen gods!

"Ach! hadde ik nooit," dus suiz'len de Maremmen,
  De weeklagt voort des streng gestraften trots,
Waarin 't gezucht des zeewinds schijnt te stemmen,

  "Ach! hadde ik nooit op dezer volken beên,
"Om 't moedig brein in dubble kroon te klemmen,
  "Het eeuwig ijs dier Alpen overschreên!

"Vermetele, die me in den draaikolk waagde,
  "Schoon Habsburgs held te hagchelijk hij scheen,
"Wat bate zou 't geweest zijn zoo ik slaagde?

  "Was ik wel ooit gelukkiger te moê,
"Dan toen het licht door 't eikenloof mij daagde:
  " "Op, Hendrik! op, eer de ever ons ontspoe!"

"Wat jagtveld haalt, Ardennen! bij uw bergen,
"Wat stroom loeg mij zoo frisch als de uwe toe,
"Waar hert of wolf te rap een rid mogt vergen?

"Wat durfde ik in mijn dolle gloriedorst
"De lotgodesse op deze tinnen tergen?
"'t Verpest moeras smoort de' adem in mijn borst.

"Hoor ik daar ginds mijn gemalinne schreijen?
"Doe in mijn groet den laatsten dienst uw vorst...."
Hoe snikt het heir als zij de doodswa' spreïen.

XII

Zoo wreed beschaamd in zijnen stoutsten droom
Laat Dante zich door geene hoop meer vleijen
Uit welk een licht ze ook hartverrassend koom';

Florence viert van bange vrees ontslagen
Op weidsche wijz' der vreugd des volks den toom,
Durft zij gerust zich ook grootmoedig dragen?

Gij mare, die der ballingschap het meldt
Dat enklen 't licht uit deez' hun nacht zal dagen,
Dat huis en hof zij hun weêr open stelt,

Wat straffe toets strekt gij dier arme harte,
Als elk zich vraagt of hem dat welkom geldt,
En 't antwoord zulk een vreugd wekt, zulk een smarte!

Één oudre slechts denkt aan zich zelven niet,
Wie zoo als hij den waan der menigt tartte
Hij wenscht noch ducht dat zij de hand hem biedt;

Toch toornt zijn blik, toch sidderen zijn ving'ren,
Of in dien brief een slang hij van zich stiet,
Zien we eensklaps hem dat blad ter zijde sling'ren:

"Voor hulde hoon!" geeft zijn gevoel zich lucht,
"Van alle schaamt' vervreemde stededwingren!
"Wat droomt gij u van Dante dat genucht?

"Als hadde ik, toen de galm der zegezangen
"'t Gewelf verrukte, in rouw nog om 't gezucht,
"Mijn wapens meê in 't ruim niet opgehangen!

"Als ware ik in uw kerker boef geweest,
"Verlangt ge dat ik bij uwe ommegangen,
"Ik boete doe op 't Sint Joannes feest!"

Wat dooft op eens dien fellen gloed in de oogen?
Wat buigt zoo diep die hooge, slanke leest?
Afwisslend wordt eens dichters hart bewogen,

- Het zuchtje zelf is 't spieglend vocht te sterk, -
Verteederd wil 't geen gramschap meer gedoogen!
Hij zag als knaap zich weder in die kerk!

Och, gun hem dat hij in gedachte er kniele,
En 't stil gebed in hem het wonder werk',
Als wiesch nog eens het sacrament zijn ziele,

Den nieuwen smaad te dragen zijner waard;
Schoon traan bij traan op 't mozaiek er viele
Toch zoude daar ten hemel zijn gestaard!

Hij rijst, en wie dat schandschrift heeft geschreven,
Wie ligt dien last maar blozend heeft aanvaard
Den priester was alreeds 't vergrijp vergeven:

Wat wist hij in zijn celle van de' orkaan,
Die 't hulkjen op de klippen had gedreven,
Waar' hij alleen aan 't roer niet blijven staan?

Wel stokt zijn stift, als zij zoo zachtkens klinken,
- Met heuschen dank ving hij zijn antwoord aan, -
De reeglen die hem vochtig tegenblinken;

"Voort," zegt hij, "voort!" en weigert 't moede hoofd
De weelde een wijl in de open palm te zinken,
"Beschaamd wordt dra, wie des mij zwak gelooft."

Zijn veder vliegt, - de fiere zinnen heffen
Zich met een glans die door geen tijd verdooft,
't Zijn schichten die heur wit ontzielend treffen,

Slechts heldenhand beurt zoo de boog van staal;
En echter blijft dat hooge voorhoofd effen,
Al ligt het heil zijns levens in de schaal!

"Die welkomst biedt dus na drie lustrums lijden,
"Florence aan Dante? een dergelijk onthaal,
"Voor de overmaat van studie en van strijden?

"Te keeren of hij begenadigd werd,
"Door 't snoodst gespuis omringd aan beide zijden?
"Verblijve ver die laagheid van een hart,

"Dat met het merg der wijsbegeert' zich voedde,
"Dat voor het regt een wereld heeft getart,
"Volhardend schoon 't in ballingschap verbloedde!

"Te keeren met een boetesom ter hand
"Of ook die cijns den gruwel kwam ten goede
"Mij aangedaan in onverdiende schand?

"Op dezen weg, mijn vader! doe 'k geen trede!
"Hoe 'k hijgen moog naar 't lieve vaderland,
"Mijn faam, mijne eer kome ongeschonden mede!

"Ziet gij een zulke? Och, wijs uw zoon dien aan,
"En Dante komt met vogelvlugge schrede;
"Maar toeft Florence mij langs kronkelpaên,

"'k Ga nimmermeer Florence weder binnen!
"Wat nood? alom valt immers zon en maan,
"En 't starrenheir zich reijend langs de tinnen,

"Te aanschouwen? Waar op aard kan zich 't gemoed,
"Bespieglend wat voor eeuwig valt te minnen,
"In waarheid niet verlusten zacht en zoet?

"Ook zonder dat mijn glorie prijs ik geve,
"En 's lasters prooi te dwaas mijn liefde boet!
"De smaad des volks is 't niet waarvoor ik beve,

"Maar 'k zou dien waard zijn ging ik smeekling om,
"Langs straten die mijn schimme eens grootsch doorzweve!
"Nog buigt geen last van leed mijn schouders krom,

"Nog vinde ik brood om 's hongers kreet te stillen;
"Doch dreigden me ook gebrek en ouderdom,
"Wat weelde mag in ruil mijns roems ik willen?"

Verona's jeugd vermaakt zich groot en klein,
Als de avondwind 't platanenloof doet trillen,
In 't spelen van de waatren der fontein;

Een ommezien blijft Dante wandlend pozen,
De kijkers van die kleene staan zoo rein,
Wat luchterpaar in lelien en rozen!

Maar 't wichtje neemt de wijk aan moeders knie,
Die 't zacht bestraft, om wat haar zelv' doet blozen.
Toch voelt de schaar zoo kiesch niet. "Zie, ei! zie,

"'t Is Dante, die den weg weet naar de helle,"
Zegt de eene vrouw, "naar lust bezoekt hij die
"Opdat hij ons wie 't lest er kwam vertelle;"

Hij vangt het op, bij 't in de schaduw staan
Zich vleijend dat het kind weêr tot hem snelle, -
"Als zag men," fluistert de andre, "hem niet aan

"Hoe daar de rook 't gezigt zoo donker kleurde;
"Aan 't kroesen is zijn baard in 't vuur gegaan!"
Vermaardheid, daar hij lagchend 't hoofd bij beurde,

Voor wat al leeds gij schaadloos stellen moest,
Als straks hij 't aan Can Grandes disch betreurde,
Dat niet zijn arm hem voedde rap en noest!

Een schuilplaats moog die weidsche woning bieden,
Aan elk wiens haard partijschap heeft verwoest,
En op zijn beurt van zucht naar wrake aan 't zieden

Haar zege 't liefst in vlammen zag weêrkaatst,
Hoe is hij die ontembare oorlogslieden,
Hoe is hij vriend des vredes daar misplaatst!

De wijn gaat rond, der vleijers zangen rijzen;
Verschoont hij zich, wat geeft hem regt op 't laatst
Te weigren om den eerpalm toe te wijzen?

Hij luistren naar die bedelaars om gunst!
Hij 't rijmlen van die tafelschuimers prijzen,
Een wierookwolk die hem zoo walglijk vunst!

Verzuchting als de vroede vrome er slaakte,
Harmonisch in karakter en in kunst,
Toen grove scherts niet slechts den drom vermaakte,

Toen della Scala de ontucht meê genoot,
Wat zegt het dat voorzigtigheid u laakte? .
Alle eedle moed is voor haar maat te groot!

Uit had de waan, de leste die hem vleide,
Dat hier geen vorst 't genie maar hulpe bood,
Dat heilger band zich strenglen zoude om beide!

De wenk hoe hij den meester had mishaagd,
Onthulde hem wat kloof hun zielen scheidde
Wier sympathie de ware vriendschap vraagt.

XIII

"o Zorg voor 't Aardsche! o valsche syllogismen!
"Om wie de ziel te vaak haar vlugt verlaagt:
"De een wijd zich 't regt, en de ander d'aphorismen;

"De vrome dingt naar priesterlijken staf;
"'t Geweld verstrikt het volk in zijn sophismen;
"Aan weeûw en wees neemt roofzucht 't erfdeel af;

"Deez' gaat om winste op zee zijn leven wagen;
"Die zoekt een ambt, schoon 't nooit dan ondank gaf;
"De luiheid rekt door niets te doen haar dagen;

"De lust verkort die, mits hij zwelgend leef;
"Terwijl ik thans van al dat wee ontslagen
"Met Beatrice in hoogen hemel zweef!"

Het pijnenwoud waardoor die woorden klonken,
- Waarvan zoo flaauw een wedergalm ik geef, -
Scheen Dantes blik in 't mijmeren ontzonken:

Het kreupelhout, waaruit hij 't binnenging,
Dat heinde en veer met bloem en bes mogt pronken,
Toen de uchtendmist nog om deez' kruinen hing, -

De stilte, die hij onder 't oud geboomte
Gezeteld dacht, daar hem 't gewelf ontving
En fluks den tred verzachten deed van schroomte, -

Een geur, zoo frisch als slechts de hars er slaakt,
Door veerkracht ons bevrijdende van loomte,
Die 't glijden over naalden weelde maakt, -

Het zoet geluid, dat wijkt om weêr te keeren,
't Gekir der duive op 't nest te vroeg ontwaakt,
Als 't gaaiken nog den kop houdt in de veeren, -

Een koelte, die zijn voorhoofd stralend kust,
Wat lommerscherm de suiz'ling zocht te weren,
Sints ze op de zee gewekt werd uit haar rust, -

Der hagedis verschijnen en verdwijnen,
Hervonklende als de stoornis is gesust
Die de appel stichtte ontvallen aan de pijnen, -

Al wat op 't mos de schemering hem bood
Was weggebleekt tot wisschens toe der lijnen,
Hoe zoet hij ze in heur zachtheid straks genoot.

Een and're nu dan toen, voor tal van jaren,
Hij vaak het feest van 't weidsche hof ontvlood,
Om eenzaam naar den melkweg op te staren;

Of, langs den zoom der middellandsche zee
Te droomen dat het murmlen van die baren,
Melodisch smolt in zijn verliefde beê!

Een and're nu dan die geloovig treurde
Tot lieflijk licht allengs den trans ontgleê,
En straks de verw der hoop het landschap kleurde,

Waaruit een vooglenzwerm, een vlindervlugt,
Een vesperklank zich zoo aandoenlijk beurde,
Als won de kunst haar lauwer in een zucht;

Geheel zijn ziel vervuld van hooger dichten,
Door sfeeren voor wier omvang hij niet ducht,
Daar hem 't geloof van star tot star zal rigten!

Wat voorgevoel dier weelde schonk hem hier,
't Op eens het woud herscheppend morgenlichten,
Die vista schittrend van veelkleurig vier!

Waar ginds het groen, door 't sterker overleenen,
Van wederzijds hoog zwatelenden zwier,
Ten tempelpoort de twijgen mag vereenen,

Daar was 't een wijl zijn phantasie te moê,
Als zag een drom druïden hij verschenen,
Als rustten zij ter offerand zich toe.

Een weêrschijn vangt de dubble reeks van stammen
Des fakkelgloors die naar de houtmijt spoe'
En 't blanke span van stieren biede in vlammen!...

Of thans nog spraak van gruwb're slagting waar',
Of langer 't bloed van geiten, vaarzen, rammen,
De treden mogt bezoedlen van 't altaar!

Zoo menschenziel zich heffen wil ten hoogen,
Dat ze opwaarts dan met de eigen wieken vaar'
Die de ochtend beurt uit de ongekorven bogen:

Het licht vloeit voort met onweerstaanbren drang
En 't lommer, van den goudglans overtogen,
Wedijvert in gegeur als in gezang!

Ravennaas woud! dat hij tot kerk dorst wijden,
Bij 't wandlen door uw hoogen zuilengang,
Altaren ziende in bloesems van weêrszijden,

Als rozenboschje of kamperfoeliedreef
Langs duizend blaên de paarlen neêr liet glijden,
Waarin het licht zoo gaarne vonklen bleef;

Gij, lommer! die de smeltendste der koren,
   Hoe zacht de rei door heil'ge halle zweef,
Beschamen mogt, daar uit uw blanken doren,

   Of 't wieglen langs van uwe acacia,
De nachtegaal zich niet bij wijl deed hooren,
   Zijn dank en lof er beurt hield vroeg en spa;

Ravennaas woud! laat fier uw toppen rijzen,
   Al deinst, al droogt het meir van Adria,
Uw groene kruin mag nimmermeer vergrijzen;

   Ruischt, kroonen! ruischt door wentlende eeuwen heen,
Het wereldrond heeft nog geen dom te wijzen,
   Waar als in u geloofd is en gebeên!

Sints, als haar Heer, van uit den nacht der graven
   Onsterfelijk de Christenheid verscheen,
Om straks in basiliken hooger gaven,

   Dan 's handels god daar spreiden mogt ten toon,
Dan 't regt er ooit bewaakte met zijn staven,
   't Gemoed te biên, der trouwe waardig loon, -

En vroomheid fluks den breeden grondslag delfde
   Voor bogenbouw, niet Hem bestemd ter woon,
Die 't hemelrond zich tot een voetbank welfde,

   Voor trans, waaruit, onzigtbaar ons nabij,
Hij heden, morgen, eindeloos dezelfde
   Elk nieuw geslacht door Zijnen heildoop wij', -

En naast die vont zich vaak een toren beurde
Wier klok weleer de koene burgerij
In 't wapen riep als twist de stad verscheurde,

Maar voortaan boô des vredes dag en nacht,
Aan ied're ziel die hare ellend betreurde
De blijde mare: "er is vergeving!" bragt,-

Sints groet de zon, zij 't wester- of zij 't ooster-
Geen landschap meer dat niet tot tinnewacht,
Het teeken heft in 't lijden ons ten trooster;

Waar ook haar vloed van stralen blinkt in 't zwerk,
Daar beemd aan bosch zich schakelt rijst een klooster,
Uit ied're groep van stulpen stijgt een kerk!

Wat offrental de verre togt durf' vragen
Noch alp noch zee stelt langer 't Noorden perk,
In wedstrijd zich met Zuiderbouw te wagen;

De rijkdom biedt zijn schatten ongevergd,
't Is de armoê lust haar penning bij te dragen,
't Geloof verzet in marmer weer 't gebergt!

Geen siersel moog die logge steen gedoogen
Daar 't grove grein des kunst'naars beitel tergt,
Hoe willig welft hij in de lucht zijn bogen,

Waarom de lent haar kransen schijnt te slaan;
De vrome zin geeft beeldend alvermogen:
Een heilgenschaar bidt uit de nissen aan!

En echter, schoon die templen zijn verrezen,
Wijl 't menschenkroost ze eerst zuchtende ingegaan
Zich straks zoo blijd den heilweg zag gewezen, -

Schoon vaak de dank in tranen overvloot,
Als 't was of Hij wiens trouw de lippen prezen,
De toekomst voor der boete blik ontsloot, -

En de eêlsten van geslachte tot geslachte
Wier harte Hem zijn zoetste bloesems bood
De vleuglen des gemoeds en der gedachte

Verhieven in allengs meer stoute vlugt,
Tot hunne ziel niet maar getroost verwachtte,
Tot zij zich vast mogt baden in genucht, -

En enklen reeds, als hen de bloemfestoenen
Die 't kleurig glas er ophief in de lucht
Bij 't avondrood verlokten tot visioenen,

Een weêrgalm vingen van der englenwijz',
Een hooger beemd dan d'aardschen zagen groenen,
Er zweefden tot in 't hemelsch paradijs, -

Toch is geen heilige in zijn mystisch droomen,
Geen dichter, schoon met Milton's vaart die rijz',
Ooit zoo als Dante in waarheid opgenomen

Waar alles licht in laaijen luister drinkt,
Waar door dien glans slechts hemelhallels stroomen
En wat zich ook bewege stralend blinkt!

Of houdt gij niet, door gulden wolk gedragen,
Waarlangs 't muzijk der heldre sfeeren klinkt,
Op Beatrice als hij den blik geslagen?

Er hoorend wat geen oor ooit heeft gehoord,
Er ziende wat geen oogen immer zagen,
Daar 't eeuwig heil in haar hem 't zoetste gloort?

Ge drijft op de aêm dier onnavolgbre zangen,
Eerst de armoê, straks den ijver, prijzend, voort,
Tot kiezend hoe den Heer gij aan zoudt hangen,

Den palm ge boodt wie biddend heeft geleên,
Vloog niet uw ziel, in harer waard verlangen,
Van 't dwaalgestarnt naar 't empyreum heen!

Het vroom geloof der middeleeuwen straalde,
De rusting af, waar 't leger in verscheen,
Toen 't rijzend West des kluiznaars kreet herhaalde

"'t Is God die 't wil!" tot in het Oosten klonk
En hooger vier Bouillon het hart verstaalde,
Als aardschen moed de kruisbanier ontzonk.

Wat innigheid, zoodra de stad des Heeren,
Der schare, die hem restte, tegenblonk,
En 't woud zich boog, de helmen als de speeren!

"Jeruzalem!" - het heir lag op de kniên, -
Al zouden nooit naar gade en kroost zij keeren,
Dès Heilands graf zal hen verwinnaars zien! -

De middag was 't der zonne die haar lichtte;
Sint Pieter mogt zij de' avondluister biên,
Toen 't jubeljaar de schreden derwaarts rigtte;

Nooit viel de kooi der kudde zoo te kleen,
Als 't ruimste huis 't geen 't christlijk Rome stichtte,
Der wereld die er wegsmolt in gebeên!

Hoe vorst bij vorst zijn nietigheid betreurde,
Als over heel die zee van hoofden heen,
Gods stedevoogd er 't allerheiligst beurde,

En of die glans de menigte herschiep
Een blijder blos de bleeke wangen kleurde,
Dan aardsche weelde op eenig aanschijn riep! -

Haar weerschijn bleef in 't Westen lang nog gloren,
Columbus kiel door 't onbetrouwbre diep
Geleidende om een wereld op te sporen;

Een blinkend graf gelijkt die stille zee,
Het moedigst hart geeft alle hoop verloren,
"Wend om den boeg!" beveelt der manschap beê;

Daar zweeft - daar scheert een vogel 't vlak der waatren,
Daar brengt de golf het bloeijend zeewier meê,
De korf roept: "land!" en alle keelen schaatren;

Laat Ferdinand en Isabelle zaam,
Op Spanjes vlag door 't maagdlijk luchtruim klaatren,
San Salvador wordt 's eilands zoete naam! -

Verdoofd bezweem de flikkring zelfs der kimmen,
Om eensklaps toch bij 't galmen van de faam,
In schooner rijk tot hooger trans te klimmen;

De grenzen uit gewezen aan den tijd,
Werd al wat groots er schitterde in die schimmen
Door poëzij d'onsterflijkheid gewijd!

Geschiednis weeg' de kruistogt in haar schalen,
En de evenaar blijk' met zich zelv' in strijd
Of regts of links het zwaartepunt zal dalen;

De wijsbegeert' schudde om de beêvaart 't hoofd,
Als zij den gloed, dien blik bij blik doet stralen,
Van de aard' maar aardsch een stopplenvuur gelooft;

De menschheid ween' waar op de ontdekkingstogten,
De zucht naar goud de stem van 't regt verdooft,
En de onschuld zich door lust ziet aangevochten;

De middeleeuw heeft voor 't haar schildrend dicht
Om Dantes kruin een lauwerkrans gevlochten,
Zoo blinkend schoon, dat zelfs het oordeel zwicht!

Wat donk're walm 't verschiet omlaag versperre,
Schoon 't loutringsoord het floers maar aarzlend ligt',
Wat zee van glans verblinde op vaste sterre,

In geen gebied dat vinding hem ontsloot,
Is ooit Itaalje, is ooit Florence verre:
Van 't vaderland vervreemdt ons zelfs geen dood!

Een ijdle droom zij 't uitzigt dat hem vleide,
Als toefde maar der vrede morgenrood
't Gezegend uur dat d'aardsche magten scheidde:

Den Keizer 't rijk, den Paus der zielen hoê,
Toch schittert in zijn ideaal van beide,
De hoogste wensch een vrijen volks ons toe!

Vernieuwing zoo des hemels als der aarde,
Vernieuwing die op d'aêm der zangen spoe',
Was 't wit waarvoor zijn togten hij aanvaardde:

Geen zegekreet als hij die roemrijk endt,
Een weêrgalm slechts van wat de Heer verklaarde:
"Voor eeuwig leeft wie Gode in waarheid kent!"

XIV

Francesco van Assisi mogt zijn blikken,
  Uit Siena naar Portiuncula gewend,
In 't uiterst uur aan Gods genaê verkwikken;

  Het veêge lijf opbeurend van de baar,
Bedwong zijn wenk 't hartstogtelijke snikken,
  Der om hem heen gegroepte jongrenschaar;

Ter zegening hief hij de ontvleeschde handen,
  Doornageld of hij meê gekruisigd waar,
Naar 't oord waar hij zijn liefde voelde ontbranden:

  Het klooster dat hij de orde had gesticht,
Die stulp en kluis, tot in de verste landen,
  Weêrstralen deed van evangelie-licht!

"Vaartwel!" riep hij die hem zoo dierbre bogen,
  Er rolde een traan langs 't uitgeteerd gezigt,
En zachtkens klonk 't: "In stede van vermogen

  "Vermake ik u de zorge voor mijn ga',
"Hebbe elk haar lief als de appel van zijn oogen,
  "In de armoê late ik Christi weeuw u na!"

Toen liet het hoofd op 't schamel kleed hij zinken,
  Dier deemoed nog te kostelijk een wa'
Al zag 't geloof zijn heilge wonden blinken;

Was 't wonder dat in d'avondzonneschijn,
De leeuwrik rees, en 't lied zoo blij mogt klinken,
Of 't ochtend den verscheidende moest zijn?

En bleek een weelde als deze ook U beschoren,
Gij, waar ge zwierft, in 't harte Florentijn?
Wiens blikken soms de zoete hoop deed gloren,

Dat wreedheid eens wegsmeltende in berouw,
De legersteê waar 't knaapje op werd geboren,
Ten stervensspond den grijsaard gunnen zou!

"Zoo ooit 't gedicht, waar aarde en hemel beide,
"De hand toe bood, voor mijn miskende trouw
"Een zegebaan ter wederkomst bereidde;

"Zoo uit die kooi, waarin als lam ik sliep,
"Geen wolfsgehuil als toen mij wakker schreide,
"Geen haat'rental me op nieuw te wapen riep:

"Hoe zou 'k in schaâuw van Sint Joännes transen,
"De vont nabij, die zuivrend mij herschiep,
"'t Verzilverd hoofd met lauwerloof me omkransen!"

Dus zongt ge, als bleef u uit eens ballings mist,
In blaauwe lucht, van veer die koepel glansen,
Tot ge in den vreemde uw dood aanstaande wist!

Verzoend met God gaf u de kerk haar zegen,
Al bloosdet ge om wat bitters ge in den twist,
Wat wreeds gij in 't verwenschen hadt gelegen, -

Een drift uw zaak, de heilge zaak onwaard, -
En zaagt om u slechts blikken u genegen,
Bedroefd, verrukt door zulk een hemelvaart!

Ravenna, trotsch zijn byzantijnsche muren,
Om 't licht dat van u uitging aangestaard,
Benijd te zien door d'eêlsten van zijn buren,

Ravenna bragt u in een vriendendrom,
Een hulde toe, welks heugenis zal duren,
Al stortte in puin dier hofzaal welfsel om;

En toch, wat jeugd daar van bewondring gloeide,
En toch, wat smart daar beefde in ouderdom,
Schoon Guido zich de traan die hem ontvloeide,

Niet schaamde toen de heerschersknie hij boog,
't Was of die dank van vorst noch volk u boeide;
Vernaamt ge al vast een welkom van omhoog?

Een broedrenpaar trad met hun zuster nader,
Wier lief gelaat het doodsbleek overtoog,
En hieven aan uw hoofdeneind te gader, -

Zij 't eerst der drie, - de handen naar u heen,
En snikten 't uit: "uw jongsten zegen, vader!"
Daar trilden u van deerenis de leên!

Aan Gemma dacht ge en 't kroost door haar geschonken ,
De bruid, die schoon uw ring benijdbaar scheen,
Voor 't leven er aan 't leed door werd geklonken;

De vrouwe, wie, verweduwd door uw ban ,
Bij 't weezental den moed niet was ontzonken ,
Die iedren zoon mogt vormen tot een man!

Gij hadt haar trouw niet in uw dicht gehuldigd;
Uw zangster zweeg in 't Paradijs er van;
Wat plaats der eere een gade schijnt verschuldigd,

Die offer van haar moederliefde stierf,
En 't loon voor zorg, zoo zwaar vermenigvuldigd,
Op aarde niet, die 't slechts omhoog verwierf!

Gij hadt-maar schoon we ons onbevredigd toonen,
Dat ze allen lof om d'eerste liefde dierf,
Laaghartig wie des haar gedachtnis hoonen,

Ligtvaardig wie 't als koelheid u verwijt ,
Verscheiden als voor dichterlijke kroonen,
't Gebloemte wast naar de' aard van volk en tijd:

Het uwe bloeide in sfeer van idealen,
Het onze kweekt uit werklijkheid de vlijt,
En bleeker zien we allengs zijn kleuren stralen....

Aan Gemma dacht ge, en zegendet uw kroost,
De hand blijft langst op 't hoofd der dochter dralen
Die, Beatrice, om haren naam niet bloost!

Volzoete klank! waarbij 't u is te moede,
Of reeds uw ga daarboven werd vertroost,
Of gij haar zaagt in uwer Heil'ge hoede!

Helaas! waarom trekt weder de aarde u aan,
Volkomen nog van dichterlijken bloede,
Elke' indruk prijs als de' eerste lenteblaên!

"Gedenk, mijn kind! gedenk me in den gebede,"
Zoo kust gij haar, en, stervende onvoldaan,
Deelt de afscheidskreet uw zielsgeheim ons mede:

"'t Stiefmoederlijk Florence stiet mij uit!"

"'t Stiefmoederlijk!" - Zie, Dante! zie de stede,
Waar zij zoo blijd 't aeloud te huis ontsluit,

Waar zij zoo fier verrast door nieuwe wijken,
Alom gelijkt ze een zedig-zoete bruid,
Gelukkigst met haar bruigoms gaaf te prijken!

Een zweem van vocht omhuift dat oogenpaar,
't Geen aller blik een tweelingstar zou blijken,
Als 't scheemren van dien dank niet schooner waar',

Het "welkom!" wil zij brengen diep bewogen,
Maar 't opzien wordt den langen wimpers zwaar,
't Zijn tranen, - wie dan gij die ze af moogt droogen? -

"'t Stiefmoederlijk!" - Hoor, Dante! hoor dien zang,
De reeglen dichts, waar die trofeên op bogen,
De stilte fluks gebiedende in 't gedrang,

Melodisch van der schare lippen vloeijen;
Hij was hun troost zeshonderd jaren lang,
Hun hope, ondanks 't maar wisselen van boeijen:

Een schat der jeugd van elk geslacht vermaakt,
Of onder de asch de vonk mogt blijven gloeijen,
Van 't edelst vuur dat menschenharten blaakt, -

Een wondrer kracht dan school in 't diêr gebeente
Door geene krankte ooit vruchtloos aangeraakt,
Geknield voor San Francesco's grafgesteente, -

Eene op dit feest vervulde profecy:
"De vrijheid daagt uit de éénheid der gemeente!" -
En wie toch zong die blijmaar, wie dan gij?

XV

Op 't ruime plein voor 't feest de reien schikkend,
  Verrast de schare ons door een phantazy,
Niet louter zich aan 't schoon verschiet verkwikkend;

  Neen, stout genoeg zelv' vleuglen uit te slaan: -
Een grijskop, strak naar Santa Croce blikkend,
  Geeft mijmrend naauw den toon der stemming aan:

"Florence vroeg in de ochtendschemeringen,
  "Dien grooten doôn hun zegen voor haar vaan!"
Of, even als een vonk de mijn doet springen,

  Staat bij dat woord wat hem omringt in gloed;
"Zoo op haar beê de zerken opengingen,"
  Vernemen wij, in forschen klankenvloed, -

"Heeft Machiavelli wis het warmst van allen,
  "Het kwijten dier aeloude schuld begroet;
"Ook hem zijn lot en laster hard gevallen,

  "Ondankbren, als wij immer zijn geweest!" -
Het voegt geen gast het: bravo! te doen schallen,
  Als bij den vreemd zich 't volk de les dus leest,

Maar mag hij 't niet bewondren, niet benijden? -
  "En zeker vroeg," - dus tuigt een blijder geest,
Die 't lokkig haar, dat hem ter wederzijden

Om 't voorhoofd golft, doet stuiven van 't gelaat,
Of 't laaije licht eens bliks ons toe moest glijden,
Wiens donk're gloed de kunstnaarsziel verraadt;-

"En zeker vroeg, zijn marmren tombe ontstegen,
"Waarop in rouw de trits van kunsten staat, -
"Wie meest der drie onze' Angiolo genegen? -

"De grijsaard waar 't verzwakte nageslacht,
"Zijn hamer en zijn beitel heeft gelegen?
"Om ijlings ons, met de oude wonderkracht,

"Den held des dags verwinnaar uit te houwen,
"Naast David die des reuzen komst verwacht."
Daar dag aan dag zij 't meesterstuk aanschouwen,

Vraagt ieder zich wie van 't genieënpaar,
't Welsprekendst wordt gevierd door dat vertrouwen?
Een dichteres verrast de mannenschaar:

"Hoe zangrig ook Florence hem mogt wekken,
"'t Verrijzen viel Alfieri," zegt zij, "zwaar,
"Hij die voor goed ter rust zich dacht te strekken,

"De wereld en zijn eigen driften moê!
"Toch schijnt de wolk te wijken van zijn trekken,
"En 't is me als klinkt zijn schorre stemme ons toe:

" "Itaalje, dat in 't juk der tirannije,
" "Het geeslen zich getroostte van de roe',
" "Verhief zich, zingt ge, en werd 't vereende en vrije!

" "Itaalje wenscht mijn zegen voor haar feest!
" "Het wordt me of ik de levenden benije,
" "Hoe looden last me 't leven zij geweest!" "

Een omziens pauze, ofschoon de blikken stralen;
Wat mompelt daar de grijskop schier bedeesd?
Wat vrage durft slechts haaprend hij herhalen:

"En Galilei?" klinkt ze, - ook deze vond,
De laatste ruste in Santa Croce. - Dralen,
Alle and'ren, hoort! het baardelooze blond

Geeft antwoord: "Schrik deed hem de tong verstijven,
"Zoodra: "Toch draait ze!" op ban en boeijen stond,
"Geen zegen als de zijne zou beklijven!" -

"Spreek, jongen!" roept onze oude, "niet zoo stout!" -
"Of gij" lacht deze, "of gij te huis zoudt blijven,
"Als 't land ons riep, al werden we er om koud!" -

Verbaast het u dat schoon me aan de Arnoboorden,
De schaduw streelt in 't geurge oranjewoud,
Gij me over brengt naar 't neevlenrijk van 't Noorden,

Gij, Santa Croce! in pantheon verkeerd,
Sints deez' trofeên uw strenge lijnen stoorden,
Sints gij het volk 't genie waarderen leert?

Westminster zag, als gij, zijn kloostergangen,
Waarin een rust vergeefs in 't stof begeerd
Der kwijning blos tintte op de bleeke wangen,

Niet slechts versierd, - het zag de lage kluis,
Vroome Edwards wijk, zoo dikwerf hij van 't prangen
Der kroon vermoeid, blootshoofds er bad bij 't kruis

Niet enkel door een weidscher bouw herscheppen; -
Ontwikkling dorst van uit het bedehuis,
Ook and're dan gewijde schachten reppen:

Doen vaderland en vrijheid elks gemoed,
Zoo klonk haar kreet, de wieken 't vierigst kleppen
Tot voor 't altaar beziel' de dubble gloed!

Sints vlecht Brittanje er haar doorluchtste namen,
Om 't zeerst vermaard in 't veld en op den vloed,
Verwinnaars uit welk strijdperk dat zij kwamen,

Gelauwerd om hun gaven of hun deugd,
Ter glorie niet van hare lokken zamen,
Ten prikkel: maak deez' plaatse u waard, o jeugd!

Maar blonk zij zelve in vrijheids vollen luister,
Alom weêrkaatst door weeldes zoet geneugt,
Toen ze elk talent dus opbeurde uit den duister,

Gij, arm Itaalje! deedt uw dooden regt,
Het fiere hoofd gebogen in den kluister,
Door buur bij buur u beurtlings aangelegd;

Te grooter uw verdienste in die verdrukking!
  Schoon 't martlaarschap wie opstond was voorzegd,
Ter worstling reest ge, in heilige verrukking;

  Wat hooger lof dan dat eeuw uit eeuw in,
Ge wiest in moed, met iedere mislukking,
  Den dood getroost op 't einde als bij 't begin!

Te vierger dus ons bidden voor uw slagen,
  Waar op uw erf de toren of de tin,
Nog vreemde vlag onwillig heeft te dragen,

  Waar broedren, eens aan de eigen borst gezoogd,
In 't zoete *si* zoo bitter zich beklagen,
  Dat staatszucht hun vereening niet gedoogt!

Ach, waar van ons de drietand niet geweken,
  Hoe zou de Leeuw, wiens klaauw op 't Zwaard nog boogt,
Den Leeuw met 't Boek dezelfde zijn gebleken,

  Die, hem ter hulp gedaagd op 't verre strand,
De wereld van 't Gemeenebest deed spreken,
  Dat glorie koos voor ruste van 't Bestand!

De Ruyters graf, voor 't oog des volks verborgen,
  Leert niemand meer dat liefde voor zijn land
Ook d'armsten knaap onsterflijke eer blijft borgen;

  Het leege koor noch 't leeg kapellental
Draagt heugnisblijk van Hollands vrijheidsmorgen,
  Wiens wederga geene eeuw aanschouwen zal!...

XVI

Er zweefde een stoet van and're erinneringen,
  Den optogt voor, in 't jublend toongeschal;
't Was groep bij groep, terwijl zij ommegingen,

  Langs 't wederzijds zich beurend groen der baan,
Of d'eêlsten uit den voortijd hen ontvingen:
  Al wat den storm der eeuwen mogt weêrstaan,

Het huis, 't paleis, de kerk uit Dantes tijden,
  't Bood schrift of schets zijn deugd vermeldende aan,
Het plein, dat hem vergeefsch zich 't volk zag wijden!

  De plek, met smarte in 't eeuwig dicht genoemd,
Het grijs gesteent, getuige van zijn lijden,
  't Streefde alles naar verzoening door gebloemt! -

Als werd de stad een halle der historie,
  In wie alleen de waarheid prijst en doemt,
Verkondde zij haar gruwel en zijn glorie;

  Op 't innigst sprak 't haar louterend berouw,
Waar hij den krans, beloofd aan zijn victorie,
  Zich nimmer om den schedel winden zou:

Haar vroegren trots verloochnend voor de deuren,
  Die 't Sint Joännes toegewijd gebouw,
Ter hoogte van der wereld wondren beuren,

Las daar de drom, in kort en kernig schrift,
Een hulde die tot juichen riep uit treuren,
En schier verdiende op 't brons te zijn gegrift!

Als of, wanneer Ghiberti werd herboren, -
- Wat mindre hand dorst grijpen naar zijn stift? -
Geen nieuwe poort waar voor deez' stof verkoren,

Haar taaflen niet het weêrgaloos verhaal,
Des leeds, des lofs van Dante deden gloren,
Twee eeuwen zich weerspieglende in metaal! -

"Florence mogt alleen zijn krans niet vlechten,"
Dus zong de schaar, "de witte lelie straal'
"Vrij reinst en hoogst, wij zustersteden hechten

"Meê blad en bloem in de italiaansche kroon,
"Den strijder voor der menschheid hoogste regten,
"Den dichter der beschaving aangeboôn!" -

Was 't louter wijl zijn lied haar hart vervulde,
Dat blijk bij blijk van sints geschapen schoon,
Een nieuw bewijs zijns invloeds haar onthulde?

Vraag 't iedre kunst en elke tuigt om 't zeerst:
De balling dien de wereld nergens duldde,
Hij heeft zijn tijd, hij 't nageslacht beheerscht! -

"'t Verheevne bragt hij binnen ons vermogen,"
Riep Giotto's Campanile luidst en veerst;
En Brunelleschi bleek hem nagevlogen

In 't blaauwe ruim, toen hij de zuilenrij,
Des hoogen doms beschaamde in koepelbogen
Als 't luchtgewelf van alle steunsel vrij'! -

Daar ging de stoet der Medici gebouwen,
Het scholental van smaak en stijl voorbij,
Die Raphaël den schepter toevertrouwen;

En geen die vroeg wat hem dien waardig maakt:
Herleefde in zijn gezegendste aller vrouwen,
Niet 't ideaal dat Dante heeft geblaakt?

Muzijk van veer'! - der schare blikken tolken
Het welkom nieuws dat de optogt 't plein genaakt
Met de open zin der zuidelijke volken,

Een geestdrift die hun feest meer feestlijks geeft
Dan 't gulden blaauw waar langs geen zweem van wolken,
Dan 't wimplental dat van deez' masten zweeft; -

Al nader komt het wappren der banieren,
Waarop het dicht der middeleeuwen leeft,
Ironisch ons beschamend door de dieren, -

Al nader komt de breede mannenschaar,
Een achtbaarheid bewarende in manieren,
Of de open markt eens vorsten halle waar'! -

Wiens aêm volstaat dat hij de rij van steden,
Wie 't vreemde juk hier vroeger dubbel zwaar
De schoudren drukte om 't glorierijk verleden,

Dat iedre ster van dezen trans hij noem?
Geene enkle faalt! in 't onafhanklijk heden,
Wedijvrende uit naar nieuwen eendragtsroem! -

Itaalje dreigt hare armoê zich te schamen:
Europa bragt der schoone lettren bloem,
In gindsche groep ten sier des dags hier zamen,

En zedig slechts stelt zij haar priest'ren voor,
Maar gast bij gast zijn 't welbekende namen,
Vast toegejucht in aller kennis koor! -

Der pers een plaatse! Als had zij die te vragen,
Als won Cavour door haar niet 's werelds oor,
Het woord dat licht uit iedren nacht doet dagen,

De magt wel vaak maar steeds vergeefs misbruikt,
Daar 't morgen, mogt de logen heden slagen,
Daar 't morgen dien, weêr stralen schietend, fnuikt! -

Ristori komt! Sprei 't geurigste der loovren,
Reik d'eêlste roos die in uw gaarde ontluikt,
Der kunstnares, wier blikken ons betoovren,

Wier stem zoo 't reinste als ruwste hart gebiedt,
Die mogt ze alreeds ons halfrond zich veroovren,
Ook 't nieuwe dra aan hare voeten ziet!

Toch zou haar hier elk eereblijk doen blozen;
Staat daar omhuld het beeld des meesters niet?
Voor zulk een lier gaan mom en dolk en broozen

Eerbiedig schuil! Te regt heeft aan zijn voet
Haar luistrend oor al vroeg een plaats gekozen,
Verbaast u nog haar heerschen op 't gemoed? -

Een sombre stilte als rouwdraagt heel de schare,
Een handgeklap dat de aarde daav'ren doet!
"Venetie naakt!" En door dat woord verklare

Zich d'ommekeer: gij ziet het, floers omhuift
Der uitgeweeknen standert. Maar nu stare,
Uw blik als aller op ten trans. Er wuift

Een bonte rei van vlaggen; doch daar boven,
Van hoogen mast de wieken beurend, stuift
Sanct Marci Leeuw ter zege!... Wij gelooven

Zoo willig wat wij wenschen! Is het vremd,
Dat zich de hoop der jonkheid niet laat dooven?
Dat zelfs het hart der grijsheid er in stemt? -

"Heil, Rome! heil." Naar 't wapen, een wolvinne,
Waar zuigend zich het tweelingpaar aan klemt,
Wijst hand bij hand. Toch daagt van gindsche tinne,

Geen Mars ter hulp, - en bij de braafsten geldt,
Niet de aanspraak slechts dat d' eenheid overwinne,
Ook d' afkeer die te danken aan 't geweld!

Verdient misschien een zwakheid mededoogen,
Die zoo veel prijs op aardschen luister stelt,
Of deez' den glans des hemels kon verhoogen,

Regt heeft het, regt op elks eerbiedenis,
't Vertrouwen dat aan 't louter zeedlijk pogen
Alleen de zege in 't eind gewaarborgd is!

Wat juichtet gij, wijl haast zeshonderd jaren
Vervlogen, sints van 't vroomste hart gewis,
Hier Dantes geest u de' oorlog dorst verklaren,

Arm Rome! dat in tweeërlei gezag,
Zoolang vergeefs het strijdige woudt paren?
Al zwaarder valt u 't worstlen dag aan dag!

O achtbaar hoofd! besneeuwd met dunne vlokken,
't Geen wel de last der driekroon buigen mag,
Gedurig als ge uw zetel voeldet schokken;

Hoe week van u de vaderlandsche geest,
Daar vreemde wacht op 't Vaticaan getrokken,
Voor eigen volk ten schild u is geweest!

O kloek vernuft! dat in der menschen harten,
Als legden ze u hun roersels open, leest,
En toch den toorn der heerschzucht niet dorst tarten

Die vergde dat ge een staatsgreep zeegnen zoudt;
Wat hebt gij, prooi der foltrendste onzer smarten,
Uw stille cel al zelfverwijt vertrouwd!

O Pius! dien we om tal van deugden eeren,
  Op Petri stoel schaars dus vereend aanschouwd,
Den stugste zou uw zielvol oog bekeeren,

  Wanneer gij, met den herdersstaf vernoegd,
Niet 's werelds glans, maar slechts den wensch des Heeren,
  Geloof en hope en meer nog liefde vroegt!... -

't Gejuich houdt op: Florence kwam! - En leste,
  Maar liefste zoo ge om Dante rouwe droegt,
Ontwaart gij haar, die al wat d'aarde restte

  Van zijn gedaante in marmren graf besloot
En zelfs voor 't feest die asch niet gaf ten beste,
  Ravenna trouw in leven en in dood! -

De trommen slaan, de krijgsklaroenen spelen,
  's Lands vaandel rolt Savoijes kruis ons bloot,
Het "leve!" klinkt uit honderd duizend kelen,

  Het luchtruim door, - Itaalje's koning kwijt,
Niet enkel door in 't lief en leed te deelen
  Des volks zich trouw van d'eischen van zijn tijd,

Hij wijst terug wie voor zijn komst hem vleide:
  "'t Is Dante die mijn gulden degen wijdt!"
En geeft het sein dat liefde smachtend beidde!

XVII

"Ach, dienstbre Italje! ach, somber huis der smart!
"Schip zonder loods, die 't in het noodweêr leidde!
"Vorstin der volken, die boeleerster werd!"

Dus sprekend heeft hem Pazzi uitgehouwen,
En niemand vall' des kunstnaars keuze hard
Dien laaijen toorn het volk te doen aanschouwen:

Of 't stof hij schudt van weêr gebeurden voet,
Of 't kleed ter reis hij schort in breede vouwen,
Of de adelaar het opvaartsein vermoedt,

Herschiep hij hem - en huivrend hooren allen,
Ten keerklank op hun blijden welkomstgroet,
Den donder van zijne invective schallen;

Doch heilzaam is dat omziens kille schrik!
Weêr schild en speer der hem zoo dierbre wallen,
Bezielt hij hun in 't eigen oogenblik

Ten duren eed zich zijner waard te toonen,
Wat over hen de toekomst ook beschikt
In de ijverzucht der keizerlijke kroonen!

Er stijge een sein langs 't vlak der leege zee,
Die blonk van pracht, als weeldrigste der schoonen,
Zoo vaak de ring des Dogen hand ontgleê;

En 't Lido zal de nieuwe vloot zien rijzen,
  Getroost voert ze ook geene overwinning meê,
Het gloriespoor in d' eersten slag te wijzen; -

  Er klinke een kreet van uit de wereldstad,
In wie weleer 't verstijvend hart des grijzen,
  De laatste vonk voor vrijheid over had;

En 't jonge heir zal 't op haar heuvlen staven,
  Dat zijn gemoed den Heiland niet vergat,
Schoon 't weigren dorst in priesterjuk te draven; -

  "Een kans!" weêrgalmt het om ons, "bloemgestrooi,
"Noch handgeklap, wat wij hem heden gaven,
  "Die eff'nen op 't gefronsd gelaat geen plooi:

"Onze eenheid was zijn liefste, laatste bede,
  "Een kans, dat strijd of schikking die voltooi!
"Eerst dan schenkt hij zijn zegen aan de stede,

  "Een kans!"

Als vond die vaderlandsche zucht
Den borg voor haar bevrediging alreede,
  Verheffen zich, tot steigerende vlugt,

De wieken van de hymne. Forsche klanken
  Ontvoeren haar den druk der lagre lucht;
Ter sfeer, waarin het bidden wijkt voor danken,

Is ze opgezweefd; meestresse van 't gemoed,
Verrassen haar geen dichterlijke spranken,
Of ijlings zet ze 't gansche harte in gloed:

Ter slinke zien wij uit des voortijds kimmen,
Wie Dantes dicht weleer een jongrenstoet
Hier duiden mogt langs 't goud dier transen klimmen, -

Verwondert ge u dat ge in Boccaccio,
Den leidsman groet der eerbiedwaarde schimmen?
Al duldt uw ernst zijn schalke scherts maar noo',

Al prees zijn luit de minne 't zoet van 't leven,
Geen vrees dat hem de zeed'lijkheid ontvloo',
Schoon hij zijn tijd den spiegel durfde geven; -

Uit stad bij stad verschenen wast de schaar,
Die de ooren naar den zanger hield geheven,
Haar genius van haardstede en altaar! -

Hoe zedig zweeft Petrarca daar ten hoogen,
Haast wenschend dat hij ongelauwerd waar'
Wijl 's meesters kruin op 't siersel niet mogt bogen;

En zeker was 't zijn zangster eers genoeg
Dat vaak de jeugd met de eigen geestdrift de oogen
Op Laura als op Beatrice sloeg! -

Hem volgt de roem dier ongelijkbre dagen,
Toen geene kunst vergeefs hier meesters vroeg,
Wier stoute vlugt den wedstrijd durfde wagen,

Met al wat schoons uit d'oudheid overbleef,
En 't stift, 't penseel, de beitel mogten slagen,
Of 's menschen geest een hooger baan beschreef!

Op elk gebied vlocht weêr een trits saizoenen,
Gelijk weleer in paradijsche dreef,
Terzelfder stond haar gaven tot festoenen:

Niet enkel heerschte alom de zomergloor,
De rijpe vrucht blonk tevens 't lentegroenen,
De bloesemsneeuw het donker herfstloof door; -

Er ruischt een lied bij 't rijzen van dien luister!
Maar beide gaan voor gindsche schim te loor, -
Zoo droef te moê verneemt zij 't niet, al suist er

Een diep gezucht om wat zij heeft geleên, -
Schoon hart bij hart: "Savonarola!" fluister,
Stil spoedt zij, stil naar Buonarroti heen.

Hoe somber zegt ze: "Ik liet u jongling achter,
"'k Vind grijze u weêr, met staf en kroon te vreên,
"In 't rijk der kunst u toebedeeld! Gedacht er

"Uw ziele ooit bij, hoe vaak het schoon verzocht?" -
Daar zwijgt ze een wijl, - daar weeklaagt zij, maar zachter
Of haar een vloed van tranen overmogt:

"Florence! die mij liever waart dan 't leven
"Wat hebt ge duur den ijdlen glans gekocht
"Voor 't heilig licht, waarin ik u zag zweven!

"Vroom wenschte ik u en door die vroomheid vrij,
"Waartoe uw hart der wereld weêr gegeven?
"Een speelbal dra van dubble slavernij!"

't Gebogen hoofd op nieuw ten meester rigtend,
Herneemt de schimme in onheils-profecy:
"Beklaagbre! die al schildrend, bootsend, dichtend,

"In elken vorm altijd van d'aard maar aardsch,
"En 't streelend staag verkiezend boven 't stichtend,
"De zielen dacht te voeren hemelwaarts,

"Hoe ziet ge u op den grooten Dag bedrogen!"
Er schudt geen lok des zilverwitten baards,
Er trilt geen haar der breede wenkbraauwbogen,

Er vliegt geen vonk van drift de blikken uit,
Des grijsaards die 't verwijten bleef gedoogen,
Die zelfs 't gemor van vriend en volgling stuit!

Herrijzen hem nog eens zijn lentejaren,
Toen 't ruim des Doms vaak te eng was voor 't geluid,
Dat harten schokte als 't stormgeloei de baren,

Tot straks de schaar, die op de knieën gleed,
Het spieglend vlak der zee mogt evenaren,
Wanneer die stem haar "*Pace!*" troosten deed?

Of breekt op nieuw van meêgevoel zijn harte,
Aanschouwt hij weêr die vlammen hoog en breed,
Waar uit de blik des martelaars niet tartte,

Waarin geen bleek der vrees, geen rood der schaamt',
Waarin de lach der zielsrust 't won van smarte?
"Wie was ik," zegt hij, "dat tot mij ge kwaamt,

"Gij, heilge! die voor zwakke stervelingen,
"Den maatstaf van der englen deugden naamt,
"Als viel omlaag reeds 't hallel rein te zingen!

"Vergeef mij God wat zondigs ik bestond;
"Doch dat ik niet slechts in verloocheningen,
"In bede en boete alleen het middel vond,

"Voor 's levens gaaf den Gever dank te toonen,
"Dat, vader! doen alom mijn werken kond,
"Dat, vader! pleit vergeven noch verschoonen!

"Waarom toch bleef in ons gemoed en geest,
"Trots val en straf, de telg des hemels wonen,
"Verkondigend Wiens beeld we zijn geweest,

"Waarom zou nog de scheppingszucht ons blaken
"Als zij, voor wier verleidingskracht gij vreest,
"Haar taak niet vond in vormen en volmaken?

"Opregte kunst viert onzen zin voor vreugd
"Alleen wanneer het lage wij verzaken,
"Ons prikklend tot vereedling door geneugt;

"Volkomen eerst waar zij aan 't goede en 't ware
"Haar luister leent, verstaalt tot elke deugd
"Zij 't weeke was der harten van de schare!

"Zoo ge in mijn werk niet vlekkeloos haar ziet,
"Wacht tot zij zich in meesters openbare,
"Wier tijd een heil den onzen vreemd geniet:

"O Dageraad! wiens vonkling aan mag breken,
"Wiens rozen mij verrassen in 't verschiet,
"O Vrijheidseeuw! die fierder kunstnaars kweeken,

"Die vorstengunst ontbeerlijk maken zult,
"Laat u mijn Nacht van al het lijden spreken,
"Waarmeê ten boord mijn beker werd gevuld!

"Verzuchtte zij, bij 't flaauwe waslichtgloren,
"In 't heiligdom, welks schemer haar omhult,
"Als zich van veer de schred eens voets liet hooren:

" "Wèl is de slaap, wèl is 't van steen zijn zoet,
" "Zoo lang ons smaad en schande blijft beschoren,
" "Geen deernis heeft die mij ontwaken doet!"

"Hoe zal ze als haar uw zegekreet mag wekken,
"Op eens verrast door vollen stralenvloed,
"Hare armen in verrukking tot u strekken,

"En tuigend van mijn liefde voor mijn land,
"De wanhoop en de wroeging u ontdekken,
"Mijn deel toen 'k weer ons leggen zag aan band!"

Als mogt hij nog van de aardsche kracht beschikken,
Zoo hartlijk zoekt de priester 's meesters hand,
"Ik dank u," straalt uit Buonarrotis blikken.... -

Wat schimmendrom heft daar een lofzang aan?
't Zijn toonen die de gansche schaar verkwikken,
Schoon enklen maar dier vreemden taal verstaan!

Italië uit, dat van deez gulden bogen
Om 't strand de zee zoo blij ten rei ziet gaan,
In straffer lucht is de aadlaar voortgevlogen,

Door sneeuw en ijs weêrklonk de koopren keel,
En boeide ook door zijn vaart ter zonne de oogen,
Ook 't verste volk neemt aan zijn krooning deel!

Europe viert die staatsliên, wijsgeers, dichters -
In Dante smolt de trits ten grootsch geheel! -
Op elk gebied der vrijheid tempelstichters;

Wat hulde waar de stoet meê herwaarts kwam
Dat louter d'aem des zuider-volksverlichters
Hun flaauwe vonk verkeerde in held're vlam!

Een flonkerstarre op 't pad des fiersten strevens,
Die 't heldenharte alom tot gidse nam,
Vertroostte zij de stiller zielen tevens:

Wie telt het tal dat starende op haar licht
Met meer geduld de lasten droeg des levens,
Met meer geloofs zich toewijdde aan zijn pligt?

Daar zweven ze aan van uit de donk're tijden
Toen 't volk zijn val hier boette in wederwigt
Van schuld en straf, van laagheid en van lijden,

Tot dwinglandije, aan alle deernis vremd,
Slechts wapens droeg om slaven te kastijden
Van kindsbeen af in ijz'ren boei geklemd;

Daar rijzen zij die 't heilig vuur bewaarden;
Sints kerke en kunst, voor de' outerdienst bestemd
In vleisters van het weeldrig hof ontaardden,

De heerschzucht door den beitel werd vergood,
De ontuchtigheên van alle wanden staarden,
De poëzij het woordenspel ontvlood!

Een moeder is 't, die levend voor haar kleenen
Het evenbeeld der wakk're vrouwen bood
Beschamende in 't aeloude dicht verschenen; -

Een vader, vaak den geest des tijds te straf,
Verscheidend zelfs niet stemmende in het weenen
Van 't weêrzien wis aan de and're zij van 't graf! -

Een jongling, die der driften lust betoomde
En onbevlekt zijn hart der liefste gaf
Wijl hij zich vroeg een Beatrice droomde, -

Een nonne, wie de wereldvreugd deed vliên,
Maar die zoo min voor krankte als kerker schroomde
Mogt hulpe en troost zij aan verlaat'nen biên! -

Een burgrengroep, die de oude landsgebouwen
Waar 't wapen van weleer op viel te zien
Nooit zonder wrok of wroeging aan kon schouwen, -

Een vriendenkring, dien Dantes meesterdicht
In 't: Vader ons!" de handen leerde vouwen
In 't: "wijden we ons Uw wille!" heeft gesticht! -

Slechts enk'len die hun vrijheidsliefde boetten
En toch op weg naar 't leste strafgerigt
Steeds minder smaads bij 't woelziek graauw ontmoetten,

Wie soms een traan van meêlij tegenblonk
En fluks zich met meer eerbieds zagen groeten
Dan voor den vorst in 't veile: "leve!" klonk! -

Alfieri, die zijn volk gestorven waande
Sints hem 't geloof aan ons geslacht ontzonk,
Verbaast zich dat deez' stoet den weg hem baande:

De dichter zag die kern der burgerij,
Hij zag den ploeg zijn weg zoo rustig gaande,
Hij zag het zaad zoo stil gestrooid voorbij!

"Ach, eenvoud! die van schaamte leert te blozen
"Wie laag op u dorst neêrzien," vonnist hij
Zichzelv', "hadde ik tot u den weg gekozen!

"Mijn vers doorvlijmt de tirannije als staal,
"Maar smeedde nooit een schild voor weereloozen,
"In 't stoute trilt niets teeders door mijn taal! -

"Wie schetst mij dies of, gramme, ik niet gevoelde?
"Schoon 't zangers vaak aan zelfdoorschouwing faal',
"Ik wist te wèl wat toornend ik bedoelde!

"De menigt', met haar slavenlot tevreên,
"Het wormenheir dat aan mijn voeten woelde,
"Verdiende dat in 't stof het werd vertreên!" -

"Hoe luttel zal een klagt uw lippen passen,"
Zoo spreekt een schim die aan zijn zij' verscheen,
"Wanneer ge u straks door 't schouwspel ziet verrassen

"Wat zielen gij voor glorie hebt ontgloeid:
"Uw lauwren zijn op 't oorlogsveld gewassen,
"Uit stroomen bloeds heeft u de krans gebloeid!

"Aanschouw, daar ginds verrijst een heir van helden
"Door d'eigen glans van geestdrift nog omvloeid
"Als schitt'ren mogt toen zij te wapen snelden;

"Een vrijheidskans loeg hen verlokkende aan!
"Onsterflijk bleef uw dicht de deugd vermelden
"Van wie weleer er fier naar heeft gestaan!" -

Wat dank, wat trots, bij beurte Alfieri's oogen
  Bezielende! Ach! om ijlings schuil te gaan
Als op zijn vraag: "En de uitslag van hun pogen

  "Mogt zege zijn?" de grijze schim verzucht:
"Itaalje werd door Frankrijk wreed bedrogen,
  "Ons rijpte uit heel die bloesemzee geen vrucht!

"Een ziener voert in Foscolo deez' scharen;
  "Zijn blik heeft vast Napoleon geducht
"Toen wij nog trotsch op Bonaparte waren!

  "Mijn leidsman die, al boog Euroop gedwee,
"Zijn cither voor den Keizer niet wou snaren,
  "Die balling toog naar Englands vrije reê!" -

"Wie moogt ge zijn wiens hoofd niet weet van bukken,
  "Wat jaren last u op de schoudren gleê,
"Wiens woorden mij verteedren en verrukken?"

  Dus klinkt der schimme Alfieri's stemme toe;
"Als ik de hand van Foscolo zal drukken
  "Vertrouw ik dat hij 't best mij kennen doe,"

Is 't wederwoord - de derde zweeft ze op zijde: -
  "o Tweetal! daar een eerbied ik voor voe'
"Als zelfs mijn jeugd geen geest der oudheid wijdde,

  "Gij, meester! en gij, leerling! die 'k om 't zeerst,"
Zoo jubelt hij, "bewonderde en benijdde,
  "Die zamen, niet een wijl maar, deze 't eerst

"En gene 't lest, die tot het eind der dagen
"Op ons tooneel zult heerschen, als gij heerscht!
"Wier muzenpaar der vrijheid ster mag dragen

"Die, vier'ge vlam, de dwingelandij verschrikt;
"Die, loutrend licht, de priesterschap doet tsagen;
"Die, scheppingssein, 't gemoed des volks verkwikt;

"Wat gunstig lot heeft bij dit zamentreffen
"Zoo hoog een plaats mij tusschen u beschikt?"
Het voorhoofd van Alfieri wordt oneffen,

Doch 's grijsaards schim verzoent zijne ijdelheid:
"Hadde ik voorzien dat dus gij me op zoudt heffen,
"Mijn Foscolo! 'k had zelf mij ingeleid

"Bij hem wiens staf in 't rijk van schrik en smarte
"Den weg voor Niccolini heeft bereid!
"Ontvang den dank, o meester! van een harte

"Als 't uwe aan Dante op 't innigste verknocht,
"Wijl even koen zijn kruin de bliksems tartte
"'t Zij plebs of paus vergramd die sling'ren mogt!" -

"Voorzeker hebt," getuigt Alfieri's hulde,
"Gij nooit vergeefs zijn zegen hem verzocht,
"Zoo vaak uw zang den heilgen last vervulde,

"Gij, dien voortaan ik groete als evenknie!
"Maar zeg mij wat die drom van schimmen duldde
"Aan wie ik nog der boeijen teeknen zie?"...

"Ach! - even als de storm de teêrste blaêren
  "Het eerste schendt, heeft Habsburgs tyrannie
"Op d' eêlste jeugd in tal van schrikbre jaren

  "Hier 't strafst gewoed, - het volk verdroeg en zweeg;
"De jonkheid slechts had heug'nis wie wij waren,
  "Hoe vrijheidszon soms de oproerwolk ontsteeg!

"Wat droeve nacht waarin zij zamenzwoeren! -
  "De morgen vond hun legerstede leeg!
"De scheemring had ze in kluisters weg zien voeren! -

  "Wie hunner dacht dat in den eed van trouw,
"De lis wier knoop deez' pijlen moest omsnoeren,
  "'t Verspiedren rot een strik hen spreiden zou!

"Helaas! waarom gevoelden we ons nog slaven?
  "Het oudren hart voorzag maar ramp en rouw
"Zoo 't werd verrast door geestdrifts hooge gaven;

  "Voor kerkerstraf volstond een woord, een zucht!
"In verren vreemd ontstegen zij hun graven
  "Wie 't "welkom!" ginds doet trillen van genucht!

"Ontwaart gij hem, die met gevouwen handen
  "Het kruis daar beurt in statelijke vlugt?
"Al legde hij zijn vrijheidszin aan banden

  "Uit eerbied voor te teeder een gemoed,
"Mijn harte voelt nog de oude liefde branden:
  "Wiens sterkte deed als zijne zwakheid goed?

"Een dierb're vriend me in de' opgang van het leven
"Ontvlamde 't schoon der kunst zijn ziele in gloed; -
"Was Foscolo ons niet ten gids gegeven? -

"Wat blos, zoo vaak hij zich de weelde dacht
"Den meester eens op zij te mogen streven,
"Die Hellas in Ausonië overbragt!

"Hoe heeft hij haar ter kwader uur genoten,
"Toen heel zijn hart hij stortte in liefdes klagt
"En tranen langs der schare wangen vloten!

"Er ging een aêm van Dante door zijn dicht, -
"Hij werd verdacht, - hij was in boei gesloten -
"Hij zeven jaar beroofd van lucht en licht!

"De laatste stond des gruwels had geslagen;
"Al knarsend week de grendel van 't gesticht,
" "Och! leven nog mijne ouders?" mogt hij vragen,

"'t Was alles wat hij schreijende uiten kon;
"Tot door zijn schets hoe 't leed hij had gedragen
"Der wereld hart hij voor Itaalje won!

"Geen kreet van wraak om onverdiende kluister,
"Geen vrijheidsvloek waar meê 't geschrift begon,
"Allengs werd om en in u alles duister,

"Alleen de hope op 't namaals die niet stierf:
"Een weemoed, daar des Keizers kroon haar luister
"In de oogen van de menschlijkheid door dierf!

"Och, heb' voor 't minst 't bewustzijn welk een menigt'
"Hij, lijdzame! ons ten heil'gen oorlog wierf
"'t Verlaatne van een ouderdom gelenigd,

"Door velerlei miskennens vaak bedroefd!"...
Een blijde kreet! - "wat dag die ons hereenigt!"
Juicht Pellico, - "waar toch Manzoni toeft?" -

Deez' stilte spreekt van fierder martelaren!
Al werd geen moed zoo gruwzaam ooit beproefd,
Misleidende als de vroegste zegemaren,

Gehuicheld als der vorsten ommekeer,
Wanhopige als de leste kansen waren,
Hun neêrlaag blonk van onbezoedelde eer!

Geschiednis beurt haar stift voor krijgsbedrijven
Van burg'ren op hun wallen in 't geweer,
Toch laat bij: Hulde aan Brescia! zij 't blijven:

Haar geessel schiet voor Haynau niet te kort;
Maar afschuw mag haar vingren doen verstijven,
Als zulk een trouw vergeefs het offer wordt!

Vergeefs? - Sla op die overwolkte blikken,
Waarmeê ge in 't heetst des slags u hebt gestort
Schoon 't vuur het ros tot steigrens toe deed schrikken,

Gij, koning! die een kogel tegenjoegt,
Of in den dood een ruste u mogt verkwikken
Die, vruchteloos, gij van het leven vroegt!

De kroon, wier wigt te zwaar viel voor uw slapen,
Waarin zoo scherp een doornenkrans gij droegt,
Is door de liefde eens vrijen volks herschapen

Tot sterre, die ter zege heeft geleid!
En thans haar glans op 't omgesmeede wapen,
Dien heinde en veer op 't glimpend kouter spreidt! -

Vergeefs? - maar hebt gij trots driedubble rouwe
In ballingschap nooit hopeloos geschreid,
Geen oogenblik vertwijflende aan Gods trouwe,

Hoe smaakt ge 't heil des weêrziens eerst volmaakt
Thans juichend tot uw lievlinge en uw vrouwe:
"De kluisters van Venetie zijn geslaakt!"

o Burger! in den doopnaam u gegeven
Van kindsbeen af door vrome zucht geblaakt
Op 't glorie spoor den ziener na te streven,

Die 't vlammend schrift verstrekken dorst ten tolk
Toen 't Belzazar op Babels troon zag beven,
In slavernij de redder van zijn volk! -

Vergeefs? - de lucht mogt wee voorspellend drukken
Tot straks de zee, verkeerd in dwarelkolk
's Lands kiel bij beurt naar 't gapend graf deed bukken,

Bij beurt 's land kiel tot in de wolken bragt,
Daar 't vlottend roer den loods had weg zien rukken
Haar leste hope in starrenlooze nacht;

Gij, staatsman! die de haven niet mogt winnen
In wie alleen de hulk gij veilig dacht,
Zie, echter ging ze, u zeeg'nend, haar toch binnen;

Der manschap, die des kruisses teeken slaat,
Straalt louter licht van Rome's tempeltinnen:
De vrije kerk verrees in vrijen staat!

XVIII

o Eenheidsdag! die uit het rijk der toonen
Verrassende ons in uwen luister baadt,
Hoe stemt gij tot verzoenen en verschoonen:

Of mag, terwijl zoo grootsch een schimmenstoet
We uit eeuw bij eeuw ginds boogsgewijz' zien troonen,
Een wufter schaar niet zweven aan haar voet?

't Is heel een hof: deez' drom van edellieden
Die daar om 't zeerste een prins der kerk begroet
Wiens gulle lach de staatlijkheid doet vlieden:

Ferrara viert den feestdag van haar Heer,
Al wat zij schoonst en schittrends heeft te bieden
Vereenigt in dien zuilengang zich weêr!

Wat schalke scherts, die uit deez' donkre bogen
Haar pijlen schiet, weerkaatsend heinde en veer, -
Wat zoete lach! - wat hemelscheppende oogen! -

En toch, loeg hier geen hoogre zege ons aan
Zou d'ernst van 't uur deze ijdelheid gedoogen,
Al blijft beschroomd in schemerschaaûw zij staan?

Omgeven door de bloem der hofjonkvrouwen,
Die nederduikt schoon ceder noch plataan
Heur tint ten scherm de twijgen meer ontvouwen;

Wier elpenhand speelt met een pluimenbos
Waar 't hartsgeheim ze aan pleegden te vertrouwen
Eer 't onvoorziens verraên werd door een blos, -

In ruimer kreits omringd van haar aanbidd'ren,
Op wier gelaat ook in deez' staatsiedos
De strijdzucht blaakt gevierd door 's hertogs ridd'ren,

Verrijst een man in vollen levensbloei:
Wat mag de blaên, die hij ontrolt doen sidd'ren
Of door deez' stilte een vlaag des winters woei?

Hij hoort hun beê, die hem zoo dikwerf streelde
Dat hij op nieuw voor oorlogsroem ontgloei',
Dat hij nog eens hen bade in minneweelde!

Hij wees die af! - wijl in dit hooge licht
Hij langer niet den jammer zich verheelde
Wat gaven hij verkwistte aan speelziek dicht!

Geen fierheid meer, die spreekt uit zijn gebaren,
Hij buigt het hoofd straks moedig opgerigt,
Der blikken glans verdoofd in 't somber staren:

Wel zwaaide hij verbeeldings tooverroe',
Wel deed zijn wenk een wereld 't niet ontvaren,
Maar blonk die ooit zijn tijd bezielend toe?

Al werd deez' schaar, als 't west den hof verguldde,
Hoe vaak hij zong, het luist'ren nimmer moê,
Den halven nacht hem wijdende in haar hulde; -

Al vonkelde ook geen dichterlijker vier
Dan hem 't zoo ligt ontvlambre hart vervulde
De schepping uit der stoutste heldenlier; -

Al wist slechts hij, op ruischende aadlaarspennen,
In alle lucht met onnavolgbren zwier
De verste prooi te grijpen onder 't rennen, -

Al klonk er uit zijn zangen een muzijk
Die meesters zich zijn mind'ren doet bekennen,
Die niemand heeft te groeten haars gelijk;

Wat won of hoofd of harte bij zijn togten
Der dappre twaalve uit grooten Karels rijk,
Der reuzen die in 't reuzig strijdperk vochten?

Ach! ijdle droom van onverwelkbren krans
In 't schildren van 't bedreigd Parijs gevlochten,
Hoe spoedig dierf dat blinkend loof zijn glans!

Geen zegezon hebbe ooit zoo grootsch geschenen
Als 't starrenlicht waarin hij zwaard en lans
Zich beuren liet uit 't bloed der Saracenen,

Verschrikt gevlugt; al vocht een moed hen voor
Als d'oudheid naauw haar halven goôn dorst leenen;
Wat, vraagt hij zich, wat bleef er van dien gloor?

Een weefsel van verrassen en verbazen,
Waarop geen traan zou vloeijen zoo Medoor
Het hart niet boeide aan die roemruchte dwazen!

Te schaars een blijk van innig zielsgevoel,
Dat straks zich wreekt! Hoe laat Orlando's razen
Trots al de pracht dier poezij ons koel!

Wat jongling die des Mooren teedre trouwe,-
Den wreedsten dood braveerend voor haar doel,-
De gunst niet wenscht der oostersche jonkvrouwe?

Wat man die niet des Graven minnenijd,
Eer deez' zich zelf vergete in dolle rouwe,
De heupe wijst, wier staal van 't leed bevrijdt?-

Ach, zanger van Ruggier en Bradamante!-
Het dappre paar wedijvrende in den strijd
Wier hand het eerst de vaan der zege plantte -

Al hebt gij hen geen huwlijksheil gegond
Eer elke magt die tegen hen zich kantte,
Verwonnen bleek als trotsche Rodomont;

Al gaf een fee haar tooverstaf ten beste
Voor d'echtkoets die een eeuwgen bloei verkondt, -
Gedaald is toch de zon van 't vorstlijk Este!...

Dat uwe smart dier kunst den spiegel biê
Wier blik zich slechts op haren tijdkring vestte,
Arme Ariosto! droef misbruikt genie!

Aandoenlijkst beeld des dichterlijken lijdens!
Verzachtte in 't eind zich tot melancholie
In uw gemoed de bitterheid eens strijdens

Met wat zoo driest de wereld wijsheid heet;
Die luttel van de zaligheid des wijdens
Aan hooger doel dan haar geneugten weet?

Gij, tot in 't uur van 't sterven toe beproefde!
Of 't laatste blad der Ilias van leed
Ten afscheidsklagt dat snerpend wee behoefde;

o Tasso! dien bij 't luistren naar den boo'
Wat lauwerkrans op 't Kapitool u toefde
De doodsklok luidde in San Onofrio!

Is 't langer geen geheimnis u gebleven
  Waarom des hofs bewondering maar noo'
De wieken beurde om met u op te zweven?

  Onthulde zich die schare u, log en traag?
Grootmoedig hebt gij 't foltren haar vergeven:
  De schoonheidsdienst eischt martelaars omlaag!

Te boven zijn uw hoofd en hart het schrikken
  Voor dag aan dag nieuw uitgevonden plaag;
Weemoedig spreekt verteedring uit uw blikken;

  Toorn, afgunst, haat, al 't aardsche ging voorbij:
Onsterflijk blijft het hemelsche ons verkwikken,
  Eeuw uit, eeuw in, bezielt uw poëzy!

Gij kweeldet haar slechts voor kunstkeurige ooren,
  Ge zocht vergeefs die bij uw regtrenrij,
Gij vondt ze alleen bij teedre Leonoren;

  Maar toen ge uw dicht hadt met uw dood geboet
Zag 't overal de zege zich beschoren,
  Weergalmden van uw zangen veld en vloed!

Hoe lieflijk mogt uw lof des eenvouds klinken,
  Als 't landvolk school voor middagzonnegloed
Waar 't weeldrig ooft door glanzig groen zag blinken:

  "Ik ruil mijn lot voor dat eens konings niet!
"Wat lescht den dorst als uit de bron te drinken
  "Die, koel en klaar, van gindsche bergen schiet?

"Mijn honger stilt de warmoes dien ik teelde,
"En lam bij lam, als mij de kudde biedt,
"'k Haalde onrust in, wanneer ik wenschte om weelde!

"Waar 't knaapje zag naar 't vischjen in den stroom,
"Waar mij als kind in 't woud de wildzang streelde,
"Daar weet mijn slaap nog van geen bangen droom!" -

Hoe statig rees, als 't oor der visscherlieden
Het: "Ave!" ving van verren oeverzoom
Om fluks hun groet der Moedermaagd te bieden,

In beurtgezang uw kruisvaartbede op 't meer:
"Geen krijgsmuzijk, die 't hart van drift deed zieden,
"Eene offerand der vroomheid aan den Heer!"

Op 't spieglend vlak in zoeten slaap gezonken,
Ontwaakte 't koeltje en droeg haar heinde en veer
Tot bosch en beemd van 't zielsgenucht weêrklonken,

Tot de onschuld, waar ze op 't harde leger lag,
"Voor Christi trouw den boezem voelde ontvonken;
"Of smeekend naar Marijes beeldtnis zag!" -

Hoe innig trof Clorinde's droef verscheiden
Sints tolken voor 't hartbrekende geklag
Ze in vrouwen vond, die 's nachts de gondels beidden

Op Lido's strand; - al stiller werd de zee
Daar uit het diepst van haar gemoed zij schreiden:
"Vriend! gij verwont! - wat mij uw zwaard misdeê

"Vergeve ik u, om grooter gunst te vragen:
"Och, doop mij! - gun mijne arme ziele vreê!" -
Tot golf bij golf vertroosting aan kwam dragen,

In 't antwoord haar gezongen uit de boot
"Eens hemels, dien haar blikken open zagen,
"Eens adems, die, in dank, haar borst ontvloot!" -

Vergeeft gij ons deez' heugnis van uw zangen?
Te zwak een hulde om zelfs het vlugtigst rood
Van 't zoet weleer te roepen op uw wangen,

o Dichter! in wiens helder oogenpaar
We toch een licht het mijmren zien vervangen,
Of 't andermaal dit zwerk ten spiegel waar!

Gij heft die, - grootsch in eenzaamheid gezeten,
Zoo verre van der hovelingen schaar,
Als bleef hun dunk en dwaasheid onvergeten, -

Naar 't schouwspel op dat rees ter regterzij'
En door zijn ernst de muze waard mag heeten,
Wier vlugt zich beurde alle aardsche grens voorbij!

Wat ijverzucht, die 't u heeft nagegeven
Dat gij alleen voor eigen poëzy
Het luistrend oor met aandacht hieldt geheven:

Nooit smaakte dus onedel een gemoed
Den wellust van bewondering te beven
Gelijk ge thans bij 's meesters schepping doet!

XIX

Diêr Holland! dat ik liefhebbe om de glorie,
  Uws harten beê, terwijl op veld en vloed
De vrijheidszucht den weg wees ter victorie:

  Gij, met den roem der waap'nen onvoldaan,
Gelauwerd uit de halle der historie,
  Het steile pad der kunsten opgegaan; -

Diêr Holland! dat een lente neêr zaagt zijgen
  Wier bloesempracht geen plaatse liet voor blaên,
Daar geur en gloed ontvloeide aan alle twijgen:

  Gij even frisch, hetzij uw doek of dicht
Op nieuwe wijz' de hymne leerde stijgen,
  Op eigen trant de groepen riep aan 't licht; -

Diêr Holland dat, trots overwolkte transen,
  't Oorspronklijk schoon een tempel hebt gesticht
Dien 's vreemdlings oog benijdend nog ziet glansen,

  Gij acht het geen vergrijp aan uw genie
Zoo 'k heden, bij der dankbre wereld kransen,
  Den uwen ook deez' groote schimme biê!

't Paneel dat gij voor 's kenners blik dorst beuren
  Trok zelden aan door vlugt van fantasie;
Het streefde naar verrukken noch verscheuren;

't Gaf 't lief te huis of schalk of statig weêr;
Slechts weêrgaloos door 't wonder spel van kleuren,
Bespied, gesmaakt in glinstrend vochte sfeer!

De poëzy, waaraan gij 't hart mogt laven:
Een Sions harp, maar dankbrer dan weleer,
Een Dietsche luit, vol zin voor 's levens gaven,

Verraste door een woordenweeldrigheid,
Of ook die kunst den overvloed moest staven
Uit Oost en West om 't zeerst u toebereid!

Wat gij behieldt van d'eigenaardigheden,
Wat nog in 't rijk van 't schoone u onderscheidt,
Die weêgschaal hou' de wedstrijd van het heden;

Doch dat ge nooit van ons de zwakheid vroegt
Maar oog en oor te zijn voor Uw verleden,
Ziedaar een lof die hier mijn lippen voegt!

Wie ware ik, zoo 'k niet blijde er van gewaagde
Dat gij den blik naar alle zijden sloegt,
Tot iedere eeuw in eigen licht herdaagde?

Een studie waar 'k de weelde door geniet
Des beitels die voor Paus en Keizer slaagde,
Der frissche jeugd van 't overoude lied!

Geen verwen die voor d'aem des tijds verdwijnen,
Geen luister toch, die 't gloren moê verschiet
Waardeert dit feest in wie ons regts verschijnen;

De geest die grootsch uit deez' gestalten straalt
Hij vroeg den prijs voor louter strenge lijnen
En schitt'rend heeft het sobre dien behaald:

Een galerij van mannen en van vrouwen
Wier dos 't zoo zeer aan weidsche sieraên faalt,
Als werd de schare in marmer uitgehouwen, -

Der eenvoud zege in iedre bede en klagt,
Waar diepten des gemoeds zich door ontvouwen
Die woordenpraal geen peillood waardig acht!

"Wat zoet genot van zuchten, wenschen, droomen,
"Heeft, lacy! deez' ten droeven val gebragt!"
De weêrgalm is 't uit aller hart vernomen,

Verteederd daar we op 't innigst deernis voên
Met wie, nog eens, uit 's afgronds dwarel komen,
"Als duiven die naar 't zachte nest zich spoên!"

Geen stemme tracht van schuld hen vrij te spreken,
Voor hun vergrijp was zelfs hun eind' geen zoen;
En echter, ziet! hoe onze tranen leken!

Francesca's klagt ontroert des stugsten zin!
Wiens onschuld is beproefd en niet bezweken?
Wie werd, wie wordt geen speelbal van de min?

"Hoe voerde u, uit de vaag der zoete zuchten,
"De liefde 't perk van 't bang bewustzijn in?
"Hoe week voor u het floers van haar genuchten?"

o Hartstogt! die ons met een weelde vleit
Voor wie noch vloek, noch graf, noch hel wij duchten
Mits geen der drie ons van de liefste scheidt;

Wie gaf als Dante uwe almagt weêr in woorden,
Waaruit zoo dof, zoo diep een jammer schreit
Dat eeuw bij eeuw die slechts al huivrend hoorden:

Gij, eêlste bloem! die in het stof ontluikt,
Wier verwen zelfs de onsterflijken bekoorden
Eer 't hoofd ge boogt, door giftige aêm gefnuikt;

Sla vrij met schrik voor 't misbruik aller gaven,-
Welks offrental in gindsche schaduw duikt,
Een weêmlend heir, der laagste driften slaven,-

Toch wekt gij hoop, gij, nog in 't slijk zoo schoon,
Dat ge ook omlaag uw oorsprong zult zien staven,
Eens onbevlekt den Gever blijkt geboon!-

Hoe spannen vast, uit hooger groep, de vrouwen
In 't scheemren van den loutringsberg de kroon!
Door ijverzucht de lieflijke landouwen

Der vaderstad voor 't pestziek oord ontrukt,
Zoo vroeg haar graf, doet ons deez' Pia rouwen
Om wee nooit meer welsprekend uitgedrukt!

Er zijn die trots 't bewolkte van haar trekken
Als 't minlijk hoofd zij na die aanklagt bukt,
Op 't bleek gelaat een zweem van blos ontdekken

Of de ontrouw van een wensch zij zich verwijt
Dien 't foltren van haar huwlijksjuk mogt wekken, -
Een heilige ons door dien gewetensstrijd!

Daar rijzen zij die in de lent' van 't leven
Op 't bruiloftsfeest bewonderd en benijd
Niet maar heur hand, ook 't harte mogten geven,

En 't heil, daar 't oud Florence roem op droeg,
In huis en hof heur schreden deên omzweven
Van weelde wars, gelukkig met genoeg!

Wat offers die zij niet gewillig bragten
Hoe vele en vake een minlijk kroost er vroeg
Als wiessen met die kleenen ook heur krachten!

Of waant ge dat de moederlijke trouw
Geen zwaarder taak dan doorgewaakte nachten,
Geen zorg dan die des welzijns vergen zou?

Zie Bella, die al vroeg de driften temde
Des wilden knaaps, daar zij bij elk berouw
Hare eischen van zijn harte hooger stemde,

Tot dat ze, als 't jongske aan hare voeten lag
En ze eensklaps hem zoo blijde in d'armen klemde
Den zanger in 't gevoelig kind voorzag!

Zie Cilia, voor wie geen perk van rozen,
Hoe weeldrig 't knopje uit mos zich beuren mag,
Een weêrga bood van harer dochter blozen,

Zich wijdende aan de ontwikkling van 't gemoed
Dat de englenschaar een wijle in 't stof doet pozen,
Dat na zij oogt, in bittren tranenvloed!

Zie Gemma, die, eer de uchtend blinkt verrezen
De wond verheelt waardoor haar harte bloedt,
Den langen dag slechts levend voor haar weezen;

Haar weezen? maar, als eindlijk de avond daalt
En zij door 't kroost haar liefde hoort geprezen,
Heeft zelfs een zucht verraden wat haar faalt? -

O Zust'ren! die wij blinkende aan zien lichten,
Waar 't paradijs van tal van zielen straalt,
Wie zou den blik op u niet beurtlings rigten?

Zoo tusschen u van eerpalm spraak mogt zijn,
Wie niet zijn moed ten oordeel voelen zwichten
Om strijd verrukt door dubb'len glorieschijn?

Geen reiner zucht dan u, Piccarda! blaakte,
Wie aller hulde ontving op 't weidsch festijn,
Eer 't jeugdig hart der wereld vreugd verzaakte,

Geen hooger liefde ontvlamde ooit vroom gemoed
Dan 't uwe, dat alleen naar Gode haakte
Toen 't kleed gij droegt van Clara's zustrenstoet:

Eens broeders hand, - gij spaart hem uw verwijten
Als hoordet gij nog d'inspraak van het bloed, -
Mogt van uw hoofd den heilgen sluijer rijten;

Een woestaard, u door opgedrongen ring
Tot ga bestemd, die dagen reeks doen slijten
Van wie "de Heer slechts weet hoe 't u verging!'

Gij zaagt deez' plaatse in 't paradijs u geven,
Gij vraagt noch hoopt er eene in hooger kring,
Gods wille uw wensch, Gods wil uw vreê gebleven,

"Gods wil de zee waar elke ziel naar hijgt,
"Waar alles wat Hij adem heeft gegeven
"Zich in verzaêmt en lout'rer aan ontstijgt!"

Toch voelen wij ons teedrer aangetrokken,
Ons meer met u verwant, die zedig zwijgt,
Gij, Nella! wie een vlaag van witte vlokken

Op 't gouden haar niet smartlijk heeft verrast,
Toen naauwlijks nog de weelde van die lokken
In schaauw der wijl' was schreijend zaamgetast;

Ontroostbre! die den zwaren sleep van rouwe
Niet enkel droegt zoo lang het weeuwen past,
Die nimmer weêr u doste als schoone vrouwe,

Die eens uw harte en toen voor eeuwig gaaft,
Het ideaal der echte huwlijkstrouwe,
Door woord en daad tot in den dood gestaafd;

Wier zoete naam zoo min wij zouden weten
Als zij die gij gespijsd hebt en gelaafd,
Wier heugnis vast de wereld had vergeten

Waart ge uit het diepst zijns jammers door uw ga
De slaakster van zijn boeijen niet geheeten,
Verzuchtende om zijn ziele vroeg en spa!...

De liefde een band die deze zamenstrengel',
Die zelfs den schok van 't scheidingsuur weêrsta',
Die hier ons zaal'ge en ginder ons verengel'!

Verheft zich, langs dien luchten wolkenboog, -
Een reine roos op ongebogen stengel, -
Beatrix niet verrukkend voor ons oog?

XX

Wie durft zich vreemd aan allen wensch verklaren
Verheerlijkt eens afzwevend van omhoog,
Den dampkring om den aardbol in te staren?

Gewis van heil als hier geen grijsheid kent
Het land, de streek, de lieve plek te ontwaren,
Waar ons gemoed ontlook voor de eerste lent?

Een droom gelijk zij 't vensterke verzwonden ,
 Dat naar zijn boog van verre ons zag gewend,
Waaruit een lachje ons 't welkom plag te konden;

 Geen klimop dat zijn loten langs den muur
Om iedre gleuve ooit hechter heeft gewonden
 Dan de' indruk wij bewaren der natuur!

Al schelden wij den tijd een schendig roover,
 Met de' avond keert het lieflijk schemeruur,
Te snel verleên in 't fluistren onder 't loover;

 De maan stort weêr haar zilvren horen uit
De stilte draagt den wildzang 't stroomvlak over,
 Hoe zalig maakt ons 't blosjen van de bruid!...-

Beklaagbaar wie in zulke erinneringen
 Iets dartels, dat de zinnen streelt misduidt
En dies haar weert uit bovenaardsche kringen!

 Vermoedt zijn ernst wat prikkel in 't gevoel,
Wat wiekenpaar wij in de liefde ontvingen,
 Wat offrental zij veil heeft voor haar doel?

Aan 't goede, aan 't schoone, aan 't heilge zich te wijden
 Der baatzucht vremd die wedloopt in 't gewoel
Van hoog en laag, - het levenslange strijden

 Getroost, voor de idealen elke smart,
Den wreedsten hoon, verguizing zelfs te lijden,
 Vermag alleen 't ontvanklijk, teeder hart!

Zoo 't nimmermeer bezwijmde in minneweelde,
Zoo nooit, waar grootsch 't gemeene werd getart
Een schicht van trots door gramschapswolken speelde,

Zoo nergens aan de vlamme die het blaakt
De smetstof der omgeving meê zich deelde,
Verworven bleek alreede waar 't naar haakt! -

Wie stijgt zoo hoog ook in zijn stoutste droomen
Dat hij ons schetst wat heil de ziele smaakt,
Als niet maar schraal het zaad blijkt opgekomen,

Dat met haar zucht in steenige' akker glee',
Als heinde en veer het ruischen wordt vernomen
Der van haar lof vervulde halmenzee!

Hoe dankbaarheid meer licht haar doet omvloeijen
Als zij de vaan der vrijheid uit de steê
't Verbrijzlen ziet verkonden van 's lands boeijen,

Daar leuze en lied, waar zij ten strijd meê riep,
Van schaamteblos de schare deden gloeijen,
Tot laai zich hief, wat laauw in d'assche sliep!

Hoe andermaal zij mensch zou willen wezen,
Als eeuw bij eeuw in wat zij beeldend schiep
Den adeldom van ons geslacht blijft lezen,

Om verder meê te voeren in haar vlugt,
Of hooger zon van schoonheid haar gerezen
Door 't schemergraauw mogt dringen onzer lucht! -

Florence biedt deez' weelde Dantes blikken,
  Italië aan zijn dichter een genucht
Als zelfs den geest van zaal'gen mag verkwikken:

  Z'is roemrijk uit de dooden opgestaan,
Al faalde zijn staatkundig voorbeschikken,
  Al bleek de helft zijns wetens louter waan!

De menschheid, op haar beêvaart voortgetogen,
  Bidt niet alleen in zijnen vorm meer aan,
Ook ongezien gaat d'offerand ten hoogen;

  Maar als weleer bezielt zijn vrome gloed!
Werd ooit een vorst zoo blijd door aller oogen,
  Zoo innig ooit door aller hart begroet?

Onsterflijk is op aarde slechts het schoone,
  Vermaagschapt zijn alle eeuwen in gemoed!
En toch, wat dank ons handen - beuren toone,

  Wat paarlend vocht langs donzen wangen vliet',
Hij heft den blik, ten blijk dat hij de kroone
  Voor alle gave alleen den Gever biedt!

"In schoonheid zal het heilige overwinnen!"
  Dus zegent hij ons uit het hoog verschiet.

TOELICHTINGEN.

I AANKOMST. Bl. 197—200.

Quand on perd, par triste occurrence,
Son espérance
Et sa gaieté,
Le remède au mélancolique,
C'est la musique
Et la beauté!

Plus oblige et peut davantage
Un beau visage
Qu'un homme armé,
Et rien n'est meilleur que d'entendre
Air doux et tendre
Jadis aimé!

Alfred de Musset heeft, in deze weinige regelen, allergelukkigst den invloed uitgedrukt, aan muzijk en schoonheid verleend, om eene zwaarmoedige stemming te keer te gaan, om den ingebeeld of waarlijk kranke te heelen. Ook in uitgebreider kring dan den engen, binnen welken ons de zoo vlugtig aangeduide smart, en de schemerschijn van dat lief gelaat, en de weêrgalm dier zoete klanken, beperken, vloeijen de mildste bronnen van verheffing en vertroosting

in liefde en in kunst. Vergunt men der dankbaarheid een bewijs ter eere der laatste bij te brengen? Een letterkundig leven heeft, als elk ander, zijne tristes occurrences, door welke men zich aan velerlei bekrompenheid ergert, als men eenige zijner dierste verwachtingen verijdeld ziet. In den winter van 1864 waren zij in ruime mate evenzeer het deel van den vriend aan wien deze bladen ter gedachtenis van onzen togt werden opgedragen, als van hem die ze schreef. Tristes occurrences, van welke het mij niet zou invallen weêr te gewagen als ik niet wenschte te getuigen hoe, voor somberheid als dergelijke teleurstellingen pleegt te volgen, afwisseling van gezigteinder niet alleen, maar de verrassingen eener om strijd schoone en stoute natuur, maar boven alles de genietingen eener hoe oude toch nog frissche kunst, mijnen reisgenoot en mij in de lente van 1865 het beste geneesmiddel bleken. Het feest der onthulling van Dante's standbeeld, op zijnen zeshonderd-jarigen geboortedag, lokte ons naar Florence; en lang reeds voor wij aan den voet der omsluijerde statue stonden, was het smartelijke onzer, naar ge wilt, vermeende of gegronde grieven verzacht, - waren zij, om den wille van een groot leed levenslang grootsch gedragen, vergeten. Wij kleenen uit onze goêlijke negentiende eeuw, zouden wij ons niet schamen over miskenning te klagen, den blik opheffende naar dien Kolos uit de wreede dertiende, die meer dan de geneugten van huis en haard, die alles wat wij geluk heeten voor zijne overtuiging veil had, en toch de stad, welke in hem haren besten burger als balling uitstiet, niet minder bleef liefhebben?

Te veel welligt over de aanleiding die ons ten minste veertien dagen vrijen tijd verschafte, voor een togtje dat veertien weken eischen mogt, om alles te smaken wat binnen ons bereik scheen te komen, en toch maar voorbij stoof, - genoeg voorzeker om den aanhef te verklaren, waarmede ik mijne lezers op den 14den Mei 1865, de voornaamste dag der feestviering, gaarne in Florence verplaatsen zou. Als landgenoot heb ik er hen geene vergeving voor te vragen dat ik, bij het binnentreden van de stad der Medici, Pieter Corneliszoon Hooft gedacht; onze letterkunde is aan zijn verblijf in Italie te veel verschuldigd dan dat iemand zich daarover verbazen zou; doch mijn oordeel over zijne poëtische en politische beschouwing van den toenmaligen toestand van Florence dient te worden gestaafd. Niet ieder heeft

de "Reis-Heuchenis P. C. H." ter hand, al megt Dr. J. van Vloten er in zijne verdienstelijke uitgave van P. C. Hoofts Brieven, dank zij de "welwillendheid van den Heer J. A. Grothe te Utrecht," reeds voor meer dan tien jaren ons publiek mede verrassen. Uit deze is de eerste indruk, door de stad op onzen ontluikenden dichter gemaakt, spoedig mede te deelen; niet zonder den wensch, ik beken het, dat de proeve tot verdere lezing van het dagboekje uitlokke.

"*Fiorenza,*" zoo luidt de aanteekening, waarmede de toen twintigjarige reiziger, dit memorandum dagteekenend van den 10den Maart 1600, ons haar binnenvoert, "*Fiorenze* heeft onder de steden van gansch Italia "de naem verdient van schoone, niet alleen om de schoone gelegentheit "van de pianure, daer 't in leyt, die aen wederzijden heuvelen ende "gebercht heeft, ende om d'ongelooffelijcke meniehte van palaysen "ende speelhuissen die m'er buiten rontsom siet, maer oock om de "heerlijcke fabriken [1], die de stadt van binnen vercieren, ende om de "heerlijckheit van sijne rechte ende brede straten, die doen schrij-"ven, dat die geen die Fiorenza eerst gedessegneert heeft, moet ge-"weten hebben sijne toecomende grootheit: dewelcke straten nemmer-"meer vuil oft befleckt gevonden worden, soo wt oorsaeck van de "stadts gront, die sandich is, als om gefabrikeert te wesen met "grote brede steenen ende in maniere datse seer wel afwateren. "Welcke straten met veel schoone palaisen verciert sijn, doch sonder "comparatie vande Genuësche, wtgenomen het Palazzo de Strozzi, "'t welck het heerlijxte is, dat ick in Italia van een particulier Edel-"man gesien hebbe, het oud Palazzo de Mèdici, ende het Palazzo "de Piti, wiens facciata Luca de Piti gebouwt heeft; maer van "buiten heeftet Hartoch Cosmo d'Eerste doen maken, daer 't seer "heerlijck is, te weten d'Architecture vande Corte." [2]

De proza des jongelings is die van zijnen tijd, is nog niet die van Hooft, al kondigen reeds enkele trekken den toekomstigen meester aan; maar minder in deze bladzijde, die besluit met eene hulde aan den kunstlievenden Cosimo I, dan in de verzen door hem in Florence

---

1 *Gebouwen* gelijk men nog in het stadsbeheer van de *fabriek* spreekt.
Aanteekening van Dr. J. van Vloten.

2 P. C. Hoofts Brieven II. Te Leiden bij E. J. Brill 1856.

gedicht, dan in lateren arbeid schuilt de stof voor den lof en de blaam hem bedeeld. "Aen de Camer in Liefd' Bloeyende, wt Fiorenza. 1600" is de titel van een gedicht, dat mij tot den eersten geregtigde.

Witte Thalia die meer aerdich soeckt te heten,
In lichaemstierenskonst en treden welgemeten,
Int toyen vant blont hayr, en in het draeyen eel,
Van u groen lieflyck óóch, en van u hoge keel;
Dan in 't onsichlijck slot van vastbeleyde reden,
Waerof Melpomene en ghij dick t samen streden
Als ghij haer neuswijs noempt en sij diet kintsheit acht,
De rimpels voor int hóóft verbreende soetlijck lacht:
Die meer de soete myrt' mint onder t spel, ent dansen,
Dan onder t heerschen hóóch, de gróótsche laurencransen:
Tóónt jonst aan die u acht, o jeuchdige Godin,
Brengt tot geluckigh eyndt, mijn reuckelóós begin
Dewijl ick hard en groen, door Phebus ongenaden
Schrijf aen een boom, vol vruchten rijp in konst, geladen;

Ziedaar de aanhef in het oorspronkelijk handschrift ter Amsterdamsche Boekerij bewaard gebleven; veertien verzen door Hooft, bij latere omwerking, geheel weggelaten, maar die ik hier, volgens de uitgave door den Heer P. Leendertz Wz. bezorgd[1], weder opneem. Weinig zou er door het schrappen van dien aanroep en die tegenstelling van Thalia en Melpomene op zich zelve verloren zijn gegaan, als beider gemis bij de beschouwing van den invloed door het verblijf in Italië op Hooft uitgeoefend, niet mogt worden betreurd. Immers, waar zij ontbreken, daar is geene gelegenheid meer te waarderen hoezeer zijne voorstelling in aanschouwelijkheid wint, zoodra de realiteit de plaats inneemt der haast allegorisch geworden mythologische figuren, en hij den van huis meêgebragten toestel vergeet:

1 Haarlem, Erven F. Bohn. Eerste Aflevering. 1864. [Eene uitgave, die geen ander gebrek heeft dan dat de afleveringen elkander te lang laten wachten, zou ik zeggen, als de oorzaak der vertraging niet eene zoo noodlottige was.]

Voorspoet wenscht, die niet weet, constrycke geesten al
Oft hy u broeders oft sijn meesters noemen sal.
Alsoo de bergen wit, en moyelijcke wegen,
De bosschen dick, bree waters tusschen ons gelegen,
En menigh cierlijck velt, en acker mij belet
Mijn geest met u gespreck te voeden altemet,
Soo doe ick bij gebreck van die gewoone weelden,
T'geen dat ick can, dat is, u doen mijn in te beelden.
En d'wijl ick u constrijcke reen niet mach verstaen
Laet ick dees dichten ongehavent tuwaerts gaen
Getuigen van mijn doen, en van mijn wille teken
Om, soo ghij tot mij niet en cunt, tot u te spreken.

Voorziende hoezeer ik gevaar loop den schijn op mij te laden mijzelven tegen te spreken, als straks eene gedroomde gestalte optreedt, en ik met die allegorische voorstelling vrede hebbe en haar zelfs fraai noem, veroorloof ik mij, eer ik den dichter voor goed het woord geef, de opmerking dat bij dergelijke verpersoonlijkingen de eerste greep iets frisch heeft, 't geen bij het later nog eens, en wie telt de vele duizend malen al weêr, overdoen, vruchteloos wordt nagestreefd.

De stad die 'r van haer eygen lieden [1] siet verheert
En tegens haere moet drie sterkten grof gekeert
Die 'r veronwaerden trots, gebaert tot groter pijnen
Doen tusschen 't siedend hart, en lippen weer verdwijnen,
Fiorenza schóón, wiens schoon landouw en ackers goet
Den schóónen Arno ciert met sijn seer schoone vloet
Doet om haer cierlijckheit van tael mij in haer blijven
Waer mij gebeurden laest, het geen dat ick gae schrijven.
Aurora latend' haeren grijsaert in sijn dróóm
Die had haer paerden nau gegeven tróóde tóóm.
Behalven Venus, doock 's Maens gulden sleep int Weste
Die staech int proncken d'eerst, in 't ruymen is de leste.

---

1 De Medici, *Aanteekening van den Heer P. Leendertz Wz.*

En t was noch nacht noch dach, als ick nae buiten tradt
Walgend' het dom geswerm vande verresen stadt
En ginck nae mijne lust (latend' geselschap varen),
Daer Phebus bleke licht speelde op de soete baren
Van d' Arno die in sijn cristal ontrent de cant
Verdobbelden t geboomt van sijn begraesde strant,
Door t heftich peysen liet hem hier mijn geest verleyen
Dat ick nau conde schijn van waerheit onderscheyen.
En soo ick d'eene voet voorsetten, nae t geviel,
Wasser, 'k en weet niet wat, dat d'ander achter hiel
Wanneer voor mij verbaest, haer schielijck quam vertógen,
Een vrouw gewymbraeuwt swert, en swart als gidt, van óógen,
Van lip en kaken róót, blondt was haer vlees, en blont
't Welrieckent hayr gevlecht met een gentile vont
Wtheemsch van maeksel teleet, van verwen wast verscheyde
Heel sachmen hals noch borst, dan eensdeels alle beyden
Het wesen gróótser nochte lichter dan 't betaemt,
Was gemaniert, niet slecht, noch óóck niet onbeschaempt
Aen haer besneen gedaent, scheent dat haer dagen waren
Niet min dan twee, noch meer dan vijf, en twintich jaren,
Haer hant droech myrt, haer arm slinx een fruihthóren schóón
En de perucq' een cleen gesloten laurencróón.

Het was een eigenaardig genot in den vroegen morgen van het feest op de plaats zelve waar zij geschreven werden, twee en een halve eeuw later, die verzen over te lezen, - hoe klein de reiskoffer zijn mogt de eerste aflevering had er ruimte in gevonden, - het was een eigenaardig genot van harte in te stemmen met den lof Italië in de verschijning bedeeld. Voor mijn lezer is een ander bewaard: de vergelijking hoe voortgezette studie onzer taal, hoe verkregen heerschappij over den vorm er Hooft in leerden slagen die ruwe klanken eindelijk naar de zachtere van het zuiden te doen zweemen, tot hij dat gedeelte van het gedicht, na omsmeden zonder einde, ten leste voor goed, dus uitgaf:

Die stadt, wiens vryheit is in Vorstlijkheit verkeert,
En die zich eindlijk van haar Burgers ziet verheert,
Van Burgers, die door list en koopgeluk, haar zeegen,
't Groot Hartoghdom en eer en heerlijkheit verkreegen.
Florençe, 't schoonste dat mijn oogh oit heeft ontmoet,
Wiens vruchtbaare landouw van d' Arno werdt gevoedt,
Doet om haar çierlykheit van taal my in haar blijven;
Daer my gebeurde laast, hetgeen ik nu gaa schrijven.
Het was noch nacht, noch dagh, als ik naar buiten tradt,
En liet al het gewoel van de verreze stadt.
En ging na mijne lust, gezelschap latend vaaren,
Daar Febus bleeke glans speelde op de zoete baaren
Van d' Arno, die in zijn krijstal ontrent de kant
Verdobbelde 't geboomt van zijn begraasde strant,
Door yvrigh peinzen liet zich hier mijn geest verleyen,
Zoo dat ik naauw kon schijn van waarheit onderscheyen.
En zoo ik d' eene voet voortzette naa 't geviel,
Zoo was er 'k weet niet wat, dat d' ander achter hiel;
Terwijl mij heel verbaast, zich schielyk quam vertoogen
Een vrouw, gewynbraauwt zwart, en zwart als git van oogen,
Van lip en kaaken roodt, haar schoone vlechten blondt.
't Welriekend hair, getooit met een uitheemsche vondt,
Uitheemsch van maakzel 't kleedt, van verwen was 't verscheiden,
Heel zagh men hals noch borst, dan eensdeels allebeide,
Het wezen groots en preuts, niet lichter dan 't betaamt,
Zy zagh wat dertel, maar zy was niet onbeschaamt.
Aan haar besneen gedaant scheen 't dat haar dagen waren
Niet min dan twee- noch meer dan vijf-en-twintigh jaren,
Haar hant droeg Mirth, haar arm Fruithoorenen ten toon,
Ook zag men op haar pruik een kleene laure kroon.

Ondanks al de verdienste der latere dictie, ondanks het hartelijk toegejuicht verdwijnen van Aurora en de Maan, - waarom voerde zij ook dien Febus in haren sleep niet mede? - strekt zij ons ten overgang tot de blaam. Er is, trots de grooter juistheid van uitdrukking welke de vier eerste regels der verbeterde uitgave boven die van

het oorspronkelijk handschrift voor hebben, in de laatste lezing veel minder meêgevoel met het Florence dat zijn vrijheid dierf dan in de vroegere. Overdrijve ik, zoo ik mij verbeelde dat de oogen van den jongen vertegenwoordiger van ons gemeenebest me toeschitteren als die meer gedachte dan geschilderde verontwaardigde trots tusschen "'t ziedend hart," en de trillende "lippen" wordt verkropt? - en daarentegen den kalmen blik des staatsmans in het voorvertrek eener excellentie meen te zien, als "list en koopgeluk," ja, nog worden vermeld, maar om ijlings schuil te gaan in "verkreegen heerlijkheit?" De vlam des afschuws van het "verheert" zijn, slaat niet laai uit in de eerste verzen, het is waar; maar van de "vrijheid," die als van zelve in "vorstelijkheid" verkeerde, is toch slechts in de tweede sprake.

Helaas! waarom verloochende Hooft, wiens erotische poëzy den aardigen regel:

Zy zagh wat dertel, maar zy was niet onbeschaamt,

als zinnespreuk voeren mogt, wiens minnedicht door den gloed van het zuiden geblaakt de theorie getrouw bleef:

Dan 't schijnt wel die geen' rust en waaght
Kan qualijk lust gewinnen,

waarom verloochende hij jegens Florence eene vrijheidszucht, van welke zoo wel zijne Nederlandsche Historien als zijn Geeraardt van Velzen en zijn Baeto getuigen? Hoort de sophismen waarmede de Rampzaligheden der Verheffing van den Huize Medicis beginnen, en oordeelt! "Onder de óórzaken, waar door Euripides, de wijste mensch "(mijns óórdeels) die óóit pen op papier zette, en andre overvliegende vernuften van Athenen geport zijn tót dichten van treurspeelen, "hebben misschien minst niet gewóógen deeze redenen van regeering: "'t verquikken der middelbare, 't intóómen der uitsteekende burgeren, "en 't verwekken van yder in 't gemein, tót liefde van 't wettig bestier huns vaderlandts, met maalkonst van leevende beelden en "wóórden, die hun de niet óf naauwlyx afzonderbaare plaagen der "overmaatige gróótheidt voor óógen stelden. Met wat huislijke bitterheden de weelde het kóninkdoom van David gezult heeft, hoe weldigh de fórtuin van Augustus over den staat, hoe wrevel zy hem "onder zijn gezin en nakóómst geweest is; 't eerst betuigen ons de "heilige, 't ander de weirlijke letteren. Welker gelijke exempelen men

"overal by den wegh, in beides slaghs boeken vindt. Evenwel, naar dien, "in het toebrengen van eenen tamelijken tijdt mijner jeucht tót Flo- "rense, verscheide geschiedenissen, wedervaaren den huize Medicis, "'t welk althans over Toskaanen heerscht, t' mijner kennisse gekóómen "zijn, die, voor een goedt deel, in geen openbaare schriften [mijns "weetens] gevonden worden; zóó heb ik niet onraadtzaam geacht, de zelve, "nevens andere, getoogen uit gedrukte historien, der gedenkenisse te be- "veelen: geenzins om de glori van die doorluchtighste en waardiglijk "gróótachtbaarste stamme, waarin ik my door heusheidt verplicht "kenne, te bezwalken: gemerkt de snóódtheidt van eenige spruiten, "niet dan tót schaduwen dienen konnen, om het dapper bedrijf der "vróóme te diepen en bet te doen afblaaken. Geene geslachten der aarde "ziet men, zelfs dat van onzen heere Christus niet, in elk lidt eeven "zuiver. Ende schijnt nóódtlottigh, dat heldenbloedt, geheet tót hóóge "deughden, bijwijlen bruskelijk opborrele en t' zijd' uitspatte."

Ingenomenheid met een geslacht, 't geen de kunsten zoo zeer heette lief te hebben en te beschermen, dat eene der roemrijkste eeuwen van deze zijnen naam draagt, wie zou haar eenen twintigjarigen dichter, in den lusthof, dien hij om zich groeijen en bloeijen ziet, niet ten goede houden? Een ander standpunt echter diende de vijftigjarige wijsgeer in te nemen, en gaarne had ik hem de gewaande wettigheid van dat bestuur hooren verdedigen, wanneer hem, in plaats van den drom bewonderaars die hij der Medici verwierf, de breeder schaar hunner slachtoffers ware verschenen, beurtelings een drietal of een twaalftal regelen klagende en juichende, in gelukkiger oogenblik zijner eigene veder ontvloeid. Ik wenschte dat de laatste, weemoedig zuchtende met de rei uit den "Baeto" hadden gejammerd:

U lieden is het onbekent,
Hoe bitter dat de keure zy
Van ballingschap oft slaverny;

dat zij zegevierende waren voortgetogen, met die uit den "Geeraardt van Velzen" getuigend:

Den openbaren Dwingelandt,
Met moedt te bieden wederstandt,

En op de harssenpan te treeden;
Om, met het storten van zijn bloedt,
Den vaderlande 't waardste goedt,
De gulde vrijheid te bereeden;

Dat is, van ouwder herkoomst wijdt,
By d' aldertreffelijkste altijdt,
Beloont met eerebeelden danklijk.
Die roem is uitgeblazen, met
Geleertheidts heldere trompet
In schrift, en dichten onvergauklijk.

"Het Toorentjen" zou den drossaard te eng zijn geworden!

Immers Hoofts afval, of wilt ge liever Hoofts ketterij, sleepte anderen, sleepte de voortreffelijksten zijner tijdgenooten mede: Laurens Reaal scheen van de Rampzaaligheden in handschrift niet te kunnen scheiden;[1] Jacob van der Burg hield het in plaats van "zes daeghen, haest "zes paer maenden" onder zich;[2] is het ondeugend te wenschen dat Hoofts verzuchting vervuld ware geworden: "dies schrijv' jk ze schier deur, ende "stae op het tipjen van met den hujsman teegen den soldaet te zeggen: "jk schenk u den haes: om 't oor ten minsten met een teughje dankhebts "te verheughen"? Toch niet; want waren "de Florentijnsche dingen" nooit weder in zijn bezit gekomen, waren ze niet ten leste ter perse gegaan, Vondel zou er voor bewaard zijn gebleven, Michiel Hinlopen zijn vers: "Op d' Ilias van de Medicis, beschreven door P. C. Hooft"[3] toe te wijden, zijne dichtader uit te putten om voor tal van gruwelen deernis in te boezemen, en het de poëzy in onderdanigheid van de proza te doen winnen! Hooft besluit het pleidooi, dat geen burger van ons gemeenebest had moeten voeren, met de philosophische berusting: "Met "zóó menigerlei ramp van wederstreeving, verjaaging, ballingschap, "hóón, beróóitheidt, anxt, kommer, verraadt, vlught, vankenis, ver-"móórdt worden oft móórden, 't welk bij de vroomen" - ook bij de

1 P. C. Hoofts Brieven III. 596ste brief, aan Back.
2 P. C. Hoofts Brieven III. 649ste brief, aan J. van der Burg.
3 De Werken van Vondel, uitgave van Mr. J. van Lennep. IVde deel, blz 149—152.

Medici? - "eeven ellendigh is, heeft de fórtuin de verheffing van "'t huis Medicis opgewogen;, tót dat het, veróuwlijkt in de Vórst-"lijkheidt, allengskens verdraeghlijk werdt, en zijn voorspoed draa-"gen leerde." Vondel gelooft in profetischen toon zich te verheffen door den wensch:

Geslaghtboom, rijck van jonge telgen,
Sta vast, en laet de Nijt zich belgen,
Dat ghy de kroon der stammen spant,
Braveer den blixem en den donder:
Ghy wort gehanthaeft tot een wonder:
Sta vast, en hou gedurigh stant.

Wie vrede heeft met dit oordeel, dat onwillekeurig mijn standpunt bij de beschouwing van den toestand van Italië aan het licht brengt, hij zal zich niet ergeren aan de hulde Garibaldi, vers 59-64 gewijd. Mogt de toespeling op den spoorweg over welken wij Florence binnenkwamen verduidelijking behoeven, gaarne geve ik die in den lof door een engelsch schrijver aan dat werk gebragt. "Onloochenbaar," zegt hij, "was koenheid de sprekendste karaktertrek des mans, die "het eerst op de gedachte kwam, de stilte der gerimpelde, grijze "Apennijnen af te breken, door hen het gillend ijzeren ros niet "slechts de keel maar het diepst van hun ingewand in te jagen. "Volslagen verbazing, zie daar de indruk welken de trein maakt, "als hij, Bologna naauwelijks uitgestoomd, de bergen opstijgt, - "eene verbazing die met ieder oogenblik toeneemt zoodra deze, voort-"getrokken door eene machine welke om haar vorm en vermogen "niet ten onregte den naam van kameel draagt, zich in engten en "kloven der bergmassaas waagt, en straks, langs een reeks van kun-"stig afgebakende zigzags, twee uren lang omhoog kronkelt, tot hij "den hoofdtunnel van den bergpas ingaat. Dezen nacht ontkomen "staart gij een paradijs in, of, juister gezegd, schemert u dit tan-"talizeerend toe. Want waar elders bieden, in heel het schoone "Italië, liefelijker tooneelen zich uwen blik, dan wanneer gij van "de Apennijnen neêrziet, in de dalen en vlakten van het Pistoi-"ese, zoo als de streek om Pistoia geheeten wordt? Er zijn negen-

"enveertig tunnels en talloos tal van doorsnijdingen en uithouwingen "op dien spoorweg van Bologna naar Florence. Ongetwijfeld gaat "een goed deel der grootschheid van de Apennijnen door deze wijze "van plaatswisseling te loor, en ik beklaagde er mij over dat de "geneugten den reiziger in de nieuwe wereld op een dergelijken "spoorweg gegund, den tourist in Italië werden ontzegd. Immers in "America staat het den passagier vrij - zoo hij er het gevaar van "loopen wil, dien ik er bij te voegen - zich op eenen smallen plat-"form buiten den waggon te plaatsen, die hem gelegenheid geeft "zich, als in vogelvlugt, in de verschieten der Alleghanies te ver-"lustigen." The Athenaeum, Febij, 1866.

II EENE GOUDEN EEUW, Bl. 201—206.

Geen dichter die zich in het verleden zijns volks niet eene betere eeuw droomt dan die welke hij beleeft; voor Dante waren de schoonste dagen zijner vaderstad, toen hij geboren werd, al meer dan honderd jaren voorbijgegaan. In twee zangen van Il Paradiso, de XV^de^ en de XVI^de^, hooren wij zijn betovergrootvader Cacciaguida, die in den tweeden Kruistogt (1146—1149) onder Keizer Koenraad den III^den^ sneuvelde, de twaalfde eeuw als de weergalooze prijzen. Het is slechts billijk te getuigen dat de poëzij voor dat tafereel de treffendste bijzonderheden aan wat in 's dichters tijd historie heette ontleende. Ricordáno Malespini, die 't in het boeken der volksoverleveringen tot het jaar 1282 brengen mogt, geeft ons in zijne Kronijk eene schets van het midden der eeuw welke de zijne voorafging, die niets weelderigs heeft. "De inwoners van Florence," dus vermeldt hij hunnen lof, "onderscheidden zich door eene sobere levenswijze. Op alledaag-"schen kost teerende, waren hunne uitgaven weinige. Vele hunner "gebruiken zouden ons onbeschaafd toeschijnen: de grofste stof vol-"stond niet slechts voor hunne kleeding, maar ook voor die hunner "vrouwen. Dikwerf was de vacht of het vel dat hen tot wambuis strekte "niet eens gevoerd. Al hun hoofdtooisel bepaalde zich tot eene muts, "terwijl hunne voeten in schoeisel staken van het hardste leer. Van

"versierselen wisten zelfs de aanzienlijkste vrouwen niets, zich ver-"genoegende met een maar eng kleed van grof, rood laken van Yperen "of Camentz (?), dat door een lederen gordel met metalen gesp om de "lendenen sloot, en met een mantel wiens voering van ruw bont, als "zij den kap over het hoofd sloegen, voor wind en weêr beschutte. "Al wat zij boven hare minderen voor hadden, was dat de dragt van "deze, ofschoon van dezelfde snede, slechts uit grof, groen Kamerijksch "laken bestond. Gewoonlijk ging de bruidschat in die dagen honderd "lires niet te boven; de meisjes die twee of drie honderd meê ten "huwelijk bragten, golden rijk. Doorgaans waren zij de twintig voorbij "eer zij ten echt werden gevraagd." Giovanni Villani, die Malespini's arbeid in de veertiende eeuw voortzette, voegt er bij: "Deze waren "toen de gebruiken en gewoonten der Florentijnen, maar aan dien "eenvoud paarde zich goede trouw, zoowel in den dagelijkschen om-"gang als in de behartiging der gemeentezaak aan den dag gelegd. "Ondanks hunne armoede slaagden zij door hun degelijken wandel "in het tot stand brengen van grooter en beter dingen dan wij, van "weeker aard en met meer rijkdom, vermogen."

Hoort nu Cacciaguida, in de metrische vertaling van den Heer A. S. Kok [1].

Florence leefde binnen d'ouden omtrek,
Vanwaar het nog het *drie* en *negen* toeklinkt
Zoowel in vrede als matigheid en kuischheid.

Men kende er gouden ketenen noch kroonen,
Noch vrouwen met versierden voet, noch gordel,
Die meer in 't oog viel zelfs dan haar gestalte.

Nog gaf de dochter niet bij haar geboorte
Den vader vrees; daar tijd en huwlijksgift
De maat te boven ging noch onvervuld liet.

En verder:

Nog was de Montemaal niet overtroffen
Door uwen berg die, winnaar in het stijgen,
Dus in den val ook overwinnen zal.

---

1 Dante's Divina Commedia. Het Paradijs. Haarlem A. C. Kruseman 1864.

Bellincion Berti zag ik gaan, gegordeld
Met leder en een beenknook; en zijn vrouw
Verliet den spiegel, ongeverwd van wangen.

Ik zag 't gezin van Nerli en van Vecchio,
Tevreden met een ongesmukte pij,
Terwijl de moeders aan het spinrok zaten.

Gelukkigen! elk harer was nog zeker
Van 't eigen graf; geen gade zag haar bed
Om Frankrijks wille toen nog droef verlaten.

De een waakte en speelde zorgvol bij de wieg,
En placht het kind te troosten in de taal
Waar de ouders-zelf weleer als kind in kakelden.

En de andre die het vlas aan 't spinrok knoopte,
Vertelde een sproke aan 't vreedzaam huisgezin
Van Troje, van Fiesole of ook van Rome [1].

Bekoorlijker, belangwekkender tevens, dan dit oude Florence, - beperkt binnen den omtrek der enge muren die het zich, volgens de overlevering, door Karel den Groote wijzen zag, - tevreden met den klepelslag der Badia de burgerij ten arbeid of tot het gebed roepend, - door het verschiet van den berg Uccellatoio op de stad aan den Arno nog het uitzigt van den berg Montemalo op de veste aan den Tiber niet beschamend, - trok het jongere, uit het ontwikkelingstijdperk zijner democratie, mij meer aan. Hoe gewillig ik ook - vers 37-54 - het eenvoudige, het huisselijke, het zedige van het eerste huldigde, de bronnen van welvaart, waardoor het tweede zich in staat zag gesteld in pracht van gebouwen het Rome der veertiende en vijftiende eeuw te overtreffen, hadden aanspraak op breeder vermelding. "Ce fut l'an 1282 que les "Florentins", zegt de Sismondi [2] "établirent la forme de gouvernement "qu'ils ont conservée jusqu' à la chute de leur république, et qui, "supprimée par Alexandre de Médicis, le 27 Avril 1532, fut rétablie

1 In het aang. werk: XVde Zang, v. 97-105 en v. 109-126.

2 Histoire des Républiques Italiennes du Moyen Age. Tome III. pag. 35 et 36. Paris. Furne et Ce. 1840.

"par Pierre-Léopold, à la fin du siècle passé, et n'est pas même absolument détruite aujourd'hui" (1807-1808). "Je veux parler des "prieurs des arts et de la liberté, dont le collége fut appelé la Seigneurie. Depuis la paix intérieure, conclue par le cardinal Latino" (1279) "Florence était gouvernée par quatorze prud'hommes, dont "huit Guelfes et six Gibelins; mais l'état paraissait souffrir de "ce que le pouvoir exécutif était confié à un conseil trop nombreux pour "pouvoir jamais être unanime; à un conseil qui, par sa composition "même, avait en soi les principes de la discorde et où l' esprit de "parti donnait une place. La jalousie du peuple contre les grands "nuisait aussi à ce collége, dont plusieurs membres étaient gentilshommes; on ne cessait de répéter que dans une république marchande personne ne devait avoir part à l'administration si lui-même "n'était marchand. Les Florentins, en effet, au milieu de juin 1282, "instituèrent une nouvelle magistrature toute démocratique; ils en "nommèrent les membres prieurs des arts, comme pour indiquer "que l'assemblée des premiers citoyens de chaque métier devait "représenter toute la république. A la première élection, l'on ne crut pas "devoir admettre tous les métiers indifféremment à la prérogative de "donner des chefs á l'état. On se borna d'abord aux trois arts que "l'on regarda comme les plus nobles: mais dès la seconde élection, "c'est-à-dire deux mois après, on doubla le nombre des prieurs, pour "qu'il y eu eût un de chacun des arts majeurs, et en même temps "de chacun des six quartiers de la ville. L'art des juges et notaires, "qui prenait part d'une autre manière au gouvernement, fut le seul "qu'on n'appela point à fournir des prieurs à la république."

Twijfelachtig moge zijn wat Vasari [1] ons vertelt, waarheid of dichting dat men het Palazzo del Bargello door Lapo tedesco bouwen laat, zeker is het dat dit schier oudste gesticht van Florence, 't geen ondanks alle vernieuwing nog de wapenschilden des Proconsuls en der Republiek draagt, getuige was van de eerste zege door de vrijheid behaald. Daar zetelde dat Prioraat, waaraan ik slechts regt zoude doen als ik het gansche Vijfde Hoofdstuk van Atto Vannucci's I Primi

1 Giorgio Vasari. Le Vite de' più eccellenti Pittori, Scultori e Architetti. Volume I p. 249. Firenze. Felice le Monnier 1846.

Tempi della Libertà Fiorentina vertaalde, en daarmede tevens het bewijs leverde voor de hoofdtrekken mijner schets van het Florence waarin Dante opwies; doch waar zou de grens voor mijne toelichtingen zijn als ik mij dergelijke uitweiding veroorloofde? Volsta daarom hier voor den liefhebber de verwijzing naar dat belangrijk geschrift, waarvan de derde uitgave in 1861 bij Felice le Monnier in Florence het licht zag, en dus binnen ieders bereik mag heeten.

III KINDERLIJKE LIEFDE, Bl. 207-209.

"Hij die zich tot taak stelde eene geschiedenis te schrijven der "liefde in Italië, zou op de klaarblijkelijkste wijze aan het licht brengen, "hoe de zeden in den loop der eeuwen afwisselden. De bedrijven "van Rosmunda en Romilda zouden volstaan om de aangeboren wreed-"aardigheid der Longobarden te staven; Gundeberga en Teodota "onwillekeurig het bewijs leveren dat die barbaarschheid allengs "werd verzacht èn door de opkomende ridderschap èn, misschien nog "meer, door den omgang met de Italianen. Hoe de geschiedenis der ramp-"zalige dochter van Desiderio, voor welke Manzoni aller harten won [1], "elk den indruk geven zou tot welk verval het Longobardische volk was "gedaald, zoowel in de schatting der Franschen als in die der overige be-"woners van het schiereiland. En evenzeer als ons vervolgens de ver-"foeilijke minnarijen van Marozia en andere harer tijdgenooten om "strijd de laagte der vrouwen en de van alle schaamte vervreemde "Hertogen en Markiezen harer dagen naar het leven zouden schilderen - "helaas! ook de verdorvenheid van verscheiden pausen der Xde eeuw - "zoo zou alleen het verhaal des lijdens van de vrome en schoone Ko-"ningin Adelaide voldoende blijken, om de kastijding Gods te verkla-"ren, aan welke zich de schare, schier wanhopende in Italië bij mannen "of vrouwen eenige deugd meer aan te treffen, onderwierp, toen 's lands "kroon en 's lands staf aan den vreemde werden overgedragen. Honderd "jaren later was het de ontucht der geestelijken, vooral die der Lom-

---

1 In zijn treurspel Adelchi.

"bardijsche, welke meer dan iets anders den heiligen toorn van Gre-"gorius de VIIde ontstak, en hem ter hervorming dien weg deed in-"slaan langs welken hij, door het Italiaansche volk ondersteund, in "verbetering zijn doel bereikte. Immers, dat verbond van godsdienst "en vaderlandsliefde, zoude ons tot den onafhankelijkheidszin, tot de "eenvoudige gewoonten, tot de huisselijkheid en tot den huwelijkstrouw "brengen, zoo heerlijk door Cacciaguida beschreven. En eindelijk, (om "het tijdvak van 't welk wij spreken niet te overschrijden, en noch "van de bloedige minnarijen der veertiende en vijftiende eeuw, noch van "de teugellooze der zestiende of van de verwijfde der zeventiende en acht-"tiende te gewagen, van welke Parini, Alfieri en Napoleon ons genazen) "en eindelijk, zeg ik, hoe zou het uit zijne schets der dagen van Dante en "Petrarca blijken dat, zoo al de liefde en de zeden den straks ge-"prezen eenvoud hadden verloren, er toch nog in deze eene bron "school van verheven poezij; aan welke, onder de reeks van vrouwen "dier dagen door hare minnaars bezongen, twee het voorregt hadden "dank te weten onsterfelijk te zijn geworden. Zou de historische belang-"rijkheid van dergelijke studie der liefde verdere verdediging behoeven?

"Wie het bijzondere en openbare leven der burgers, laat mij mo-"gen zeggen, der buren uit de middeleeuwen volkomen wil verstaan, "moet zich de moeite getroosten niet slechts kennis te nemen van "de kleine belangen van iedere stad, maar ook de nog kleinere te "bestudeeren, van wijk, of buurt, in welke zij woonden. Wij zullen "later uit dergelijke bijzonderheden de staatkundige gebeurtenissen "van Dantes leven oorsprong zien nemen. Hier volstaat het meê te "deelen dat, toen Alighieri (Dantes vader) en zijn gezin, afstamme-"lingen van Cacciaguida, een huis bewoonden digt bij San Martino "des bisdoms gelegen, zij in de wijk van Santà Margarita een rijken "burger Folco Portinari tot buurman hadden, (die later het groote "gasthuis Santa Maria Nova stichtte,) wiens echtgenoote Cilia heette, "de dochter van Gherardo de Caponsacchi. Deze waren een dochtertje "rijk Beatrice gedoopt, maar op zijn oud-florentijnsch Bice genoemd. Van "dit kind getuigt Dante, in het begin van zijn boekske[1] dat zij "naauwelijks haar achtste jaar had bereikt en hij haast volle negen

1 La Vita Nuova e il Canzoniere di Dante Allighieri.

"tellen zou, toen zijne oogen haar voor het eerste zagen. "Daar kwam
" "ze mij te moet, in een kleed van heerlijke kleur, zacht en zedig
" "rood,' een lint om 't lijf gestrikt en gesierd als het harer teedere
" "jeugd paste. Ik mag in waarheid zeggen dat op hetzelfde oogenblik
" "de geest des levens, die in de binnenste kamer des harten woont,
" "in mij zoo hevig begon te beven, dat de flaauwste polsen er wee-
" "doende van trilden... Van toen af mag ik getuigen beheerschte Amor
" "mijne ziel, hem weldra geheel gewijd; en oefende hij, door de veer-
" "kracht die hij mijner verbeelding gaf, een gezag over mij uit, 't geen
" "me blindelings zijn welbehagen volgen deed. Dikwerf gebood hij mij
" "uit te gaan, of het mij gelukken mogt die jeugdige engelachtige te ont-
" "moeten; en trof ik haar bij wijle aan, dan droeg zij zich zoo edel,
" "zoo lofwaardig, dat men van haar met Homerus zeggen mogt; "zij
" "scheen geen dochter eens stervelings, zij scheen die eens Gods." [2]

"Andere daarmede volkomen strookende bijzonderheden werden sedert
"door Boccaccio medegedeeld. In vrolijke stemming plagten de Flo-
"rentijnen van dien tijd op den eersten Mei, of op Hemelvaartsdag,
"de komst der lente feestelijk te vieren. Tegenwoordig geschiedt dit
"meest in de Cascine [3], toen deed men het, "in kleiner kring van gasten
" "te huis. En zoo geviel het dat, onder anderen, ook Folco Portinari, in
" "dien tijd een der geachtste burgers der stad, in eigen woning zijn naaste
" "buren ten feest had genood. Onder deze behoorde ook zijn jeugdige
" "wijkgenoot Alighieri, die (daar kinderen hunne ouders, vooral bij
" "die gelegenheden, gaarne plegen te vergezellen) zijn jongske Dante
" "dat toen nog geen volle negen jaar telde, medebragt. Het leed
" "niet lang of deze gaf, als heel de woelige hoop zijnen leeftijd - er
" "waren jongens en meisjes in menigte onder de feestvierenden - zoo-
" "dra de geregten genuttigd waren, voor hunne jaren passend, de
" "voorkeur boven langer zitten aan vrolijk spel. In dien drukken stoet
" "was een dochtertje van den straks door ons genoemden Folco
" "naar haren doopnaam Beatrice, in den dagelijkschen omgang Bice

1 Houdt men het mij ten goede dat ik voor de onschuld wit de voorkeur gaf boven rood?

2 In de aangehaalde Vita Nuova, p. 2 en 3. Firenze, G. Barbèra, 1863.

3 Het park bij Florence draagt dien naam naar de melkerij in het midden der groote laan gelegen.

" "geheeten, van omstrecks acht jaren, lief en schoon boven haren leeftijd,
" "even zachtaardig als aanvallig. In gebaren en woorden was zij ernstiger
" "en zediger dan men van hare jeugd verwachten mogt. Bovendien
" "had haar gelaat iets zoo innemends, en lieftaligs, dat ze omstrijd
" "een engeltje werd geprezen. Aldus deed zij zich, betooverender nog
" "dan ik haar schetste, maar niet bewust dat zij zou doen verlieven,
" "der oogen van Dante op. Hij echter, knaapje als hij was, ontving
" "van haar in zijn jeugdig gemoed een zoo diepen indruk, dat haar beeld,
" "van dien dag af, tot den laatsten zijns levens toe, nimmer meer
" "uit zijn harte week." "[1]

IV 'T HOF DER MINNE. Bl. 209-213.

Paolo Emiliani-Guidici geeft in zijne voortreffelijke Storia della Letteratura Italiana Vol. I, p. 120, 121 [2] in weinige woorden al de inlichtingen voor het eerste gedeelte van dit vers vereischt. "Dante" zegt hij "verloor zijn vader, Aldighiero, in zijne kindschheid; maar "dank zij de liefderijke zorgen zijner moeder Bella werd hij uit-"stekend opgevoed, en onderwezen in de letteren, voor welke hij reeds "als knaap eene onwederstaanbare neiging aan den dag legde. Men "zegt dat Brunetto Latini hem in de rhetorica onderwees; dat hij in "zijne vaderstad zijne wetenschappelijke studien begon, doch deze aan "de Universiteit van Bologna voltooide. Hij wijdde er zich ook der "schoone kunsten: het is waarschijnlijk dat hij de school van Cimabue "bezocht, en in het atelier van dezen Giotto leerde kennen, verschei-"den jaren jonger dan hij, maar allerinnemendst van gemoedsaard "en bedeeld met een genie krachtig genoeg om zijne kunst te her-"scheppen. Dante had hem innig lief, en bleef door de hartelijkste "vriendschap aan hem verknocht. Hij was boven alle andere kunsten

---

1 Vita di Dante Allighieri, p. 17, in *Due illustri prose di Mr. Giovanni Boccacci;* Venezia 1325; aangehaald in de Vita di Dante, scritta da Cesare Balbo p. 30-32. Firenze. Felice le Monnier. 1853, aan wien deze toelichting werd ontleend.

2 Firenze. Felice le Monnier. Seconda Edizione. 1855.

"met de muzijk ingenomen; hij legde zich op iedere ridderlijke oefe-"ning toe, en toonde zich, forsch en sterk van gestel, meester in "het hanteeren van elk wapen." Casella was een der eerste musici in het Florence van Dantes jeugd; hoe zoet het den laatste verraste op den Louteringsberg den eerste een zijner minneliederen te hooren zingen, blijve voor eene volgende toelichting bewaard.

Ter aardige zedenschildering van het door mij geprezen tijdvak hebbe Villani over Het Hof der Minne het woord: "In het jaar "Christi 1283, in de maand Junij, ter viering van het feest van "Sint-Jan, toen het de stad Florence in vrede wel ging, door het "rustig bedrijf harer handelaars en handwerkslieden, en vooral door "het bestuur der Guelfen die baas waren, vereenigden zich in de "buurt Santa Felicita, aan de overzijde van den Arno, waar de Rossi "de aanzienlijksten waren, een uitgelezen drom edelen en rijken, "allen in witte kleederen gedost, onder een aanvoerder signo-"re dello Amore geheeten. Louter op spelen en vermakelijkheden "uit, noodigde die weidsche drom dames en heeren waar hij die aantrof "ten dans, was hem iedre ordentelijke gast uit de schare welkom, en toog "hij de stad door onder het geschal van trompetten en het kweelen van "andere speeltuigen, zich verlustigend en zich verheugend, des middags, "en des avonds evenzeer, groote maaltijden gevende. Dit hof stond "nagenoeg twee maanden, en was het aanzienlijkste en vermaardste "ooit in Firenze en in heel Toscana gezien. Van heinde en verre, tot "uit den vreemde toe, lokte het zoowel edellieden als allerlei kunste-"naars en goochelaars aan, voor welke om het zeerst nachtverblijf werd "ingerigt en aan den disch plaats gemaakt. Daarbij bedenke men "dat de stad Firenze en hare burgers in dien tijd bloeiden zoo als "zij het nimmer hadden gedaan, eene welvaart die voortduurde tot "in het jaar Christi 1289, toen de verdeeldheid opkwam tusschen "het volk en de grooten, die later tot den twist van Witten en "Zwarten leidde. Florence telde in die dagen niet minder dan drie "honderd ridders, en vele gezelschappen van heeren en vrouwen, "welke dagelijks 's ochtends en 's avonds open tafel hielden; (even als de "aanzienlijke burger het plag te doen wanneer hij in de ridderschap "werd opgenomen,) en was bovendien eene schare welgeborenen rijk, die "op Paschen den armen gevoerde kleederen uitdeelden. Uit de Lom-

"bardij, uit geheel Italie kwamen grappemakers naar Firenze, en met de "hovelingen der naburige vorsten verschenen de hofnarren en allen werden "met blijdschap ontvangen; en geen vreemdeling van naam, geen man die "waard was dat men hem eere bewees, toog door Firenze, die om strijd door "dat Hof niet werd uitgenoodigd en onthaald, en te voet en te paard "vergezeld, zoo in de stad als in de omstreken naar het pas gaf."

V DE SLAG BIJ CAMPALDINO, Bl. 214-220.

Het ietwat bonte mijner toelichtingen vinde zijne vergoelijking in den wensch deze der bronnen te ontleenen, welke gelegenheid geven de hoofdzaak zoo kort mogelijk mede te deelen. Wilde ik in bijzonderheden treden, zij zouden den lezer, dien de stoffe schier vreemd is, slechts vervelen; en voor hem die het onderwerp, zoo als het verdient, bestudeerd heeft, grootendeels maar herhalingen zijn, van wat hij lang reeds wist.

Fauriel geeft in Dante et les origines de la Langue et de la Littérature Italiennes, Cours fait à la Faculté des Lettres de Paris, (een arbeid met weinige woorden niet naar eisch te waarderen,) het beste kort begrip van den slag bij Campaldino.

"C'est à la fameuse bataille de Campaldino ou de Certomondo" zegt hij, "qu'on voit (Dante) pour la première fois, âgé déjà de "vingt-cinq ans, agir comme citoyen de Florence.

"Parmi tant de batailles gagnées et perdues par les Gibelins et "les Guelfes, celle de "Campaldino" fut une des plus mémorables "par l'importance de ses résultats et la variété singulière de ses "incidents. Mais il n'entre point dans mon plan de la décrire; je me "bornerai à en rapporter isolément quelques particularités par les-"quelles elle tient à mon sujet.

"Arezzo était une des deux ou trois villes de la Toscane où domi-"nait le parti gibelin, et partant l'une de celles contre lesquelles "les Florentins, chefs du parti guelfe, avaient le plus souvent à guer-"royer. Au printemps de 1289, ils envahirent le Casentino, la partie "montagneuse du domaine d'Arezzo, dans le val d'Arno supérieur.

"Les Arétins s'avancèrent aussitôt contre eux, et les deux armées se "rencontrèrent sur la rive gauche de l'Arno, entre Bibbiena et Cer-"tomondo. Celle des Florentins était de douze mille fantassins, et de "deux mille cavaliers; celle d'Arezzo ne dépassait pas huit mille "hommes de pied et neuf cents chevaux. Elle n'en demanda pas "moins courageusement la bataille, et fut même sur le point de la "gagner: elle la perdit, faute de discipline plutôt que de bravoure; "mais enfin elle la perdit et sa déroute fut complète; elle eut trois "mille homme tués sur la place et deux mille prisonniers. Les deux "chefs qui la commandaient, l'archevêque Arezzo, et Buon Conte de "Montefeltro [1], homme de guerre alors renommé, y périrent tous les "deux; et il y eut, dans le cas de ce dernier, une particularité qui "fit du bruit: après avoir cherché longtemps son cadavre parmi "les morts, on ne le trouva point, de sorte que chacun put expli-"quer à sa manière une disparition qui semblait tenir du prodige.

"Au nombre des traits remarquables par lesquels les Florentins se "distinguèrent dans cette bataille, je crois pouvoir en citer un. J'ai "parlé ailleurs de l'usage où étaient les armées des républiques ita-"liennes de désigner, au moment du combat, douze cavaliers d'élite "nommés paladins, pour fondre, comme des enfants perdus, sur l'en-"nemi, en avant de la cavalerie qu'ils devaient enflammer et entraî-"ner par leur exemple. Cet usage fut suivi à Campaldino. La cava-"lerie florentine était commandée par Vieri de' Cerchi, personnage "déja fameux à Florence, mais sur le point de le devenir bien da-"vantage, comme chef de parti. C'était à lui à désigner les douze "paladins qui devaient engager le combat. Il fit quelque chose d'inat-"tendu: il se désigna d'abord lui-même, bien que souffrant d'une jambe; "il nomma ensuite son fils, et, pour troisième, son neveu. Après quoi il ne "voulut plus choisir personne "chacun devant, dit-il, rester libre de " "manifester son amour pour son pays." Une conduite si noble ne "manqua pas son effet: cent cinquante guerriers à cheval, au lieu de "douze, se présentèrent, demandant à être faits paladins, et le furent.

"Dante était peut-être l'un de ces cent cinquante cavaliers: il est

1 Onsterfelijk geworden door de wijze op welke Dante zijnen dood beschrijft, in den Vden zang van zijn Purgatorio.

"sûr au moins qu'il combattit près d'eux, aux premiers rangs de "l'armée. C'est ce que nous apprend Leonardo d'Arezzo, d'après "une lettre de Dante aujourd'hui perdue, mais que le biographe "avait sous les yeux, et dans laquelle notre poëte avait minutieu-"sement décrit la bataille de Certomondo "- ou Campaldino :- " il y par-"lait naïvement des émotions diverses, des craintes, des inquiétudes, qu'il "avait éprouvées dans le cours de cette bataille, et qui lui avai-"ent fait goûter plus vivement l'ivresse et la joie de la victoire." [1]

Twee détails eischen nog een paar opmerkingen. Over den strijdwagen van Florence geve haar Fauriel: "Parmi les institutions mi-"litaires des républiques italiennes qui ne furent point empruntées "des idées ou des usages de la chevalerie, mais vraiment et de tout "point nationales, celle du carroccio est la plus remarquable. On "nommait carroccio un char de guerre, pesant, solide, richement "décoré et drapé, et trainé par des boeufs, auquel était fixé l'éten-"dard de la commune, dans les marches et les batailles. Ce char "était, pour chaque république, son vrai palladium; c'était l'objet sacré "pour la défense duquel il fallait combattre jusqu' à la mort; dont "la perte était pour chaque citoyen un deuil et un opprobre per-"sonnel." [2] Aan de houding Corso Donati in den slag toegeschreven zette Villani historisch gezag bij. Deze vermeldt hoe Corso, podestà van Pistoja, het bevel voerde over de benden door die stad, en door Lucca, en nog andere plaatsen in het veld gebragt, en réserve was gesteld, onder bedreiging als hij van zijne plaats week en deel nam aan het gevecht er met zijn hoofd voor te zullen boeten. "Maar "toen hij den slag begonnen en schier verloren zag, zeide hij, als "een dapper ridder: "Als wij het verliezen, wil ik met mijne burgers in "het gevecht sneuvelen, en als wij overwinnen, dan zoeke wie het "hart heeft, mij in Pistoja op, om mij te straffen;" toog kloekmoedig "met zijne schaar in den strijd, en den vijand zijdelings aanvallende "droeg hij veel tot de neêrlaag van dezen bij."

---

1 In het vermelde werk: Cinquième Leçon, Vie de Dante, pag. 150-153.

2 In hetzelfde: Troisième Leçon, Constitution des Républiques Italiennes. page 95.

VI BEATRICE'S UITVAART. Bl. 220, 222.

"En wie weet," zegt Guidici, die in der tijd zijne Letterkundige Geschiedenis van Italië met regt aan Macaulay mogt opdragen, "en wie "weet welke gelukkige dagen Dante zich voorspelde, verwinnaar van "Campaldino teruggekeerd, Beatrice beminnende! Burger der welva-"rendste en beschaafdste stad van Italië, zich het buitengewoon ver-"nuft bewust, hem door de natuur zoo mild bedeeld, minnaar die "zich met de wedermin vleijen mogt van het schoonste en liefste meisje "uit heel Florence, - wie kan zich voorstellen van welk paradijs zijne "verbeelding droomde! Ach, in hetzelfde jaar - het vijfentwintigste "dat hij beleefde - toen hij zich in de rij der dapperen had onder-"scheiden, en onder de toejuiching en de zegeningen zijner mede-"burgers was wedergekeerd, om in den schoonen tempel van San "Giovanni de wapenen op te hangen, waarmede hij de vijanden des "gemeenebest had helpen bedwingen, strekt het lot de hand uit om "zijn hart een moorddadigen slag toe te brengen: in dat zelfde jaar "voer het voorwerp zijner verzuchting, de beminnelijke Beatrice, onder "het gezang der engelen ten hemel. De geschiedschrijvers die schier in "de dagen des dichters nog leefden deelen ons mede, dat die onverwachte "slag hem dus neêrsloeg, dat zijn wezen er bijna door werd ver-"wilderd. Hij ontvlood alle gezellig verkeer, hij weigerde den troost "zijner liefste vrienden, het leven in eenzaamheid voortslepende, alles "duister om hem heen, begraven onder het verpletterend gewigt zijner "smart. Want de natuur, die Beatrices glimlach zoo liefelijk plag op te "luisteren, scheen hem nu eene afgrijsselijke, eene verlatene woestenij."

De schets is hooggekleurd, maar daarin schuilt hare verdienste niet zoo zeer; wat ik er in waardere is de studie die Dantes smart zocht te schetsen met Dantes woorden, die voor de beeldtenis eens letterkundigen de verwen koos, welke dien letterkundige zelf de liefste waren. Als Vondel onze jonkheid dus geschilderd werd, zoude zij zich den burger zoo vreemd blijven gevoelen, die in elke gebeurtenis zijns tijds belang stelde? die ieder vorst, ieder volk zijne dagen voor zijne vierschaar daagde? Maar ik sla Cesare Balbo op, en licht verder toe:

"Op den laatsten dag van het vermelde jaar 1289 stierf Folco Porti-
"nari: de vader van Beatrice. "En aangezien" zegt Dante "er geen
" "inniger vriendschap is dan die eens goeden vaders voor eenen goeden
" "zoon, en die eens goeden zoons voor eenen goeden vader; en dit meisje
" "in goedheid den hoogsten trap had bereikt, en haar vader (zoo als
" "velen zeggen, en waarheid is) het in goedheid tot een hoogen
" "trap brengen mogt, lijdt het geen twijfel dat haar harte van de
" "bitterste droefheid werd vervuld." Hij beschrijft ons vervolgens haar
"gedurig en deerniswekkend schreijen te midden der in het sterfhuis,
"volgens het gebruik dier dagen, rouwbedrijvende vrouwen; hoe hij
"die gade sloeg en met deze koutte, en zijne eigen smart over het
"wee zijner liefste, en de verzen door hem naar aanleiding dier
"ramp gedicht. Eenige dagen gaan voorbij, en hij zondert zich
"in eenzaamheid af, en de brosheid van 's menschen leven stemt
"hem zwaarmoedig, niet over hem zelven, maar over Beatrice. "Op
" "den negenden dag toen ik mij diep neder gedrukt gevoelde, ver-
" "zonk ik in eene mijmering over mijne liefste. En toen ik lang over
" "haar lot had gedacht, keerde ik tot mij zelven in, dieper dan ooit
" "gewoelende hoe onzeker het leven ook van den gezondste is, en be-
" "gon ik over zoo groote ellende te schreijen: tot dat ik, al zuch-
" "tende, in mij zelven zeide: Toch lijdt het geen twijfel dat ook de
" "lieve Beatrice eens sterven moet! En deze woorden sloegen mij met
" "zulke ontzetting dat ik de oogen sluitende, begon te trillen als een waan-
" "zinnige en mij verbeeldde ...." enz. En nu volgt er een reeks van droo-
"men, uit welke hij, naar den hemel starende, "eene menigte van enge-
"len" meent te "zien die opzweven," "een wit wolkje in hun midden "-en
" "die engelen zingen liefelijk - en de woorden die zij zongen, waren:
" "Osanna in excelsis." Wie zich overtuigen wil hoe niet slechts
"de gebeurtenissen die inderdaad plaatsgrepen, maar zelfs deze droo-
"men, of, als wij haar met Dantes woorden dus mogen noemen, deze
"visioenen zijner jeugd, later in zijn Dicht werden weêrgegeven, hij
"moge de plaatsen in het Purgatorio en in het Paradiso opslaan, waar hij
"de engelen hosannah laat zingen. --- Dante verbeeldt zich vervolgens zijne
"liefste gestorven te zien, en alle droevige plegtigheden bij te wonen
"bij lijken gebruikelijk, en dan naar zijne kamer weêr te keeren, en
"ten hemel op te blikken, "en zoo sterk was mijne verbeelding, dat ik

" "schreijende met luider stem begon te zeggen: O schoone ziel! hoe ge-
" "lukzalig is hij die u aanschouwt! En die woorden onder hartstogte-
" "lijk snikken uitbrengend, en den dood aanroepende tot mij te komen,
" "begon eene lieve, jonge vrouw, die zich op eenigen afstand van mijne
" "legerstede bevond, die mijn nokken en klagen hoorde en vreesde dat
" "beide het gevolg mijner ongesteldheid waren, van vreeze te schreijen.
" "Eenige andere vrouwen, insgelijks in het vertrek, vermoedden uit
" "hare ontsteltenis dat ik er droef aan toe moest zijn; tot eene van deze, mij
" "het naauwste verwant - "(misschien zijne zuster, de echtgenoote van
"Leon Poggi)" de eerste terzijde deed gaan, terwijl zij zelve naar mij
" "toetrad om mij te wekken, zich verbeeldende dat ik sliep en tot mij
" "zeide: "slaap niet langer, en wees niet zoo mistroostig." "Haar
" "roepen stoorde mijne fantasie, juist toen ik wilde uitroepen: "O
" "Beatrice! wees gezegend." Reeds had ik "o Beatrice!" uitgebragt,
" "toen ik, opschrikkende, de oogen opende en zag dat ik mij had be-
" "drogen; intusschen was mijne stem door het snikken zoo zeer ge-
" "smoord dat die vrouwen den naam niet konden hooren. Ofschoon
" "ik mij die vlaag van verliefdheid zeer schaamde, keerde ik haar
" "mijn aangezigt toch toe. En toen zij mij zagen begonnen zij te zeg-
" "gen: "Hij ziet bleek als een lijk" en vroegen mij wat mij zulk eene
" "vreeze had aangejaagd? Ik kwam eenigzins tot mij zelven; en ge-
" "troost dat ik mij mijne ellende slechts had verbeeld, antwoordde
" "ik haar: "Ik zal u zeggen wat mij weervaren is." "Toen vertelde ik
" "van het begin tot het einde al wat ik had gezien, echter den naam
" "der allerliefste verzwijgende." Ik weet niet of anderen dit zul-
"len opvatten zoo als ik het doe; maar ik kan dit verhaal, dat ik
"even natuurlijk vinde als het mij waar toeschijnt, niet besluiten
"zonder eenige verontwaardiging over de misschien in elk ander opzigt
"hooggeleerde uitleggers, welke het zeker noch hebben gelezen noch
"verstaan, daar zij durven volhouden dat Beatrice eene schepping der
"verbeelding is geweest."[1]

Mijn lezer zal zich deze uitweiding over eenige fragmenten dier Vita Nova niet beklagen, als zij de getrouwheid voldingt mijner voorstelling van Dantes smarte, toen Beatrice inderdaad verscheidde, aan hetzelfde

1 Vita di Dante. Libro Primo, Capo Settimo. p. 84-86.

boekske ontleend; 't geen het grootste bewijs zijner innerlijke waarheid meêbrengt in de vermelding der latere voorbijgaande genegenheid, die de dichter zich zoo bitter verweet, - en besluit met de vermelding van een visioen, dat volgens sommigen de Divina Commedia voorspelt, volgens anderen de voltooijing van dit vroeger reeds aangevangen dichtstuk toezegt.

VII BURGERDEUGD. Bl. 223-227.

"Dante finit par trouver, dans des occupations sérieuses, les conso-"lations dont il avait besoin," zoo herneemt Fauriel den draad der historie, als hij van 's dichters brief aan alle Koningen en Vorsten der aarde heeft gewaagd, waarin hij den jammer beschreef die Beatrices dood in de gansche wereld achter liet, en voor welks begin deze de klagte van Jeremia de zijne maakte. De tijdsorde gebiedt den geschiedschrijver een oogenblik stil te staan bij de eerste zes of zeven zangen der Hel waarschijnlijk in die dagen geschreven, maar sedert tot vernieuwens toe omgewerkt; ik zet de aanhaling voort, waar ze mij toeschijnt voor den lezer belang te hebben. "Dante donna sans "doute beaucoup de soins et de temps à ce travail; mais il lui en "resta néanmoins pour diverses fonctions publiques, et particulière-"ment pour des missions, qui, bien que l'on ne puisse pas en fixer "la date, appartiennent indubitablement à cette portion de sa vie, à "moins qu'elles ne soient des fictions, ce que rien n'autorise à pré-"sumer. On peut du moins tenir pour certaines celles dont les écri-"vains accrédités rapportent quelque particularité ou précisent le "motif.

"De ce nombre sont plusieurs ambassades au roi de Naples, une "entre autres pour réclamer la grâce et la liberté d'un Florentin "condamné à mort par la justice du pays; telle est encore une am-"bassade à Sienne, pour terminer un différend relatif aux confins du "territoire de cette république et de celui de Florence. Enfin, au "mois de Mai 1299, il fut envoyé à San Gemignano, pour solliciter "la confirmation du choix déjà fait d'un capitaine de la ligue toscane

"Je pourrais indiquer quelques autres missions plus ou moins im-"portantes qui furent, comme les précédentes, confiées à notre poète, "et même entrer dans quelques détails sur plus d'une. Mais le temps "me presse et j'arrive à la partie austère de la vie publique de Dante, à "l'époque où son histoire se confond avec celle de son pays, et ma "tâche va devenir plus difficile. Il s'agit de faire connaître des évè-"nements obscurs et compliqués, qui n'ont jamais été nettement ni "complétement exposés, et je ne sais jusqu' à quel point j'en pour-"rai esquisser le tableau, dans l'espace qui m'est donné, ni même "en le dépassant un peu.

"L'année 1299, la veille du XIVe siècle, était aussi, pour Florence, "la veille de troubles violents et d'horribles calamités. Le parti gibe-"lin était plus que vaincu: il était anéanti; ses chefs étaient disper-"sés dans l'exil, et ses adhérents avaient fini par détacher de lui "leurs espérances et leurs moyens. Les Guelfes victorieux dominaient "sans opposition depuis plus de trente ans, et l'avenir semblait leur "appartenir tout entier.

"Il y avait, dans ces apparences, quelque chose d'équivoque et de "trompeur. Aussi longtemps que les Guelfes avaient eu à lutter contre "des adversaires redoutables, leur parti avait semblé uni, compacte, "homogène. Mais il était, au fond, composé de groupes divers, "ayant chacun, sur certaines choses, des vues et des sentiments op-"posés. Cette opposition devait se manifester et se manifesta dès l'in-"stant où ces groupes, n'étant plus ralliés par la crainte d'un ennemi "commun, purent agir chacun dans sa direction propre et pour son "intérêt personnel.

"Parmi ces groupes, qui tous se disaient guelfes, et qui tous vou-"laient et croyaient l'être, on en distinguait aisément deux, entre les "quels se partageaient tous les autres. L'un était celui des Guelfes "aristocratiques, qui auraient voulu mettre un terme au progrès du "pouvoir populaire, et maintenir la noblesse au point où elle se "trouvait pour lors. L'autre était celui des Guelfes populaires, qui, do-"minés par les influences de la démocratie, y cédaient par conviction "ou par faiblesse. C'était l'ancienne lutte entre les castes féodales "créées par l'invasion et la conquête, et les anciennes populations du "pays, qui était sur le point de recommencer, et d'être poursuivie sous

"des noms nouveaux, et compliquée de haines et de passions nouvel-"les. Ces assertions s'éclairciront par les faits.

"J'ai déjà dit un mot des ordonnances de justice, de ces ordonnan-"ces qui étaient comme un glaive incessamment suspendu sur la tête "des nobles. En 1295, ceux-ci se concertèrent et prirent les armes, "pour obtenir de force l'abolition des ordonnances démocratiques. "Mais le peuple s'arma de son coté pour les défendre, et fit si bonne "contenance que les nobles se retirèrent sans avoir osé combattre et "sans avoir rien obtenu.

"A dater de cet échec, la portion aristocratique du parti guelfe "fut, par le fait, exclue du gouvernement de la république, qui resta "tout entier aux Guelfes populaires. C'était une scission formelle: ce qui "avait fait jusque là deux moitiés, deux nuances du parti guelfe, fit dès "lors deux factions distinctes, ayant chacune son nom, ses chefs, "son drapeau. - Les Guelfes populaires prirent le nom de *Blancs*, les "autres se nommaient les *Noirs*. A la tête de ceux-ci fut la famille "des Donati, ayant elle-même pour meneur Corso Donati, homme de "résolution et de capacité, dont le caractère était une expression fidèle "de son parti. Il était peu riche, mais d'ancienne et noble race, brave, "turbulent, d'humeur chevaleresque; avec tout cela, fier et hautain, plus "disposé à dédaigner qu'à mendier les suffrages populaires. On le "nommait d'une manière absolue *le Baron*: - c'était comme si l'on eût "dit le modèle, lidéal du gentilhomme.

"Le parti des Blancs eût pour chef Vieri de' Cerchi, le même "dont j'ai cité un trait de magnanimité à la bataille de Certomondo, "(Campaldino.). Sauf peut-être en bravoure ou en ambition, Vieri était "en toute chose l'opposé de Corso Donati, mais représentant éga-"lement bien son parti. Il était de race plébeienne, et avait amassé "par le commerce une fortune immense, dout il dépensait une bonne "portion à se faire des partisans et des amis, outre ceux qu'il se "faisait par la douceur et la popularité de ses manières. [1]"

Gaarne zou ik voortvaren af te schrijven, maar eene uitvoerige schets hoe de Zwarten hulp zochten en vonden bij Paus Bonifacius VIII, van wien ieder weet dat Benvenuto da Imola gezegd heeft dat

---

1 Fanriel's aangeh. werk: Vie de Dante. p. 154-159.

hij "een hooghartig zondaar" was, van wien Celestinus de Vde volgens de overlevering zou hebben getuigd, dat hij het pausschap verkreeg als een vos, dat hij regeerde als een leeuw, en dat hij stierf als een hond, wordt hier niet vereischt. Even weinig geloof ik dat eene breede vermelding van den onzaligen invloed door de komst van Charles de Valois te Florence uitgeoefend, die, zoon eens konings, broeder eens konings, oom van drie koningen en vader eens konings, echter zelf nooit koning werd, al verklaarde Bonifacius hem Keizer van het Oosten en Verdediger des Geloofs, in deze bladen op hare plaats zijn zou. Al wat mijne toelichtingen bedoelen, is den lezer dien het onderwerp vreemd is, op de hoogte der geschetste toestanden te brengen, en hem van daar uit te lokken de aangehaalde bronnen zelf te raadplegen. Mogt ik in dit opzigt mijn doel bereiken, dan zoude hij Balbo's Vita di Dante opslaan, om Libro Primo; - pag. 134-135 - de hoofdtrekken te vinden voor het uitbreken des burgerkrijgs, den 1sten Mei 1300, op het plein voor de kerk Santa Trinita; en in Guidici's Storia della Litteratura Italiana, Lezione Terza, - pag. 90-91 - te lezen dat "Guido Cavalcanti" verzen smeedde met eene kunst zijnen voorgangers onbekend, en beelden en wijzen bedacht en uitvond, volkomen de woorden regtvaardigende waarmede Dante getuigt "dat de Florentijnsche Guido (Cavalcanti) den heerscherstaf "over de taal den Bologneeschen (Giunicelli) had afgewonnen;" die tot dien tijd toe voor den eersten der italiaansche lierdichters plagt te gelden.

VIII DICHTERLIJKE ROEPING: DE HEL. Bl. 227-235.

'k Zag dikwerf in den voorhof van een dom
  Een werkman zich van 't lastig pak ontslaan,
  Om fluks, blootshoofds, eerbiedig in te gaan;
Daar tastte hij in 't wijdend water om,
Hij sloeg een kruis, hij knielde er in den drom,
  En naauwlijks ving zijns bidsnoers tikken aan
  Of 't was als werd de wereldoceaan
Die ruischte door de drukke stad hem stom:

Aldus deinst ook voor mij, die keer op keer
In dit portaal mijn jammer nedervlij
En 't niet mij schaam dat hier ik bidden leer,
Ons troosteloos, ons droef van daag ter zij,
En wakend, wachtende even als weleer
Begroet mij des verledens eeuwen rij.

Het beitelwerk, waarmeê deez' hoofdkerk prijkt,
Verbaast mij en trekt me aan: dat ijl geblaêrt
Welft zich ten trans; in nis bij nis vergaêrt
Een heilgenstoet, waarop de zwaluw strijkt;
Hoe 't grootsch gesticht een bloemenkruis gelijkt!
Schoon van omhoog zoo draak als duivel staart
Naar Christi lijk, dat 't boevenpaar vervaart,
Naar 't vlammend vuur waar Judas in bezwijkt!
Wie schetst den strijd van twijfel en geloof,
De zaligheid toen hope 't won van vrees,
Des onregts haat, voor elk verschoonen doof,
De teederheid, die schreijend vonnis wees,
Waarin, uit middeneeuwsche hellekloof,
Dit wonderlied ten hoogen hemel rees!

Indien de hoofdverdienste der verzen met welke Longfellow zijne zoo getrouwe vertolking der Divina Commedia opent, in bovenstaande overzetting niet geheel is te loor gegaan, dan geven zij den indruk weêr, welken de Hel in onze dagen maakt: het visioen verplaatst ons in eene wereld die ons vreemd is geworden, en waaraan wij ons toch verwant gevoelen. Voor zoo verre Dante dien in zijnen tijd gebruikelijken vorm bezigt, ter hervatting van vroeger pogingen van dien aard, uitgelokt door het bijwonen van het Jubilaeum in 1300 gedurende zijn gezantschap te Rome gevierd, - voor zooverre hij in Virgilius den volmaaktsten dichter ter wereld begroet, die hem tot leidsman op zijnen avontuurlijken togt strekken mogt, - voor zooverre hij, ten gevolge der komst van Charles de Valois te Florence, onverhoord verbannen met volle regt zijn toorn tegen zijne persoonlijke vijanden bot viert en dezen voorspelt wat

toekomst hen in dat oord der verschrikking toeft, - voor zooverre de gansche voorstelling getuigt van de wijze op welke de wetenschap zich toen aarde en hemel droomde, het geloof zich toen de verlossing des menschdoms belooven dorst, is hij van zijne eeuw. Maar zijn dichtstuk zou ons langer boeijen noch bezielen als het niet tevens van alle eeuwen was door de beproefde beantwoording der vraag: wat toch het doel mag zijn van de omzwerving der menschheid hier beneden? - als het niet gloeide van eene liefde voor vaderland en vrijheid, om strijd door de grootste volken ter wereld, hoe verscheiden zij over een volgend leven dachten, als de waarborg voor alle grootheid, alle geluk in het tegenwoordige geprezen, - als het niet in ieders gemoed weerklank vond door de hulde welke het den hoogsten en heiligsten aller menschelijke hartstogten brengt, - als het eindelijk dat alles niet deed in vormen zoo voortreffelijk schoon dat men zeshonderd jaren later, trots al den vooruitgang der beschaving, vruchteloos beproeft in eenige taal des nieuweren tijds, die diepte, dien eenvoud, dat volkomene weder te geven.

Het streven blijft er niet minder verdienstelijk om, en onder de weinige verheugende verschijnselen, welke onze litteratuur aanbiedt, verdient de toenemende studie van Dante te worden gewaardeerd. Franschen en Engelschen hebben van de Klassieken vertalingen aan te wijzen, uit schier ieder tijdvak hunner letterkunde; de Duitsche bibliotheken werden in de laatste tachtig jaren verrijkt met wat Göthe "eine welt-literatur" noemde; hoe lang zag Dante zich verpligt het ten onzent voor lief te nemen, met den lof door den jeugdigen Hooft, in het aangehaalde verbeterde gedicht, aan hem in Toscana bedeeld:

Ook komt dit Vaderlandt een deel van Dantes lof,
Wien 't aardrijck docht te kleen tot hooge dichtens stof.

Er is, ten minste in dat opzigt, vooruitgang, wat eerbied voor het oorspronkelijke, gevoel van zijne eigenaardigheid, juistheid in de keuze der uitdrukkingen, zin voor eenvoud betreft; de gezwollenheid is geweken, wij trachten waar te zijn. Bilderdijk veroor-

loofde zich, in 1826, ons een honderdtal alexandrijnen aan te bieden, "Ugolijn" betiteld, "een tafereel uit Dantes Hel," [1] die misschien op het tooneel nog effect zouden maken, maar, met den italiaanschen tekst vergeleken, geen zweem hebben van het aandoenlijk waas, dat in dezen het schrikkelijk tooneel verzacht. In 1863 gaf de Heer A. S. Kok ons, in het Eerste Deel zijner metrische vertaling van Dante's Divina Commedia, in het slot van den 32sten en de eerste 80 verzen van den 33sten Zang der Hel, [2] eene vertolking van het oorspronkelijke, volstaande om mijne aanmerkingen op het tafereel van Bilderdijk te regtvaardigen, voor wie zij tot vergelijking uitlokken. Dr. J. C. Hacke van Mijnden verrijkte in 1867 onze letterkunde.... doch, waarom staat er op het titelblad van het geschenk "Niet in den Handel," en eischt dus de bescheidenheid dat ik zwijge, over eene vertaling in terzinen als de oorspronkelijke, dat wil zeggen, met sleepende eindrijmen? Eene uitgave voor het publiek zou gelegenheid bieden eene belangrijke studie te schrijven over de voordeelen aan het rijm verknocht, — over de verdienste van een ouden tint, met kunst verspreid, en met zorg bewaard, — en ook over het wanhopig worden van elken vertaler wie hij zij, die wenscht iedere schoonheid van het origineel weêr te geven, en echter, hoezeer hij die gevoelt en geniet, zich te vaak maar met een flaauwen weêrgalm vergenoegen moet. Immers daarvan mag ook ik meêspreken, die menige gedachte van Dante tot de mijne trachtte te maken; [getuige de aanhef van het Klooster del Corvo, dat ik ga toelichten], ofschoon de uitslag zelf mij zeer weinig voldeed.

IX HET KLOOSTER DEL CORVO. Bl. 236-242.

" "Daar waar de trotsche vloed der Magra zijnen loop voleindigt,
" "verlengt zich, ter regterzijde van haren mond, Monte Caprione in zee,
" "het aloude eigendom der bisschoppen van Luni en van het ge-

1 De Dichtwerken van Bilderdijk. XIVde Deel, Haarlem, A. C. Kruseman. 1859. bl. 131, 133.

2 Haarlem, A. C. Kruseman. Ie Deel.

" "slacht Malaspina. De uiterste hoek van Monte Caprione wordt
" "del Corvo geheeten; daar begint de golf van Spezia, weleer de
" "haven van Luni, aan het heerlijke ligurische strand. Op de hoog-
" "ten die de golf omrijen, ziet men eene menigte kasteelen, in welke
" "de Spinola, de Doria, de Fieschi en de Malaspina hebben geheerscht.
" "Aan de eene zijde van den Corvo beurt de kleine haven van Lerice
" "hare weinige woningen; aan de andere verheft zich een lage
" "berg boven de Magra; en op dezen werd, in 1176, door Pipino,
" "bisschop van Luni, het klooster Santa Croce del Corvo gesticht.
" "In het begin der veertiende eeuw verstrekte het aan kloosterlingen
" "naar den regel van den Heiligen Augustinus tot woning, en was
" "broeder Ilario hun prior. Thans is er van het gesticht niets dan
" "het koor overgebleven, in 't welk de schipbreukelingen zich van de
" "geloften kwijten op zee aangegaan." Tot dien broeder Ilario, "waar-
"schijnlijk een vriend van Uguccione" della Faggiola, die toen
onzen balling beschermde "kwam Dante: hoe, dat vernemen wij door
"eenen brief des kloosterlings aan dien edelman zelven, welke, uit het
"Latijn vertaald, dus luidt:

" "Aan den verhevenen en voortreffelijken man, messer Uguccione
" "della Faggiola, onder de grootsten van Italie een der uitstekend-
" "ste, wenscht Fra Ilario, maar monnik del Corvo, aan den mond der
" "Magra, alle heil in Hem die het ware heil van allen is. Onze Heer
" "zegt ons, in het evangelie, dat *de goede mensch goede dingen*
" "*voortbrengt uit den goeden schat zijns harten*; waarin dubbele
" "leering begrepen is, zoowel dat wij uit uitwendige dingen het
" "inwendige van onzen naaste kunnen leeren kennen, als dat
" "wij door woorden anderen hebben bloot te leggen, wat er in ons
" "binnenste omgaat. Daarom staat er ook geschreven, *aan hunne*
" "*vruchten zult gij hen kennen*; en ofschoon dit van de zondaars
" "gezegd wordt, mogen wij het nog meer van de regtvaardigen ge-
" "tuigen, daar deze even gaarne toonen wat zij inderdaad zijn, als gene
" "hunnen aard verbergen. Immers is het niet alleen zucht naar
" "roem, die ons dringt wat wij inwendig goeds hebben naar buiten
" "vruchten doen dragen, maar het gebod van God zelf dat ons
" "verbiedt de talenten ons verleend ongebruikt te laten liggen. Dus
" "veroordeelen God en de Natuur de ledigheid, en werd de boom

" "die te zijner tijd geen vrucht droeg ten vure gedoemd. Wat toen " " gezegd werd van het voortbrengen des inwendigen schats, schijnt " "door geen Italiaan, van kindsbeen af, zoo goed te zijn nagekomen, " "als door den man wiens werk ik u, met de door mij gemaakte " "opmerkingen, door dezen wil doen geworden. Naar ik van ande- " "ren vernomen heb, [en dat mij verwonderenswaardig toeschijnt,] " "trachtte hij van zijne vroegste jeugd af dingen te zeggen, zoo als " "men er nog nooit had gehoord; en [wat nog verwonderenswaardiger " "is,] streefde hij er naar, wat zich in het latijn door de begaafdsten " "naauwelijks laat mededeelen in de volksspraak duidelijk te verklaren. " "In de volksspraak zeg ik, niet maar eenvoudig weg, doch hoogst wel- " "luidend. Intusschen, den lof die hem toekomt overlatende aan zijne " "werken, waarin zijne verdiensten den geleerden zeker helderder " "in het oog zullen vallen, kom ik kortelijk tot mijn doel.

" "Het geviel dan dat die man, voornemens zijnde over de bergen " "te reizen en door het bisdom van Luni komende, hetzij uit de- " "votie, hetzij uit anderen hoofde, tot ons klooster kwam. Ik, " "die dat gezien had, en die hem nog even weinig kende als de " "overige broeders' het deden, vroeg hem: "*wat hij verlangde?*" " "Daar hij er geen woord op antwoordde, maar ons gebouw aan " "bleef zien, vroeg ik hem op nieuw: "*wat hij verlangde of zocht?*" " "Daarop hernam hij, mij en de broeders aanstarende: "*Vrede.*" " "Het deed mij eensklaps vurig verlangen den aard diens mans te " "leeren kennen, - de anderen wenkend nam ik hem ter zijde, en " "bleek hij geen vreemde te zijn: want ofschoon ik hem tot dien dag niet " "gezien had, was zijne faam reeds voor lang tot mij gekomen.

" "Toen hij mij, later, aandachtig naar hem had zien luisteren en " "hij wist hoe ik zijne woorden ter harte nam, haalde hij vertrouwelijk " "een boekske uit zijne borst te voorschijn, en liet het mij vrijelijk " "inzien. "*Het is,*" zeide hij. "*een gedeelte van mijn werk, dat gij* " "*misschien nog nooit hebt gezien. Ik laat het u ter gedachtenis, op* " "*dat mijne heugenis u bij blijve.*" En daar hij nu dat boekske had " "medegebragt en ik het dankbaar had aangenomen, sloeg ik het " "open en liet er in zijne tegenwoordigheid mijn blik met genegen- " "heid op rusten. En gezien hebbende dat dit in de volksspraak " "geschreven was, en mij daarover onwillekeurig verbaasd toonende,

" "vroeg hij mij de reden waarom dit mij in het lezen aarzelen deed.
" "Waarop ik antwoordde: "*ik verbaas mij over de taal die gij*
" "*koost voor zulk een onderwerp, daar het mij deels moeijelijk ja*
" "*bijna onmogelyk schijnt u van zoo verheven een taak in de volks-*
" "*spraak te kwijten, en ik het deels niet passend vinde, zoo*
" "*vele wetenschap in zoo armelijk een kleed uit te dossen.*"

" "*Er is veel gronds voor uwe opmerking*" hernam hij, "*en toen*
" "*in den beginne (misschien naar den wille des hemels) het daartoe*
" "*in mij gelegde zaad begon te ontkiemen, gaf ook ik de voorkeur*
" "*aan de deftiger taal. Het bleef bij het voornemen niet: op de ge-*
"*bruikelijke wijze dichtende, begon ik:*

" "*Ultima regna canam fluido contermina mundo,*
" "*Spiritibus quæ lata patent, quæ præmia solvunt*
" "*Pro meritis cuicumque suis.*

" "*Maar toen ik den tegenwoordigen toestand gade sloeg, zag ik*
" "*dat niemand meer in de Zangen van vroeger dichters een blik*
" "*werpt; 't geen, helaas! de reden is waarom begaafde lieden, door wie*
" "*in later tijd zulk een onderwerp zou zijn behandeld, de beoefe-*
" "*ning der vrije kunsten aan het volk overlaten. Ik legde daarom*
" "*de mij bedeelde zwakke lier ter zij, en greep een ander speel-*
" "*tuig, voor de ooren onzer tijdgenooten geschikt; vaste spijze past*
" "*immers voor den mond van zuigelingen niet.*"

" "Dit gezegd hebbende voegde hij er allerhartelijkst bij, dat het
" "hem aangenaam zijn zou, "*als het mij vergund was mij met deze*
" "*dingen bezig te houden, ik dit werkje van eenige kantteekeningen*
" "*voorzag, en het u dan deed geworden.*" Moge ik er nu al niet ge-
" "heel in geslaagd zijn den verborgen zin zijner woorden bloot te
" "leggen, ik heb er mij ten minste met goeden wil en goede trouw
" "op toegelegd, en zend u thans, zoo als die heusche man het wenschte,
" "het gevraagde werk toe. Schijnt u daarin het een en ander nog
" "duister, wijt dit slechts mijner ongenoegzaamheid; daar het geen twij-
" "fel lijdt dat de tekst zelf in ieder opzigt volmaakt is.

" "Als uwe edelheid later verlangen mogt de twee andere deelen van
" "het werk te leeren kennen (waarmede hij zich voorstelt dit een geheel

" "te doen uitmaken) dan wende zij zich om het tweede op dit volgende,
" "tot den uitstekenden man, il signor Moroello, de markies; en zal zij
" "het laatste kunnen vinden bij den doorluchtigen Federigo, koning van
" "Sicilië. Want, volgens de verzekering mij door den auteur gedaan,
" " "*geeft hij, na in geheel Italie te hebben rondgezien, aan u drieen*
" "*boven allen de voorkeur u dit driedeelig werk op te dragen.*" " [1]

X DICHTERLIJKE STUDIE: DE LOUTERINGS-BERG, Bl. 242-258.

'k Trede in en zie: zoo somber als de schaâuw
Dier gangen schrijdt ge, o Dichter! langs mij heen;
Hoe zwaar valt mij het volgen uwer schreên, -
Hoe is deez' lucht van wond'ren wierook laauw.
De schare der verscheid'nen ziet u naauw
Of maakt u plaatse, in 't licht 't altaar ontgleên;
Van graf tot graf weêrgalmt een schor gesteen,
Als krijschte door het pijnenwoud de kaauw.
Uit biecht- bij biechtstoel dringen in mijn oor
De zuchten om vergeten gruwlen door,
Terwijl de crypt een jammerklagte slaakt;
Tot van omhoog de troost zich hooren doet
Die aanvangt met: "Van zonden rood als bloed"
En eindigt met: "Zoo wit als sneeuw gemaakt."

Longfellow is, in dit eene sonnet ter karakteristiek van den Louteringsberg, schijnt het mij, minder gelukkig geweest, dan in de beide met welke hij ons der Hel invoert: het geheele tweede gedeelte van Dante's dichtstuk slaat niet langer met schrik, het maakt weemoedig.

"Si jamais," zegt Ginguené, in zijne uitvoerige analyse van Il Purgatorio, "si jamais l'inspiration se fit sentir dans les chants d'un poète, "c'est certainement dans les premiers vers que Dante laisse échap- "per avec une sorte de ravissement, en quittant l'Enfer pour des

---

1 Vita di Dante, Scritta da Cesare Balbo. Libro Secondo. Capo Sesto, pag. 288, 292.

"régions moins affreuses, où du moins l'espérance accompagne et "adoucit les tourments. Son style prend tout-à-coup un éclat, une "sérénité qui annonce son nouveau sujet. Ses métaphores sont toutes "empruntées d'objets riants. Il prodigue sans effort les riches images, "les figures hardies, et donne à la langue toscane un vol qu'elle n'a-"vait point eu jusqu' alors, et qu'elle n'a jamais surpassé depuis. "Pour vo-" "guer sur une onde plus favorable, la nacelle de mon génie dresse ses " "voiles et laisse derrière elle cette mer si terrible. Je vais chanter ce " "second règne, où l'âme humaine se purifie et devient digne de monter " "au Ciel. Mais ici, muses sacrées, puisque je suis tout à vous, que la po-" "ésie morte renaisse, que Calliope relève un peu mes chants, qu'elle les " "accompagne de ces accords, dont les malheureuses filles de Piérius " "se sentirent frappées et qui leur ôtèrent tout espoir de pardon." "Puis, commençant tout de suite son récit par une description pres-"que magique: "La douce couleur du saphir oriental, qui se con-" "densait" dit-il "dans la perspective riante d'un air pur, jusqu'au " "premier cercle des cieux, rendit à mes yeux tous leurs plaisirs, " "aussitôt que j'eus quitté l'air infernal qui avait attristé mes yeux " "et mon coeur." Sa lyre est montée sur ce ton; il continue: "Le bel " "astre qui invite à l'amour, réjouissait tout l'Orient, lorsque je " "me tournai vers l'un des pôles, et que j'y vis briller quatre étoi-" "les qui ne fûrent jamais vues que de la première race des mor-" "tels. Le ciel paraissait jouir de leurs rayons. Malheureux Septen-" "trion, tu es veuf et à jamais à plaindre, puisque tu ne peux les " "voir!" Laissant à part le sens allégorique de ces étoiles, et les "quatre vertus dont les commentateurs y voient l'emblême, y a-t-il "une poésie plus brillante, plus rayonnante, pour ainsi dire, et qui "fasse mieux sentir le passage ravissant des ténèbres à la lumière?" [1]

Het is waar, hij voegt er bij: "Observons que le poète ne se livre "pas à ce transport en entrant dans le Purgatoire, où il n'y a ni "astres, ni cieux brillants, et où l'espérance même est encore at-"tristée par des souffrances;" maar, ofschoon de loutering geen lust zij, wie durft zich uit Longfellows schets met een lied der liefde

---

1 Histoire Littéraire d'Italie, par P. L. Ginguené. Tome II, page 127-129; à Paris, chez Michaud Frères. 1811.

vleijen als het dichtstuk inderdaad heeten mag? Grooter dan de studie, welke de dichter er toe vereischt achtte, blijkt het genie dat er hem bij bezielen bleef; wij leeren in de eerste belangstellen om het gebruik dat het laatste er van maakte. Ten bewijze durf ik mij op de engelen beroepen: de stoffe bragt hunne verschijning mede; maar de verscheidenheid, waarmede zij geschetst of geschilderd zijn, maar iets eigenaardig-hemelsch, dat van het verhevene van Dantes 'verbeelding getuigt, zie daar verrassingen, dubbel te waarderen waar van straf sprake is, waar de schaduw slechts ten leste wijkt. Deze zijn zoo min de eenige, als de drie ontmoetingen welke ik trachtte weêr te geven, - die met Cato, die met Casella, die met Sordello - eene volledige bloemlezing uitmaken der merkwaardige mannen, die wij in dat oord leeren kennen; boven die verschijningen toch verkieze ik èn den weemoed, aan welken de dichter bij herhaling botviert, èn de visioenen, in een van welke het liefelijkste aardsche landschap voor een gedroomd hemelsch schuil gaat, als eene verheerlijkte schoonheid hem zingende te gemoet zweeft. Alle eerbied voor den tekst waarop de Amerikaansche Zanger aan zijn slot zinspeelt; maar Dantes besluit: zijne verzoening met Beatrice, - hare beschamende bestraffing zijner ontrouw, die haar betooverende bekoorlijkheid te schooner doet uitkomen, - is gelukkiger greep; die er niet minder om verrukt, dewijl de troost zelf in het gansche dichtstuk in beeld is gebragt.

XI HENDRIK VAN LUXEMBURG, Bl. 259-265.

"L'empereur Albert d'Autriche fut assassiné le 1er mai de l'année "1308 par Jean, son neveu. Le 27 novembre de la même année, "Henri, comte de Luxembourg, fut proclamé à sa place roi des "Romains, sous le nom de Henri VII. Au mois d'août de l'année "suivante, le nouvel empereur ayant convoqué les États germaniques "à Spire, y déclara sa résolution solennelle de descendre en Italie pour "s'y faire couronner et y rétablir l'ordre. Cette résolution prise, il se "mit en mesure de l'exécuter dès l'année suivante.

"La seule nouvelle d'une semblable résolution devait être et fut

"pour l'Italie un grand événement Il y avait soixante ans que les "Italiens n'avaient vu parmi eux de prince allemand investi du titre "d'empereur, et que tout s'était passé en Italie à peu-près comme "s'il n'y avait plus eu d'empire. Les factions nationales avaient poursuivi "leurs vieux démêlés entre elles avec leurs seules forces, sans rien "craindre ou rien espérer de l'intervention impériale. L'apparition en "Italie d'un empereur suivi d'une armée allemande allait changer, "pour ces factions, non seulement la proportion de leurs forces, mais "les motifs et le but de leur lutte. C'était sous une bannière étran- "gère que les Gibelins allaient guerroyer pour le maintien ou la "restauration de leurs privilèges; c'était contre un pouvoir étranger "que les Guelfes allaient être obligés de défendre l'indépendance et "la liberté par eux conquises depuis plus de deux siècles. Chaque "parti fit ses apprêts pour cette situatien nouvelle; et déjà, bien avant "que Henri VII eût franchi les Alpes, toute l'Italie était dans une "attente, dans un mouvement extraordinaire.

"Où était Dante, et que faisait-il au milieu de tout ce mouvement, "c'est-à-dire au commencement de l'année 1310? On ne peut répon- "dre avec assurance à la première question: il y a seulement quel- "que apparence que notre poëte avait des lors quitté la Lunisiane et "le marquis Morello Malespina pour retourner à Vérone, auprès des "la Scala. Mais peu importe qu'il fût ici ou là: ce qui est intéres- "sant, c'est de savoir quelles furent ses impressions et ses résolutions "dans des circonstances auxquelles nul Italien ne pouvait être indif- "férent; or, c'est sur quoi il n'y a paint de doute. Si parmi quelques "millons d'Italiens heureux, enchantés de l'arrivée prochaine d' "Henri VII, il fallait nommer le plus heureux, le plus enchanté de "tous, c'est Dante que l'on devrait nommer. Ce moment de sa vie "en est indubitablement l'un des plus remarquables: il doit être dis- "tingué et noté.

"Dante, jusqu'à l'époque de son exil, avait été guelfe, aussi "guelfe et d'autant de manières que l'on pouvait l'être. Mais, dès les "premiers tems de son exil, le zèle de parti avait commencé à se "refroidir en lui: il y a plus, il est certain que dès ce tems-là, il "était devenu plus qu'à demi gibelin en théorie. - Toutefois, dans "tout ce que l'on sait de sa vie de 1302 à 1310, il n'y a pas un

"seul trait qui ne constate qu'il était resté guelfe dans sa conduite. Il "n'avait jamais perdu tout espoir d'être rappelé de son exil, et dans "cet espoir tour à tour défaillant et ravivé, il avait gardé les mé-"nagements convenables avec le parti gouvernant à Florence. Sa liaison "avec le marquis Morello Malespina, un des héros des Guelfes noirs, "avait bien eu, de sa part, l'air d'une rupture avec les Guelfes blancs. "Mais cette rupture le rapprochait du parti qui gouvernait à Flo-"rence: ce n'était point là un acte de Gibelin.

"Ce n'est qu'à la nouvelle de la prochaine descente de Henri VII "et dans la fermentation prodigieuse d'idées et de projets causée par "cette nouvelle, que l'on voit Dante se déclarer brusquement et fran-"chement gibelin, gibelin enthousiaste, trouvant à peine dans les "trésors de l'imagination la plus hardie des termes suffisants à l'ex-"pression de ses sentiments."

Zoo verre Fauriel [1]; - in 's dichters leven door Cesare Balbo wordt ons een goed gedeelte "der Vrede-Bede van den nederigen Itali-"aan Dante Allighieri di Firenze, onverdiend balling, aan alle Konin-"gen van Italië, aan de Senatoren van Rome, aan alle hertogen, "markiezen, graven en geheel het volk," oorspronkelijk in het Latijn geschreven, maar dadelijk in de volksspraak overgezet, medegedeeld, - zoo als van zelf spreekt ook de opmerkelijkste plaats uit dien brief. Het zijn weinige woorden, maar in welke een geheel stelsel schuilt: "Uit God gaat, als uit een punt, tweevorkig de magt van Petrus en "van Caesar uit." Balbo besluit zijne reeks van aanhalingen met de volgende opmerking: "En dus eindigt hij, niet zonder talent gebruik "makende van des Pausen, ten minste schijnbare, toestemming in 's Kei-"zers komst, om ten gunste van dezen zoo wel guelfen als ghibellijnen te "stemmen." Eenige toelichtingen over den stijl der brieven van Dante, die de kritiek der gedachten afbreken, hebben slechts voor den itali-aanschen lezer belang; Balbo zet de laatste dus voort: "Verlieze men "die *tweevorking* der beide magten, de wereldsche en de geestelijke, "niet uit het oog; zij was de groote gedachte van dien tijd, zij was "het die Dante later zijn werk over de Monarchie schrijven deed. "Maar vooral veste men zijne opmerkzaamheid op den behartigens-

1 In het aang. werk: Fin de la Vie de Dante, pag. 209-212.

"waardigen wenk," in dien brief, "aan alle Italianen gegeven:" den Keizer "niet alleen gehoorzaam te zijn, maar hem ***het bestuur als*** "***vrije mannen op te dragen;*** dat mij eene vermaning voor de ste- "den toeschijnt, haar eigen beheer, hare eigene vrijheid niet op te offe- "ren; een treffend blijk dat Dantes toewijding nooit in knechtsche dienst- "baarheid ontaardde. En wanneer wij minder met de ghibellijnsche partij "op hebben, en het afkeuren dat Dante tot deze overging, laat ons "er bij bedenken, dat beide voorzeker ter goeder trouw door velen "werden gevolgd, dat Dante dit waarschijnlijk beurtelings zoo wel de "eene als de andere deed. Om het zeerst verklaarden zij zich aan het "keizerschap verknocht, en het onderscheid bestond alleen in de "grenzen die men zijner magt aanwees, en in de hoop die men van "de toekomst van Italië koesterde. In hoofdzaak streefden de Ghibel- "lijnen naar de eenheid, terwijl de onafhankelijkheid den "Guelfen het meest ter harte ging. Twee gedachten, eene verschei- "denheid van hope; het eene doel als het andere, niet slechts ver- "schoonlijk, maar lofwaardig. Toen Machiavelli, twee honderd jaren "later, een vorst wie dan ook riep om Italië één te doen worden, "stond hij in hoofdzaak op het standpunt van Dante, zich in Il "Inferno tot den Hazewind rigtende, in Il Paradiso den Veldheer "aanroepend, en thans den blik tot Keizer Hendrik VII wendend;- "en hoe velen waren, ook sedert Machiavelli, in dat opzigt niet ghibel- "lijn, voor de grootsche gedachte dier partij, de Vereeniging van "Italië, blakende? Grootsche, zeide ik, en aarzel niet dien droom, dien "wensch, schooner dan eenig anderen te noemen; ware beider verwe- "zenlijking slechts, niet ten minste reeds acht eeuwen lang, maar van "Koenraad II den Saliër af rekenend, onmogelijk gebleken en gemaakt! "Hoe veel gelukkiger zou Italië zijn geweest, zoo zij sedert dien "tijd, of voor 't minst in latere dagen, noch naar een herstel des "keizerrijks, noch naar eene algemeene heerschappij, maar alleen naar "de verbetering van den werkelijken toestand had gestreefd. Helaas! "het verlangen naar het onmogelijke - beste schaadt dikwijls het mo- "gelijke - goede; - de verbeelding streeft altijd het oordeel voorbij; "en gelijk te vaak het najagen van een denkbeeldig doel het bijzon- "der leven alle degelijkheid missen doet, zoo verslinden staatkun- "dige bespiegelingen drie malen van de vier de kracht van het openbare.

"Indien niets anders dan hebben de Guelfen in de historie ten minste "dit bij de Ghibellijnen voor, dat zij zich minder hebben toegegeven "in droomen."[1]

Als de Autheur Delle Speranze langer had mogen leven dan tot in 1833, zou hij dit laatste oordeel hebben herroepen? Wie twijfelt er aan? - maar de toelichting over de zielsstemming van Dante, - toen Hendrik VII, gekrenkt door zoo velerlei teleurstelling, waar onder de tegenstand van Florence voor hem en voor den dichter de smartelijkste heeten mogt, den 24sten Aug. 1313 te Buonconventi stierf, - deze laat zich den lezer het treffendst geven in de volgende bladzijde van Guidici. Zij doe hem tevens beslissen in hoe verre hij mijn oordeel over Dantes houding, bij 's Keizers vergeefschen aanval op Florence, billijkt:

"Welke klagelijke woorden ik ook kiezen mogt, zij zouden niet vol-"staan om de verslagenheid dier zielen uit te drukken, door het "verlangen naar het heil van Italië gelaakt; de schrik die den Ghi-"bellijnen om het harte sloeg toen zij in Hendrik hunnen eenigen steun "verloren; veel minder nog de bitterheid welke Dantes harte ver-"vulde, - die, door deze noodlottige gebeurtenis, niet alleen alle hoop "eener wedergeboorte zijns volks dierf, die er zich ook voor altijd "den wederkeer naar zijne geboortestad door zag ontzegd. Hoe on-"dragelijk werd hem, - als hij zich den baldadigen overmoed zijner "vijanden voorstelde en zich aan deze gedachte die van het nieuws "paarde, dat hem tot altijddurende ballingschap had gedoemd, - het "verschiet des wegs dien hij, in dit leven, nog had af te leggen. In "de dagen toen de fortuin Hendrik toelachte had hij den toorn der "Guelfen hooghartiglijk gebraveerd; was het wonder dat in de ure "des verderfs zijne vijanden er zich voor wreekten; - tot zijne brieven, "die al de liefde van zijn grootmoedig harte afspiegelden, in nieuwe, "onvergefelijke blijken zijner schuld verkeerden, en zijnen naam dus "brandmerkten, dat de vurigste vereerders van zijn vernuft er nog "niet in zijn geslaagd dien smaad uit de heugenis te wisschen, van "geslacht bij geslacht, door eeuwen lange slavernij in het juk gebo-"gen? Dantes doel, dat naar een krachtig geneesmiddel streefde om

1 Vita di Dante, Libro Secondo, Capo Nono, 1308-1311, pag. 327-328.

"de wonden van zijn krank volk te heelen, en de grondslagen te "leggen eener duurzame staatkundige grootheid voor geheel Italië, "werd niet begrepen; - het verslag zijner pogingen kwam tot de na-"komelingschap niet dan gewikkeld in de verjaarde verontschuldigin-"gen van menschelijke zwakheid en verbijstering van partijschap: - on-"dragelijke vergoelijkingen, nog ondragelijker medelijden, om het "zeerst de onbesmette zuiverheid eener ziel honende, die van de "hoogste en heiligste burgertrouw blaakte. En wie mag nog heden "volstaan ter dooding des lasters dat de ghibellijnsche Dichter, "uit ghibellijnschen haat, naar den ondergang van het guelfsche Flo-"rence heeg, en als een slang de venijnige tanden op de moeder-"borst rigtte?" [1]

XII GEHANDHAAFD EERGEVOEL, Bl. 265-271.

Dante mogt zich, bij de voorafschaduwing der rampen zijner ballingschap door Cacciaguida, den schaarschen lof bedeelen:

— — — — — 't zal dan uw roem verhoogen
Dat ge een partij dorst vormen uit u zelven.

"Il arriva donc," zoo schrijft Fauriel, met al de warmte van een edel gemoed, "il arriva donc, dans le courant de l'année 1315, "peut-être à propos de la célébration de la fête de St. Jean Baptiste, "la grande fête des Florentins, qu'il fut question à Florence de rap-"peler un certain nombre d'exilés, moyennant une contribution en "argent et surtout moyennant la cérémonie religieuse de *l'offrande.* "Plusieurs amis de Dante's étant entremis pour le faire comprendre "dans le nombre des individus rappelés, y réussirent, et lui écrivi-"rent aussitôt pour lui faire part de la nouvelle: c'était, dans leur "pensée, la plus heureuse qu'ils pussent lui annoncer.

"Entre diverses lettres qui lui furent adressées à ce sujet, il y en

---

1 In de aangehaalde Storia della Letteratura Italiana. Lez. Quarta, p. 165.

"eut une d'un parent, personnage inconnu, selon toute apparence, "religieux ou prêtre. La réponse de Dante à cette lettre a été ré- "cemment découverte et publiée en latin. Elle est courte; mais, si "longue qu'elle pût être, il n'en faudrait pas moins la citer en entier. "Les occasions d'admirer le génie de Dante ne nous manqueront pas: "c'est de son âme qu'il s'agit ici. Or, personne, sans l'écrit en ques- "tion, ne saurait combien elle fut haute, forte, et supérieure au "malheur. Voici donc la traduction de cette lettre qui, pour le dire "en passant, est en fort mauvais latin, et ne peut rien perdre à "être traduite.

" "J'ai reçu vos lettres avec le respect et l'affection qu'elles méritent, et " "j'y ai reconnu avec empressement et reconnaissance, tout l'intérêt que " "vous prenez à mon rappel dans ma patrie. J'en ai été d'autant plus tou- " "ché, qu'il est plus rare aux exilés de trouver des amis. Quant " "au contenu de ces lettres, j'y répondrai autrement peut-être que " "ne désire la faiblesse de quelques personnes; mais je vous con- " "jure affectueusement de ne point juger ma réponse avant de l'a- " "voir bien examinée.

" "Je suis informé par les lettres de notre commun neveu et de " "plusieurs autres amis, qu'en vertu d'une récente ordonnance du " "gouvernement florentin, relative à l'absolution des exilés, je puis, " "á condition de payer une certaine somme d'argent, et de subir la " "cérémonie de l'offrande, rentrer dès à présent à Florence.

" "Il y a là, ô mon père, deux choses ridicules et peu sensées; " "peu sensées, dis-je, de la part de ceux qui me les ont mandées, " "car vos lettres, à vous, plus convenablement et plus sagement " "conçues, ne contiennent rien de pareil.

" "Est-il généreux, dites-moi, de me rappeler dans ma patrie, à " "de pareilles conditions, après un exil de près de trois lustres? " "Est-ce là ce qu'a mérité mon innocence manifesté à tous? Est-ce " "là ce qui est dû à tant de veilles et de fatigue consacrées à l'étude? " "Ah! loin d'un homme familiarisé avec la philosophie, la stupide " "humilité de coeur qui le porterait à subir, en vaincu, la céré- " "monie de l'offrande, comme l'a fait certain prétendu savant, comme " "l'ont fait d'autres misérables! Loin de l'homme accoutumé à prêcher " "la justice et à qui on a fait tort, la bassesse de porter son argent

" "à ceux qui lui ont fait tort, les traitant comme des bienfaiteurs!

" "Non, mon père, ce n'est pas là, pour moi, la voie de rentrer
" "dans ma patrie. Si vous en avez déjà découvert, ou si quelqu'un
" "par la suite en découvre quelque autre où je puisse conserver in-
" "tacts mon honneur et mon renom, me voici prêt à y entrer à
" "grands pas. Que si, pour retourner à Florence, il n'y a pas d'autre
" "chemin que celui qui m'est ouvert, je ne retournerai point à Florence.

" "Eh quoi! ne puis-je pas partout contempler le soleil et les astres?
" "Ne puis-je pas me livrer partout à la douce recherche de la vérité?
" "Ai-je besoin pour cela, d'aller perdre ma réputation, d'aller m'avi-
" "lir dans la cité des Florentins? Non, certes! non pas même pour
" "avoir du pain... ." "

Eene bevestiging der vroegere banvonnissen was het antwoord der Florentijnsche republiek; en Dante, die ten gevolge van den wederspoed van Uguccione della Faggiola uit Lucca de wijk moest nemen, zocht en vond eene schuilplaats bij Can Grande della Scala, in Verona; wiens lof door zijne dankbaarheid in Il Paradiso slechts te luid werd verkondigd.

Boccaccio schildert hem ons aan dat hof aldus:

"Onze dichter dan was van middelbare lengte; sedert hij den rij-
"peren leeftijd had bereikt" (50 jaren) "ging hij ietwat gebogen; in
"houding en gebaren deftig en bedaard; altijd stemmig gekleed, zoo
"als het aan zijnen leeftijd voegde. Hij had een lang gezigt, een
"arendsneus, eer groote dan kleine oogen, sterk sprekende jukbeen-
"deren, en zijn bovenlip drong over de benedenlip heen. Zijne gelaats-
"kleur was donker, zijn haar zwart en zwaar, zijn baard gekroesd;
"de uitdrukking van zijn gezigt altijd zwaarmoedig en nadenkend.
"Daarom geviel het eens in Verona (waar, als overal, de faam reeds
"van zijne werken had gewaagd, vooral van dat gedeelte zijner
"Commedia dat hij de Hel betitelde, en 't geen bij vele mannen en vrou-
"wen bekend was) dat hij eene deur voorbijgaande, voor welke verschei-
"den vrouwen zaten, eene van deze zachtkens, maar toch niet zoo
"of hij en zij die met hem waren konden het verstaan, tot de
"andere hoorde zeggen: "*Ziet gij hem, die de hel in en uitgaat*
" "*naar het hem lust, en berigt brengt van wie er in zijn?*" Waarop
"eene van deze, in eenvoud antwoordde: "*Wel zegt ge daar een*

" "*waar woord! Hebt gij niet gezien hoe kroes zijn baard is, en hoe* " "*verbrand zijn gezigt van de hitte en de rook daar beneden?*" "Die woorden omtrent hem hoorend, en wetend dat de vrouwen in den "goeden geloove spraken, vermaakte hij er zich mede, en ging, "glimlagchend, zwijgend verder. In het openbare zoowel als in het "bijzondere leven, was hij verwonderlijk ingetogen en geregeld, en "in ieder opzigt, meer dan iemand hoffelijk en heusch. Spijze en "drank gebruikte hij slechts met mate, alleen ter gezetter ure, en "dan nog niet meer dan noodig; gulzigheid was hem in beide op-"zigten vreemd. Hij prees een keurigen schotel, maar vergenoegde "zich meest met een alledaagschen; ernstig diegenen lakende, welke "er veel tijds aan verkwistten om alles keurig te hebben, en alles "lekker te doen klaarmaken. - - Niemand was ooit ijveriger èn in "studie, èn in welke andere zaak het zijn mogt; zoozeer zelfs dat "zijn gezin en zijne vrouw er zich over beklaagden, schoon zij, aan "die werkzaamheid gewend, hem zijn gang lieten gaan. Als men het "woord niet tot hem rigtte sprak hij zelden; deed men dit dan ge-"tuigde wat hij zeide van bedachtzaamheid, en hoorde men het zijner "stem aan welk gewigt hij der zaak toekende. Echter was hij, "waar het vereischt werd, niet slechts gevat en gelukkig in het "wederwoord, maar zelfs voor de vuist welsprekend."

XIII DICHTERLIJKE TRIOMF: 'T PARADIJS. Bl. 271-281.

'k Hef de oogen op en ieder venster straalt
Van martelaars en heil'gen: heel een stoet
Verheerlijkt voor het storten van hun bloed;
En 'k sla die, waar de Paradijsroos praalt
En d'englenrei den Kruis-Triomf verhaalt
Eerbiedig neêr: te schittrende is de gloed;
En Beatrices aanschijn lacht zoo zoet
Dat woord en beeld er voor zelfs Dante faalt;
En 't orgel dreunt, 't latijnsche kerklied zwelt
Als zong van vrede en liefde 't geestenkoor,

Als bad 't nog eens: daal, Heilige Geest! daal neêr;
En 't klokgelui uit alle torens meldt
Der gansche stad en 't ruim der heemlen door
't Verheffen van 't Hoogwaardig' tot den Heer!

O blijde boô van vrijheids uchtendstond!
O starre! voor wier ongelijkbaar licht
De duisternis van d'Apennijnen zwicht,
Die 't wijken van verdrukkingsnacht verkondt!
Hoe hooren land en zee door aller mond,
Hoe berg en woud door aller hart uw dicht
Herhalen, tot Itaaljes schreden 't rigt
Of er haar hoofd en hart hun gids in vond!
De hoogten af, geschakeld om deez' beemd,
Draagt fluks de faam 't naar alle volken voort
Aan Rome vremd of Romes schoot ontgaan:
Tot heel de schaar 't in eigen taal verneemt,
Tot nieuw-bekeerde en anders-vrome 't hoort;
En deez' verbaast zich, dien grijpt twijfel aan.

In deze beide sonnetten heeft Longfellow eene gansche reeks van indrukken weêrgegeven, èn door Il Paradiso in het bijzonder, èn door la Divina Commedia in het algemeen op eene rij van eeuwen gemaakt; is het wonder dat het eerste, - 't welk zich slechts aan eene mystisch-geloovige voorstelling waagde, - beter geslaagd mag heeten, dan het tweede - waarin eene hulde aan de vrijheidsliefde die het gedicht in alle tijden wakker hield om den voorrang dingt, met de schildering van den invloed door 's dichters innige piëteit op ons ongeloovigen uitgeoefend?

Zoo er eenige verdienste schuilt, in de voorstelling Dante zijn Paradijs in het pijnenwoud van Ravenna te doen zingen, dan komt daarvoor de lof aan Al. von Humboldt toe; die in zijn Kosmos, IIer Band Seite 52 u 53 [1], 's Dichters groote gaven voor natuurschildering prijst. Deze met eene navolging van de eerste twaalf verzen van den XIden Zang [2]

1 Stuttgart und Tübingen. I. G. Cotta'scher Verlag, 1847.

2 Paradiso.

aan te vangen, lag evenzeer voor de hand, als haar voort te zetten, haar te voltooijen met eene hulde aan dat geloof, waarvan dit grootsche gedeelte des gedichts blaakt. Ondanks alle afwisseling toch, er door de verrassendste grepen aan gewaarborgd - van welke het hier volsta de staatkundige uitweiding van Justinianus, tegen over de voorspellende zedenschets van Cacciaguida te plaatsen, - de vinding te huldigen die den Heiligen Thomas en den Heiligen Bonaventura beurtelings de verdiensten van elkanders orde waarderen doet, - ondanks de wereld van licht en liefde, die het ons invoert, men zal er met Ginguené[1] van getuigen: "Cela peut être admirable sans doute, "mais cela est trop disproportionné avec la faiblesse de l'entendement, "trop étranger à ces affections humaines qui constituent éminemment "la nature de l'homme, peut-être enfin trop purement céleste pour la "poésie, qui dans les premiers âges du monde fut, il est vrai, pres- "que uniquement consacrée aux choses du ciel, mais qui, depuis "longtems ne peut plus les traiter avec succès, si elle ne prend soin "d'y mêler des objets, des intérêts et des passions terrestres;" al heeft men overigens ook gemoed genoeg om zich de droomen dier dagen een omzien prijs te geven. Over die dingen behoort echter het woord ook in onzen tijd aan het geloof, en gaarne geef ik het, als het Verlossingswerk regt is gedaan en de dichter toch nog zijn zang voortzet, ter proeve, aan Ozanam:[2]

"Ici le poëte semblait devoir s'arrêter, infidèle à son procédé systéma- "tique, où chaque série de conceptions se réfléchit dans une vision "correspondante: il semblait que l'image ne pouvait plus qu'appesantir "la pensée. Mais le génie accepta le défi; et jamais peut-être, ni "avant, ni depuis, l'expression poétique ne s'éleva à une pureté plus "parfaite avec une plus audacieuse énergie. - Le ciel était ouvert: un "point lumineux apparut, qui rayonnait d'une clarté insoutenable "à l'oeil. De toutes les étoiles, celle qui d'ici-bas nous parait la moin- "dre semblerait pareille à la lune, comparée à ce point indivisible. "Environ la même distance où l'auréole aux sept couleurs se forme à

1 Histoire Littéraire d' Italie, Tom II, pag. 197.

2 Dante et la Philosophie Catholique au Treizieme Siècle, par A. F. Ozanam. Partie II, Chapitre IV, Le Bien; pag. 250-253. Paris. Jacques Lecoffre et Cie, 1859.

"l'entour de l'astre dont elle réfléchit les rayons, autour de ce point immo-"bile, un cercle de feu tournait si rapide, qu'il surpassait en vitesse "la rotation des cieux. D'autres cercles concentriques entouraient celui-ci "jusqu' au nombre de neuf, toujours plus vastes dans leurs dimensions, "mais moins prompts dans leur course, moins purs dans leur éclat. Or, "comme à ce spectacle le poëte demeurait suspendu entre l'étonnement et le "doute, il lui fut dit: "De ce point dépend le ciel et toute nature." "C' était Dieu. Et, dans ces cercles qui mutuellement s'attiraient vers "leur centre, il reconnut les neuf ordres de créatures spirituelles, "qui, entrainées par l'amour, entrainent elles mêmes le monde entier: "c'étaient les anges. Puis, quand sa vue miraculeusement affermie put "pénétrer le point qui l'avait éblouie d'abord, il y vit rassemblé en "un seul faisceau, et réduit à l'état d'une simple lumière, tout ce "qui se déploie dans l'univers, substance, mode, accident; c'étaient "les idées typiques de la création. Dans le même point, à une pro-"fondeur plus grande, trois cercles se montrèrent à lui, égaux en "mesure, divers en couleurs; et le second était comme la splendeur "du premier et le troisième comme une vapeur émanée des deux autres. "Ainsi se manifestait la Trinité. Le deuxième cercle, attentivement consi-"déré, sans perdre sa couleur primitive, semblait se peindre d'une "effigie humaine, symbole de l'Incarnation du Verbe. Et, tandis qu'il "cherchait à comprendre ce prodigieux spectacle, le poëte ressentit la "joie d'avoir compris; il se sentit devenu tel, qu'il lui était impos-"sible de détourner les yeux de ce point où tout le bonheur auquel "le désir humain peut aspirer était réuni; et sa volonté doucement "attirée entrait dans l'harmonieux mouvement de l'ordre universel. "L'oeuvre de la sanctification lui devenait sensible. Tous les mystères "lui étaient dévoilés dans une intuition immédiate. C'était une pensée "sans effort, et qui par conséquent excluait le raisonnement et le "souvenir; c'était un état de l'intelligence qui n'a pas de nom parmi "les hommes; c'était une parfaite participation à cette philosophie, "la seule véritable, qui est celle des saints et des anges, qui est "en Dieu même, amour infini d'une sagesse infinie."

Eischen de drie tijdperken, uit welke ik het geloof in beeld trachtte te brengen, eenige toelichting, men neme de volgende aanhalingen voor lief. De eerste groep verplaatst ons voor Jeruzalem in 1099.

"Hoe digter de Kruisvaarders" zegt Georg Weber, in zijne Geschichte des Mittelalters, "het wit van hun verlangen naderden, hoe meer het on-"geduld en de strijdlust onder hen aanwiessen. Elk op zijne beurt begonnen "de verscheiden benden den togt; Tancred drong met eene schare ruiters "tot in Bethlehem door; jubelend begroet door de christelijke bevol-"king nam hij bezit der stad, in welke naar de berigten des evangelies "de Heiland het levenslicht zag, en waagde zich zelfs op den top des "Olijfbergs. En zoodra de Kruisvaarders op Pinkster, van Caesarea over "Lijdda, Ramla en Emaus voortgetrokken, den bergrug bereikten van "welken Jeruzalem zich voor het eerst uit het verschiet opdeed, vielen zij "in vurige vroomheid op de knieën, stortten vreugdetranen en hieven "Gode een lofzang aan." - De tweede brengt ons binnen Rome in 1300; het Jubeljaar "waarin Paus Bonifacius VIII," schrijft Balbo "volko-"men aflaat verleende, aan alle Romeinen die gedurende dertig dagen "en aan alle vreemdelingen die gedurende vijftien de kerken der Heilige "Apostelen Petrus en Paulus zouden bezoeken; een hoogtijd waar-"schijnlijk, als afgezant van Florence, door Dante bijgewoond. Eerst "na het aanschouwen dier plegtigheid, toen hij, "ter helfte van " "den levensweg gekomen," zijn 35ste jaar had bereikt, gelooft zijn "geschiedschrijver de Divina Commedia, zoo als wij die thans bezit-"ten, te zijn geschreven: daar zij in de heilige week van dat jaar speelt, - "daar er in haar niemand in de andere wereld is verplaatst, die voordat "tijdstip niet was verscheiden, - daar er geene gebeurtenissen in worden "vermeld dan die toen reeds geschied waren en volgende slechts voor-"zegd. Ligt heeft de indruk, bij die gelegenheid ontvangen, den dichter "het besluit doen nemen, in ernst tot de deugd terug te keeren, zich der "gedachtenis van Beatrice en het beschouwende leven te wijden" enz. - De derde voert ons op den Atlantischen Oceaan in 1492. "Het ge-"viel op Vrijdagochtend, den 12den Oct." schrijft Washington Irving, "dat Columbus voor het eerst de Nieuwe Wereld aanschouwde. Toen "de dag aanlichtte werd hij een vlak eiland gewaar, verscheiden "mijlen breed, dat overal naar een boomgaard zweemde. Schoon schijn-"baar onbebouwd, was het bevolkt, want van alle zijden zag men de "bewoners zich uit het geboomte naar het strand spoeden. Zij waren ge-"heel naakt, en, naar het schip starende, gaven zij door houding en gebaar "hunne verbazing te kennen. Columbus seinde den schepen het anker uit

"te werpen en deed de booten bemannen en wapenen. Hij begaf zich "in zijne eigene, schitterend in scharlaken uitgedosl en den konink-"lijken standaard dragend; terwijl Martin Alonzo Pinzon, en Vincent "Yanez zijn broeder, zamen in hunne booten afvoeren, elk een banier "der onderneming zwaaijende, waarop een groen kruis blonk, ter "wederzijde de letters F en Y voerende, de initialen der monarchen "van Castilië Fernando en Ysabel, boven ieder van welke eene kroon "was aangebragt. - - - Aan wal gekomen - - - wierp hij zich op de knieën, "kuste den grond, dankte God met tranen van vreugde, - - toog, op-"gerezen, het zwaard uit de scheê, ontrolde den koninklijken stand-"aard, - - en nam plegtig in den naam zijner Souvereinen bezit, het "eiland den naam van San Salvador gevende."

XIV DANTE'S VERSCHEIDEN, Bl. 282-287.

"Toen men vreesde dat de ziekte van Francesco van Assisi, "[April 1226]," met den dood zoude eindigen, die echter eerst zes maanden later "plaats had, spoedde Helias zich naar Siena, werd er zijn trouwe verpleger "en deed hem naar Cortona vervoeren. Het lijf en de voeten zwollen, "Francesco verlangde naar Assisi. Er heerschte, zoodra Helias hem "derwaarts bragt, groote vreugde, daar de schare zijn dood aanstaande "meende; - immers gold die opgetogenheid het vooruitzigt zijn lijk te blij-"ven behouden: want een echt Katholijk volk stelt nog hooger prijs "op doode dan op levende Heiligen.

"Hij werd in het huis des Bisschops verpleegd; toen hij echter "zijn einde voelde naderen, liet hij zich afdragen naar Portiuncula; - "want daar, waar hij den geest der genade ontvangen heeft, wil hij "den adem des levens uitblazen, daar is zijne orde te huis. "Toen "wij nog weinigen waren heeft de Allerhoogste ons hier doen ver-" "meerderen, en in het vuur der liefde ontsteken, hier is het Huis Gods; " "verlaat daarom, mijne kinderen! deze plaats nooit, en mogt gij de " "eene deur worden uitgedreven, komt door de andere weêr binnen!"

"Te midden zijner jongeren strekte hij zijne hand uit om te ze-"genen. Van het gezigt beroofd, vroeg hij op wiens hoofd zij rustte? " "Op het hoofd van Helias." "Dan zegene ik u, in wiens handen

" "de Heer het aantal mijner broeders en zonen heeft doen wassen, " "ik zegene u zooveel en meer dan ik vermag, in u al de overigen! " "Moge de Heer uwen arbeid en uwe moeite gedenken, en u in den " "wederspoed het erfdeel der regtvaardigen bewaard blijven!"

"Hij lag naakt op den grond, tot hij door den vromen vond van zijnen "zoogenoemden Guardian weder werd aangekleed; die hem, als een "der armen Christi, ondergoed, pij en gordel bedeelde, of 't een "aalmoes ware geweest, en hem uit kracht der door hem beloofde "gehoorzaamheid beval daarvan gebruik te maken. De stervende "echter gebood op zijne beurt hem na zijn verscheiden eene wijle "naakt op den grond te leggen en met asch te bestrooijen.

"Hij liet zich uit het Evangelie van Johannes de plaats voorlezen: " "Voor het Feest van het Pascha, Jezus wetende dat zijne ure ge- " "komen was, dat hij uit deze wereld zoude over gaan tot den Vader, " "alzoo hij de zijne lief gehad hadde, zoo heeft hij ze, die in de " "wereld waren, lief gehad tot den einde ." Hij riep met de woor- "den des Psalms: "Uit de diepten roepe ik tot u, o Heer! - Heere! " "hoor nu mijne stem." Hij zeide tot de rondom hem schreijen- "den: "Ik heb gedaan wat mijne taak was, de uwe moge Christus u " "leeren. Nu worde ik door God geroepen. Vaartwel, mijne kinde- " "ren! en blijft in de vreeze des Heeren. Onrust en verzoeking zullen " "komen; heil hen die volharden in wat zij begonnen; voor mij, " "ik ga tot God in wiens genade ik u allen bevele." Zoo is hij met "woorden der liefde verscheiden.

"Wat Dante, van zijne laatste woorden vermeldt" - als de dichter van de Kruisteekenen heeft gezongen, Francesco wonderdadig ten blijke van 's Heilands gunst ten deel gevallen en waarover ik gaarne naar het voortreffelijk boekske verwijze, waaraan deze aanhalingen zijn ontleend: "Franz von Assisi. Ein Heiligenbild von Dr. Karl "Hase [1]," wat Dante ons, in Il Paradiso, als den jongsten wensch schildert van hem die zich der Armoede had verloofd:

"Toen 't wie aldus hem uitkoos mogt behagen,
"Den hemel hem te ontsluiten onder 't sterven
"Verdiend door hier zoo needrig zich te dragen;

1 Leipzig, Druck u Verlag von Breitkopff u Härtel 1856. S. 134-187.

"Vermaakte hij, als aan zijn wettige erven,
"Zijn broedren die zoo teêr beminde gade:
"In hunne trouw moest zij de zijn niet derven;

"En, ging hun hart met zijnen wensch te rade,
"Uit haren schoot verlangende op te stijgen
"Kwam voor zijn lijk haar ruwe baar te stade.

"dat is, karakteristiek en in zich zelf waar; doch bij gebreke van "historische oorkonde slechts de waarheid der poezij."

Voor de bijzonderheid v. 22-24 gedacht, zou ik mij op den Heiligen Bonaventura mogen beroepen, die er naar streefde uit de velerlei legenden van San Francesco eene levensgeschiedenis van dezen te schrijven, als ik ook haar niet aan Hase verpligt was; een geleerde die haar, niet slechts redelijk tracht te verklaren, òf maar twijfelend overboekt, die haar zeer dichterlijk duidt: "Zelfs wanneer Bonaventura meê-"deelt "zegt hij," dat in de ure zijns doods de leeuwrikken, die anders "vriendinnen des lichts plegen te zijn, met buitengewonen jubel het "dak des huizes omzweefden, ofschoon de avondschemering reeds in-"viel: dan moge daarbij, wie er behagen in schept, van trekvogels ge-"wagen, die in dat jaargetijde over den Apennijn zuidwaarts vlie-"gen, mij schijnt het natuurlijker over een afscheidsgroet dier geve-"derde luchtbewoners te mijmeren, welke hij zoo dikwijls uitnoodde "den lof Gods aan te heffen."

"Dante a bien fait de mourir à Ravenne; son tombeau," dus besluit Ampère zijn "Voyage Dantesque," "est bien placé dans cette triste "cité, tombeau de l'empire romain en Occident, empire qui, né dans "un marais, est venu expirer dans des lagunes." 1 En hoe hij er stierf? "Aangezien de bepaalde ure voor elk en een iegelijk komt, zijnde "hij reeds het midden van het zesenvijftigste jaar zijns levens genaderd, - "krank, - en, volgens de voorschriften der christelijke godsdienst, alle "kerkelijke sacramenten nederig en geloovig hebbende ontvangen, zoowel "met God, door berouw over alles wat hij tegen zijnen wil bedreef,

1 La Grèce, Rome et Dante pag. 343. Paris, Didier et Cie 1865.

"als met de menschen zich verzoenende, - gaf hij, in het midden der "maand September, in het jaar Christi 1321 (ten dage waarop de "kerk de verheffing van het heilige kruis viert, den 14den) tot groote "droefheid van den vroeger genoemden Guido, en van schier alle "burgers van Ravenna, zijnen Schepper den vermoeiden geest weder. "Het lijdt geen twijfel dat deze ontvangen werd in de armen zijner "edelaardige Beatrice, met welke hij, in het aanschijn van Hem die "het hoogste goed is, de jammeren des tegenwoordigen levens te boven, "thans die gelukzaligheid smaakt, welke nooit einde nemen zal." Hoe velen mijner lezers zullen vermoed hebben, dat de steller dezer regelen niemand anders is dan Boccaccio? Dezelfde, aan wien wij menige belangrijke bijzonderheid over het laatste leven van Dante, over zijn verkeer aan het hof van Guido Novello da Polenta, heer van Ravenna, hebben dank te weten; "waar hij zoo vele leerlingen in de dichtkunst, "vooral in die der volkstaal, onderwees, - welke hij, volgens mijn oor-"deel, het eerst van allen onder ons Italianen niet minder verhief "en in waarde winnen deed, dan Homerus dit de zijne onder de Grie-"ken en Virgilius bij de Latijnen mogt doen," - helaas! ook dezelfde, die, door eene enkele dwaze opmerking, zoo veel stof gaf tot lach en laster over Dantes huwelijk. Als Boccaccio, - ons in het onzekere latende, of niet de schoone, welke den dichter na het verlies van Beatrice door haar medelijden troostte, dezelfde was, met wie hij zich omstreeks 1293 in den echt begaf, - Gemma, de dochter van Manetto de' Donati, de zuster van den beruchten Corso, als Dante' gade heeft voorgesteld, weidt hij uit over de dwaasheid van een man van studie die trouwt! "Of toch de wijsgeeren het huwelijk overlieten," schrijft hij, "aan "de rijken, die veel vrijen tijd hebben, aan de adelijke heeren en "aan de landlieden: voor hen moest de philosophie volstaan, die veel "betere vrouw is dan eenige andere," en gewaagt van een gerucht als zoude Dantes echt ongelukkig geweest zijn; schoon noch Villani, noch Benvenuto, noch Leonardo der overlevering de moeite des vermeldens waard achtten. Verbaast men er zich over dat het, des ondanks algemeen verbreid, eene onuitputtelijke stof van aardigheden werd? te eerder, daar men zich op het volslagen stilzwijgen van Dante over Gemma meende te mogen beroepen? Het eischt studie der zeden van dien tijd, - het eischt misschien meer, - om er, met den ernst

die Fauriel onderscheidt, van te zeggen: "D'áprès les traditions qui "circulèrent longtemps parmi les Florentins, au sujet de ce mariage, "il n'aurait pas été heureux, et Monna Gemma aurait été pour notre "poète une espèce de Xantippe; mais Dante n'a pas daigné dire un "mot de ses sentiments à cet égard, et ce silence était dans les moeurs "de l'époque. Il était beau de parler de sa maîtresse, de sa dame: "on se taisait de sa femme." Of viel Byron, in het eerste vierde dezer eeuw, de gedachtenis der ongelukkige vrouw niet nog onedelmoedig hard, - toen hij, bewerende naar Ravenna te zijn gekomen, om het ongeduld te bevredigen waarmede hij naar het oude woud verlangde dat Dante had bezield, maar inderdaad heftiger nog blakende om aldaar de Gravin Guiccioli aan te treffen, er "The Prophecy "of Dante" schreef, der laatste zoo welluidend opgedragen? Als hij, in den eersten zang zijns gedichts, den grijzen balling zich van Florence op God doet beroepen, en dezen zoo welsprekend een klagt storten laat op welken prijs zijne glorie hem te staan komt; dan stuit ons, ondanks al het fraaije der tegenstelling, het onregtvaardige des ingewikkelden verwijts:

Aan ied're duif haar nest en 't wiekenpaar
Benijdend, - over de Apennijnen heen,
Haar dragend, tot zij d'Arno wordt gewaar, -
En ligt in de onverbidlijkste der steên,
Die nog mijn kroost ziet spelen, nederstrijkt, -
Waarin mijne ega mij, dien 't koud gemoed
't Verderf ten bruidschat bragt, noodlottig blijkt;

Onvergefelijker dan deze hardvochtige scherpheid in den tekst, is de ligtzinnige spotternij, waarmede hij eene aanteekening bij die regelen schreef; - maar ik geef liever aan Balbo het woord, die, als hij ons vermeld heeft dat drie van Dantes kinderen, Pietro, Jacopo en Beatrice, - die toen achttien of negentien jaren oud was en later non werd, - het verscheiden van hunnen vader bijwoonden, het dus voor Donna Gemma opneemt: "Het valt niet te bepalen of zij zich toen "nog in Florence bevond, niet eens of zij haren echtgenoot overleefde. "Wat intusschen het stilzwijgen betreft, waarmede men Dante be-

"schuldigt haar te zijn voorbijgegaan, hier is het de plaats op te "merken, dat hij dit evenzeer bewaarde over zijne talrijke kinderen; "over zijn vader, over zijne moeder, die hem zoo liefderijk opvoedde; "over alle zijne verwanten, in een woord over geheel zijn huisselijk "leven. Geschiedde dit uit minachting of veel meer uit eerbied? "Wat men antwoorde, men zal moeten toegeven, dat allen er ge-"lijkelijk in deelden; tegen Gemma, de maar te veel gesmade, valt "er in het bijzonder niets uit af te leiden. Maar waarom zou men "niet liever gelooven, dat de onthouding slechts het gevolg was dier "schaamte, welke het edelaardig gemoed er wars van doet zijn tot "het publiek over zich zelven te spreken? warscher nog wie ons liefst "en dierst zijn daaraan prijs te geven? Zoo hartstogtelijk eene liefde "dat zij het beminde voorwerp eenig op aarde en een wonder der wereld "doet blijken, mogt een Dante bewegen van haar te gewagen, tot de "vorsten der aarde in den tegenwoordigen en den toekomenden tijd; "waar het niet iets zoo zeldzaams gold was het natuurlijk, dat hij der "gewone zedigheid geen geweld aandeed, dat hij een kiesch zwijgen "bewaarde. Hoe zeer Dante zorg droeg voor de opvoeding dier kin-"deren, voor zoo ver hem dit onder den vloek der ballingschap mo-"gelijk was, - het overige zijner gade overlatende, die daarom waar-"schijnlijk in de vaderstad bleef, hebben wij herhaaldelijk gezien. "Hoe zeer hun bijzijn hem lief was blijkt ons hier; later zullen wij "er getuige van zijn dat de zonen de gedachtenis huns vaders dank-"baar vereeren. En echter dorst Petrarca (het spijt ons om hem en niet "om Dante) in een zijner brieven schrijven: "In de ballingschap voor " "de fortuin zwichtende, legde mijn vader er zich geheel op toe voor " "de zijnen te zorgen; terwijl hij," (Dante) "haar met onvertsaagd-" "heid, volharding en roemzucht te keer gaande, van zijn ontwerp " "niet af zag, en zich van alle andere zorg ontsloeg. Noch de boosheid " "zijner medeburgers, noch de huisselijke verdeeldheid, noch de bal-" "lingschap, noch de armoede, noch de liefde voor gade en kroost vol-" "stonden ooit om hem oor of oog te doen sluiten voor studie en poezy, die " "schaduw en rust en stilte eischen." - "Dit zijn lofspraken" (zoo weder-"legt Foscolo de dubbelzinnige woorden te regt) "voor een dichter, - maar " "zijdelingsche en bittere verwijten voor een vader; en ze zijn niet " "waar!" "

Het gedenkteeken beschrijvende aan Dante te Ravenna gewijd, - waarvoor Alfieri zich boog of het een altaar ware geweest, - waarbij Chateaubriand knielde, - zegt Ampère: "Une épitaphe plus ancienne, en mauvais latin, "et qui a été attribuée à Dante, ne me paraît pas pouvoir être de lui, "les vers sont trop barbares. Les deux derniers, - respirant une mé-"lancolie amère que Dante n'eût point desavouée, - sont encore, au moins "pour le sentiment, ce qu'il y a de mieux dans ce lieu funèbre:

"Hic claudor Danthes patriis extorris ab oris,
"Quem genuit parvi Florentia mater amoris."

——

XV SANTA CROCE. Bl. 288-292.

Het oprigten van een standbeeld voor Dante, geschiedde niet maar ten gevolge van den wensch eeniger letterkundigen, in hem den eersten dichter huns volks te huldigen. De aanleiding was eene meer politieke, en de statue heeft bovendien hare eigenaardige geschiedenis. In het jaar 1856 toen het niemand in Italië kon invallen aan dergelijke openbare vereering te denken, modelleerde de beeldhouwer Enrico Pazzi te Ravenna: "Dante, aan zijne landgenooten hun "nen onzaligen tweespalt verwijtende;" voor het gemeentebestuur dier stad. Deinsde deze later voor de stoutheid van haren greep terug, of deed zich de jaloezij tegen den jeugdigen meester gelden? Het eene als het andere schijnt het geval te zijn geweest; Pazzi's Dante dreigde leem te blijven. Ondanks het achterdochtig Oostenrijksch bewind dier dagen, dorst echter de pers het publiek op de verdiensten van het kunstwerk opmerkzaam maken; en eenige Toscaansche burgers besloten zich tot een genootschap te vereenigen, om het geld bijeen te brengen vereischt ter uitvoering dier gedachte in marmer. Viel er geen plaats voor het standbeeld te verwerven waar de dichter was geboren of waar de dichter was gestorven, men zou haar dan Turijn aanbieden: uit Piemont mogt de kreet weërgalmen die den beeldhouwer had bezield! Hoezeer hunne pogingen geheimhouding eischten, toch zagen zij die slagen; maar de staatkundige toestand des schierei-

lands verkeerde; en hadden zij tot nog toe slechts binnen Toscane hulp gezocht, er was weldra geen reden meer zich niet tot geheel Italië te wenden. De vereeniging deed dit in het begin van het jaar 1862, tegelijk in Florence de plaats, waarop zij het monument wenschte te doen verrijzen, en den dag, die haar ter feestviering de passendste scheen, bepalende. Als bij alle gelegenheden van dien aard lokten verzoek en voorslag des genootschaps bedenkingen uit, zonder tal; doch in menigte droegen lieden van allerlei stand daarentegen tot het ontwerp bij, - en stad bij stad, uit de verscheiden gewesten des rijks, gaf blijken van belangstelling. Toch achtte de vereeniging, ook daarin menige andere commissie van dien aard niet gelijk, de betoonde sympathie geen genoegzamen waarborg, om het feest, 't geen Florence vieren zou, dat des ganschen volks te doen worden. Zooverre het zoete si klonk, zoo verre volstond louter het noemen van 's dichters naam, om met de gedachtenis eener onvergelijkelijke glorie die eener nog niet geboete schuld te verlevendigen; bij de schare echter, trotsch op Dante zonder zich ooit den tijd te hebben gegund dien te leeren waarderen, viel meer te beproeven. Het was het zwaarste gedeelte der taak, waartoe zij zich geroepen achtte; zij aanvaardde die zoodra de Raad van Florence, den 14den Nov. 1863, de bijzondere zaak eene algemeene had doen worden. De wijze hoe dat bestuur dit deed, valt het best te kenschetsen, door de mededeeling der anders zoo dikwijls kleurlooze overwegingen:

"Daar Dante Allighieri, de grootste dichter des christelijken tijds, "en der nieuwere beschaving, florentijn geboren werd:

"Aangezien het eerste bewijs der beschaving bestaat in het ver-"eeren der gedachtenis dier mannen, welke hun genie en hun leven "aan de verbreiding der waarheid en de dienst des vaderlands hebben "gewijd;

"Aangezien de nieuwe tijden door den grooten dichter voorspeld "zijn aangelicht; en deze, terwijl zij het italiaansche volk vertrouwen in-"boezemen op eene gelukkige toekomst, het nog meer prikkelen blijk "te geven die waard te willen zijn;

"Aangezien de stad Florence, ook in den tijd van den bittersten "wederspoed des vaderlands iederen adel rijk, op geen betere wijze "dan door eene grootsche hulde aan den eersten Zanger bewijzen

"kan, dat zij, onverbasterd, hare hooge taak in het Italiaansche "gezin aanvaardt; noch voegzamer der wereld kan overtuigen dat Dante "in haar al de zaden der hedendaagsche beschaving ontkiemen deed;

"Daar dus de stem des ganschen volks verlangt, daar zoo pligt "als eer vergen, daar de doorluchtige schim del Divino eischt, dat "haar herstel van eer weêrvare;

"Besluit de Florentijnsche Raad met eenparigheid van stemmen:

"Dat in de maand Mei 1865 binnen Florence het weder honderd-"malig verjaren van Dante plegtig zal worden gevierd."

Toen de zaak dus van eene bijzondere eene algemeene was geworden, verscheen den 10den Febr. 1864 het eerste nummer van het "Giornale del Centinario di Dante Allighieri," een weekschrift, dat met de mededeeling van bovenstaand besluit opende, en, eenigzins, uit zijne rubrieken te schetsen valt. Gesplitst in officieël en niet officieël gedeelte, bevatte het eerste al de handelingen der Florentijnsche Commissie, die van den Provincialen Raad, des Bestuurs van Florence, der Italiaansche regering tot de feestviering betrekkelijk; benevens het verslag der eerbewijzen door de zustersteden in geheel het schiereiland Dante toegedacht. Het tweede, het niet officieële, doet voorzeker in belangrijkheid voor het eerste niet onder: buiten velerlei voorstellen hoe den luister van den hoogtijdsdag te vermeerderen, studien over den dichter, zijn leven en zijne werken behelzende, die hare waarde blijven behouden, ook na het voorbijgaan der aanleiding welke de opstellen schrijven deed. Er was aldus voor de middelklasse, ook voor de hoogere, gezorgd; voor de schare gaf de vereeniging een zondagsblaadje uit: "la Festa di Dante." "Dit blaadje is voor het volk "bestemd en heeft ten doel het voor te bereiden tot het groote feest ter "gedachtenis van Dante; wij beginnen de uitgave in deze maand (Mei) "omdat de Goddelijke Dichter in haar geboren werd, omdat hij "in haar, zoo als Boccaccio ons verhaalt, op zijne Beatrice verliefde; "de genegenheid van een edel en zuiver gemoed, die, al mogt zij "dan ook op aarde tot geen gelukkigen echt leiden, hem toch tot "de grootste dingen prikkelde, ooit door eenig man niet alleen ge-"dacht, maar ook uitgevoerd." De aanhef van het inleidend woord doet den geest kennen; was het wonder dat zijn slot de harten won? "Alighieri "was de profeet der Italiaansche wedergeboorte, en die profeet, Floren-

"tijnen! is uw medeburger! Vereert hem dan in liefde, en gelooft dat die "hulde een nieuwe en afdoende veldslag is tegen al wat het kwade wil!" Het leven van Dante werd er aan de menigte in verhaald, - een Catechismo Dantesco leerde haar zijne Goddelijke Komedie in de hoofdtrekken kennen, het verleden bleek aanschouwelijk gemaakt, de toekomst in het feest voorbereid; - en toen de hoogtijdsdag was aangebroken en op tallooze plekken der stad opschriften, teekeningen, versieringen, hier een beroemden naam, ginds een belangrijk feit, in het geheugen herriepen, was het treffend te zien hoe het volk in den uitgebreidsten zin des woords, meê gevoelde, meê begreep, meê genoot! - de poëet en zijne poëzij bleken populair!

Santa Croce is een der vele bewijzen voor den bloei, in welken zich de Florentijnsche Republiek gedurende de dagen harer vrijheid verheugen mogt; helaas! zij getuigde tot voor weinige jaren, als menig ander gebouw, dat vijf eeuwen verdrukking niet volstonden ter voltooijing van wat deze beginnen dorst! "De kerk van Santa Croce, de dom Santa "Maria del Fiore, en het groote paleis der Signoria "zegt Vanucci " "werden allen in denzelfden tijd" (1290-1300) "ontworpen. "Arnolfo" [di Lapo] "zag zich tot bouwmeester van deze benoemen; en met groote "pracht en niet zonder volksfeest werd dadelijk de grondslag van Santa "Croce gelegd. Wie thans de trotsche gevaarten aanschouwt, welke de ge-"dachten, de instellingen en de rijkdommen, waardoor zij werden te "voorschijn geroepen, overleefden, hij voelt zijn hart warm worden "en zijne verbeelding ontgloeijen. In de geestdrift der bewondering "buigt hij zich eerbiedig voor wat dat grijze voorgeslacht in zijne "edelmoedigheid vermogt, voor den verheven schoonheidszin door de "nieuwere kunst geopenbaard. Die gedenkteekenen zijn eene der wel-"sprekendste bladzijden der geschiedenis onzer vaderen; zij weêr-"leggen vroegere en latere aanklagten en beschuldigingen zegevie-"rend: om strijd brengen zij aan het licht welke trouw die burgers, "welk genie die kunstenaars blaakte; uit die steenen spreekt de vader-"landsliefde een diepzinniger woord dan de volken onzes tijds ver-"staan, - sints hoe lang hebben zij gebruik en gedachtenis dier taal "reeds verloren!" De klagte is niet overdreven, - toen wij Florence bezochten was de linkerzijde van een goed gedeelte des doms nog niet met veelkleurig marmer getooid; eerst sints weinige jaren mogt de façade van Santa Croce op hare weelderige blankheid bogen.

Te regt is Santa Croce het Pantheon van Florence genoemd ; daar de stad in deze , door gedenkteeken bij gedenkteeken , de verdiensten harer grootste burgers huldigt, - daar onder hare gewelven het overschot van Machiavelli, Buonarroti, Galilei en Alfieri rust. Haar doorluchtigste zoon echter ontbrak in Dante; van wien zij, tot in het eerste vierde dezer eeuw, geene andere gedachtenis had, dan een grooten vlakken steen in de straat die ter hoofdkerk leidt; een steen, waarop hij zich, volgens de overlevering, des avonds neêrzette; -"als hij," zoo zong Eliz. Barrett Browning, - in hare, "Casa Guidi Windows," - "zijn stoel "buiten bragt, en in eenzaamheid de ziedende lava zijns gemoeds "uitstortte, zeggende:

" "Het is niet koud." - Hartstogtelijke zanger,
"O Dante, o wreed verbannen Florentijn!
"Hoe viel u dag aan dag de heug'nis banger
"Als ge in den vreemde op 't vorstelijk festijn
"Deez' plek gedacht, er weêr zoo menig ganger
"Zaagt wijlen in den gulden schemerschijn,
"Vertrouwlijk: "goeden nacht!" u wenschend."

"La pierre de Dante, "sasso di Dante," n'existe plus, mais une inscrip- "tion tracée sur une plaque de marbre conserve le souvenir de ce souve- "nir, la tradition de cette tradition" schreef Ampère. Het was weinig; en Italië vergenoegde er zich dan ook, zelfs in de dagen harer verdrukking, niet mede. Eenige bewonderaars des dichters besloten hem in het schip van Santa Croce, ter regterzijde, een cenotaaf op te rigten. "In groote "daên, mag wil volstaan," luidt eene oude les; waarmede zich de vereeniging troosten mogt, toen het marmeren gevaarte was onthuld, en verre beneden de bescheidenste verwachting bleef. Leopardi's lier beschaamde in hare ode, naar aanleiding van dat ontwerp geschreven: "Sopra il Monumento di Dante che si preparava in Firenze," den beitel des beeldhouwers; hij durfde waar zijn, Florence hare ondankbaarheid verwijtende; hij was gelukkig, slechts het pogen tot vergoeding van het vergrijp waarderende:

"Een drom van vreemden komt van heinde en veer
"En zoekt de plek, waar, in toscaanschen grond,
"Hij ruste vond
"Wiens zangster zich mogt beuren tot de sfeer
"Door haar niet enkel nu meöonsche meer!
"En hoort, Firenze! hoort het tot uw schand',
"Dat gij zijn diêr gebeent
"In ballingschap nog liet op 't verre strand,
"'t Geen gastvrij dak den zwerver heeft verleend!
"Ondankbre, dat in u noch steen noch schrift getuigt
"Wat deugd in hem de wereld zag vereend,
"Die des voor u nog buigt!
"Gij, vromen! die zoo gruwelijk een smet
"Van 't wapenschild des lands verdwijnen doet,
"Wat eischt uw grootsche taak een grootschen moed!
"Die vast van dank elks harte in vlammen zet
"Dat voor Itaalje nog d'aeloude liefde voedt!"

"Dans un premier voyage à Florence, j'avais déploré," dus vaart Ampère voort, "comme tout le monde, que la mémoire de Dante fût "absente de Santa-Croce, ce pantheón du génie et du malheur: "Dante manquait à la compagnie de Machiavel et de Galilée. Quand "j'entrai à Santa-Croce, en 1834, ce fut pour moi comme une for-"tune et une heureuse rencontre de voyage de me trouver en face "d'un mausolée élevé au poète dont je cherchais partout les vesti-"ges. - Dans mon enthousiasme, je lus presque à haute voix le vers "heureusement emprunté à *la Divine Comédie* et transporté du Vir-"gile ancien au Virgile moderne:

"Onorate l'altissimo Poeta:

"Par malheur, l'exécution du monument n'est pas digne du senti-"ment poétique qui l'a inspiré. Toute la composition est froide de "pensée et froide de ciseau; les personnages allégoriques sont lourds "et communs; Dante, assis et méditant, a l'air d'une vieille femme "qui fait ses comptes de ménage. Le poète est encore plus absent

"de Santa-Croce depuis qu'on l'y a placé. Tacite disait des images "de Brutus et de Cassius qu'elles brillaient par leur absence; ici "Dante est effacé par sa présence."

Een standbeeld bood den geschiktsten vorm aan, om de mislukte hulde uit de dagen des leeds, in het morgenrood der onafhankelijkheid door bezielende voorstelling te vervangen, - de mijmeringsperiode was voorbij! Op het plein voor Santa Croce moest die statue dag aan dag door het volk worden gezien; school het verledene in de kerk, het heden schroomde de vrije lucht niet: openbaarheid is zijn wachtwoord. Onwillekeurig geven deze opmerkingen mij gelegenheid te verzekeren, dat ik het niet te dichterlijk opvatte. Waar de onthulling van een standbeeld maar de aanleiding moge geweest zijn, evenzeer de ijdelheid van enkelen te streelen, als der schare ten minste eenige afwisseling van het alledaagsche te bezorgen, Florence leefde op dat feest Dantes leven, misschien tot overdrijvens toe. Immers, mijn reisgenoot als mij heugt de schalke glimlach, waarmede de verdienstelijke Le Monnier, - geestig franschman gebleven, al gaf hij dertig jaren zijns levens der italiaansche letteren ten beste - ons verzekerde: "On nous dantifie un peu trop, messieurs! nous devenons "tous de petits Dantes!"

Westminster - Abbey te London en de Nieuwe Kerk te Amsterdam, — de anapœsten, zoo als de dichter die met zeker welbehagen kensehetste, de anapœsten van Hooft: "Op 't Verbondt van Hollandt en Venetië," (Holland, echt zeventiende-eeuwsch hollandsch voor de Vereenigde Provinciën genomen) "1620:"

"Waar is paar van vernuft en van kraften zoo kloek
"Als de Leeuw met het zwaardt en de Leeuw met het Boek? —

de volgende plaats eindelijk, uit "Mr. J. C. de Jonge's Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen," I Deel, bl. 336 en 337 [1]. "Het verdient nog te worden aangeteekend, dat het Nederlandsche "Gemeenebest in deze jaren van wapenstilstand, de republiek van

1 In 's Gravenhage en te Amsterdam, bij de Gebroeders van Cleef, 1833.

"Venetië niet slechts met krijgslieden, maar ook met eenige oorlogs-"schepen bijstond. Twaalf schepen onder bevel van den Admiraal "Melchior van den Kerkhove vertrokken derwaarts in den jare 1618, "welke door nog eenige andere gevolgd werden. Deze Nederlandsche "hulpvloot gedroeg zich kloekmoedig en bewees aan de Venetianen "gewigtige diensten. Ondertusschen is het minder uit dien hoofde, "dat van de zending dezer hulpvloot gewag wordt gemaakt, dan wel "om te doen blijken, tot welk eene magt en aanzien het Gemeene-"best der Vereenigde Nederlanden thans reeds gestegen was. Het-"zelve bevond zich in staat, aan andere natien bijstand te bieden, "en de roem van deszelfs zeewezen was reeds in deze dagen bij "verwijderde volken zoodanig gevestigd, dat deszelfs hulp werd in-"geroepen," - eischt eene dezer drie bijzonderheden, of juister gezegd, het gebruik dat ik van haar maakte, toelichting? Ik geloof het niet. Wie ons verleden lief heeft, hem deert het, dat aan den bloeitijd van ons gemeenebest in het begrip van eenheid het vermogen faalde, alle stralen zijner glorie in één brandpunt te verzamelen, en dus der schittering van deze duurzaamheid te waarborgen. Hij behoeft geen ruwen omtrek van mijne hand welk eene galerij van groote mannen dat koor in de Nieuwe Kerk zou zijn geworden; hij heeft de schets vast in gedachte voltooid, door de vraag welke genien, op ander gebied, de gelijken van de Ruijter op het zijne zouden zijn gebleken? Al vond hij het, bij het antwoord dat hij zichzelven gaf, eigenaardig dat ons volkskarakter zich in dien tijd volkomenst op zee ontwikkelde, ook het leger won lauweren genoeg om waardig vertegenwoordigd te worden; de beurs vroeg plaatse voor vorsten van alle overige ter wereld verscheiden, daar de hare om het zeerst den vrede liefhebben en slechts in dezen de bron van voorspoed zien; de burgerij verlangde de vaderen te vereeren aan welke zij orde, welvaart, ontwikkeling dank wist; was er dan geen einde aan den drom van hen die op het gebied der kennis hadden geworsteld en gezegevierd? was dit kleine land, in dien onvergelijkelijken tijd, louter een tempel der kunst? Inniger dan het mij zou gegeven zijn dien te schilderen, stelt hij zelf zich den weemoed voor, waaraan we ter prooi zijn, als wij die heinde en verre verspreide stralen allengs zien wegbleeken, wegschemeren, wegsterven, daar de moker nergens van rus-

ten weet, daar de zerk met elken dag meer afslijt, daar de heugenis steeds zwakker wordt! - Waartoe echter, waartoe zou ik der schare, der onverschilligheid van hoog en laag gemeen, die in de zeventiende eeuw Vondel vergeten liggen liet en in de negentiende da Costa geen gedenkteeken gunde, waartoe zou ik haar het leed vermelden waaraan dergelijke liefde blootstelt? Om de sluimerende vonk te wekken, om die aan te blazen en uit te doen slaan? maar, als zij nog tintelde onder de asch, dan zouden wij immers het laatste blijk van vroegeren luister, ons van zoo velerlei erfenis overgebleven, in het licht stellen; dan zouden immers onze schilderijen vriend en vreemde bewijzen wat wij geweest zijn, wat wij bestemd schenen te blijven!

XVI DE OPTOGT, Bl. 293-299.

Il Battistero di San Giovanni, waarvan Dante in zijn gedicht zoo dikwijls spreekt, het aandoenlijkst als hij ons in den XXVsten Zang van Il Paradiso schildert hoe hij zich, mogt hij ooit naar Florence wederkeeren, bij de vont waarin hij gedoopt werd, het vergrijzende hoofd voor zijn dichtstuk omkransen zou, il San Giovanni was reeds eeuwen lang de hoofdkerk van Florence geweest, eer het doopgevaarte van Santa-Reparata daarin werd overgebragt. Om hare bronzen deuren is die kerk de wereld door bekend; inderdaad deze alleen zijn eene reize derwaarts waardig. De oudste der drie, voor welke, zegt Vasari, de beeldhouwer Andrea Pisano de teekening van Giotto volgde, zoude zeer schoon mogen heeten, werd zij niet door de beide latere van Lorenzo Ghiberti in de schaduw gesteld. Aan Andrea blijft de lof toekomen de eerste te zijn geweest, die het spoor baande; al verklaarde Michel-Ageolo slechts van de laatste, "dat se" om de woorden van Hooft te bezigen, "dat se overwaerdich waeren om aens paradijs poorten geset te "sijn." Vooral die welke tegenover den tegenwoordigen Dom van Florence werd geplaatst en tien voorstellingen, laat mij mogen zeggen, tien schilderijen in metaal uit het Oude Testament aanbiedt, is onvergelijkelijk. "Een werk op zich zelf" getuigt Herman Grimm er van, in zijn Leben Michelangelo's, "is latere navolging nim-

"mer in staat geweest het te evenaren, - is het de eerste belangrijke "schepping der Florentijnsche Kunst, wier invloed op Michelangelo "valt aan te wijzen." Dante zag die deuren niet, Lorenzo Ghiberti werd eerst in 1381 geboren, en volkomen juist moge het niet zijn wat Vasari beweert, dat deze meester bruine haren had toen hij die begon, en kaal was geworden eer hij ze voltooide, volgens geloofwaardige documenten werkte hij aan de schoonste langer dan twintig jaren.

Dante is, vers 40-54, de voorganger van Giotto, Brunelleschi en Raphaël geprezen, - zie hier wat Grimm, in het aangehaalde werk,[1] van den Campanile des eersten getuigt: "Het beroemdste gedenkteeken echter, dat deze meester zichzelven heeft gesticht, blijkt de klokkentoren te zijn, die, naast Santa Maria del Fiore, eene alleen staande, "slanke zuil van kolossale grootte in de lucht stijgt, vierhoekig, en "van boven tot beneden met marmer bekleed. Evenmin als Arnolfo "de voleindiging van den bouw des Doms beleven mogt, even weinig was het Giotto beschoren zijn wondertoren voltooid te zien. Hij liet, "ook hierin Arnolfo gelijk, een model achter, naar hetwelk men voortbouwde; slechts bleef ten slotte de gothische pyramidale spits ontbreken, "daar het werk zijn einde naakte in eenen tijd toen de duitsche stijl "weer in minachting gekomen was. Even als de kerk, naast welke "hij verrijst, bestemd was alles in grootte te overtreffen wat ooit ter "wereld gebouwd werd, zoo verlangde men ook van Giotto een "torenbouw die beide grieksche en romeinsche kunst in de schaduw "zoude stellen. De uit platen van wit en zwart marmer zaamgestelde "oppervlakte van het reuzig gevaarte, is met de schoonste ornamenten en beeldhouwwerken overtogen; hoe hoog het rijze, de rijkdom "van deze neemt niet af. De evenredigheid tusschen de verschillende "verdiepingen bewaard, de afwisseling der vensterbogen, het beeldhouwwerk, wat men er ook van aanstare, en, steeds meer waardereud, telkens aandachtiger gadesla, alles geeft den indruk van een "onvergelijkelijk geheel. Giotto verdiende ten volle de eer, - het burgerregt van Florence, - en de belooning - honderd goudguldens - toen "geene kleinigheid, welke hij er zich door verwierf." Hooft beschrijft

[1] Leben Michelangelo's, von Herman Grimm. Zweite durchgearbeitete Auflage. Hannover, Carl Rümpler. 1864.

dien, in zijne Reis-Heuchenis, "als van sulcke schoonheit, dat men "seyt," - zonderlinge bevoegdheid kunst te schatten een keizer toegeschreven - "dat Carlo Quinto, daer passerende, seyde, dat hem "niet gebrack dan een koker om te bewaeren."

Onloochenbaar was er sympathie in grootschheid van gedachte tusschen de beide vrienden, tusschen den volgeling van Virgilius en den leerling van Cimabue; - Brunelleschi is aan de beurt: de Dom van Florence, Santa Maria del Fiore, in 1298 begonnen, was in het eerste vierde der vijftiende eeuw nog niet voltooid, het bleef voor dezen meester bewaard zijn koepel te welven. Vasari levert, in het verhaal op welke wijze hij de zege over al zijne mededingers weg mogt dragen, tegelijk het welkom bewijs hoe vrijzinnig het toenmalig Bestuur zich op het gebied der kunst plag te dragen, en het droevig dat zelfs een zoo groot man als Ghiberti in de strikken der ijverzucht verwarde en viel. Het eerste alleen heeft te dezer plaatse belang. "Er verliep veel tijd" berigt hij "eer, uit de verschillende "landen, te Florence de bouwmeesters waren zaamgekomen, ten wed-"strijd uitgenood door de Consuls der stad die de Florentijnsche "kooplieden in Frankrijk, Duitschland, Engeland en Spanje geves-"tigd, hadden aangeschreven geen geld te ontzien om de bekwaam-"ste mannen over te halen aan dezen deel te nemen. In 1420 opende "het Bewind van Florence hunne vergadering, in welke zoowel den "buitenlandschen als den toscaanschen meesters, elk op zijne beurt, "het woord werd gegeven. - - - Het was aardig de onderscheiden, soms "allervreemdste ontwerpen te hooren; deze sloeg voor van den grond "af zuilen te bouwen, die den weidschen boog zouden dragen; gene "die met puimsteen op te halen, ten einde de ligtheid van dezen "het gevaar van instorten verhoeden mogt; een derde gaf de voor-"keur aan eenen enkelen pilaar uit het midden der rotonde oprij-"zende, om het gewelf te schragen, zoo als dit in San Giovanni ge-"schiedde; de dwaasste wilde de kerk met aarde vullen tot de hoogte "eens koepels toe, om dien dan daar over te metselen, en bedacht "er het vernuftig middel bij, in die aarde wat zilvergeld (quattrini) "uit te strooijen, opdat het volk haar later gaarne voor niets weg-"halen zou." En waaraan had eindelijk de groote meester het aannemen van zijn ontwerp dank te weten? "Brunelleschi "zegt Grimm,

"had zich in Rome de kennis verworven, door welke hij eindelijk den "gothischen stijl volkomen overwon. Zijne studie van den koepelbouw "der Ouden, het gevolg van naauwkeurige afmetingen des Panthe-"ons, stelde hem in staat den koepel des Doms te welven, op "dezelfde wijze als Michelangelo naar zijn voorbeeld later dien der "St Pieterskerk in de wolken bragt; alle wegen der florentijnsche "kunst voeren ons tot dezen eenig grooten meester."

"Dante connut, aima, pratiqua l'antiquité; mais il plaça toujours "au dessus des traditions classiques le sentiment chrétien, et il vou-"lut que le monde moderne, en adoptant l'antiquité, la transformât à "son image, sans se défigurer pour elle. Il marqua ainsi à la Renais-"sance le but suprême vers lequel elle devait tendre, et prêchant "d'exemple, il imprima à la poésie son double caractère d'indépen-"dance et de solidarité, de souveraineté vis à vis d'elle-même, et d'é-"troite alliance avec l'antiquité." Het is eene gedachte van F.A. Gruyer[1], die hij gelukkig staaft door eene beschouwing welk gebruik Dante van mythologische en historische figuren, uit de wereld der Grieken en Romeinen, in de Hel en op den Louteringsberg heeft gemaakt. Onwillekeurig brengt deze aan het licht, hoe de zienswijze des dichters van zelve aan Virgilius eene schier christelijke ziel bedeelen moest, een gemoed aan het zijne verwant en dat beheerschende. "Virgile, "ainsi transfiguré, devient un Italien du XIIIe siècle, qui sait tous "les secrets que Dante vient chercher dans l'enfer, qui connait de "suite par leurs noms Ugolini, Farinata degli Uberti, Francesca da "Rimini, et tous les damnés que la justice ou la vengeance du poète "florentin condamne aux supplices éternels. Voilà comment la my-"thologie, voilà comment l'antiquité, en traversant l'esprit de Dante, "se métamorphosent et se christianisent. Nous retrouverons dans l'art "le même travail d'assimilation et de transformation; cet art sera "celui de la Renaissance; Raphaël en donnera, deux siecles après "Dante, et marchant sur ses traces, la formule parfaite et défini-"tive." pag. 114. Gruyer houdt in zijn gansche werk treffelijk woord, hetzij door eene enkele tegenstelling, hetzij door een gansch hoofd-

1 Raphael et l'Antiquité Tome Premier; pag. 110, Paris, Vve Jules Renouard, 1864.

stuk. Voor de eerste heb ik ruimte: zij geldt de Sibyllen van Michele-Angiolo en die van Raffaello, de eene als de andere in de door hem genoemde kerken te Rome bewaard, en dank zij de graveerstift, ten minste ten deele, ook buiten deze te genieten: "Les "Sibylles de la Sixtine font trembler, les Sibylles de la Pace font "aimer. Celles-ci sont faites pour dominer l'enfer, que Michel-Ange "devait bientôt emprunter à Dante; celles-là font rêver au Paradis de "la *Divine Comédie*, dont Raphaël avait déjà tracé l'image dans la "*Dispute du Saint-Sacrement*, et dont il allait poursuivre la con-"ception à travers les planètes de Sainte-Marie-du Peuple. Les "unes s'animent aux accents du *Dies irae* et prennent une éloquence "plus grandiose encore que de coutume, quand, éclairées par les "dernières lueurs des jours saints, elles entendent les *Miserere* de "Pergolèse ou de Baini. Les autres se plaisent aux hymnes d'ac-"tions de grâces: elles répandent autour d'elles l'espérance et la "consolation; leur regard est plein de confiance, exempt de trouble "et de menaces; elles s'élèvent avec sérénité jusqu'à la connaissance "du vrai Dieu; elles voient, il est vrai, la résurrection des morts et "le Jugement dernier, mais la terrible vision s'efface devant la splen-"deur de la Rédemption." Pag. 371 et 372. Voor het laatste, voor het gansche Chapitre des Planètes, is hier geen plaats; en toch beveel ik de studie dier bladzijden elken lezer van Dante's Paradijs aan. Welk een weelde zou het zijn, als men die maar voor het wenschen had, eene uitgave van dat derde deel des dichtstuks te bezitten, met omtrekken dier meesterstukken in den waren zin des woords geillustreerd! Eenige regelen uit Gruyer's Conclusion mogen mijne te lange uitweiding over Raphaël's liefde voor Dante, over zijne voltooijing der taak door hem aanvaard besluiten. De fransche kunst-criticus heeft zijnen schilder verdedigd tegen hen, die vermindering waarnemen van het genie des meesters, sedert deze la Dispute du Saint-Sacrement voltooide, die hem over zijn vermeend heidendom hard vallen, die zijne werken schiften naar zijnen leeftijd; tegen eene opmerking van Göthe, tegen eene bedenking van Rumohr. "La vérité est que le Sanzio, à "mesure qu'il s'éloigna de son berceau mystique, prit un caractère "plus vivant et plus vrai, interpréta plus largement la nature, et se "montra plus indépendant, même vis à vis de l'antiquité. Suivons

"l'exemple qu'il a donné: travaillons sans cesse à élargir en même "tems qu'à épurer notre goût. Est-il sage d'adopter aujourd'hui les "préjugés du moyen-âge contre l'antiquité? Pourquoi ne pas admirer "ce qui est vraiment admirable? Ne s'élève-t-on pas contre l'évidence "en disant que le Sanzio à Rome devint hérétique, et en réprou- "vant ainsi la plus belle partie de son oeuvre? En matière d'art, "l'orthodoxie c'est l'ideal. Or, en se plaçant à ce point de vue Ra- "phaël est resté jusqu'à sa dernière heure le plus orthodoxe des pein- "tres. Il a maintenu constamment, même dans ses manifestations pa- "iënnes, l'élément spiritualiste et chrétien qui autorise à les regarder "sans défiance. N'oublions pas que l'art doit remonter sans cesse aux "formes humaines comme à la source même de la vie, et que le "sentiment de la beauté, quand il est simple, est toujours pur. Je "ne connais pas de figures nues dessinées par Raphaël qui aient une "contagion mauvaise. Elles ne sont pas corruptrices, parce qu'elles "expriment toujours de grandes pensées; parce que sans s'attacher à "des vérités de circonstances, elles représentent des vérités absolues; "parce que'enfin, sans avoir rien de pédantesque, elles n'ont rien de "familier. Elles puisent dans leur franchise, dans leur force, dans "leur hardiesse, le principe de leur chasteté! "Dante," dit Ozanam "dans son commentaire du Purgatoire, "travaille sur les idées de son " "temps, les idées, les questions de l'école, mais il leur prête l'essor " "poétique; il fait comme l'Enfant-Jésus, dans les legendes de la " "Sainte - Enfance, avec ses compagnons de jeu, il pétrit de petits " "oiseaux d'argile, il soufle dessus et ils s'envolent. Aussi le poète " "pétrit la même argile que ses contemporains, il remue les mêmes " "idées; mais il soufle dessus, et voyez comme elles planent." Ainsi "fait Raphaël. L'antiquité, la mythologie le sollicitent sans cesse, et "il céde aux seductions de la Fable. Mais dans ce courant païen, "ce que les plus grands parmi ses contemporains voient avec les yeux "de la chair, son génie le lui montre sous un jour divin, et en "célébrant la matière il sauve du matérialisme." Tome Second, p. 413-415.

Stellig won de kleederdragt onzer vaderen in de zeventiende eeuw in schilderachtigheid van vorm, in rijkdom van kleuren, in verscheidenheid bovenal het verre van de onze; niet enkel de doelenstukken

overtuigen er van bij den eersten blik, zelfs het stemmigste doek dat regenten laat aanzitten zou ten bewijs volstaan. Er was buitendien door den oorspronkelijken bouwtrant der huizen en de inheemsche stoffeering van deze, overeenstemming tusschen het tooneel en zij die er op te voorschijn traden: de weelde der laatsten smolt zaam met de welvaart van welke de beide eersten om het zeerst getuigden. En echter, ondanks al de eigenaardigheid waarop ons toenmalig openbaar leven bogen mogt, trots eene gemeente die het nog heugen moest, hoe men van ouds ommegangen plag te houden, schijnt het Zuiden reeds in die dagen het Noorden te hebben beschaamd, waar van feestviering in de vrije lucht sprake was. Zoo iemand de jeugdige Hooft, die de bontkleurige staven van Amsterdam zeker zijn burgemeesterlijken vader dikwijls vooruit had zien dragen, wanneer deze de trappen van het Oude Raadhuis, dag aan dag, deftig op of af ging, Hooft had oog voor die dingen, als voor alles wat statelijk of sierlijk was. Op zijne reize bezocht hij ook Venetië; en vergelijkt haar, meent ge, met zijne geboortestad? of beschrijft ons, zoo als later Göthe zoude doen, den bouwstijl van Palladio, of de gedaante van den Bucentaur, of de tooverkracht van Paolo Veronese's penseel? Toch niet: "Venetiën," zegt hij, "Venetia, met al sijn "singulariteyten waer te lanck te beschrijven, - ende te overvloedich," voegt hij er bij, "alsoo daer van het boexken is: *Cose rare di Ve-"netia.*" Als ware hem onder weg zijn hollandsch half vergeten, laat hij er op volgen, dat hij alleen "sommige particulariteyten" zal verhalen, "die minst daerin getocceert sijn;" en verblindt ons de oogen door allerlei juweelen, die, "bij den schadt" bewaard worden, "daer men siet de croonen van haer dominy;" en wisselt die pracht af, door ons "in de wapencamer van de edellingen" te brengen, vol van vernielingswerktuigen bij de vleet. "Van de reste van Venetiën, siet den "boven verhaelden schrijver ende den Franchoyschen Villemont. Doch "slaen wy niet over d'order, die den Prins houdt in sijn wtgaen, "die heerlijck is om sien. Vooraen gaen de outste senateurs met haer "lange rocken van root satijn ofte damast; ende hy achtervolgende "wert voor hem gedragen de gulden stoel ende kussen ende het ge-"scheede swaert. Sijn cleding is statelijck, gelijck men die geschil-"dert vint." Een luisterrijk schouwspel, maar dat niet enkel aan

die pracht en dien praal den treffenden indruk, dien het maakt, heeft dank te weten. Er zijn europesche hoofdsteden, wier tooneelen den toeschouwers schitterender vertooningen aanbieden en deze des ondanks koel laten; tweeërlei eigenaardige schoonheid blijkt bij dergelijke optogten slechts het Zuiden bedeeld: het licht waarin de schare die smaakt, de liefde waarmede de schare ze geniet. Florence leerde ons beide waarderen. Een langwerpig vierkant plein, welks achtergrond door eene kerk wordt gesloten, terwijl zich ter wederzijde rijen van deftige huizingen verheffen, - een breed amphitheater, tusschen welks smaakvolle draperiën, waar een dunne wand de lagere en hoogere zitplaatsen van tweeërlei publiek heeft te scheiden, teekeningen in houtskool zijn gevat op het feest van den dag toepasselijk, - een achttal sierlijk getooide masten, aan de uitkanten des vierkants en in zijn midden en bij zijn ingang wimpels in de lucht beurende, terwijl op hunnen top de vergulde, gebeeldhouwde wapens prijken der hoofdsteden welke zij in het geheugen herroepen, - een pavilloen van bloemen en bladeren aan den voet van het omsluijerde standbeeld voor den koninklijken gast bestemd, er voor het aanvaarden zijner grootsche taak gevierd, er tot geheele voltooijing van deze vermaand, - dat alles is ook elders dan voor Santa Croce toe te stellen, ook elders met smaak te schikken. De groote ruimte op het plein zelf, om de vier zijden der statue vrijgelaten, in het oog te doen vallen, niet door hare leegte; maar door er groep bij groep, door er een talloos tal van feestelingen plaats op te gunnen, en toch de doorgangen breed te houden, breed als zegebanen, - de slankste, schoonste gestalten uit de jeugd der stad in het wapen te roepen om wacht te houden, geene oorlogsgedachte wekkend, slechts tucht waarborgend, - der muzijk hare tempels te wijzen, opdat de schare, door de toonen van deze gestreeld, geduldig verbeide, - dat alles valt na te volgen. Maar de vertegenwoordigers van stad bij stad, van allerlei maatschappijen, van genootschappen zonder tal met honderde banieren, rijk van kleuren en vonkelend van goud, statelijk te laten voortschrijden, zonder dat gemaaktheid tot een glimlach verlokt, of gemeenheid weerzin wekt, dat eischt aangeboren zin voor het welvoegelijke, het welstaande, het wellevende, zoo vele nuances van het schoone. Er valt geen hooger lof dien duizenden te bedeelen,

dan dat Ristori, blootshoofds, in hun midden op hare plaats bleek, als de koninginne van het feest. En echter, wat der plegtigheid den schitterendsten luister bijzette, wat was het anders, dan de weergalooze zonneschijn, waarin het gansche tooneel dreef, - wat den weldadigsten indruk op het gemoed maakte, wat anders dan het gedrag van wat wij het volk plegen te noemen, - het volk op de hoogste banken van het amphitheater zonder wanorde geklommen, - het volk over de tapijten, uit de vensters gehangen, toestarende - het volk dat al het gewigt der verschijningen van de ballingen uit Venetië en uit Rome meê begreep, meê gevoelde! Er mogt onderscheid van plaats zijn voor den aanzienlijken en den geringeren stand, de milde natuur wist van meerderen noch minderen in schoonheid van gestalte of bezieling van gelaat; en de eerbiedige, aandoenlijke stilte waarmede de afgevaardigden van Ravenna werden ontvangen; - van Ravenna; dat zoo waardig Florence's bede haar Dante's gebeente af te staan had beantwoord, met de verklaring, "dat bij den zoo gelukkigen gewij-"zigden toestand van Italië alle gedachte aan voortduur van balling-"schap had opgehouden, daar thans een zelfde hand alle italiaan-"sche steden omstrengelde;" - die stilte heerschte niet enkel bij de grooten van den dag, zij huiverde ook bij wat elders, zoo vaak ten onregte, het graauw wordt geheeten.

XVII 's DICHTERS INVLOED, Bl. 300-317.

J. R. Lowell heeft, in de American Cyclopædia, een paar bladzijden aan Dante's Naroem gewijd, die van een warm hart getuigen, en aan welke ik gaarne de volgende regelen ontleen. "In "1373 (Aug. 9) rigtte Florence een leerstoel op ter verklaring der "*Divina Commedia*, en Boccaccio was de eerste aan wien de taak "werd toevertrouwd. Deze begon zijne voorlezingen op Zondag, (Oct. 3,) "maar hij mogt het in zijne commentariën slechts tot het zeven-"tiende vers van den zeventienden zang dell' Inferno brengen, door "de krankte aangetast die den 21 Dec. 1375 een einde aan zijn leven "maakte. Onder zijne opvolgers behoorden Filippo Villani en Filelfo. "Bologna wilde bij Florence niet achter blijven: Benvenuto da Imola

"begon er zijne voorlezingen over Dante, naar de getuigenis van Tiraboschi, reeds in 1375. Ook te Pisa, Venetië, Piacenza, en Milaan zag "men, voor het einde der veertiende eeuw, leerstoelen tot dat doel opgerigt. - De voorlezingen werden in de kerken gehouden, waaruit blijkt "hoe populair het onderwerp van deze was. Balbo beweert (maar brengt "geen bewijs voor die raming bij) dat de afschriften gedurende de "veertiende eeuw van de *Divina Commedia* gemaakt, en welke zich "thans in verschillende Europeesche blibliotheken bevinden, talrijker zijn dan die van alle andere werken, antieke en moderne, "gedurende hetzelfde tijdvak zaamgenomen. Van de uitvinding der drukkunst af tot het jaar 1500 toe, zagen van dat gedicht meer dan twintig "uitgaven in Italië het licht, de vroegste in 1472. Gedurende de zestiende eeuw verschenen veertig edities; in de zeventiende, voor Italië "den tijd van het sceptisch dilettantisme, slechts drie; in den loop "der achttiende vier en dertig, terwijl het getal van deze in de eerste helft der negentiende vast de tachtig overschrijdt." "

Er is iets aandoenlijks in de liefde van Boccaccio voor Dante; geen volle zestien jaren oud toen de dichter verscheidde, is hij der gedachtenis van dezen getrouw, als had hij hem persoonlijk gekend. In 1350 beweegt hij het Bestuur van Florence der dochter van Dante, de Beatrice die hem de oogen sloot, en in het klooster van Santa Chiara te Ravenna non was geworden, eene toelage van tien goudguldens te vereeren; - als hij na de lezing van Petrarca's verzen het grootste gedeelte zijner eigene ten vure heeft gedoemd, weet hij den man, dien hij zoo zeer bewondert, geen kostbaarder geschenk aan te bieden dan een door hem zelven afgeschreven *Divina Commedia.* Ben ik, vers 58-63, onbillijk jegens Petrarca geweest? Niet enkel de zoo verscheiden lotsbedeeling der beide groote dichters verleidt er toe. Ondanks al zijne strengheid trekt Dante aan; trots al zijne zachtheid stoot Patrarca af. Waarom? ten deele beantwoordde Guidici die vraag. "In dien tijd gruwelijker gedachtenis, toen Charles de Valois, "verraderlijk handlanger van Paus Bonifacius, onder de aanzienlijkste en vermogendste geslachten van Florence wreedaardiglijk moordde, "las men op de lange lijst dergenen over wie het banvonnis was uitgesproken, bij den naam van Dante ook dien van zekeren Petrarca,

"notaris delle Riformagioni, een der oudste geregtshoven der stad. "Balling 's lands nam deze, met zijne echtgenoote Eletta Canigiani, "de wijk in Arezzo. Ongeveer twee jaren na hunne vlugt baarde Eletta "hem eenen zoon, die later de begeerde gunsteling der vorsten werd, "de gevierde der volken, de hersteller der oude letteren; die de "humaniteit deed herleven, de lyrische poëzij ten top des zangsbergs "voerde, die de beheerschende ziel zijner eeuw heeten mogt. Er zijn "weinige schrijvers geweest welke het zich als hij aan gelegen lieten "zijn der nakomelingschap zoo vele en zoo belangrijke bescheiden te "vermaken, allergeschiktst voor een wijsgeerigen geest om er zijn "leven uit zaam te stellen; - een werk dat echter - ik zeg het met "leedwezen - aan Italië nog ontbreekt. Toen hij, het gezellig leven "wars, zich in eenzaamheid ging begraven, en vol zelfvertrouwen "den moed bezat in het streelen en vieren zijner mijmeringen te leven, "was zijn eenig genot zijne werken, zijne gedachten, zijne zuchten den "menschen mede te deelen, welke hij tevens en verfoeide en liefhad. "Eer hij afscheid nam van de levenden, wilde hij de bijzonderheden "zijns levens voor de overblijvenden boeken. En dusdoende bereidde "hij zelf zijnen toekomenden biograaf een overvloedigen oogst." Er spreekt eigenliefde, laat mij het ware woord mogen bezigen, er spreekt zelfzucht van velerlei aard uit die schets; maar eer men deze Petrarca te zwaar toerekene, gun ik Ugo Foscolo het woord, als hij zijne vergelijking van Dante met Petrarca dus besluit: "Dante ging "den levensweg met vaste schreden; allerlei meeningen, dwaasheden, "lotwisselingen, jammeren en hartstogten, die het menschelijk ge-"moed bewegen, gaê slaande en overpeinzende, liet hij eén gedenk-"stuk achter, 't geen, ons beschamend door het bewijs onzer broos-"heid, ons tegelijk trotsch mag doen zijn tot hetzelfde geslacht te "behooren, 't welk zulk een man voortbragt; dat ons tot een beter "gebruik van onzen doorgangstijd stemmen moest. Petrarca daaren-"tegen, eer bespiegelend dan beoefenend wijs, kwam tot het besluit "dat welke moeite wij ons ook voor anderen getroosten, deze ons "zuurder valt dan het voordeel dat zij er van trekken voor hen "zoet is; - dat alle onze schreden ons ten leste slechts digter brengen "aan het graf, dat van alle gaven der Voorzienigheid de dood de beste "heeten mag; - dat onze eenige zekere woning in de toekomende wereld

"ligt. Levenslang dus wankelend gaande was hij overtuigd "dat moeheid "van en weerzin in alle dingen zijn gemoed van nature eigen waren," "en verkleinde zich daardoor voor hem de waarde dier gaven met "welke de natuur, de fortuin en de wereld hem zoo mildelijk "hadden bedeeld, zonder evenwel de keerzijde van den penning te "verheelen."

De jeugdige Hooft drukt volkomen den geest zijner eeuw uit, wanneer hij, in het meermalen vermelde gedicht, Italië den volgenden lof aan Petrarca doet wijden. Als zè Florence het nieuw Athene heeft geprezen, vangt zij dien dus aan:

Petrarcha quam hier voort, die al zijn leven lang
Met schaamt zijn tijdtverlies, hoezeer 't hem moeide, zang.
Zijn Dicht zoo godlijk meer als menschlijk uitgesproken,
Had beesten wel getemt, en klippen wel gebroken
Door kracht van 't zoet geluit, en 't hadde nooit de maght,
Dat het de wreedtheidt van een Laura t' onderbraght.
Dees van Cupido zong, den triumphanten Wagen,
Waar voor de grootste meest de zwaarste ketens dragen,
Hier voor gaat oudt en jong, en Vorst en Onderdaan,
Geleertheit grijs en oudt laat hier zijn boeken staan,
Zoo d'alderzachtste zijn de meest gemeene plaagen,
Wie zou zijn smart met zulk gezelschap niet verdragen?

Dertig jaren later brengt de schennis van Petrarcha's graf, door "een versuft monnik, "schrijft Huygens aan Hooft, "die naer soo veel " "jaren noch dat *empia Babilonia*, *spretaque injuria Romae* in " "den kropp heeft gesteeken," allerkarakteristiekst aan het licht, dat beide vrienden verre waren van de eenigen te zijn die ten onzent den zanger van Laura bewonderden, dat de ingenomenheid met dezen zich zelfs niet tot humanisten als Heinsius en Barlaeus bepaalde. "In "Vriesland," zet Huygens het onderhoud in een volgenden brief voort, "daer ick vinde meer aerdichs te schuijlen, dan men *ab aëre crasso* "soude wachten, sijn eenighe geesten op dit gerucht ontwaeckt, ende "hebben my dinghen ter hand doen komen, die wel lesenswaerd sijn." En in hetzelfde deel van P. C. Hoofts Brieven, - II, de 284ste en 295ste, -

vindt de lezer italiaansche sonnetten, het onderwerp gewijd, van W. Snabelius en J. van der Burgh, en een fransch van P. Knyff; die voor de spelingen des vernufts onzer beide beroemde zangers niet onder doen.

Er is kritiek in de hulde aan Petrarcha door een dichter der negentiende eeuw gebragt. Als Byron, in zijne Profeetey van Dante, den laatste heeft doen uitvaren over al den smaad waaraan de dichtkunst zijns lands zich bloot stelt als zij zich tot eene slavin van vorstenluimen verlaagt; als hij haar hare onbeduidendheid heeft voorspeld, zoodra zij niet langer schromen zal overdreven, en dus onwaar te worden; als de sonnettenrijmers voor hem opdoemen, breekt Petrarcha's verschijning de verwensching af:

Toch zullen in den drom, dien ik voorzie,
Er enklen zijn gelauwerd voor 't Sonnet
En hij, hun vorst, wordt schier mijn evenkniê;
Hem zal de minne foltren, tot, begaan,
De onsterflijkheid ze voor zijn tranen bié,
En hem Itaalje aan 't hoofd der rei doet staan
Van dichtren-minnaars, en ze een eikenkrans
Voor 't vrijheidslied zal om zijn schedel slaan!

De dagen die Lorenzo de' Medici deed aanlichten, de tijd van Leo de Xde! "In de gedenkboeken der vijftiende eeuw" zegt Giudici, "staat de naam van dien grooten man zoo schitterend aangeschre- "ven, zijne heugenis brengt ons zoo veel wel en zoo veel wee te bin- "nen, door hem niet slechts zijn geboortegrond maar geheel Italië bereid, "dat wij ons hem niet kunnen herinneren zonder ons gemoed eenen "strijd prijs te geven, die zwijgen raadzaamst worden doet. Hoe wij "er ons in verheugen dat wij hem niet als staatsman hebben te be- "schouwen, - dat onze taak niet medebrengt, rekenschap te vragen "van zijne daden en van zijn doel in betrekking tot de omstandig- "heden die hem tot handelen riepen, en met de menschen onder "welke hij leefde, - dat wij geen vonnis hebben te wijzen of zijn aan-

"zijn voor Itaalje, en in het bijzonder voor Florence, een zegen of een "vloek is geweest. Als de evenaar in de eene schaal heel het gewigt "voelt der pogingen door de Medici, door Cosmo de oude en vooral door "Lorenzo aangewend om den bloei te bevorderen der schoone kunsten "en der letteren, waar deze het streven des geslachts naar de vor-"stelijke waardigheid niet in den weg traden, - en de andere "zich buigt onder den last hunner gedurige aanslagen op het "heiligste erfgoed des lands, - voortgezet tot door de bastaarden van "hunnen stam toe; - als men er den doodelijken slag bijvoegt door "Lorenzo het hart des gemeenebests toegebragt, de wreedheid waar-"mede hij den band verscheurde die al meer dan driehonderd "jaren de verscheiden standen eener burgerij omvlocht, welke aan "dezen gedurende al dien tijd voorspoed en vrijheid was verpligt; - "als men, zegge ik, dat goed en dat kwaad weegt, dan zullen voorze-"ker de regters het onder elkander niet eens zijn, maar, waar ook "geboren, en welke partij ook toegedaan, men zal moeten erkennen "en beamen dat Lorenzo, de groote, de geleerde, de gelukkige, "dat de onsterfelijke Lorenzo de' Medici, in zijne betrekking tot het "gemeenebest, niet ongelijk was aan een doorluchtig moordenaar, "die, als hij zijne moeder verraderlijk heeft doorstoken, haar lijk eene "prachtige uitvaart ten beste geeft; zijn verweesde broederen in "ketens klinkt, doch, beschikker van hun lot geworden, aan deze al-"lerlei gaven kwist, deze met allerlei liefkozingen streelt, om hen "het aangedane vergrijp te vergoeden." Aan het sterfbed van dien man stond Savonarola; hun laatste onderhoud deelt Pasquale Villari, zijn levensbeschrijver, ons mede:[1] "Lorenzo gevoelde zich dien dag "zijner uiterste ure digter dan ooit. Hij had zijn zoon Piero bij "zich doen roepen, hem zijn jongsten raad gegeven en het laatste "vaarwel uitgebragt. Toen de vrienden, die dit gesprek niet mogten "bijwonen, weder binnen waren gekomen, en den zoon hadden ver-"wijderd, wiens tegenwoordigheid hem maar te zeer had geschokt, gaf "hij het verlangen te kennen Pico della Mirandolo te zien, die spoedig "kwam. Het scheen dat het zoete zamenzijn met dien welwillenden, "beminnelijken jongeling hem een weinig deed bedaren, ten minste

1 La Storia di Girolamo Savonarola e de' suoi Tempi. Vol. I. pag. 137-138. Firenze, Felice Le Monnier 1859.

"zeide hij: Ik zou ontevreden zijn verscheiden, als mij uw aanblik " "niet nog eerst een weinig had opgebeurd." Zijn gelaat verhelderde "zich, - zijn gesprek werd schier opgeruimd, - hij begon inderdaad met "zijnen vriend te lagchen en te schertsen. Naauwelijks echter was "Pico heen gegaan of Savonaralo trad binnen en naderde eerbiedig "des veegen legersteê. Drie zonden wilde Lorenzo hem biechten en "er absolutie voor vragen: de plundering van Volterra; het geld "het Weeshuis ontstolen, waardoor vele kinderen van gebrek waren "omgekomen; het bloed op zijn bevel sedert de zamenzwering der "Pazzi gestort. Onder het spreken werd il Magnifico weder hartstog-"telijk aangedaan; Savonarola trachtte hem te doen bedaren, telkens zeg-"gende: "God is goed, God is genadig." - "Maar" voegde hij er bij, "toen Lorenzo eene wijle zweeg," "drie dingen worden van u ge-" "vergd." - "En welke, vader?" hernam Lorenzo. Het gelaat van "Savonarola werd ernstig en de vingeren zijner regte opheffende "begon hij te zeggen: "Ten eerste, moet gij een groot, een le-" "vendig vertrouwen hebben in de barmhartigheid Gods." - "Dat " "heb ik inderdaad." - "Ten tweede moet gij al het kwalijk verkre-" "gen goed weer geven of uw zonen belasten dat zij dit in uwe plaats " "doen." Il Magnifico scheen zich te verbazen en te bedroeven; en echter "stemde hij er, zichzelven geweld aandoende, met een hoofdknik in toe. "Toen hief zich Savonarola uit zijn knielende houding op, en terwijl de "stervende Vorst bevreesd op zijne sponde wegkroop, werd de gestalte "des priesters indrukwekkender, onder het uiten der woorden: "Ten leste " "moet gij het volk van Firenze de vrijheid weêrgeven." Op zijn ge-"laat viel te lezen hoe plegtig hij dat oogenblik achtte; zijne stem "joeg verschrikking aan; zijne oogen, die het antwoord wilden raden, "hielden die van Lorenzo geboeid. Helaas! de weinige krachten hem "door de natuur nog gelaten, bijeen gaderende, keerde deze hem "smadelijk den rug toe, zonder eene sylbe uit te brengen. En dus "ging Savonarola heen zonder hem kwijtschelding van zonden te ge-"ven, en il Magnifico, door wroeging verteerd, blies weinig tijds "later den adem uit, 8 April 1492." -

De tijdsorde scheen van mij te eischen dat ik eerst Savonarola in betrekking tot Lorenzo toelichtte; en toch moet die doode thans voor

ons weder levend worden, om den wille van Michel-Angelo. Vasari's arbeid over het leven van dat genie, tweehonderd bladzijden lang, staat, in schier ieder opzigt, bij Grimm's werk hetzelfde onderwerp gewijd, dat er haast achthonderd telt, achter; - maar in de schets der kennismaking van den kunstenaar met den vorst wint de Italiaan het van den Duitscher in levendigheid van voorstelling verre. De laatste brengt ons met weinige schreden den hof van San Marco binnen, in welken toen de kunstschatten der Medici werden ten toongesteld; hij deelt ons in luttel woorden mede dat de beeldhouwer Bertoldo, de leerling van Donatello, in dezen een groot getal jonge lieden, meest van goeden huize, onderwees; - hij gaat voort met ons vlug te vertellen hoe, vriend van Michelangelo, de jonge Francesco Granacci, die bij Lorenzo een dubbele aanbeveling in zijne schoone gestalte en zijn opmerkelijk talent medebragt, den eersten toegang tot dien hof wist te verschaffen; - hij verhaalt hoe onze jeugdige kunstenaar er allerlei arbeid in marmer zag beginnen, bestemd voor den bouw eener bibliotheek, die de boeken door Cosimo verzameld bevatten zou; - en voegt er eindelijk bij dat Lorenzo dien hof dikwijls bezocht om een oog op het werk te houden. Maar, dus door Grimm ingelicht, gunnen wij verder den naïven praatvaêr Vasari het woord; die wel te verkorten, doch in waarheid van voorstelling waar het kunstleven geldt, in warmte dit op te vatten en weer te geven niet zoo gemakkelijk te overtreffen valt. "Michelagnolo zag er il "Torrigiano" (een jonkman dus naar zijne geboorteplaats geheeten) "van aarde eenige ronde figuren maken, die hem door Bertoldo waren "opgegeven. Uit naijver vervaardigde ook hij er, waaruit Lorenzo, "dien geest gaslaande, vrij wat verwachting van hem opvatte. Eenige "dagen later, aangemoedigd door die goedkeuring, begon Michelagnolo "uit een stuk marmer den kop van een ouden faun na te beitelen: "een antiek, met gerimpeld gelaat, geschonden neus en lagchenden "mond. Schoon hij nimmer in steen had leeren houwen, wist Michel-"agnolo zoo gelukkig na te volgen dat de Magnifico er verbaasd "van stond. Echter opmerkende dat hij den mond des fauns wijder "had geopend dan in het antieke voorbeeld het geval was, dat hij "hem eene tong had bedeeld en zelfs al zijne tanden zien liet, plaagde "de groote heer, als zijne gewoonte was, den jongen kunstenaar al

"schertsende: "Ge moest toch weten dat oude liên nooit al hun tan-" "den meer hebben, dat zij er altijd eenige missen." In zijn een-"voud scheen het Michelagnolo, die zijn berisper tegelijk vreesde "en liefhad, dat deze gelijk kon hebben; en naauwelijks had hij "Lorenzo zien vertrekken of hij sloeg zijn faun een tand uit, en wist het "marmer dus te bewerken, dat men aan het vleesch zou gezegd "hebben dat die uitgevallen was. Verlangend zag hij daarop de weer-"komst van den Magnifico te gemoet, die zich, de verandering ge-"waarwordende, in den eenvoud en de goedheid des jongelings ver-"lustigde en het feit als een wonder zijnen vrienden meedeelde. Hij "nam zich van toen af voor hem inderdaad te helpen; deed Ludovico, "de vader des knaaps, tot zich komen; vroeg hem of hij Michelagnolo "als zijn eigen kind beschouwen mogt," enz. enz.

Eenvoudige dingen eenvoudig te vertellen moge grooter kunst zijn dan men gelooft, ik word voor mijne gisping van Grimm's voordragt van dit feit naar verdienste gestraft, als ik mij ten slotte voor mijne geheele beschouwing van Savonaralo en Buonarroti toch op zijn lijvigen arbeid beroepen moet, - als ik den lezer een waar genot beloof, zoo hij zich de uitvoerige studie getroosten wil. Het zal hem daaruit blijken met hoe veel regt ik Michelangelo eene zoo aanzienlijke plaats onder Dante's bewonderaars gaf, "hij had dezen dichter boven alle "anderen lief, hij kende gansche zangen van dien van buiten. Zijne "eigene gedichten bewegen zich in Dante's vormen en weerspiegelen de "wijze van zien van dezen." Hij had heel een boek met omtrekken uit de Divina Commedia geteekend, "dat bij een schipbreuk verlo-"ren ging." Het handschrift zijner beide Sonnetten op Dante was gelukkiger dan die illustraties; twee honderd jaren lang geheim gehouden, mogt de oorspronkelijke tekst eindelijk, in 1863, de uitgave vervangen door Buonarroti's neef uit menschenvrees weleer gewijzigd bezorgd, en ook in dien vorm bewonderd. Stift en lier had de groote kunstenaar den dichter gewijd, hij vergenoegde er zich niet mede; hij vroeg den "Paus verlof een gedenkteeken, zulk eenen goddelijken "zanger waardig te mogen oprigten," hij was er rijk genoeg toe, hij die spaarzaam leefde... De stof is uitlokkende, en toch moet ik der verzoeking weerstand bieden over haar uit te weiden, en mij vergenoegen zelfs wat de vaderlands- en vrijheidsliefde van Buonarroti be-

treft naar Grimm te verwijzen. Een enkel woord over mijne toespeling op zijne Nacht, en mijn lezer vinde bij den duitschen schrijver de bewijzen, voor den invloed dien ik Savonarola op Michel-Angelo toekende, voor den burger dien ik in den kunstenaar waarderen bleef. Vers 146-159 verplaatst wie die volgt in de nieuwe sacristy der kerk van San Lorenzo te Florence, in de grafkapel welke Buonarroti, door de praalgraven die hij er op het verlangen van Leo de Xde voor Giuliano en Lorenzo van dat geslacht stichtte, wereld vermaard heeft doen worden. Onder welke gewaarwordingen, onder welken gemoedsstrijd hij dien arbeid begon, voortzette en voltooide, hij drukte het uit toen een der vier gestalten, welke op de twee sarcophagen rusten, - het Ochtendrood (Aurora) en de Avondschemering (il Crepusculo,) de Dag en de Nacht, - toen de laatste Giovanbattista Strozzi zijne bewondering dier kunstschepping in de volgende vier regelen lucht deed geven: [de woordspeling op 's beeldhouwers naam Angelo, viel ligter te bewaren dan andere verdiensten van het versje:]

Deez Nacht, die gij zoo zoet in sluimring ziet bezweken,
Die door eens Engels hand uit marmer werd gewrocht,
Zij leeft dewijl ze slaapt: wanneer ge twijflen mogt
Zoo wek haar uit de rust, en tot u zal zij spreken.

De hulde kwam ter kennisse des meesters; maar deze, die aan het beeld gewerkt had, terwijl Florence belegerd werd, terwijl Karel de Vde en Clemens de VIIde tot haren val zaamzwoeren; die des daags hare vrijheid trachtte te verdedigen, en zich des nachts zijner lievelingskunst wijdde, hij aanvaardde die hulde zijn genie gebragt niet. Hoe de stad viel is door Guerazzi in beeld gebragt in wat ik niet aarzel het voortreffelijkste zijner geschriften te noemen: l'Assedio di Firenze, Capitoli XXX, Seconda Edizione, Cinque Volumi, Parigi, Libreria Baudry 1836. Hoe die vernedering den meester deerde, het spreekt uit zijn antwoord op de vier lofregelen; dat Grimm, na herhaalde pogingen, verklaart niet in duitsche verzen te kunnen weergeven. Het grootsch-eenvoudige van woorden en gedachten," zegt hij, "ging in elke proeve te loor. Wie geen italiaansch verstaat, "moet zich het genot ontzeggen der hartstogtelijke gramschap welke

"Michelangelo botvierde." Ik verwensch, als hij, het rijm dat hier eene verschikking gebiedt, en daar eene aanvulling eischt; maar ik lok liever eene betere vertolking uit, dan er op mijne beurt geene te beproeven. Voorgevoelen zal men de verontwaardiging ten minste:

Wel is mij 't sluimren zoet bij 't klemmen van de kluister;
'tVan steen zijn zoeter nog bij 't stijgen van den smaad:
Niet hooren en niet zien! Ai, wat daar boven gaat
Zoo lang d'ellende duurt? Dies wek mij niet, maar fluister.

Giudici schetst ons met sombere kleuren den invloed op de italiaansche letterkunde door Cosimo I uitgeoefend; wiens bouwtrant wij door Hooft hoorden prijzen; die, ja, de Florentijnsche Academie stichtte en den grondslag legde harer school voor schoone kunsten, doch voor en boven alles staatsman, elke studie dienstbaar maakte aan de bevestiging zijner heerschappij. "Hij wist maar te wel dat de Florentijnen van "vijftienhonderd zevenendertig niet langer de helden waren uit de "dagen van Farinata degli Uberti, noch de onrustige geesten uit "Corso Donati's tijd." Maar wat ook in zijne tijdgenooten mogt zijn uitgedoofd, het vernuft, de levendigheid die hunne vaderen onderscheidde, waren overgebleven, en eischten afleiding, - als de vonk niet op het onvoorzienst in blakend vuur zou uitslaan, moest hij het zijn die de vlam aanblies en haar rigtte. "Toen het hem dus toe- "scheen dat hij voldoende partij had getrokken van koorde en pon- "jaard en gif, ten einde het zieke volk te genezen, voelde hij zijn vader- "ingewanden bewogen om zijne geliefde onderdanen al de zegenin- "gen der ruste te doen smaken." Had het den voorgeslachten vrij gestaan elke zaak des staats als hunne eigene te overwegen en te bepleiten, zij mogten zich in de letteren verlustigen; was de kunst voor deze de priesteresse geweest van het heilige, hen mogt zij uitspannen, hen streelen. Toongevers werden de Academisten, en welke! "Dante, "Petrarca en Boccaccio zagen zich als scheppers van den nieuwen "stijl tot modellen verheven; toch scheen de poëzy van Dante "hen ruw toe, - kon het anders bij lieden wier ziel half was uitge- "doofd? Daar echter zijne gedachtenis in het hart des volks voort- "leefde, gaven zij in schijn der openbare meening gehoor; doch zich

"wel wachtende den zoeten zwanen van hunnen tijd, die minne-"zuchtjens slaakten en bruiloftsliederen kweelden, Dante als het voor-"beeld van dichterlijke volmaaktheid aan te bevelen, herschiepen zij "de Divina Commedia in een grenzenloozen lusthof van philologi-"sche schoonheden, in een museum van keurige juweelen, grillig "gerangschikt in eene ruime zaal van gothischen bouw. Petrarca en "Boccaccio, die beter met de behoeften dier dagen strookten, werden "de eenige meesters verklaard." Italië zag zich, ten gevolge dier schier afgodische vereering met eene letterkunde gekweld, wier vruchtbaarheid met hare onbeduidendheid wedijvert. Het is hier de plaats niet dit verder te ontwikkelen; ik grijp te gaarne de gelegenheid aan tot mijn eigenlijk onderwerp weêr te keeren, door in eene bladzijde uit Edgar Quinet het bewijs bij te brengen, dat welken invloed men Dante ook tot voor weinige jaren toekende, deze zich toen toch nog niet in zijnen vollen omvang had geopenbaard. "Malgré une alliance si intime "avec les sentiments populaires "lees ik in zijne Révolutions d'Italie," qui "croirait que l'Homère italien a si faiblement agi sur l'éducation de l'Ita-"lie? Il n'a pu raviver, transformer la religion nationale; il a trouvé "dans l'immutabilité du culte un obstacle invincible à la *vie nouvelle* "qu'il portait en lui-même et voulait propager. C'est à dire que son "influence a été immense sur les individus, et nulle sur la société; "il a élevé des hommes, non un peuple; il a remué des personnes, "il n'a pu ébranler une nation." Attendez! - zou ik er tusschen willen voegen, - door geen geweld te stuiten, louter door toenemende verlichting op te lossen, la question de Rome n'est qu'ajournée. Er valt op de laatste vrucht van dien boom te wachten; deze droeg er' zooals gij zelf erkent, bereids zoo vele en zoo verscheidene! Doch ik kan mijne interruptie gerust met een: allez toujours besluiten. "Mais" gaat hij voort, "mais dans ces limites, où est l'Italien qui ne lui ait emprunté quel-"que chose? De ces grands individus, qui ça et là tiennent la place d'un "peuple, quel est celui qui ne lui doive une partie de sa grandeur? "Raphaël et Michel-Ange vivent de la vie nouvelle dans leurs pein-"tures, Machiavel dans sa politique, Vico dans sa philosophie. Toutes "les âmes, exténuées par de trop grandes épreuves, se retrempent dans "cette âme imvulnérable. L'Italie ne l'oublie que lorsqu'elle s'oublie "elle-même: toutes les fois qu'elle se réveille, elle trouve à son chevet

"les pages de Dante. Pendant le moyen âge, elle tient le volume "ouvert et le commente comme un codicille du Nouveau Testament; "quand le despotisme l'écrase, elle abandonne les pages sibyllines, "parce qu'elle abandonne l'espoir. Mais alors le livre est emporté "par les exilés, les proscrits, par tous ceux qui vont errant de lieux "en lieux, pour ne pas voir la face de l'étranger sur le sol de leur "pays. Le pamphlet du quatorzième siècle est entre leurs mains une "conspiration permanente pour la liberté, l'indépendance d'une patrie "perdue: ils y retrouvent leurs larmes et leurs pensées d'aujourd'-"hui. L'obscurité même du texte les protège; car ils cherchent à y "épier l'aurore du lendemain; quelquefois, passant comme Dante des "tourments de l'enfer aux félicités du ciel, ils voient soudainement "l'Italie renaître sous la figure de cette Béatrix radieuse qui cache, "disent-ils, dans les *plis verts* de sa robe, les vertes vallées des Apen-"nins et de la Calabre."

Ugo Foscolo, de schrijver, de dichter, de criticus, wiens studie van Dante bijwijle aan het bekende woord over den Bijbel doet denken dat ieder ketter er zijn letter in vindt, - Ugo Foscolo die op twintigjarigen leeftijd, blijkens zijn brief van 17 Maart 1798,[1] in Bonaparte Napoleon voorzag, verontwaardigd over het verraad aan Venetië gepleegd, - Ugo Foscolo tusschen Alfieri en Niccolini eischt voor mijn doel geen verdere toelichting; hij verbindt de grootste treurspeldichters welke Italië in de vorige eeuw en in deze opleverde. Göthe liet Alfieri regt weêrvaren, al mogt hij er niet in slagen het publiek van Weimar zijne stukken te doen genieten; het is een voldingend bewijs hoe onpartijdig hij wist te waarderen, want grooter tegenstelling in ontwikkeling als mensch en als dichter, in levenslust en vrijheidszucht, in het beheerschen en in het botvieren van hartstogten dan dit Germaansche en dit Ausoonsche genie opleverde, heeft de kunstwereld nooit aanschouwd. Of hij zich echter niet minder aan het overdreven korte en kernige van Alfieri zou hebben geërgerd, als het hem beschoren ware geweest de bloesems van dezen tot vruchten te zien

1 In de Lettere di Jacopo Ortis; in de voortreffelijke uitgave van Felice le Monnier te Florence, 1858. pag. 38-44.

rijpen in G. B. Niccolini's lateren arbeid, in den Nabucco en den Filippo Strozzi van dezen, boven al in zijn Arnoldo da Brescia? - Mogt het mij gelukt zijn dien dichter in zijne vriendschap voor Silvio Pellico, wiens Prigioni ten onzent voor Italië zoo groote sympathie verwierven - wiens treurspel Francesca da Rimini op Dante's feestdag te Florence ten tooneele werd gevoerd, zoo innemend te schetsen, dat men zich tot vertrouwelijker kennismaking met den voor weinige jaren verscheidene voelde uitgelokt. Geen mijner onroomsche landgenooten zal het berouwen; den roomschen daarentegen wensch ik van harte eene vertaling van Manzoni's Inni Sacri toe. Het is eene taak den jeugdigen priester waardig, die ons niet slechts door menig blijk van zijn geloof en gemoed in de verzen die zijn "Vondel" voorafgingen en opvolgden heeft verrast, van wiens groote gaven wij ons meer dan hij tot nog toe gaf durven belooven. Of tot ontwikkeling van deze de studie van dat voorbeeld zou kunnen bijdragen, of de vertolking der koren uit den Carmagnola en uit den Adelchi, aanvankelijk eene worsteling, ten leste voor hem niet eene weelde worden zal, hij beproeve het, en beslisse eerst dan of ik juist mogt zien.

Voor de vertegenwoordigers dergenen die in 1849 op den bouwval van Brescia de eer van Italië hebben gehandhaafd, vers 352-363, zweven drie schimmen, in welke het niet te veel zal gevergd zijn Carlo Alberto, vers 364-375, - Daniele Manin, vers 376-387, en Camillo Benso di Cavour, vers 388-399, te herkennen. Een koning die de vergrijpen van zijn verleden uitwischte, door zichzelven ter redding des lands op te offeren -, "de laatste Doge van Venetië en een der eerste burgers van Italie" wiens gebeente in den grafkelder van Ary Scheffer te Parijs den onlangs aangebroken dag verbeidde, waarop een dankbaar volk het in de basilica van San Marco de plaats der eere gaf, - een staatsman door den dood verrast op het oogenblik dat hij zich vleijen mogt in staat te zullen zijn de stoutgedachte schepping te voltooijen: - welk volk onzer dagen heeft drie tragische figuren aan te wijzen, wie het zoo veel, als Italië aan deze is verpligt?

XVIII ARIOSTO EN TASSO. Bl. 317-325.

Onwillekeurig rezen beide schimmen voor mij op, toen geheel een volk den grooter voorganger van deze hartstogtelijk huldigde. De schets van den eersten dichter werd uitvoeriger dan die van den laatsten: Jan Jakob Lodewijk ten Kate heeft Torquato Tasso voor het publiek onzer dagen in het leven herroepen [1]; hoe weinigen mijner lezers zullen de toespelingen van Hooft verstaan, als hij, in zijnen dikwijls aangehaalden brief, den zanger van den Orlando Furioso dus huldigt:

Daar leit Ferrara, dat zijns lofs geen eind en weet,
Om dat zy was de wiegh van d'aardighste Poëet,
Wiens schriften Spanjaarden, jaa Arabiers ontvouwen:
Die zulke gunste won by Ridders, en by Vrouwen,
Als zijnde schuldigh aan zijn geest wel dubble dank,
Om dat by al haar deught, en min, en heusscheit zank.
Dees zong veel ondeughts, en veel deughts van oude tijen,
Van Karels wijsheit, en zijns vijandts razernye,
Van Roelandts dapperheit en minnelijke ellenden,
En van d'ontrouwe, die Olimpia dorst schenden,
In 't kort, 't is Ariost. Wat landt leit zoo verscheyen
Door bergh of baeren, 't welk zijn lof niet hoort verbreyen?

Waarschijnlijk was hij in die dagen ten onzent populair; het valt niet enkel aan den sedert ontloken bloei der letterkunde van digter buren, van Fransche, Engelsche en Hoogduitsche litteratuur toe te schrijven, dat hij sedert in vergetelheid geraakte: het volk leest, en luistert niet langer meer maar toe, naar wat voornamelijk voor vorsten geschreven werd. Auteurs en publiek hebben er om het zeerst bij gewonnen. "Pour ceux des arts, qui ont besoin d'instru- "ments matériels" schreef Ampère "l'or des princes peut encore quel- "que chose; mais au poète il ne faut qu'une lyre, ou mieux, qu'une "plume, pour s'emparer des siècles. On a fait trop honneur à des cours

1 Jeruzalem Verlost. Haarlem A. C. Kruseman. 1856.

"ou à des souverains des productions du génie contemporain; en "littérature il n'y a point de siècle d'Auguste, mais le siècle d'Horace, "de Virgile et d'Ovide. Les poètes eux-mêmes, entrainés par une "exaltation qui était dans leur noble nature, ont fait illusion à la "postérité par leur reconnaissance exagérée pour une mince faveur, "à laquelle ils avaient peut-être bien le droit d'être admis à la suite "des courtisans. Qu'y avait-il de si admirable à Mécène de recevoir "à sa table et d'inviter chez lui à la campagne les hommes les plus "distingués et les plus spirituels de son temps? Ce n'est pas à sa "protection que nous sommes redevables de leur génie. Ce n'est pas "non plus à l'habile et cruel Octave; à moins qu'on ne lui sache "gré d'avoir fait faire à Virgile sa première églogue en lui ravis-"sant son patrimoine, ou de nous avoir valu les *Tristes* d'Ovide "en l'exilant chez les Gètes. Les petits souverains d'Italie au moyen "âge avaient aussi la prétention de protéger les poètes. L'un d'eux "accorda à l'Arioste une sorte de sous-préfecture dans un pays perdu, où "le plus ingénieux et le plus aimable des hommes passait son temps "à administrer une bourgade et faire arrêter des voleurs. Le prince "d'Este fit au Tasse l'honneur de l'admettre parmi ses gentilshommes "de service; mais bientôt, pour une cause qu'on ignore encore aujourd'hui, "il l'enferma pendant six ans dans une prison de fous, d'où il ne "sortit que pour aller mourir sous le chêne de Saint Onuphre, en "regardant le Capitole, où il ne devait pas monter." [1]

We zijn Ariosto reeds voorbij gestreefd, wij zouden nog verder van ons onderwerp afdwalen, als ik de gansche schoone bladzijde afschreef, die bewijst met hoe weinig regt men beweert dat Lodewijk de XIVde zijne eeuw schiep, die besluit met het treffende woord: "l'indépendance est une meilleure muse que la protection." Overbodig zou het misschien ten onzent niet zijn, waar het weder van opdragten aan vorsten en vorstinnen begint te wemelen; als dacht niemand er meer aan dat Vondel even weinig Prins Maurits zoo vrij zou hebben beoordeeld, als Prins Fredrik Hendrik zoo vurig geprezen, indien hij de gunst van een dier beide Oranje-Vorsten

1 Mélanges d'Histoire Littéraire et de Littérature par J. J. Ampère. Tome I: de l'Histoire de la Poésie; pag. 24 et 25, Paris. Michel Lévy Frères. 1867.

hadde ingeroepen. Het mogt verloochening heeten, in dagen toen het stadsbewind met eene plaats in de stedelijke Bank van Leening beloonde, en der grijsheid geen ander middel over bleef zich voor gebrek te veiligen; - het is slechts eerbied als elk zichzelven schuldig is, in eene eeuw, die gelegenheid biedt met de pen zijne behoeften te bevredigen, mits men de onafhankelijkheid genoeg liefhebbe, die binnen bescheiden grenzen te beperken.

Ampère brenge ons tot Ariosto weêr; als iemand meenen mogt dat ik dezen, vers 34-36, te hard ben gevallen, le critique en voyage is tot het ridderdicht gekomen in zijne studie: de la Littérature Française dans ses rapports avec les Littératures Etrangères au Moyen Age. Als hij in beide Westen en Oosten heeft rondgestaard en het eigenaardige der fransche letterkunde in de Middeleeuwen geschetst, vaart hij aldus voort: [1]
"La poésie chevaleresque se répand presque en même temps par "toute l'Europe: l'Italie est la plus prompte à la recevoir de nous. "Dès le treizième siècle les paladins de France, les héros de Char-"lemagne, fournissent le sujet de récits et de chants qui ont cours "au delà des Alpes. Bientôt toutes ces aventures qu'avaient racontées "nos troubadours et nos trouvères, sont célébrées dans une foule "d'épopées qui perpétuent en Italie la tradition chevaleresque née "en France, jusqu'à ce que deux hommes lui impriment un carac-"tère nouveau. Pulci ose donner place à la plaisanterie entre les "récits incroyables et les réflexions dévotes de la légende; Boyardo "y introduit l'intérêt romanesque, et c'est ainsi méamorphosés que "les héros de Turpin arrivent aux mains de l'Arioste. Tout en se "jouant de ses personnages et de ses récits avec une grace que Pulci "n'avait point connue, tout en laissant bien loin derrière lui les "plus aimables inventions du Boyardo, l'Arioste ne s'en rattache pas "moins, par ces deux hommes et par leurs prédécesseurs, à notre "vieille poésie chevaleresque, dont son imagination ingénieusement "naïve a plus conservé ou mieux retrouvé qu'on ne croit d'ordinaire, "l' allure naturelle et facile, et ce mouvement à la fois contenu et "varié d'un récit qui s'interrompt sans cesse et ne s'arrête jamais. Dès ce "moment,, la poésie chevaleresque ne peut plus être qu' une poésie ba-

1 Zie het aangehaalde werk, page 88 et 89.

"dine; l'Arioste, qui lui a prêté tant de riants prestiges, l'a dépouillée "sans retour de tout prestige sérieux. Cependant, avant de s'éteindre, cette "noble poésie chevaleresque, ranimée au nom des croisades françaises, "qui lui rappellent son origine un peu oubliée, jettera encore un dernier "rayon, le plus brillant peut-être, sur la classique épopée du Tasse."

Doe wat gij wilt, het gelukt u niet, die beide namen, Ariosto en Tasso, van elkander te scheiden, als gij van den eenen dichter gewaagt, niet tevens den anderen te gedenken. Er was groote verscheidenheid, er was tegelijk groote overeenstemming tusschen beider lot en beider lier; Byron heeft hen te regt, in zijne Profeetey van Dante, door dezen in eenen adem doen noemen, als de oude Florentijn zich in de straks vertolkte regelen verbaasde over de velerlei weelde Petrarca beschoren:

Helaas! al spreidt een tweetal grootscher glans
Langs d'oevers van den Po, in later tijd,
Toch gunt hen 't lot op zijn geluk geen kans;
Gelijk voor mij eindt eerst de dood hun strijd.
Een eigen eeuw schept zich des eersten lier,
Der riddren faam verbreidend wijd en zijd:
Begaafd met een verbeelding die in vier
Den bliksem tart, in pracht den regenboog,
Eens arends vlugt beschamende in haar zwier;
Om 't even welk een stof hij kiezen moog'
Genot zal trillen uit wat snaar hij stemm',
Tot de eigen kunst het oog als 't oor bedroog
En 't wonderbaarst natuurlijk wordt bij hem. -
De tweede, meer aandoenlijk van gemoed,
Hij wijdt zijn ziele u toe, Jeruzalem!
't Krijgshaftig lied gedenkt het Christenbloed
Gestort waar voor de zonde Christus stierf:
't Is 't wilgenloover langs den heilgen vloed [1]
Of Sion nog haar koningsharp niet dierf!

---

1 Metrum noch rijm wilden het woord Jordaan gedoogen, schoon de naam sterker zou hebben gekleurd.

De lange togt, - het fel en wreed gevecht, -
De zege, die de vrome moed verwierf,
In spijt der lagen door de hel gelegd, -
De roode Kruisvaan die ten leste blonk
Waar thans 't geloof haar krans om 't vloekhout vlecht
Dat tot ons heil des Heeren bloedstroom dronk,
Zal zijn gewijde stof zijn; - en zijn loon?
Beroofd van al wat gunst of glorie schonk,
Den kerker in krankzinnigheid ontvloôn,
Toeft hem, die zingend voor zijn Heiland streed,
Noch dank noch deernis, maar voor hulde hoon
En toont zich 't lot tot in zijn sterven wreed! -
Florence gunt voor 't minst mij dood of ban,
En beter blijkt die keuze aan mij besteed
Dan wat Ferrara's hof zoo week een man
Dorst bieden in een aalmoes en een cel: -
Hoe weinig ik al worstelend gewan
Mijn vloek bekomt mijn haat'ren niet te wèl!
Maar hij, die met eens minnaars teedre ziel
Gedwee zich voegde in ieder lotsbestel
En zelfs den geur zijns wierooks niet onthiel
Aan 't laagste schepsel dat ooit schepter droeg,
Wat deed hij dat zijn vorst zoo hard hem viel?
Ligt had hij lief; maar is 't niet strafs genoeg
Vergeefs te minnen?

Voltooije, verbetere vooral jeugdiger hand deze vertaling tot eindelijk eene volkomene het licht zie; ik heb nog slechts het bewijs bij te brengen voor den invloed door mij aan de Gerusalemme Liberata op het volk toegekend. Ik geef het met de woorden van Ugo Foscolo uit zijn opstel: Sui Poemi Narrativi e Romanzeschi Italiani. "Tasso dacht slechts voor lieden van studie te hebben geschreven: "hij stierf - en geleerden en geletterden hebben sints jaar en dag "over de verdiensten van zijn dichtstuk getwist en zullen dien inkt-"oorlog wel blijven voortzetten, terwijl gedurende meer dan twee "eeuwen door de verzen van den zanger van Palestina licht en

"troost werd verspreid onder de nederige daken van den landman, "den visscher en den gondelier." Herminia's vlugt en verblijf onder de herders gaf mij de eerste schets ter hand, v. 121-132; luister hoe de grijsaard zijne betrekkelijk armoede prijst:

"Verachtlijk moog' ze in andrer oogen zijn,
"Ik schat haar meer dan rijkdom of vermogen.
"Geen zucht naar geld of vorstlijk hermelijn
"Heeft hier nog ooit mijn kalme ziel bewogen.
"Klaar water lescht mijn dorst en geen venijn
"Zal immer zich vermengen in mijn togen;
"Mijn lammrenkooi, mijn moeshof, altijd frisch
"Verzorgen, kostloos, mijn geringen disch.

"Wij hebben voor de nooddruft van ons leven
"Niet veel van doen; en wenschen niet naar meer.
"Geen slaven zijn 't, maar zonen, die me omgeven;
"Mijn herders en mijn helpers evenzeer.
"'k Leef vrolijk in deze afgelegen dreven;
"De hinde springt er vrolijk op en neêr.
"De vischjens dartlen er in 't stroomgewemel
"De vogels gaan er zingende ten hemel."

Vertaling van Ten Kate, VIIde Zang, 10 en 11.

"Waarheid is vreemder dan dichting," de bede die ik, v. 136, de visscherlieden zingen laat:

Geen trommel dreunt, geen stervling waagt een woord:
't Is al Gebed en Psalmzang wat men hoort.

Als boven, XIde Zang, 6.

klonk Ugo Foscolo toe, op het zeestrand bij Livorno, omstreeks het invallen van den nacht,

Een dof geklag, een half gesmoord gezucht,
Door vreugde en rouw ten boezem uitgedreven,

Een zacht gesnik gaat murmlend door de lucht,
Om smeekend tot den Heiland op te zweven.

Als voren, IIIde Zang, 6.

hoorde hij hem toeruischen en uit wier mond? Uit dien der misdadigers tot de galeijen veroordeeld, die twee aan twee geketend van hunnen arbeid naar de gevangenis terugkeerden. "Ook daar mogt het," zegt hij "van die liederen heeten:

"Zij kaatsen weêr op rots en heuvelschalmen,
"Zij daavren grotten en spelonken door.
"'t Is overal, als antwoordde op die psalmen
"— — — — een juublend geestenchoor,
"Zoo duidlijk klinkt en zoo veel duizend keeren
"Van elken kant de heilge naam des Heeren."

Als voren, XIde Zang, 11.

Waarom Ten Kate uit den laatsten regel den grooten naam van "Maria" geweerd heeft, is ons een raadsel; "Jeruzalem Verlost" wordt er geen hervormd heldendicht door; - maar de billijkheid eischt dat we bij de gisping den lof voegen voor de aan Da Costa herinnerende, schoone, vrije vertolking der Kruisvaarders bede zelve; zie hier het eerste vers tot proeve:

U Schepper! U, des Scheppers Eengeboren!
U, Geest van Zoon en Vader! roepen ze aan.
U, tot des Heilands Moeder uitverkoren,
Wie 't zevenvoudig zwaard door 't hart moest gaan!
U, rijkgezalfde Aartsenglen, wie de chooren
Der Serafs aan hun gouden spits zien staan!
En U, die in de geestkracht van Elias
Door heilgen doop den weg baande uws Messias!

Als voren, XIde Zang, 7.

De laatste greep - vs. 145-156, gaf Göthe aan, in zijne Italiaansche Reis, als hij ons beschrijft: "hoe de vrouwen van Malamocco en Peles-

"trina, als hunne mannen op zee aan het visschen waren, zich des "avonds op den oever pleegden neer te zetten, om met doordrin-"gende stem deze liederen te doen weergalmen; tot zij, op hare beurt, "uit de verte de stemmen van deze het antwoord hoorden geven, "en zich dus met elkander onderhielden." Hoe zeer leent zich daartoe het dramatische der beschrijving van Clorindes dood:

"Vriend, gij verwint! 'k Vergeef. Ook gij, vergeef!
"Genâ - niet voor mijn ligchaam: 'k laat het slopen! -
"Maar voor mijn ziel, mijne arme ziel! Ik sneef:
"Och, Christen, bid voor mij en laat mij doopen!"
Die stem, zoo droef, zoo roerend teêr, verdreef
Zijn haat op eens: geheel zijn hart ging open,
Een wonderzoete ontroering greep hem aan,
En lokte in 't oog een weemoedvollen traan.

Een beekje ruischt, der bergen schoot ontsproten:
'T Is derwaarts nu, dat hij zijn schreden richt.
Met water, in zijn ijzren helm gegoten
IJlt hij terug tot zijn gewijden plicht.
Hoe beeft hij, als hij 't voorhoofd zal ontblooten
Van haar, die, onbekend nog, vóór hem ligt
O aanblik! O herkenning!.... Onbewogen
En spraakloos staart hij met verstarrende oogen.

Nog sterft hij niet: hij heeft zijn wee, hoe groot
Naar d'achtergrond van 't brekend hart gedreven.
En zoo hij haar door 't ijzer heeft gedood
Nu geeft hij haar door 't water eeuwig leven.
Het, "Amen" ruischt. Naar 't hemelsch morgenrood
Houdt zij den blik glimlachende opgeheven
En 't is als spreekt in zalig zielsgenot
Heur brekend oog: "Vaarwel! ik ga naar God!"

Als voren, XIIde Zang, 66 67 en 68.

Tesselschade's vertaling van Tasso's heldendicht schijnt voor onze letterkunde onherroepelijk verloren; Hooft bragt alleen een paar regels van dat werk in het hollandsch over, maar volgde in zijnen Sang: "de Schoone Tooveres," de ongeevenaarde beschrijving hoe Armida Reinout in hare bloemenketens verstrikte, slechts van verre na. Hoe de luite die pas: "Klaere, wat heeft 'er uw hartje verlept," had gekweeld, gelooven kon den vreemden meester regt te doen, ons voor "note soavi e scorte" "pluimstrijckerij" gevende, is mij onverklaarbaar.

XIX TYPEN VAN LIEFDE. Bl. 325-332.

Ieder mijner lezers kan beoordeelen in hoe verre ik slagen mogt, in de karakteristiek van Hollandsche kunst en Hollandsche letteren vs. 19-30 beproefd; - Göthe's gezag sta me bij, eer iemand er zich aan ergere dat ik, ter kenschetsing van Dante's eigenaardige verdienste mijne toevlugt nam tot eene zusterlijke kunst. "Ons buigende" zegt de meester, "voor zijne groote gaven van beide geest en ge-"moed, valt de waardering van zijn werk ons ligter, naar mate wij "het minder uit het oog verliezen, dat juist in zijnen tijd, toen ook "Giotto leefde, de beeldende kunst in hare natuurlijke kracht weder "te voorschijn trad." Niet enkel in kleuren, ook in steen en in brons en in marmer, vond de genius dier dagen het middel zinnelijk beeldend te spreken, en Dante wierd er door dezen niet minder om beheerscht, al was hij de eerste die van dergelijke bezieling blijk gaf. "De blik zijner verbeelding maakte zich van de voorwerpen zoo vol-"komen meester, dat hij die in scherpe omtrekken kon wedergeven; "daardoor is het ons bij hem te moede als zagen wij het verborgenste en "wonderbaarlijkste naar de natuur geteekend." Wenscht men, na deze algemeene beschouwing, eene meer bijzondere over den stijl, er heerscht ten opzigte van dien bij de kunstregters der meest verscheiden volken eene schaarsche eenstemmigheid: hier volsta het oordeel van Macaulay en van Rivarol. "De stijl van Dante," zegt de eerste, "is "zoo niet zijn hoogste, misschien zijne eigenaardigste verdienste. Ik

"weet niets waarmede die te vergelijken valt. De voortreffelijkste "modellen ons door de Grieken nagelaten moeten er voor onder doen. "Hij bezigt èn de minste èn de beste woorden die het mogelijk is "te gebruiken. De eerste uitdrukking in welke hij zijne gedachte "kleedt is altijd zoo krachtig en keurig tevens, dat grooter uitvoe- "righeid den indruk slechts verzwakken zou. Waarschijnlijk heeft geen "schrijver in eenige taal voor ons gemoed zoo vele sterk sprekende toe- "standen geschetst. Waarschijnlijk is er ook geen schrijver zoo bondig." En, fransch van top tot teen, maar des niet te minder zoo waar, dat een gemoedelijk vertaler er wanhopig door worden zou, getuigt de laatste: "Le Dante a versifié par tercets, ou à rime triplées; et "c' est de tous les Poètes celui qui, pour mieux porter le joug, s'est "permis le plus d'expressions impropres et bizarres: mais aussi "quand il est beau, rien ne lui est comparable. Son vers se tient "debout par la seule force du substantif et du verbe, sans le con- "cours d'une seule épithète."

Hooft liet ons uit de dagen zijner jeugd, 1601-1602, - we zijn de bijzonderheid der studie van den Heer P. Leendertz Wzn. verschuldigd - zes vertalingen na uit even zoovele dichters, alle uiterst kort, alle over hetzelfde onderwerp, dat hem toen boven eenig ander ter harte ging: de liefde. Onder deze treffen wij een enkelen regel uit Dante aan:

"De min die ras in 't edel hart ontfonckt."

Het zijn woorden die Francesca da Rimini den dichter toezingt, als deze hare schim, en die van haren rampzaligen minnaar, tot zich geroepen heeft, - als ze, in zijne bede, zoo zeer zijn harte hebben gehoord, dat ze zich tot hem spoeden als duiven naar het zoete nest. Ook Hooft dus heeft de betoovering genoten dier weergalooze klagt, ook Hooft de poging haar geheel over te brengen moedeloos opgegeven. Slechts zij, v. 55-75, mogt de rei aanvoeren dier typen van liefde, door Dante's lied en Dante's lot geschapen, typen die leven zullen zoolang als ons geslacht. Vertegenwoordigt Francesca in den Inferno, canto V. v. 72 tot 142, de schuldig - hartstogtelijke en toch zoo beminnelijke, Carlyle getuigt er te regt van: "dat Dante in dit tooneel de natuur schetste zoo

"als zij inderdaad is, geene grenzen kennende in hare deernis, maar "ook van geen grens wetende in de strengheid waarmede zij hare wetten "handhaaft:" - la Pia v. 87-96, verhaalt ons in il Purgatorio Canto. V. v. 130-136 een ander treurspel, dat even treffend blijft, hetzij men haar al of niet schuldig geloove. "On ne peut quitter Sienne," zegt Ampère, die tot de eersten behoort, "sans s'être fait montrer la demeure "de *la Pia*, cette femme sur la destinée de laquelle Dante a jeté un mys-"térieux intérêt. Une ombre s'approcha et lui dit: "Quand tu seras retour-" "né dans le monde et que tu te seras reposé de ce long voyage, qu'il te" "souvienne de moi: je suis la Pia. Sienne m'a faite, la Maremme m'a" "défaite. Il le sait, celui-là qui avait placé à mon doigt l'anneau" "de mariage." Qu'était cette femme malheureuse et peut-être cou-"pable? Les commentateurs disent qu'elle était de la famille de Tolo-"mei, illustre à Sienne. Parmi les différentes versions de son his-"toire, il en est une vraiment terrible. L'époux outragé aurait emmené "sa compagne dans un château isolé au milieu de la Maremme de "Sienne et là il se serait enfermé avec la victime, attendant sa ven-"geance de l'atmosphère empoisonnée de cette solitude. Respirant avec "elle l'air qui la tuait, il l'aurait vue lentement dépérir. Ce funèbre "tête-à-tête l'eût toujours trouvé impassible jusqu' à ce que, suivant "l'expression de Dante, la Marenne eût *défait* celle qu'il avait aimée. "Cette lugubre histoire pourrait bien n'avoir d'autre fondement que "l'énigme des vers de Dante et l'effroi dont cettè énigme aurait frappé "les imaginations contemporaines. Quoi qu'il en soit, on ne peut se "défendre d'un frémissement involontaire, quand, en vous montrant un "joli petit palais en brique, dont les croisées sont soutenues par des colon-"nettes de marbre, on vous dit: "C'est la maison de la Pia." - Ugo Foscolo valt onder de laatsten te rangschikken; zie hier zijn oordeel: "Shakespeare ontvouwt het karakter zijner personen, en stelt hen "voor in al de verscheidenheid van vormen die hun natuurlijk "eigen zijn. Hij dost hen uit in al de pracht zijner verbeelding en "geeft hun, tot in kleinigheden toe, die volkomen werkelijkheid welke "slechts zijn scheppend genie kan bedeelen. Van alle tragische dich-"ters, ontwikkelt hij het karakter het uitvoerigst. Daarentegen zal "men Dante, de soberste der poëten, niet alleen wanneer men hem "met Virgilius maar zelfs met Tacitus vergelijkt, nooit meer dan een

"paar streken van zijn penseel zien gebruiken, des ondanks, zonder dat "zijne lezers het gewaar worden, in hun harte geprent. Virgilius heeft de "lotgevallen van Eurydice in twee honderd verzen verteld, Dante "voltooit in zestig zijn meesterstuk: het verhaal van Francesca da "Rimini. De geschiedenis van Desdemona vindt haar evenbeeld in "de volgende passage van Dante: Nello della Pietra had eene doch-"ter uit adellijken huize te Sienna gehuwd, Madonna Pia geheeten. "Hare schoonheid was het voorwerp der bewondering van geheel Toscane, "en ontstak in het hart van haren echtgenoot eene ijverzucht die hem, "aangeblazen door valsche geruchten en ongegrond wantrouwen, ten "leste tot het wanhopig besluit van Othello dreef. Het valt moeije-"lijk te beslissen of zij geheel onschuldig was, maar Dante stelt "haar ten minste dus voor. Haar echtgenoot voerde haar naar de "Maremma, toen als thans een der gezondheid verderfelijk gewest. "Hij gaf zijne ongelukkige vrouw nooit eenige opheldering waarom "hij haar in zoo gevaarlijk eene landstreek opsloot. Hij versmaadde "het zich te beklagen of haar te beschuldigen. In koel zwijgen bragt "hij er den tijd met haar om, zonder hare vragen te beantwoorden, "zonder naar hare verzuchtingen te luisteren. Hij verbeidde geduldig "het uur waarin die verpeste lucht de jonge vrouw zou doen be-"zwijken. Het leed weinige maanden, toen stierf zij. Eenige kronijk-"schrijvers beweren dat Nello den dolk te hulp riep om haar einde "te verhaasten. Het is zeker dat hij haar overleefde, in stomme smart. "Er school voor Dante's gaven in dien dood de stof voor een uit-"voerig en zeer dichterlijk verhaal. Hij wijdde er slechts vier verzen "aan." - Onwillekeurig verschenen mij met haar die vrouwen, v. 97-108, wier deugden door Cacciaguida werden geprezen; was het wonder dat zich aan deze Donna Bella sloot, v. 109-114, de moeder van Dante, die voor zijne geboorte reeds van zijne grootheid droomde, die later voor den vroeg verweesden knaap zoo trouwe en teedere zorg droeg? dat zich aan haar Cilia reide, v. 115-120, de gade van Folco Portinari, die Beatrice tot dochter had? Er zou geene dichterlijke regtvaardigheid meer ter wereld zijn, wanneer ik Gemma had vergeten, v. 121-126, die, in Florence achtergebleven, alleen de opvoeding van Dantes kroost voltooide, en daarin meer redde dan het overschot van hun fortuin, waarom zij zich, volgens Boccaccio , zoo ijverig bemoeide. Het schoone maar schuldige slagtoffer in

Francesca, - de verdachte doch vlekkelooze trouwe in la Pia, - eene verscheidenheid van voortreffelijkheden in de florentijnsche matronen, - moederliefde van drieerlei aard, - de reeks is rijk genoeg, maar toch op verre na niet volledig; vulle ieder haar aan naar zijne fantasie. Ik koos de kloosterzuster Piccarda, v. 127-144, en Nella de weduwe, v. 145-162, als nog twee typen. Zij waren schoonzusters: Piccarda Donati, die wij in het Paradijs aantreffen, Derde Zang, was nonne naar de Orde der Heilige Clara; haar broeder Corso klom, met eenige boeven in zijn gevolg, over den muur van het gewijde gesticht, rukte haar weg van voor het altaar, en verpligtte haar, in zijn belang, Rossellin della Tosa te huwen. "God weet wat sedert mijn leven was:" laat de dichter haar zeggen, gelukkig leed zij het slechts kort. Nella, wier van de overlering zelfs niet vermeldt, kennen wij slechts uit de lofspraak van haar echtgenoot, Forese Donati, op den Louteringsberg, Drie en Twintigste Zang; hij dankt er zijne spoedige bevordering tot dat betrekkelijk geluk, der overvloedige tranen door haar voor zijne rust gestort. "Ofschoon "nog jong" luidt de aanteekening in de Divina Commedia "droeg zij in "haar weduwenstaat zich kuisch, en deed vele goede werken om den wille "van het heil zijner ziel." - Beatrice, v. 163-168, bekroont de groep, zoo als ik haar het liefste zie, zich met Dante verzoenend, - hem beschamende over velerlei ontrouw, maar beminnelijker dan ooit te voren, - "als hemelsche de aardsche meer overtreffend, dan zij het "ooit omlaag de schoonsten deed die haar omringden." Purgatorio XXXI v. 83-84.

XX DANTE'S ZEGEN, Bl. 332-335.

Hoe wensche ik dat de lezer, die mij tot hier vergezelde, bij het scheiden van ons onderwerp, dit geen addio, dit a riverderci zal toeroepen; om het even of hij, zich met Ozanam geheel op het standpunt des geloofs plaatsende, van Dante getuige: "C'est pour avoir compris cette "destinée de l'Italie" - en die van Rome in het bijzonder, - "que Dante "en est devenu le poète national et en même temps le poète de la "chrétienneté. En même temps que l'inspiration ne descendit jamais sur

"des lèvres plus éloquentes jamais la tradition n'eut un héritier plus "fidèle; et Dante déjà si grand pour avoir beaucoup osé, fut peut-être "plus grand encore pour avoir beaucoup su. Depuis six cents ans les "commentateurs n'ont pas cessé d'étudier la *Divine Comédie*, et par con- "sequent de s'y instruire. On l'a traitée comme *l'Iliade*, comme *l'Enéide*; "et je ne m'étonne ni de cette admiration ni de ces travaux opini- "âtres," - dan wel, met dien catholieken philosooph, allengs een uitgebreider horizont boven den beperkter de voorkeur gevende dus voortga: "Il y a eu en effet un sujet inépuisable d'étude dans les grandes epopées "d'Homère, de Virgile et de Dante, parce qu' elles représentent trois "moments solennels dans l'histoire du monde: l'antiquité grecque "dans sa fleur, la destinée de Rome liant les temps anciens avec "les nouveaux, le moyen-âge enfin qui touche à nous. Voilà ce qui "fait aujourd' hui la popularité de la *Divine Comédie*, et lui assure, "non pas une faveur passagère, non pas, comme on dit, un triomphe "de réaction, mais un attrait sérieux, une autorité durable. Ce que "nous y cherchons, c'est l'histoire, c'est le génie du treizième siècle, "le génie des troubadours, des républiques italiennes, de l'école "théologique et de saint Thomas d'Aquin. C'est là ce qui enchaîne "aux pieds du vieux poète un auditoire innombrable. Quand je vois "cette multitude de lecteurs, d'interprètes, d'imitateurs, ah! Dante "me semble bien vengé." Deze volzin is reeds langer dan een adem harden mag; en echter heeft de auteur zijne beschouwing des onderwerps nog niet uitgeput, en toch heb ik nog wenschen voor mijn lezer op het hart. Immers, mijn doel zou eerst volkomen zijn bereikt, als hij, met Ozonam telkens meer omvattende, niet slechts als deze besloot: L'exilé qui n'avait pas où reposer sa tête, qui éprou- "vait combien le pain de l'étranger est amer, et comme il est dur "de monter et de descendre par les escaliers d'autrui, c'est lui à qui "une foule d'hommes illustres ou obscurs vient demander le pain de "la parole; il fait à son tour monter et descendre par ses escaliers, "par les degrés de son Enfer, de son Purgatoire, de son Paradis, "toutes les générations des hommes de lettres! Et nous, nous som- "mes aussi de son peuple, et nous ne tiendrons pas comme perdu le "temps où nous aurons fait quelque chose pour son service, par con- "séquent pour la grande cause de la foi, de la liberté, des lettres

"qu'il servait;" [1], - als mijn lezer er ter eere der kunst, die in deze treffelijke hulde wel wat veel op den achtergrond week, uit benijdenswaardige ervaring aan toevoegen mogt:

Zoo vaak door d'aardsche schemeringen
De stralen dringen
Waar 't schoone uit blaakt,
Is 't ons te moede, in 't bad van luister,
Als werd de kluister
Van 't stof geslaakt:

Gemoed en geest versmaên de weelde
Die kort maar streelde,
Ontbloeid aan 't slijk,
En beuren fluks verbreedde wieken
Naar 't uchtendkrieken
Van hooger rijk!

Mei 1865 - Mei 1868.

---

1 In het aangehaalde werk: Dante et la Philosophie Catholique; Discours Préliminaire, page 42 et 43.

